

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
BASHKIA GRAMSH
DREJTORIA E URBANISTIKËS, PLANIFIKIMIT DHE MENAXHIMIT TË
TERRITORIT

Adresa: Sheshi "Kamber Dermushi", Lagjia "Holta", Rruga "10 Korriku", Kati I, Bashkia Gramsh, e-mail: bashkiagramsh@gmail.com, web: www.bashkiagramsh.gov.al

DOKUMENTI
I STRATEGJISË SË ZHVILLIMIT TË TERRITORIT

MIRATOHET
KRYETARI I K.K.T
Z. EDI RAMA

MINISTRIA E INFRASTRUKTURËS DHE ENERGJISË
Z. DAMIAN GJIKNURI

KRYETARI I KËSHILLIT TË BASHKISË
Z. SHKËLQIM HOXHA

KRYETARI I BASHKISË
Znj. LULJETA DOLLANI

Miratur me Vendim të Këshillit të Bashkisë Gramsh Nr. ____ Datë _____

Miratur me Vendim të Këshillit Kombëtar të Territorit Nr. ____ Datë _____

Hartuar nga:	Bashkia GRAMSH
Mbështetur nga:	Ministria e Infrstrukturës dhe Energjisë; MetroPOLIS sh.p.k.

Tabela e përmbajtjes

1. Pozicioni dhe elementët e fortë në territor.....	8
1.1 Pozicioni gjeografik i Bashkisë Gramsh	8
1.2 Elementët e fortë në territor dhe elementët përjashtues.....	9
1.2.1 Elementët e fortë natyror	9
1.2.2 Elementët e fortë artificialë	13
1.3 Përfundime	14
2. Dokumentet e Planifikimit të hartuara më parë dhe parashikimet e PPK (Planit të Përgjithshëm Kombëtarë)	14
2.1 Planifikimi rregullator e vendor.....	22
2.2 Përfundime	24
3. Rëndësia Kombëtare në territor	24
3.1 Monumente Kulturore	24
3.2 Zona të mbrojtura natyrore.....	25
3.3 Menaxhim i integruar i burimeve ujore	26
3.4 Tokat Bujqësore.....	26
3.5 Pyjet, drufrutorët dhe kullotat	27
3.6 Zonat industriale	28
3.7 Konkluzione dhe Rekomandime.....	28
4. Zhvillimi ekonomik	29
4.1 Kuadri Makroekonomik.....	29
4.1.1 Produkti i Brëndshëm Bruto(PBB).....	29
4.1.2 Vlera e Shtuar Bruto (VSHB) dhe produktiviteti i sektorëve.....	30
4.1.3 Prirjet e ndërmarrjeve ekonomike	31
4.2 Klima e Biznesit.....	32
4.2.1 Bujqësia dhe Prodhimi.....	34
4.2.2 Turizmi.....	35
4.2.3 Industria	35
4.2.4 Hidro - energjitika	36
5. Analiza e bujqësisë.....	36
5.1 Kuadri Ligjor për bujqësinë dhe zhvillimin rural.....	36
5.2 Strategjitë dhe Planet Kombëtare për Bujqësinë dhe për Zhvillimin rural	38
5.2.1 Plani Kombëtar	39
5.2.2 Rajonizimi i kulturave dhe skemat mbështetëse për bujqësinë.....	40
5.3 Klima	42
5.4 Zhvillimi i bujqësisë në vite të Bashkisë Gramsh.....	42
5.4.1 Historiku i zhvillimit të bujqësisë	42
5.5 Toka Bujqësore	44
5.6 Infrastruktura Bujqësore	49
5.6.1 Ujitja dhe kullimi.....	49
5.7 Inovacionet në Bujqësi	49
5.8 Sfidat dhe Konkluzionet.....	50
5.9 Rekomandime.....	51
6. Sistemi i kullimit dhe vaditjes.....	52

7. Sistemi rrugor dhe transporti publik.....	54
7.1 Sistemi rrugor dhe transporti publik.....	54
7.1.1 Trasporti ndërqytetas (Interurban).....	55
7.2 Profilet e infrastrukturës rrugore bazuar Kodit Rrugor të Republikës së Shqipërisë....	58
7.3 Analiza sipas funksionalitetit.....	60
7.4 Rrugët urbane dhe rurale.....	61
7.5 Pikat potenciale të rrezikut.....	61
7.6 Gjendja e infrastrukturës rrugore.....	62
7.7 Lëvizshmëria (Mobiliteti) dhe transporti publik rreth-qytetas.....	63
7.8 Përfundime.....	66
8. Përdorimi i tokës dhe sistemet e territorit.....	66
8.1 Analiza e përdorimit ekzistues të tokës.....	67
8.2 Sistemet Territoriale Gramsh.....	71
8.3 Mbivendosjet/kundravajtjet e përdorimit të tokës.....	74
9. Metabolizmi i territorit.....	75
9.1 Energjia në Rajon.....	75
9.2 Uji në Rajon.....	76
9.3 Analiza e Metabolizmit në Bashkinë Gramsh.....	77
9.3.1 Fluksi i Energjisë.....	77
9.3.2 Fluksi i ujit.....	79
9.3.3 Fluksi i ushqimit.....	81
9.3.4 Fluksi i Mbetjeve.....	82
9.3.5 Përfundime.....	83
10. Analiza SWOT.....	83
11. Konkluzione dhe Rekomandime për Planin.....	86
12. Vizioni i Zhvillimit Territorial i Bashkisë Gramsh.....	94
12.1 Fashat, Zonat dhe Qendërsitë.....	96
12.2 Gramshi në raport me akset kryesore rajonale të propozuara.....	98
12.3 Objektivat strategjike, Programet dhe Projektet.....	99
13. Plani i veprimit.....	105
3.1 Projektet prioritare të zhvillimit.....	120
13.2 Plani i Investimeve Kapitale.....	152
14. Sistemet e Territorit.....	152
15. Decentralizimi i Qeverisjes dhe Strukturat Përkatëse.....	154
16. Ndryshimet e mundshme institucionale dhe ligjore.....	157
Anekse.....	158
Planifikimi me pjesmarrje dhe aktorët e përfshirë në proces.....	158
Raporte nga dëgjuesat publike dhe konsultat.....	159

Lista e Figurave

Figura 1 Pozicioni gjeografik.....	8
Figura 2 Shpella e Kabashit.....	10
Figura 3 Karsti i Tërvolit.....	10
Figura 4 Ujërat në kanionin e Holtës.....	11
Figura 5 Zambakët në Liqenin e Dushkut.....	11
Figura 6 Liqeni i Zi.....	12
Figura 7 Ujëvara e Sotirës.....	12
Figura 8 Harta e elementëve të fortë në Bashkinë Gramsh.....	14
Figura 9 Vizioni i Planit të Përgjithshëm Kombëtar.....	15
Figura 10 Vizioni i Polit të Zhvillimit të Qarkut Elbasan sipas Planit të Përgjithshëm Kombëtar.....	17
Figura 11 Vizioni i Polit të Zhvillimit të Qarkut Elbasan sipas Planit të Përgjithshëm Kombëtar.....	18
Figura 12 Vizioni i Planit Operacional për Zhvillimin Lokal i Bashkisë Gramsh.....	21
Figura 13 Përdorimi ekzistues i tokës sipas Detyrës së Projektimit për Planin e Përgjithshëm Rregullues të Qytetit të Gramshit 2008.....	23
Figura 14 Rëndësia Kombëtare.....	29
Figura 15 Zhvillimi ekonomik.....	36
Figura 16 Ullishtet ekzistuese Qarku Elbasan.....	47
Figura 17 Territoret e ullishteve të reja qarku Elbasan.....	48
Figura 18 Gramshi në raport me infrastrukturën rajonale.....	55
Figura 19 Transporti ndërqytetës (nisja nga qyteti Gramshit).....	56
Figura 20 Hierarkia e sistemit rrugor sipas Kodit Rrugor.....	58
Figura 21 Profil rrugë interurbane dytësore (majtas) dhe rrugë lokale (djathtas).....	59
Figura 22 Profil rrugë urbane kryesore.....	59
Figura 23 Profil rrugë urbane dytësore.....	60
Figura 24 Hierarkia e sistemit rrugor sipas funksionalitetit.....	61
Figura 25 Kryqëzimet e rrugëve lokale rrugët interurbane dytësore.....	62
Figura 26 Cilësia e infrastrukturës rrugore Bashkia Gramsh.....	63
Figura 27 Linjat e transportit publik rrethqytetas, Bashkia Gramsh.....	64
Figura 28 Fluksi i levizjeve sipas numrit të orareve, Bashkia Gramsh.....	65
Figura 29 Stacionet e Transportit publik rrethqytetas, Bashkia Gramsh.....	66
Figura 30 Përdorimi ekzistues i tokës i qytetit të Gramshit.....	67
Figura 31 Përdorimi ekzistues i tokës në Bashkinë Gramsh.....	71
Figura 32 Sistemet territoriale ekzistuese në Bashkinë Gramsh.....	72
Figura 33 Sistemet territoriale ekzistuese në Qytetin e Gramshit.....	73
Figura 34 Mbivendosjet/kundravajtjet e përdorimit të tokës.....	74
Figura 35 Energjia në Rajon.....	76
Figura 36 Figura Uji në Rajon.....	77
Figura 37 Fluksi i Energjisë në Bashkinë Gramsh.....	78
Figura 38 Fluksi i Ujit në Bashkinë Gramsh.....	80
Figura 39 Fluksi i ushqimit në Bashkinë Gramsh.....	81
Figura 40 Fluksi i mbetjeve në Bashkinë Gramsh.....	82
Figura 41 Vizioni Territorial i Bashkisë Gramsh.....	94

Figura 42 Fashat, zonat dhe qendërsitë në Bashkinë Gramsh	97
Figura 43 Impakti i projekteve rajonale dhe kombëtare, Bashkia Gramsh.....	99
Figura 44 Harta e projekteve strategjike sipas Fazave Zhvillimore në Bashki	105
Figura 45 Harta e projekteve strategjike sipas Fazave Zhvillimore në Qytet.....	119
Figura 46 Shembull i ndërtimit të bujtinave	123
Figura 47 Shembull i ndërtimit të bujtinave	124
Figura 48 Shembull i një tregu.....	127
Figura 49 Skema konceptuale e Zgjerimit të Bulevardit	130
Figura 50 Shembull i rehabilitimit dhe sistemit të rrugëve	132
Figura 51 Skemë Konceptuale për ndërtimin e By- Passit.....	134
Figura 52 Skemë Konceptuale e Zhvillimit të Shtigjeve.....	136
Figura 53 Shembull i ndërtimeve të hapësirave të shërbimit për rrugët	136
Figura 54 Shembull i ndërtimit të terminalit të autobuzëve.....	138
Figura 55 Shembull rehabilitimi mjedisor dhe kthimi në zona rekreative të zonave ripariane	142
Figura 56 Shembull i rikonstruksionit të shesheve	143
Figura 57 Shembull i rikonstruksioneve të shesheve	144
Figura 58 Shembull i rikonstruksionit të shesheve	145
Figura 59 Skema Konceptuale e Rivitalizimit të bregut të Liqenit të Banjës	149
Figura 60 Shembuj të dizenjimit të hapësirave rekreative	150
Figura 61 Harta e Sistemeve territoriale dhe konvertimeve	154

Lista e Tabelave

Tabela 1 PBB për frymë e Qarkut të Elbasanit në raport me nivelin kombëtar	30
Tabela 2. Struktura e PBB ndër vite.....	30
Tabela 3 VSHB sipas degëve të ekonomisë në Qarkun Elbasan.....	30
Tabela 4. Produktiviteti në sektorin e Industrisë dhe të Shërbimeve, qarku Elbasan.....	31
Tabela 5 Ndërmarrjet sipas aktiviteti ekonomik në Qarkun Elbasan	32
Tabela 6 Kategorizimi i bizneseve sipas madhësisë, Bashkia Gramsh.....	33
Tabela 7 Kategorizimi i bizneseve sipas llojit të aktivitetit ekonomik, Bashkia Gramsh.....	33
Tabela 8 Sipërfaqja e tokës bujqësore sipas përdorimit viti 2015	43
Tabela 9 Prodhimet blegtorale 2015.....	44
Tabela 10 Prodhimet blegtorale 2015.....	46
Tabela 11 Struktura e kultivarëve të ullirit sipas NJA Gramsh	47
Tabela 12 Sipërfaqet e kultivuara dhe Produkte Bujqësore dhe Blegtorale 2015	48
Tabela 13 Infrastruktura rrugore e Bashkisë Gramsh sipas kodit rrugor të Republikës së Shqipërisë	57
Tabela 14 Shpërndarja e rrugëve sipas funksionit dhe gjatësisë përkatëse.....	60
Tabela 15 Kategoritë bazë të përdorimit në Bashkinë Gramsh sipas sipërfaqes dhe në %..	70
Tabela 16 Sistemet Territoriale ekzistuese Bashkinë Gramsh sipas sipërfaqes dhe në %...	71
Tabela 17 Rezultatet e Censurit të Popullsisë dhe Banesave 2011	79
Tabela 18 Njësitë Ekonomike Familjare sipas llojit kryesor të energjisë së përdorur për ngrohjen e zonës urbane dhe rurale.....	79

1. Pozicioni dhe elementët e fortë në territor

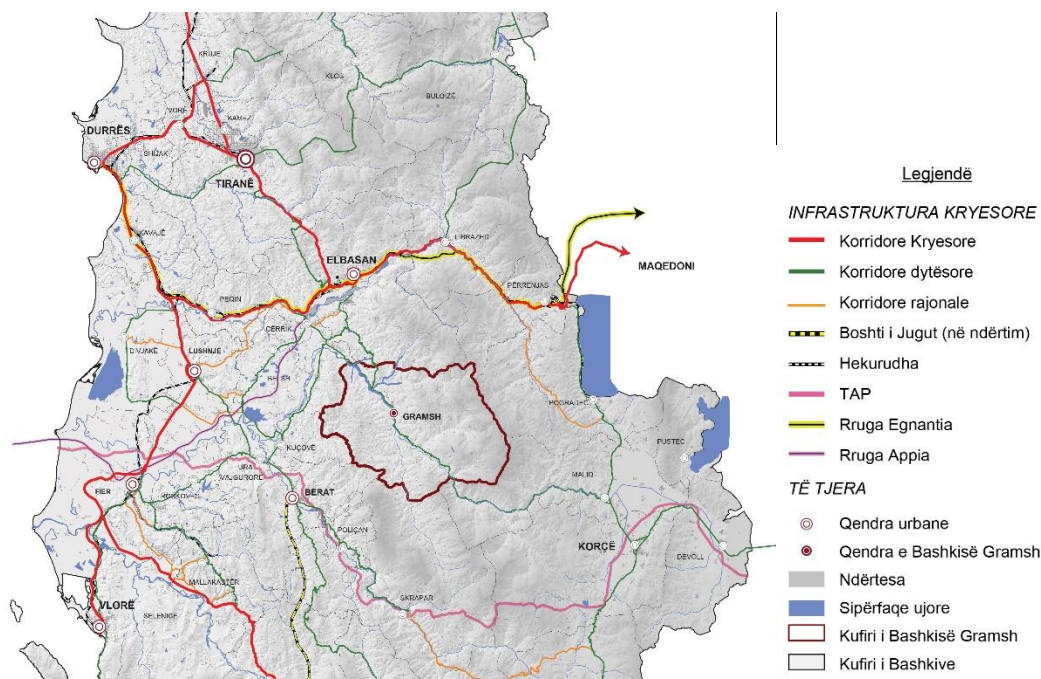
1.1 Pozicioni gjeografik i Bashkisë Gramsh

Bashkia Gramsh gjendet në qendër të vendit tonë. Ajo përbëhet nga 10 NjA: Gramsh, Pishaj, Poroçan, Kukur, Lënie, Kodovjat, Skëndërbegas, Kushovë, Tunjë dhe Sult. Ajo kufizohet nga bashkitë e Elbasanit dhe Përrenjasit në Veri, nga bashkitë Pogradec dhe Maliq në Lindje, nga Skrapari në Jug, dhe nga bashkitë Berat, Kuçovë dhe Cërrik në Perëndim. Bashkia Gramsh ka lidhje relativisht të mira me bashkitë e tjera përmes rrugëve interurbane.

Distancat më të favorshme me qytetet kryesore janë:

- Tiranë, 83.3 km, 1 orë dhe 43 minuta- Përmes rrugës Autostradës Tiranë- Elbasan, dhe më pas duke ndjekur rrugë interurbane.
- Durrës, 99.8 km, 1 orë dhe 55 minuta- Duke ndjekur rrugën nga Kavajë- Rrogozhinë- Cërrik.
- Elbasan, 44.2 km, 1 orë.
- Fier, 108 km, 2 orë
- Vlorë, 144 km, 2 orë e 36 minuta.
- Lushnje, 80.1 km, 1 orë e 30 minuta
- Korçë, 83.3 km, 2 orë.

Figura 1 Pozicioni gjeografik

Burimi: Bashkia Gramsh dhe METROPOLIS, 2017

1.2 Elementët e fortë në territor dhe elementët përjashtues

Territori përbëhet nga shumë pjesë të ndryshme të cilat ushtrojnë ndikim te njëri - tjetri. Pjesët apo elementët të cilët ndikojnë më shumë, apo kanë veçori më spikatëse mund të konsiderohen si elementë të fortë në territor. Elementët mund të shfaqen në forma apo situata që favorizojnë, por edhe kundërshtojnë/pengojnë zhvillimin. Shtrirja e tyre fizike dhe ndikimi i tyre në territor mund të jetë pikësor/qendror, por edhe sipërfaqësor në formën e fashave të ndikimit. Elementët e tillë mund të jenë natyrorë, por edhe artificialisht të krijuar nga njeriu.

1.2.1 Elementët e fortë natyror

Vetë morfologjia e terrenit të Bashkisë Gramsh paraqet një element të fortë që ka ndikuar në shtrirjen e vendbanimeve, dhe paraqet potencialet për zhvillimin e kësaj bashkie në të ardhmen. Karakteri malor që përshkohet nga lugina lumore që krijojnë kanione, është ndoshta elementi më i fortë e terheqës i kësaj bashkie. Një element tjetër natyror është edhe pasuria e shumtë ujore, si liqenet, Lumi i Devollit dhe përrnjtë e shumtë që e ushqejnë atë. Lumi i Devollit lidhet jo vetëm me ujtitjen e tokave dhe peshkimin, por edhe me vlerat turistike e peizazhstike.

Tokat bujqësore janë gjithashtu një element me rëndësi për këtë bashki. Ato shtrihen përgjatë lugines së Devollit. Duke qënë se klima në bashki është e favorshme për rritjen e kulturave të ndryshme, mund të paraqiten potenciale për kultivimin në masë të produkteve bujqësore.

Liqenet në Gramsh përbëjnë pika të forta që mund të terheqin më shumë vizitorë, për shkak edhe të biodiversitetit si psh Liqeni i Dushkut i cili në sezonin e verës mbulohet nga zambakët e ujit. Ndër këto elementë natyre, mund të përmendim edhe monumentet e natyrës të cilat janë jo vetëm pika me interes zhvillimi, por duke pasur statusin e monumentit janë më të njohura dhe të mbrojtura si pjesë të tjera të territorit.

Monumentet e natyrës që shërbejnë edhe si pika të forta të territorit mund të përmendim:

1. Parku i Tomorrit- Gjendet në jug perëndim të bashksië. Pavarësisht se sipërfaqja e këtij parku në Gramsh nuk është shumë e madhe, ai mund të konsiderohet si një pikë e fortë. Ky park ka rëndësi jo vetëm si zonë pyjore me biodiversitet por edhe se lidhet me një nga malet më të njohura të Shqipërisë, me Malin e Tomorrit. Ky park mund të konsiderohet si pika fillestare për krijimin e itinerareve që lidhin zonat natyrore pyjore në Gramsh.
2. Shpella e Kabashit- është një shpellë e cila vetëm vitet e fundit ka filluar të eksplorohet. Ajo mund të shndërrohet në një pikë turistike, gjithmonë duke marrë masat e duhura për mbrojtjen e monumentit.

Figura 2 Shpella e Kabashit

Burimi: Arkiva Co- PLAN, 2017

3. Karsti i Tërvolit- ofron një peisazh interesant në formën e hojeve të bletës, i cili vjen nga procesi i vazhduar i karstit.

Figura 3 Karsti i Tërvolit

Burimi: Arkiva Co- PLAN, 2017

4. Kanioni i Holtës- është një nga pikat tashmë më të vizituara në Gramsh. Ky kanion paraqet bukuri të rrallë me ujërat dhe shkëmbinjtë, duke ofruar mundësi për aktivitete të ndryshme si ngjitje në shkëmbinj, notim, piknikë etj.

Figura 4 Ujërat në kanionin e Holtës

Burimi: Arkiva Co- PLAN, 2017

5. Gurrët e Krushqëve,
6. Kanioni i Sinecit ose Saraselit- ky kanion ka shpate të thepisura, është i gjatë rreth 15 km, i thellë 300m dhe me gjerësi 20-30m.
7. Shkëmbi (kanioni) i Kopaçit,
8. Tarraca e Ballores,
9. Liqeni i Dushkut- është një liqen allkunajor, i cili ofron edhe një pasuri të madhe të zambakëve të ujit. Ky liqen rrethohet edhe një pyll i dendur pishash, dhe së bashku krijojnë një ekosistem me vlera peisazhistike dhe natyrore.

Figura 5 Zambakët në Liqenin e Dushkut

Burimi: Arkiva Co- PLAN, 2017

10. Liqenet e Valamarës- janë tre liqene allkunajore. Ofrojnë pamje fantastike përgjatë gjithë vitit. Gjatë verës kanë ujë të pastër dhe të freskët, ndërsa gjatë dimrit sipërfaqja e tyre ngrin.
11. Liqeni i Zi – Lenie- bën pjesë gjithashtu në liqenet allkunajore të Bashkisë Gramsh. Në të ka faunë dhe përreth ka bimësi drurore të ahut, rrobullit dhe asaj barishtore në livadhe Ujërat e këtij liqeni janë përdorur nga banorët edhe për kurim nga reumatizma.

Figura 6 Liqeni i Zi

Burimi: Arkiva Co- PLAN, 2017

12. Moçalet e Grabovës,
13. Burimet e Kërpicës,
14. Ujëvara e Sotirës- është një nga bukuritë më madhështore të Bashkisë së Gramshit. Uji del nga një e çarë e madhe gjatësore në shkëmbin e thepisur gëlqeror, duke formuar kështu një burim të madh karstik dhe krijon ujëvarën e famshme me lartësi 10 m dhe të shtrirë në një gjerësi prej rreth 3 m.

Figura 7 Ujëvara e Sotirës

Burimi: Arkiva Co- PLAN, 2017

15. Robulli i Valamarës,
16. Rrobulli i Grabovës.

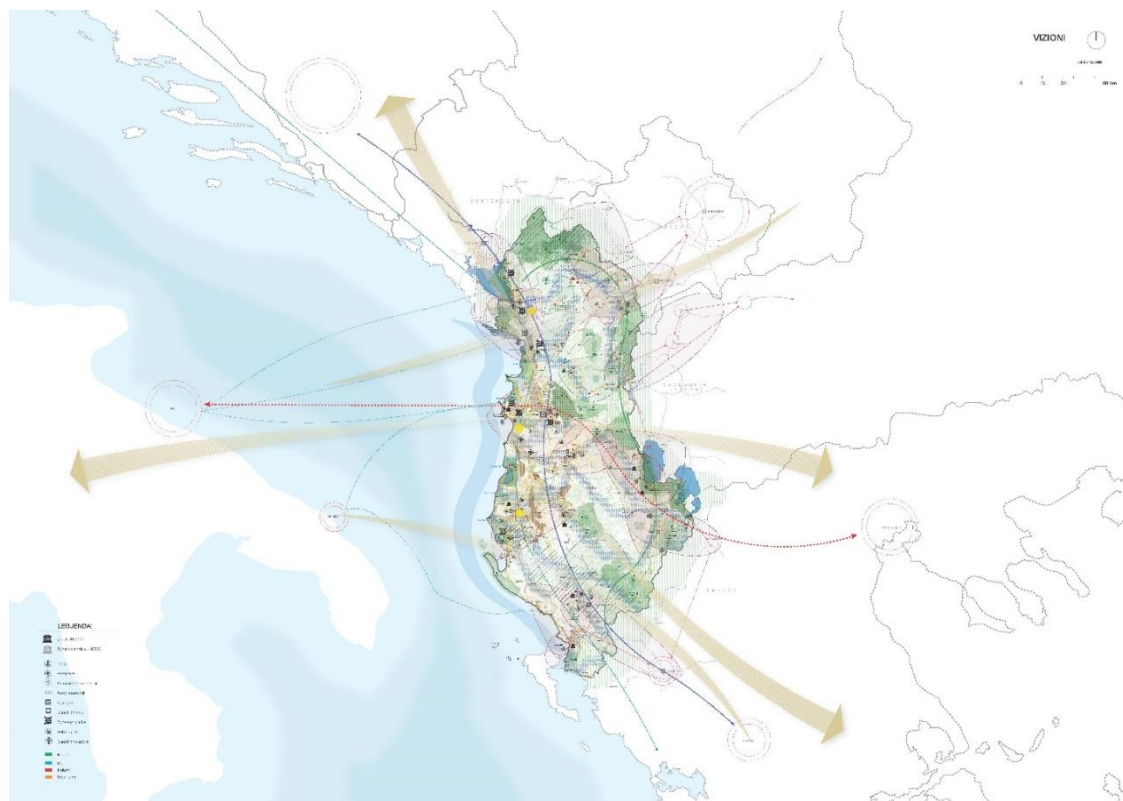
1.2.2 Elementët e fortë artificialë

Elementët e fortë artificialë në këtë bashki nuk janë aq të shumtë në numër si ata natyrorë, por kanë një ndikim shumë të madh. Mund të përmendim këtu rezervuarin e Banjës, i cili u krijuar artificialisht me ndërtimin e HEC të Banjës. Ky rezervuar gjendet në hyrjen Veriore të Bashkisë Gramsh, dhe pamja e tij të shoqëron përgjatë rrugës. Rezervuari rrethohet nga kodra të veshura me pyje dhe përbën një element shumë të fortë për zhvillimin e turizmit ujqor për aktivitete si lundrim, ecje etj. Përveçse këtij rezervuari me rëndësi në territorin e bashkisë janë edhe monumentet e kulturës:

1. Kalaja e Kabashit
2. Kalaja e Tërvolit
3. Ujësjellësi në përroin e Ranxës
4. Fortifikim mesjetar
5. Kalaja e Irmajt
6. Kalaja e Prrenjasit
7. Kezma
8. Kisha e Grabovës
9. Kalaja e Grabovës së Poshtme
10. Ura e gurtë
11. Rrënojat e urës antike

Kalaja e Tërvolit, Kalaja e Irmajt tregojnë që në bashki kemi vendbanime të hershme ilire dhe janë një provë e vazhdimësisë së ilirëve në territor. Disa nga monumentet e tjera si Kisha e Grabovës, janë të rëndësishme edhe për kulturën fetare në bashki. Mbrojtja e këtyre monumenteve është me rëndësi për Bashkinë Gramsh, pasi ata mund të përdoren si pika turistike, të cilat ndërthuren me pasurinë e shumë natyrore të bashkisë.

Figura 9 Vizioni i Planit të Përgjithshëm Kombëtar

Burimi: Plani i Përgjithshëm Kombëtar, AKPT 2016

Vizioni për Shqipërinë:

“Shqipëria një qendër e integruar në sistemin ekonomik dhe infrastrukturor European, një ekonomi e shumëllojshme dhe konkurruese në hapsirën Ballkanike, një shtet që synon barazinë në akses, infrastrukturë, ekonomi dhe dije e cila siguron mbrojtje të trashëgimisë natyrore, historike dhe kulturore me synimin për t’u shndërruar në një destinacion autentik.”

Objektivat e Planit të Përgjithshëm Kombëtar bazohen në objektivat e planifikimit të qendrueshëm të dokumenteve më të rëndësishëm të planifikimit evropian, si Axhenda Evropiane e Territorit 2020, Strategjia Evropa 2020, Vizioni Territorial i Evropës 2050, etj.

Objektivat strategjikë të PPK-së:

- Integrimi shumëdimensional në kontekstin evropian;
- Krijimi dhe forcimi i një pozite ekonomike të fortë dhe konkurruese të Shqipërisë në rajonin e Ballkanit dhe të Mesdheut;
- Sigurimi i integritetit fizik dhe territorial të peizazhit historik, kulturor, natyror dhe urban në të gjithë territorin shqiptar;
- Rritja dhe përmirësimi i cilësisë së jetës për njerëzit, duke promovuar zhvillimin ekonomik, eliminuar pabarazitë hapësinore, hequr barrierat e aksesit në ekonomi, infrastrukture dhe dije;
- Promovimi i "së drejtës për qytetin";
- Krijimi i bazave për zhvillim rajonal.

Objektivat specifike të planit

Këta objektiva që burojnë nga ligji nr. 107, datë 31.07.2014 “Për planifikimin dhe zhvillimin e territorit”, i ndryshuar janë:

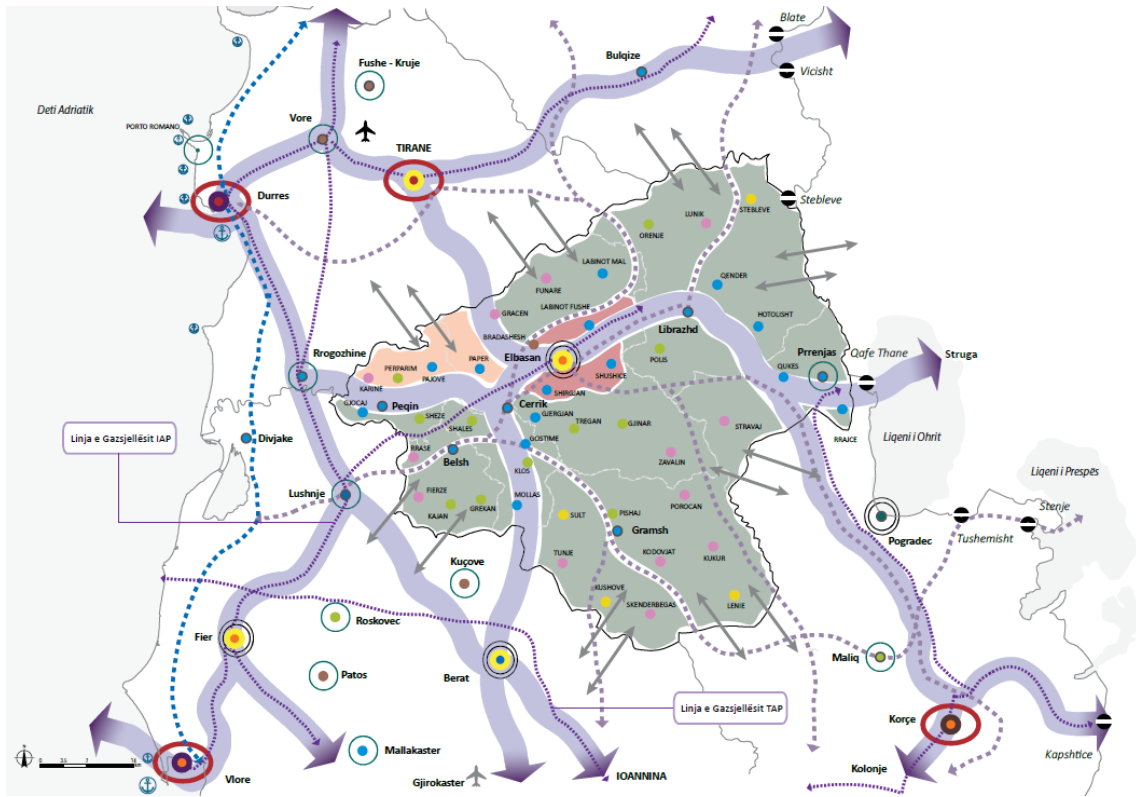
- përcaktimi i parimeve dhe i drejtimeve për një zhvillim të qendrueshëm e të balancuar të territorit;
- krijimi i kushteve territoriale për zhvillimin rajonal;
- drejtimi i krijimit dhe zhvillimit të infrastrukturës publike kombëtare;
- krijimi i kushteve për ruajtjen e ekosistemeve, biodiversiteteve, burimeve natyrore mbi e nën tokë dhe të pasurisë natyrore e kulturore, balancimi i efekteve të sistemeve të banimit e veprimtarive ekonomike. Mbrojtja dhe zhvillimi i sipërfaqeve të gjelbra dhe sipërfaqeve të tjera të kultivueshme;
- orientimi i objektivave për planifikimin rajonal, ndërvendor e vendor;
- bashkërendimi i punës, harmonizimi dhe orientimi i objektivave sektoriale të zhvillimit me efekt në territor;
- përputhja me orientimet dhe udhëzimet e dokumentit të Perspektivës Europiane për Zhvillimin Hapsinor.

Politikat

- Zhvillimi i infrastrukturës kombëtare që lidh Shqipërinë me korridoret e transportit pan-europian;
- Zhvillimi i Shqipërisë si qendër ndërlidhëse infrastrukturore dhe energjetike për rajonin e Ballkanit;
- Rritje inteligjente e sistemit urban përmes zhvillimit: policentrik, densifikues dhe gjithëpërfshirës;
- Promovimi dhe aksesimi i zonave me karakteristika natyrore dhe të peizazhit. Menaxhimi inteligjent i pasurive natyrore dhe trashëgimisë kulturore, i cili siguron ruajtjen e identitetit dhe diversitetit kulturor përballë rritjes dhe globalizimit. Në të njëjtën kohë i bën ato aktive dhe kontribuuese në rritjen ekonomike të vendit duke i riaktivizuar si asete, përmirësuar dhe rritur aksesin e përshtatshëm në to;
- Zhvillimi i sistemit të transportit multimodal dhe miqësor ndaj mjedisit. Promovimi i transportit të integruar dhe i koncepteve të reja të lëvizjes miqësore ndaj mjedisit. Ky transport mbështetet në zhvillimin policentrik të territorit, për të arritur një progres gradual që siguron akses të barabartë në infrastrukturë dhe ekonomi;
- Zhvillimi i infrastrukturës energjetike të diversifikuar drejt energjisë së rinovueshme;
- Planifikimi dhe zhvillimi i integruar i flukseve shpërndarës dhe ndërlidhës të komunikimit, transportit, ushqimit dhe energjisë që siguron zhvillim koheziv, eficient dhe cilësor të korridoreve të mësipërme;
- Hierarkizimi, specializimi dhe grupimi funksional i qendrave urbane;
- Promovimi i "së drejtës për qytetin" për zonat informale.

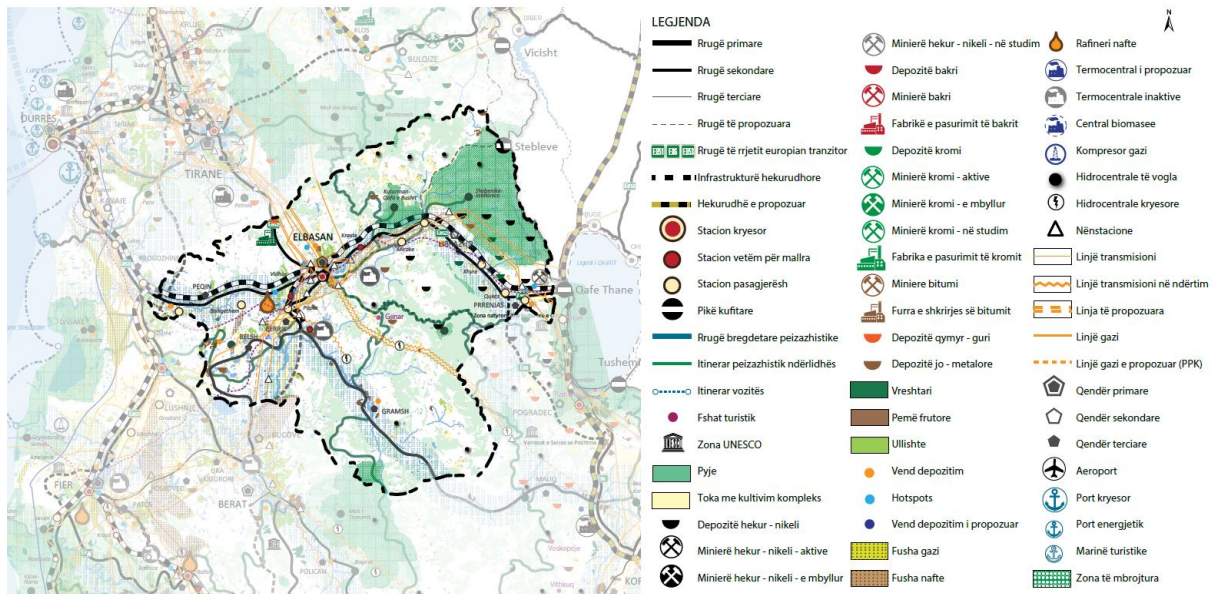
Poli i zhvillimit rajonal – Elbasan

Figura 10 Vizioni i Polit të Zhvillimit të Qarkut Elbasan sipas Planit të Përgjithshëm Kombëtar

Burimi: Plani i Përgjithshëm Kombëtar, AKPT 2017

Figura 11 Vizioni i Polit të Zhvillimit të Qarkut Elbasan sipas Planit të Përgjithshëm Kombëtar

Burimi: Plani i Përgjithshëm Kombëtar, AKPT 2017

Duhet theksuar se për shkak të vendosjes qendrore që ka bashkia Elbasan në lidhje me shtrirjen gjeografike të territorit, përmirësimin e lidhjes me Tiranën dhe me rrugën Elbasan- Tiranë, bashkëpunimi i tij me polin e zhvillimit rajonal Tiranë-Durrës është parësor, duke konsideruar në këtë kuptim një pol zhvillimi me tri qendra primare, Tiranë, Durrës, Elbasan.

Nga ana tjetër realizimi i boshtit qëndror, që do të lidhë Elbasanin me Beratin për të dalë në Gjirokastrë, rrit mundësinë e asocimit dhe të vlerësimit të potencialeve të reja bashkëpunuese midis këtyre dy qendrave, duke konsideruar një pol ekonomik qendrat Elbasan, Korce, Berat, fuqizuar kjo edhe nga lidhjet e reja të propozuara për Korçën me Beratin.

Projektet strategjike ndër-rajonale dhe rajonale që propozohen nga PPK-ja janë:

- Vlerësimi i potencialit natyror në aspektin e diversifikimit të energjisë alternative.
- Vlerësimi i mundësisë së krijimit të parqeve fotovoltaike, me qëllim shfrytëzimin e 2500 orëve vjetore diellore.
- Riaktivizimi i linjës hekurudhore, pjesë e korridorit VIII, për një lidhje të qendrueshme që mbështet zhvillimin e tregtisë dhe transportin e qendrueshëm të mallrave nga Deti i Zi në portin e Durrësit.
- Projekti strategjik i rijetëzimit të itinerarit antik të "Via Egnatia" në nxitje të turizmit që mbështet dhe vlerëson vlerat traditat dhe historinë e vendit tonë.
- Mbështetje për nxitjen e turizmit elitari në zonat termale, turizmit malor në pika turistike si Gjinari, etj.

Strategjia e Zhvillimit të Qarkut Elbasan 2009-2016

Kjo strategji është hartuar në kuadër të Projektit Mbështetje e Integruar për Decentralizimin, i cili është një projekt i financuar nga BE-PNUD. Ky Projekt u zbatua nga Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillimin (PNUD), Zyra e PNUD-it në Shqipëri si dhe asistencë teknike e konsorciumit ECORYS, OPM dhe Co-PLAN.

Kjo strategji zhvillimi si fillim bën një përshkrim të përgjithshëm të situatës aktuale ku analizon komponentë të ndryshëm të zhvillimit ku shfaqen problematikat që ka çdo sektor që ndikon në zhvillimin e territorit të këtij qarku gjithashtu dhe analizimin e potencialeve të zhvillimit që ka çdo sektor. Si hap i dytë është ndërmarrja e analizës SËOT që analizon pikat e forta, të dobëta, mundësitë dhe rreziqet hap i tretë është ndërmarrja e vizionit dhe objektivave strategjike të cilat kthehen në prioritete dhe projekte për zhvillimin e territorit të Qarkut Elbasan.

Vizioni

Në 5 vite Elbasani do të jetë një rajon ekonomikisht i qëndrueshëm që mund të ofrojë shanse reale për të jetuar dhe punuar për brezat e sotëm dhe të ardhshëm, që do të tërheqë investimet e huaja, do të nxisë sipërmarrjen dhe bizneset e vogla dhe të mesme, ku industria, bujqësia dhe turizmi do të marrin mbështetjen e duhur dhe çështjet madhore mjedisore do të gjejnë zgjidhje.

Ky vizion nënkupton:

- Një thyerje të shumë tendencave/mentalitetesh tradicionale, që përfshijë qëndrime, sjellje apo performanca institucionale apo individuale.
- Një angazhim për të farkëtuar një formë të re bashkëpunimi përmes sistemeve dhe niveleve të qeverisjes.
- Një angazhim për të punuar për një shkallë më të lartë performance ekonomike e veçanërisht rritjen e produktivitetit të saj.
- Një angazhim për të rishikuar dhe ndryshuar (kur kërkohet) praktika regullatore dhe administrative, që janë në kundërshtim me vizionin e kësaj strategjie.
- Një thirrje për qeverinë qendrore, e cila është përgjegjëse për aspekte të ndryshme brenda kësaj strategjie, për të përvijuar politikat dhe praktikën e saj me këtë strategji dhe të pranojnë thirrjen për t'u angazhuar në partneritetet rajonale.
- Një thirrje për organizatat donatore për ta studiuar këtë vizion dhe strategji dhe për të identifikuar veprime specifike të cilat ata ti mbështesnin.

Vizioni mund të realizohet përmes objektivave strategjike të poshtëshënuar dhe veprimeve dhe instrumentave të zhvillimit e investimeve që bëjnë pjesë në fushat prioritare.

Objektivat Strategjikë

OS1– Të zhvillohen kapacitetet e aktorëve rajonalë për të për të menaxhuar dhe mbështetur në mënyrë të zgjuar, të përshtatshme dhe strategjike procesin e zhvillimit të rajonit, përfshirë këtu edhe zhvillimin e duhur urban dhe rural.

OS2– Ti japi formë një mjedisi ekonomik konkurrues dhe sipërmarrës, veçanërisht në sektorë kryesore të tillë si industria bujqësia dhe turizmi

OS3– Të zhvillohet Elbasani si një destinacion tërheqës turistik dhe të promovohen në një mënyrë qëndrueshme potencialet e saj turistike.

OS4– Kujdes për mjedisin natyror dhe ruajtjen e burimeve të tij natyrore, të rritet ndërgjegjësimi i individëve dhe bizneseve dhe të nxitet një sjellje e përgjegjshme e tyre ndaj mjedisit.

OS5– Të fuqizohen njerëzit përmes edukimit dhe të furnizohet tregu i punës, veçanërisht në sektorin e biznesit, me individë konkurrues dhe lehtësisht të punësueshem si një faktor kyç i një shoqërie dhe ekonomie të ditur dhe të begate.

OS6– Të sigurojë ofrimin e shërbimeve të përshtatshme dhe thelbësore që garantojnë shëndet të mirë për qytetarët.

OS7– Të përmirësojë dhe të mirëmbajë më tej rrjetin e brendshëm dhe të jashtëm rrugor në mënyrë që t'i paraprijë rritjes së ardhshme socio-ekonomike të rajonit.

Prioritetet janë të orientuara nga rezultatet, por gjithashtu edhe tregues të veprimeve që duhet të ndërmerren. Ata caktojnë drejtime që qartësisht shkojnë përtej burimeve financiare në dispozicion. Në shumë raste ndërkohë që Partneritetit Rajonal thellohet dhe fiton përvojë mbi projektet, atëherë ato do të fokusohen vetëm në aspekte të caktuara të zonave prioritare të përkufizuara gjerësisht. Në këtë kuptim kjo strategji i përngjan më shumë një procesi se sa një dokumenti përfundimtar.

Prioritetet strategjike janë përshkruar në detaje më poshtë:

Prioriteti 1: Forcimi i kapaciteteve të zhvillimit njerëzor për të zhvilluar rajonin

Objektivi përkatës strategjik: Të zhvillojë kapacitetet e aktorëve rajonalë për të menaxhuar dhe mbështetur në një mënyrë të zgjuar, të përshtatshme dhe strategjike procesin e zhvillimit të rajonit, përfshirë edhe zhvillimin e duhur urban dhe rural.

Prioriteti 2: Zgjerimi i bazës produktive të ekonomisë rajonale

Objektivi përkatës strategjik: T'i japi formë një mjedisi ekonomik konkurrues dhe sipërmarrës, veçanërisht në sektorë kryesorë, të tillë si industria, bujqësia dhe turizmi.

Prioriteti 3: Zhvillimi i turizmit

Objektivi përkatës strategjik: Të zhvillohet Elbasani si një destinacion tërheqës turistik dhe të promovohen potencialet e tij turistike në mënyrë të qëndrueshme.

Prioriteti 4: Zhvillimi i qëndrueshëm mjedisor dhe infrastruktura mbështetëse

Objektivi përkatës strategjik: Të tregohet kujdes për mjedisin natyror dhe të ruhen burimet e saj natyrore, të rritet ndërgjegjësimi i njerëzve dhe bizneseve si dhe të nxitet ata të kenë një qëndrim të përgjegjshëm ndaj mjedisit.

Prioriteti 5: Zhvillimi i njerëzve me anë të arsimit

Objektivi përkatës strategjik: Të fuqizohen njerëzit me anë të arsimit dhe të furnizohet tregu i punës, veçanërisht sektori i biznesit, me individë konkurrues dhe lehtësisht të punësueshëm si faktor kryesor për lulëzimin e shoqërisë dhe ekonomisë.

Prioriteti 6: Shëndeti publik dhe zhvillimi social

Objektivi përkatës strategjik: Të sigurojë ofrimin e shërbimeve të përshtatshme dhe thelbësore që u garantojnë qytetarëve shëndet të mirë dhe përfshirje sociale.

Prioriteti 7: Aksesit dhe ndërlidhja

Objektivi përkatës strategjik: Të përmirësohet më tej dhe të mirëmbahet rrjeti i brendshëm dhe i jashtëm rrugor me qëllim që t'i paraprihet rritjes së ardhshme social-ekonomike të rajonit.

Plani Operacional për Zhvillimin Lokal Bashkia Gramsh 2015

Ky dokument u përgatit nga Bashkia Gramsh dhe Universiteti POLIS në kuadër të Projektit STAR, me mbështetjen teknike të Programit të Zhvillimit të Kombeve të Bashkuara (UNDP) dhe Ministrisë së Shtetit për Çështjet Vendore.

Më poshtë do të gjejmë vizionin e territorit të bashkisë Gramsh dhe Prioritet që ndërmerr ky dokument.

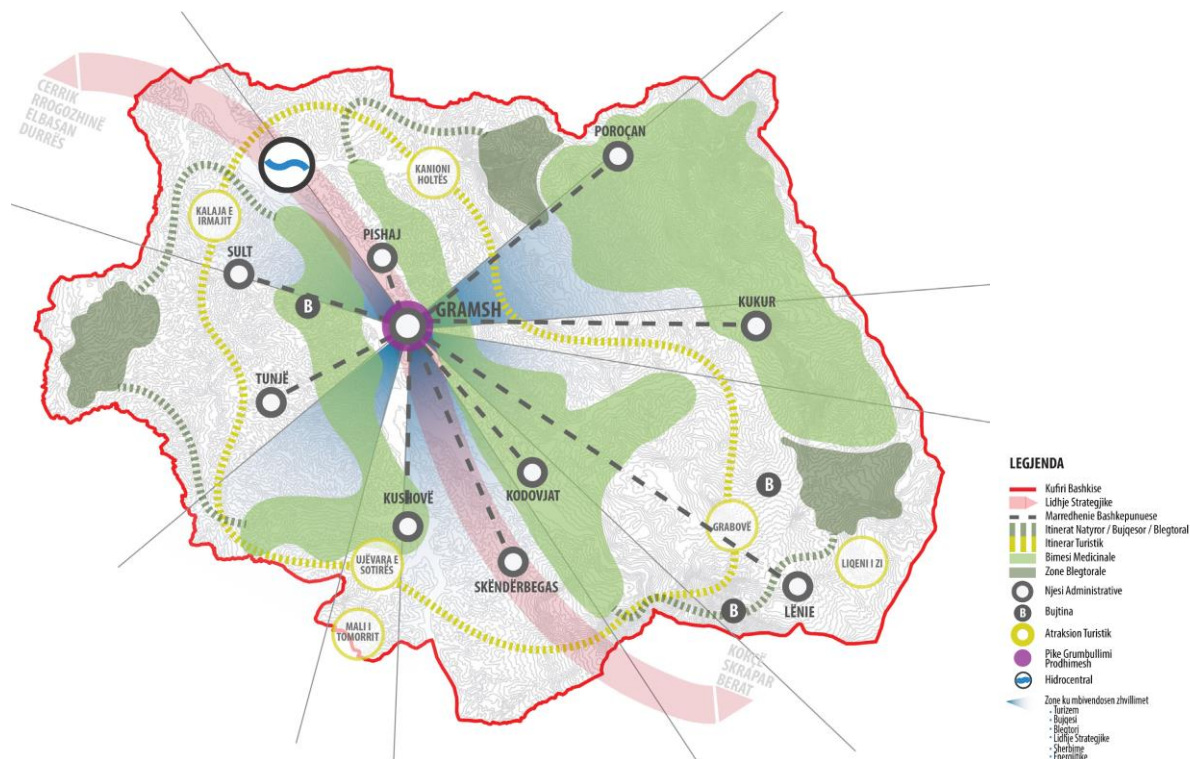
Ky dokument bën një analizim të problematikave që ka Bashkia Gramsh dhe vendos disa prioritetet zhvillimi në formën e Objektivave Strategjike për përmbushjen e Vizionit. Është një

dokument që mbart një rëndësi të madhe për sa i përket analizimit të territorit sepse është dokumenti i parë që u hartua mbas Reformës Administrative –Territoriale. Gjithashtu ky dokument është një bazë mjaft e mirë për zhvillimin dhe hartimin e Planit të Përgjithshëm Vendor.

Vizioni:

“Gramshi një park i rëndësishëm energjistik rajonal, një nyje kalimi midis rajonit jug-lindor dhe atij qëndror; pikë atraktive turistike malore/liqenore dhe një zonë me zhvillim ekonomik, bujqësoro-blegtorale.”

Figura 12 Vizioni i Planit Operacional për Zhvillimin Lokal i Bashkisë Gramsh

Burimi: Bashkia Gramsh, 2017

Prioriteti 1- Ngritja e Kapaciteteve Lokale dhe trajnimi i burimeve njerëzore

- Hartimi i Planit të Përgjithshëm Vendor;
- Nxitja e zhvillimit të sektorit privat të ekonomisë dhe sipërmarrjes;
- Hapësirë për pjesëmarrjen qytetare në vendim-marrje dhe transparencë më e madhe;
- Integrim i të gjithë territorit në zhvillimin social-ekonomik.

Prioriteti 2- Diversifikimi i Ekonomisë dhe Zhvillimi Ekonomik

- Ngritja e kapaciteteve tek të rinjtë dhe mbështetja e sipërmarrjeve të reja lokale;
- Rritja e vizibilitetit, aksesueshmërisë në tregje dhe promovimi i produkteve lokale;
- Diversifikimi dhe specializimi i ekonomisë me fokus më të madh në turizmin malor, eko-turizmin, agro-turizëm, dhe agro-përpunimin;
- Krijimi i qendrave të grumbullimit dhe baxhove për grumbullimin e produkteve bujqësore që prodhohen në zonë;
- Hapja e tregjeve lokale me kushte të përshtatshme për shitjen e produkteve bujqësore (tregu i propozuar në njësinë Gramsh);

- Krijimi i politikave nxitëse për zhvillimin e mëtejshëm të bujqësisë, blegtorisë, pemtarisë, dhe bimëve medicinale në veçanti.

Prioriteti 3- Përmirësimi i Infrastrukturës Rrugore

Përmirësimi i aksesit dhe asfaltimi i segmenteve rrugore:

- Rr. Gramsh-Kukur 16.4 km;
- Rr. Gramsh-Lënie 14.7 km;
- Rr. Gramsh-Tunjë 10.6 km;
- Rr. Gramsh-Skëndërbegas 11.2 km;
- Rr. Gramsh-Kushovë 9.4 km;
- Rr. Gramsh Sult 12.4 km;
- Rr. Gramsh-Grabovë;
- Rr. Gramsh-Irmajit;
- Rr. Gramsh-Liqeni i Zi;
- Rr. Gramsh-Ujëvara e Sotirsë.

Prioriteti 4- Përmirësimi i Shërbimeve Publike dhe Sociale

- Krijimi i një qendre multifunkionale, për të cilën mund të përdoret Pallati i Sportit dhe ku mund të zhvillohen lojëra të ndryshme si: shah, volejball, basketboll, balet, kurse gjuhësh të huaja, kinema në sallë të vogël etj.;
- Konstruksioni i Këndit Sportiv pranë Pallatit të Kulturës;
- Rigjenerimi i parqeve të kategorive të ndryshme: park lojërash, park i gjelbër, hapësirë publike në lagje etj., për grupmosha të ndryshme;
- Rikonstruksion i Qendrës Kulturore dhe shtimi i funksioneve të tjera brenda saj, siç mund të jenë biblioteka, organizimi i koncerteve të hapura gjatë periudhës së verës, duke promovuar muzikën popullore të zonës dhe festat tradicionale, kinema, teatri etj.;
- Hapja e një pike “info-point” në qytet, e cila do të shërbejë për promovimin e pasurive kryesore të Bashkisë së Gramshit, atraksioneve turistike, si dhe të programeve social-kulturore që organizohen;
- Hapja e kurseve të ndryshme për të rinjtë (sporte, arte, gjuhë të huaja, etj).
- Përmirësimi i mjediseve të shkollave;
- Përmirësimi i ambjentëve të shërbimit mjekësor;
- Përmirësimi i sistemit të furnizimit me ujë të pijshëm;
- Përmirësimi i sistemit të kanalizimeve.

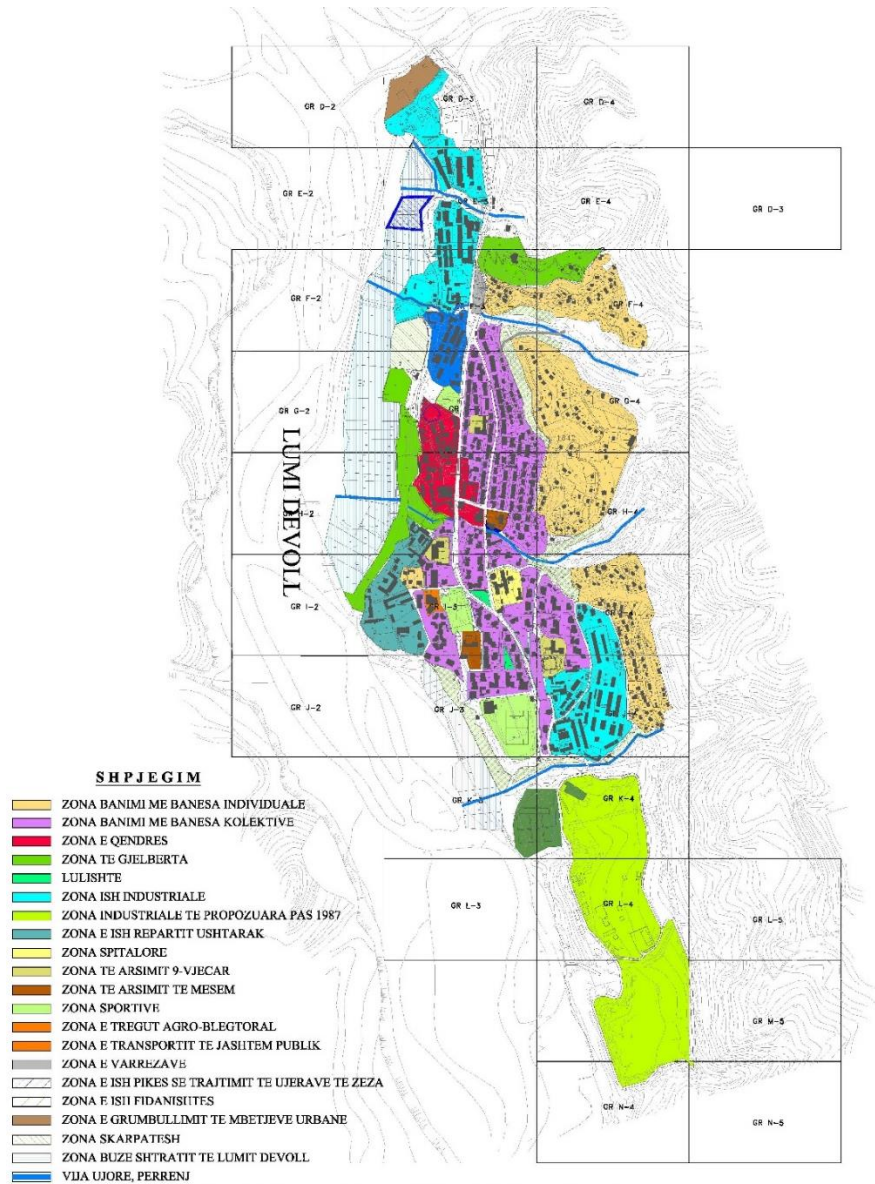
Prioriteti 5- Rehabilitimi i Mjedisit

- Përcaktimi i një vend-grumbullimi për mbetjet urbane dhe kompostimin e tyre;
- Evidentimi i hapësirave problematike të prekura nga efekti i shpyllëzimit që ka shkaktuar rrëshqitje të dherave, duke sjellë humbje të tokës, sidomos asaj bujqësore;
- Pyllëzimi i zonave të evidentuara më sipër, me bimësi të përshtatshme për të bërë të mundur ruajtjen e tokës nga erozioni;
- Ndërtimi i kolektorit kryesor të Ujërave të Zeza në qytet.
- Ndalim i derdhjes së ujërave të ndotura në sipërfaqet ujore (lumenj, liqene);

2.1 Planifikimi rregullator e vendor

Detyra e Projektimit për Planin e Përgjithshëm Rregullues të Qytetit të Gramshit 2008

Figura 13 Përdorimi ekzistues i tokës sipas Detyrës së Projektimit për Planin e Përgjithshëm Rregullues të Qytetit të Gramshit 2008

Burimi: Bashkia Gramsh, 2017

Detyra e Projektimit të Planit Rregullues është një studim i cili i paraprinte Dokumentit të Planit Rregullues dhe me legjislacionin e vjetër ishte elementi bazë teknik dhe ligjor për hartimin e këtij plani, e cila kishte si qëllim: Grumbullimin dhe sistemin e të dhënave për të paraqitur gjëndjen ekzistuese të Qytetit të Gramshit. Analizën e gjendjes ekzistuese mbi bazën e të dhënave të paraqitura dhe identifikimin e problematikave kryesore të cilat duhet të merren parasysh gjatë hartimit të Planit Rregullues. Parashtrimin e udhëzimeve orientuese mbi zhvillimin perspektiv dhe zgjidhjen e problemeve kryesore urbane, të cilat do të merren parasysh gjatë hartimit të Planit Rregullues.

Objekti i këtij studimi ishte paraqitja e një baze të bollshme të dhënash statistikore, sasiore dhe cilësore mbi situatën e atëherëshme të zhvillimit urban të qytetit të Gramshit, analizimin e

faktorëve që ndikojnë në këtë zhvillim, si edhe evidentimi i problematikave dhe tendencave të ndryshme, pozitive ose negative me të cilat perballej qyteti i Gramshit, me qëllim kryesor krijimin e një vizioni të qartë mbi situatën e zhvillimit urban të qytetit të Gramshit. Gjithashtu, ky studim nxirrte në pah një sërë çështjesh të rëndësishme urbanistike, ndërtimore, sociale, ekonomike, higjieno-sanitare, inxhiniero-teknike dhe mjedisore me të cilat përballëj qyteti dhe që janë objekt i zhvillimit afatgjatë urban të tij. Gjithashtu ky studim paraqet disa rekomandime të cilat do të ishin baza e propozimeve të Planit të Përgjithshëm Rregullues të qytetit të Gramshit por që nuk u hartua si dokument.

2.2 Përfundime

- Shtrirja perspektive e qytetit të parashikohet në jug të qytetit ekzistues.
- Të zgjerohet vija e verdhe e qytetit duke futur brenda saj edhe ato territore që janë shumë afër me qytetin dhe kanë ndikim të drejtpërdrejtë në jetën e qytetit të Gramshit, duke shtuar në këtë mënyrë sipërfaqen e territorit të qytetit me sipërfaqe të domosdoshme për funksionimin normal të tij.
- Të merren masa për mbrojtjen e nivelit të ndotjes së ajrit nëpërmjet përmirësimit të teknologjisë.
- Territori i ish zonës industriale në hyrje të qytetit (veri) të parashikohet për krijimin e zonës ekonomike të qytetit dhe për zgjerimin dhe sistemimin e zonës së transportit të jashtëm.
- Territori i ish SMT dhe uzinës 85 si edhe territori i repartit ushtarak të parshikohet për krijimin e zonave të reja të banimit si edhe për funksione publike të cilat sot i mungojnë qytetit të Gramshit.
- Të rivlerësohet ideja e zonës industriale në perspektivë e parashikuar nga plani rregullues (projekt ide) i vitit 1987 në bazë të kushteve të reja të pronësise mbi truallin, të ruhet dhe të zhvillohet për zhvillimin perspektiv ekonomik të qytetit.
- Hyrja e qytetit të rivlerësohet.
- Të rivlerësohet ideja e krijimit të unazës së re të qytetit në drejtimin veri – jug e propozuar nga plani rregullues (projekt ide) i vitit 1987.
- Të rivlerësohet qendra e qytetit në bazë të zhvillimeve të reja sociale ekonomike dhe administrative, si edhe të rivlerësohet ideja e krijimit të një shetitoreje në pjesën perëndimore të zonës së qendrës në buzë të lumit Devoll.
- Ndërtimi i zonave të reja të banimit të jetë në përputhje me terrenin dhe preferencat e banorëve si edhe të respektohet tradita pozitive e lartësisë së kateve të objekteve të banimit.
- Zona e re e varrezave të parashikohet në jug të qytetit.

3. Rëndësia Kombëtare në territor

3.1 Monumente Kulturore

E hershme është shpallja me Ligj. Nr. 609 datë, 24.05.1948 me Vendimi Nr.586 për shpalljen monument Kulture e kategorisë së I-rë për Kalanë e Irmajt në fshatin Tunjë. Ajo ndodhet në përcaktim të Gramshit, në kuotën 982m, pllaja është e kufizuar nga jugu me mure me një distancë 20 metra larg tyre. Më datën 23.09.1971 pati një aprovim të kësaj shpallje.

Gjithashtu pati shpallje nga Rektorati i Universitetit Shtetëror me Vendim Nr.6 më datë 15.01.1963 për monumentet e kulturës së Kategorisë së I-rë si Kalaja e Tervolit në fshatin Tervol të Komunës Pishaj dhe Kalaja e Gradishtës në fshatin Bresnik të Komunës Kushovë.

Gjithashtu si zona arkeologjike renditet zonat e Grabovës, Tërvollit dhe Irmajit.

Në listën e monumenteve kulturore të kategorisë së I-rë të shpallur nga Ministria e Arsimit dhe e Kulturës me datë 10.06.1973, Vendim Nr.1886 janë monumentet e mëposhtme:

Çezma e Gramshit (Skënderbegas); Fortifikim mesjetar (Prrenjas) ; Kalaja e Gradishtës (Bresnik); Kalaja e Galigatit (Galigat); , Kalaja e Grabovës së Poshtme (Grabovë e Poshtme); Kalaja e Prrenjasit (Prrenjasit), Tuma pranë lumit Holtë (Cerunjë); Ujësjellësi në përroin e Ranxës në fshatrat Sult dhe Grakan;

Në listën e monumenteve të kategorisë së I-rë të shpallur nga Ministria e Arsimit dhe e Kulturës më datë 05.11.1984 me Vendim Nr.786/1 janë Ura Mesjetare e Gurit, Kisha e Shëm Kollit dhe Rrënojat e urës antike me dy relieve të gdhendura në fshatin Grabovë e Sipërme pjesë e komunës Lënjë. Ura e Gurtë e Grabovës së Sipërme është shpallur Monument Kulture më datë 18.01.1986.

3.2 Zona të mbrojtura natyrore

Në territorin e Bashkisë Gramsh shtrihet Mali i Tomorrit, me sipërfaqe 1278.9 ha, I shpallur Park Kombëtar I kategorisë së II-të, me Vendim të Këshillit të Ministrave nr.472 datë 18.07.2012, “Për shpalljen Park Kombëtar të ekosistemit natyror Mali i Tomorrit, me sipërfaqe të zgjeruar”. Sipërfaqja e përgjithshme e Parkut Kombëtar Mali I Tomorrit është 24723.1 ha, nga ku 1278.9 ha është sipërfaqja që përfshihet në kufijt administrativë të rrethit Gramsh. Sipërfaqja prej 15045.8 ha, përfshihet në rrethin e Skraparit dhe 8398.4 ha në rrethin e Beratit.¹

Gjithsej janë 20 (njëzet), Monumente Natyrore të kategorisë së III-të, më sipërfaqe 196 ha, shpallur me Vendim të Këshillit të Ministrave nr.676, datë 20.12.2002 “Për shpalljen zonë e mbrojtur të monumenteve të natyrës shqiptare’ janë shpallur 11 (njëmbëdhjet) Gjeo-Monumente dhe 9 (nëntë) Bio-Monumente të natyrës shqiptare.

Lista e Gjeo-Monumenteve:

1. Shpella e Kabashit
2. Kanioni I Sinecit (Saraselit)
3. Shkëmbi (kanioni) I Kopaçit (Grabovë)
4. Karsti I Tërvollit
5. Kanioni I Holtës
6. Tarraca e Ballores (Qytezës)
7. Gurët e Krushqeve, Lisec
8. Liqenet e Valamarës
9. Liqeni I Dushkut
10. Burimet e Kërpicës
11. Ujvara e Sotirës

Lista e Bio-Monumenteve

1. Arra e Tunjës
2. Rrobulli I Valamarës
3. Dushkaja e Katër – Lisave
4. Moçalet e Grabovës
5. Dushku I Bulçarit
6. Ahishja e Rovjes
7. Liqeni I Zi (Lenie)
8. Gështenja dhe Pisha në Teqene e Skënderbegasit
9. Rrobulli I Grabovës

3.3 Menaxhim i integruar i burimeve ujore

Bashkia Gramsh ka një hidrografi të pasur me ujëra sipërfaqësore dhe nëntokësore. Ajo shtrihet në sektorin e mesëm të lumit të Devollit, i cili brenda kufijve të zonës ka një gjatësi prej 49 km, dhe së bashku me lumin e Tomorricës me gjatësi 14km e ndajnë Gramshin në 3 krahina. Territori përshkohet edhe nga disa lumenj të tjerë më të vegjël si ai i Holtës, Lënies, etj. Lugina e Devollit dhe e Tomorricës përbëjnë pjesën më të shtruar të terrenit, dhe ku gjenden edhe tokat më pjellore të tij. Këto ujëra janë shumë të rëndësishme edhe sepse përdoren për të ujitur tokat bujqësore që ndodhen në të dy krahët e rrjedhave.

Të gjitha burimet ujore së bashku me të gjitha brigjet dhe shtretërit e trupave të ujit pa përjashtim, sipas specifikimit të Ligjit nr.111, datë 15.11.2012 “Për menaxhimin e integruar të burimeve ujore”, janë në pronësi të shtetit dhe në administrim të organeve shtetërore. Përgjatë trupave ujore, ky ligj specifikon distanca sigurie në dy breza në varësi të këndit të bregut më pak ose më shumë se 10%. Zona A shtrihet nga 5 m deri në 20 m (përkatësisht për brigje të pjerrëta e të sheshta) dhe përdoret për qëllime publike me dispozita të veçanta. Zona B shtrihet nga 100 m deri në 200 m (përkatësisht për brigje të pjerrëta e të sheshta) dhe çdo veprimtari e zhvilluar përcaktohet nga organet e administrimit e menaxhimit të burimeve ujore.

Sistemet e kanalizimeve dhe dranzhimit për mbarëvajtjen e tokave bujqësore rregullohen nëpërmjet t nr.8518 i datës 30.07.1999 “Për ujitjen dhe kullimin” i ndryshuar. Sistemet e kullimit që janë pronë shtetërore mund të kalojnë në përdorim apo në pronësi të një federate, organizate ose bordi pa ndryshuar destinacionin vetëm me vendim të Këshillit të Ministrave (Neni 9). Sipas strategjisë të decentralizimit dhe Ligjit nr. 139/2015 “Për vetëqeverisjen Vendore”, sistemet dytësore dhe tretësore të ujitjes dhe kullimit i kalojnë në administrim bashkive si funksion i vetë.

Ligji nr. 9115, datë 24.7.2003 “Për trajtimin mjedisor të ujërave të ndotura” i ndryshuar, përcakton rregullat e trajtimit mjedisor të ujërave të ndotura, duke përfshirë ujërat e ndotura urbane, ujërat e ndotura industriale, ujërat nga kullimi i tokave bujqësore dhe ujërat e ndotura të çdo lloji. Sipas VKM nr. 686, datë 22.11.2017, “Për miratimin e Rregullores së Planifikimit të Territorit”, distancat minimale të mbrojtjes nga impiantet për trajtimin e ujërave të zeza janë 200 m për kapacitet më pak se 5,000 banorë dhe 1,000 m për kapacitet 1,000 – 50,000 banorë.

3.4 Tokat Bujqësore

Bashkia e Gramshit ka toka të buta dhe mjaft pjellore, diellëzim të lartë, kullota në sipërfaqe të mëdha dhe burime të shumta ujore, ndaj dhe potencialet për zhvillimin e bujqësisë, blegtorisë dhe frutikulturës janë të mëdha. Pjesa më e madhe e Bashkisë, me rreth $\frac{3}{4}$ e saj ka karakter kodrinoro-malor dhe zhvillim përgjithësisht rural. Këto zona janë mjaft të pasura me prodhime bujqësore, të cilat kultivohen thuajse në të tërë territorin. Mund të përmendim vreshtat dhe

ullishtat që përbëjnë dy nga kulturat kryesore, si dhe frutikulturën që është gjithashtu mjaft e përhapur.

Sipas legjislacionit në fuqi dhe ligjit nr.9244, datë 17.06.2004 “Për mbrojtjen e tokës bujqësore” i ndryshuar, specifikohet mbrojtja nga ndërtimet, mbrojtja e shtretërve dhe brigjeve të lumenjve për parandalimin e erozionit si dhe zbatimi i një praktike të mirë bujqësore. Sipas këtij ligji, kthimi i tokës bujqësore në tokë urbane, mund të propozohet vetëm përmes një dokumenti planifikimi, sipas legjislacionit të planifikimit. Ndërtimi është i ndaluar përveç ndërtimeve të përkohshme, të cilat nuk janë të lidhura në mënyrë të qëndrueshme dhe të përhershme me tokën dhe që janë të nevojshme për ushtrimin e aktivitetit bujqësor dhe blegtoral, të cilësuar në Vendimin e KM nr. 283, datë 1.4.2015 “Për përcaktimin e tipave, rregullave, kritereve dhe procedurave për ndërtimin e objekteve për prodhimin, ruajtjen dhe përpunimin e produkteve bujqësore dhe blegtorale, në tokë bujqësore” Gjithashtu theksojmë se rregullat dhe kriteret e përcaktuara në këtë vendim shërbejnë dhe janë të detyrueshme për zbatim nga ana e autoriteteve përgjegjëse të planifikimit dhe zhvillimit të territorit për hartimin e dokumenteve të planifikimit në të gjitha nivelet. Në të gjitha kategoritë e bonitetit miratimi i kalimit të sipërfaqes për ndërtim bëhet me vendim të Këshillit të Ministrave dhe në asnjë rast nuk lejohet ndryshimi i destinacionit të objektit ndërtimor.

Po ashtu, ligji nr. 16/2012, “Për disa shtesa në ligjin 8752, date 26.3.2001,” Për krijimin dhe funksionimin e strukturave për Administrimin dhe Mbrojtjen e Tokës”, cilëson që në tokat bujqësore mundësohet kalimi në sipërfaqe për ndërtime me vendim të Këshillit të Ministrave, vetëm për rastet e domosdoshme si infrastrukturë (rrugore, hekurudhore, arjore, detare), hidrocentrale, varreza si dhe raste të tjera të cituara tek neni 11/1. Shtesa e sipërfaqes nuk mund të jetë më e madhe se 3 ha dhe kërkesa për shtesë bëhet vetëm një herë. Kalimi i tokës bujqësore (boniteti V deri në X) në kategori të tokës urbane (truall) bëhet me vendim të Këshillit të Ministrave për sipërfaqe deri në 30 ha dhe me ligj të veçantë për sipërfaqe mbi 30 ha. Ndërkohë pika 4/5 e nenit 11/1 shpreh që kalimi i tokave bujqësore në kategori të resurseve të tjera, si pyll, tokë pyjore, kullotë dhe livadh, si dhe anasjelltas bëhet me miratimin e përbashkët të ministrave përkatës, që i administrojnë këto resurse për sipërfaqe deri në 5 ha dhe me miratimin e Këshillit të Ministrave për sipërfaqe mbi 5 ha.

3.5 Pyjet, drufrutorët dhe kullotat

Bashkia Gramsh ka një territor, i cili është i mbuluar nga një sipërfaqe pyjore rreth 31,000 ha, ose 44.5% e territorit. Sipërfaqja e kullotave arrin në 10,000 hektar ku 1,500 ha janë kullota dimërore dhe 8,500 ha janë kullota verore. Brenda kufirit të ri administrativ të Bashkisë Gramsh shtrihet edhe një pjesë e zonës së mbrojtur të Parkut “Mali Tomorrit”.

Përcaktuar në ligjin nr.9385, Datë 4.5.2005 “Për Pyjet dhe Shërbimin Pyjor” i ndryshuar “Toka pyjore” janë sipërfaqe tokë me drurë, shkurre e bimësi tjetër jopyjore, me shkallë mbulimi nga 5 deri në 30 për qind, së bashku me sipërfaqet e tjera që sigurojnë funksionet e pyllit. Fondi pyjor publik zotërohet e administrohet nga Drejtoria e Përgjithshme e Shërbimit Pyjor dhe organet e qeverisjes vendore. Pjesë e këtij fondi pyjor kombëtar, mund të kërkohen nga subjekte juridike ose fizike apo nga organet e qeverisjes vendore, për t'u kthyer në truall për destinacione specifike të parashikuara në ligjin e mësipërm: me miratim të ministrit për sipërfaqe deri në 1 ha; me vendim të Këshillit të Ministrave për sipërfaqe nga 1 deri në 100 ha; dhe me ligj të veçantë për sipërfaqe mbi 100 ha. Sipas përcaktimeve të Ligjit nr. 16/2012, “Për disa shtesa në ligjin 8752, datë 26.3.2001,” Për krijimin dhe funksionimin e strukturave për Administrimin dhe Mbrojtjen e

Tokës”, pjesë të fondit pyjor kombëtar kthehen në kategorinë e resursit të tokës bujqësore vetëm për mbjelljen e këtyre sipërfaqeve me kultura të drurëve, të cilët janë pjesë e programeve dhe të politikave prioritare shtetërore afatgjata. Ndërsa për të ndryshuar vëllimin e tokës pyjore nevojitet miratimi i organeve të shërbimit pyjor, kalimi i resursit të tokës së pafrytshme, që është në pronësi private apo të organeve të qeverisje vendore, bëhet me kërkesë të pronarit apo organit të qeverisjes vendore dhe miratohet nga ministri përkatës.

Në bazë të ligjit 7929 datë 11.05.1995 “Për mbrojtjen e drufrutoreve”, pemët frutore, vreshtat, agrumet dhe ullishtet, pavarësisht se në pronësi të kujt janë, janë pasuri kombëtare dhe mbrohen me ligj nga shteti. Pasuria shtetërore drufrutore e ish-ndërmarrjeve bujqësore, i është dhënë në administrim organeve të pushtetit lokal me vendim të Këshillit të Ministrave nr. 473 datë 14.10.1999.

Fondi kullësor i përbërë nga kullotat dhe livadhet në pronësi publike dhe private është burim natyror dhe pjesë e pasurisë kombëtare. Ai mbrohet, administrohet dhe përdoret sipas kërkesave të ligjit nr. 9693, datë 19.3.2007 “Për fondin kullësor”, i ndryshuar e të akteve nënligjore të dala në zbatim të tij. Heqja e një kullote, apo livadhi nga fondi kullësor, ose ndryshimi i destinacionit për një sipërfaqe kullote bëhet me miratimin e ministrit për sipërfaqe deri në 1 ha dhe me vendim të Këshillit të Ministrave për sipërfaqe mbi 1 ha.

3.6 Zonat industriale

Sipas VKM nr. 686, datë 22.11.201771, “Për miratimin e Rregullores së Planifikimit të Territorit”, objektet industriale, ato të prodhimit, transmetimit e shpërndarjes së energjisë elektrike, përveçse kur është përcaktuar ndryshe në legjislacionin e posaçëm, kanë një gjerësi minimale të zonës mbrojtëse sanitare prej 50 m përgjatë gjithë vijës kufizuese të saj dhe një distancë minimale të mbrojtjes prej 200 m. Këto vlera rriten sipas llojit të objektit e teknologjisë së përdorur, si dhe shkallës së ndotjes së zonës industriale gjatë projektimit të saj.

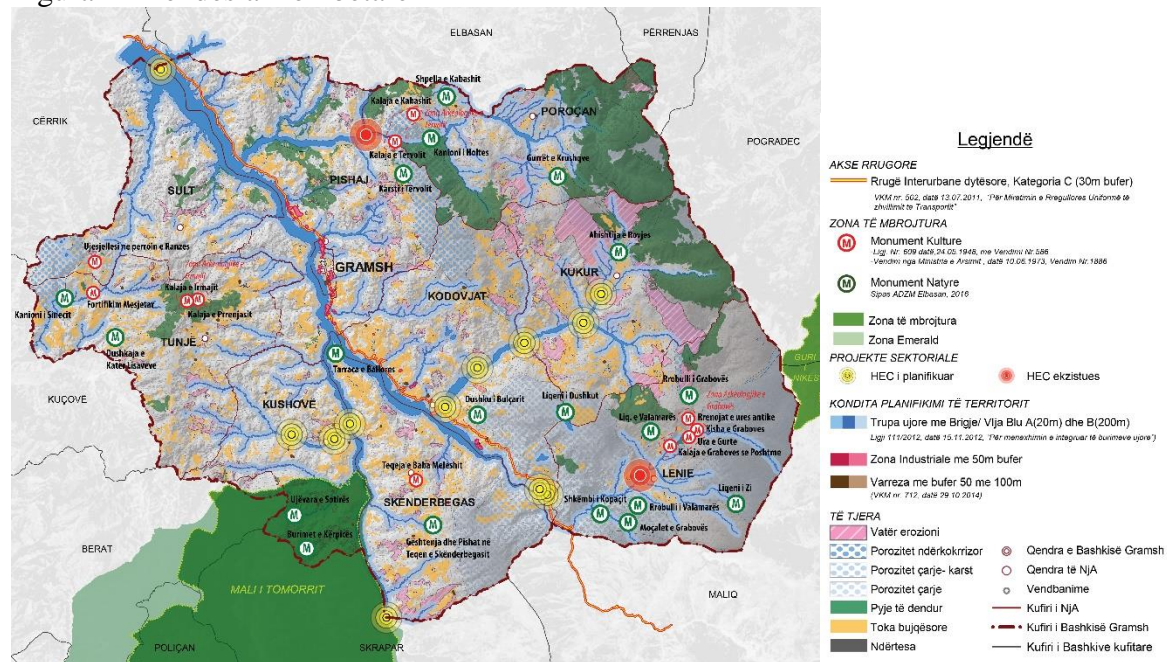
Momentalisht në Bashkinë Gramsh zhvillojnë aktivitetin e tyre shumë pak industri. Mund të përmendim Uzinën Mekanike të Çekinit, ku momentalisht funksionon vetëm pjesa e demontimit të armëve, por që pritet të mbyllet; si dhe Uzinën e Prodhimit të Baterive, që momentalisht është jashtë funksionit dhe një pjesë e godinave të së cilës janë përshtatur për banesa dhe janë privatizuar. Një godinë 4 katëshe e po këtij kompleksi industrial është dhënë me kontratë për disa vjet për t’u përdorur si qendër tregëtare, dhe momentalisht është në ndërtim e sipër.

3.7 Konkluzione dhe Rekomandime

Bashkia Gramsh ka një sërë pontencialesh të rëndësishme të veçantë kombëtare të cilat gjenden brenda territorit të saj. Gjithësesi, këto elemente nuk shfrytëzohen në mënyrën e duhur për të rritur të ardhurat ekonomike të banorëve. Veçanërisht, monumentet e kulturës nuk kanë akses të mirëfilltë dhe i mungon promovimi. Gjithashtu, edhe potencialet natyrore nuk kanë një akses të mirë si dhe nuk kanë infrastruktura mbështetëse të cilat të lejojnë zhvillimin e turizmit. Bashkia Gramsh ka jo vetëm monumente të spikatura natyrore, Ujëvara e Sotirës, Kanioni I Holtës, por dhe ofron një turizëm mjaft tërheqës malor.

Ndërkohë, përsa i përket shfrytëzimit të energjitikës, Bashkia Gramsh ka burime të shumta ujore të cilat kanë filluar të shfrytëzohen për hidrocentrale, për shembull, Hidrocentali I Banjës. Gjithësesi, këto hidrocentrale duhet të kenë kujdes të veçantë përsa i përket dëmtimit të mjedisit dhe të ekosistemeve.

Figura 14 Rëndësia Kombëtare

Burimi: Baskia Gramsh dhe MetroPOLIS; 2017

4. Zhvillimi ekonomik

Analiza e zhvillimit ekonomik trajton prirjet kryesore të zhvillimit të Bashkisë Gramsh në aspektin ekonomik, duke u mbështetur në të dhëna si Prodhimi i Brendshëm Bruto (PBB), Vlera e Shtuar Bruto (VSHB), ndërmarrjen ekonomike që operojnë në territorin e bashkisë, punësimin sipas sektorëve, etj.

Ndryshimi i kufirit administrativ, me reformën administrative në maj 2014, edhe prirjet e zhvillimit ekonomik kanë ndryshuar. Fakti që territori i Elbasanit është rritur disa herë dhe territoret të cilat janë përfshirë kanë karakter rural, ka sjell gjithashtu ndryshime në vendosjen e prioritetëve për zhvillimin e mëtejshëm ekonomik të Bashkisë Gramsh.

4.1 Kuadri Makroekonomik2

4.1.1 Produkti I Brëndshëm Bruto(PBB)

Produkti i Brendshëm Bruto është një tregues i vlerës së tregut të të gjithë të mirave dhe shërbimeve përfundimtare të prodhuar në një vend. PBB përfshin prodhimet dhe shërbimet aktuale, të destinuara për treg dhe ato të prodhuara për konsum vetjak nga të gjitha njësitë rezidente, që veprojnë territorin e një shteti.

Referuar të dhënave të INSTAT, PPB për frymë në nivel kombëtarë është 460 mijë lekë, ndërsa në qarkun e Elbasanit 346 mijë lekë, pra rreth 25% më i ulët në raport me PPB për frymë në nivel kombëtar. Pëseja që zë PBB e qarkut Elbasan në vlerën e përgjithshme të PBB-s kombëtare vlerësohet 7.9%, çka tregon për rëndësinë e Qarkut të Elbasanit në ekonominë kombëtare, i renditur qarku i katërt për nga rëndësia ekonomike.

Duke u mbështetur në të dhënat e mëposhtme PBB për frymë në Qarkun e Elbasanit ka ardhur duke u rritur në mënyrë graduale nga viti 2000 deri në 2008, ku në vitin 2009 kemi një rritje prej

1.5%, rritja me e madhe e PBB dhe në vitin 2010 është shënuar rritja më e madhe me 6.6% për periudhën 2000-2010.

Këto vlera në rritje tregojnë për një angazhim dhe performancë të mirë të të gjithë sektorëve ekonomikë në qarkun e Elbasanit.

Megjithatë, si pasojë e krizës ndërkombëtare ekonomike, PBB për frymë, në vitin 2012 ka pësuar një rënie me 1.9%.

Tabela 1 PBB për frymë e Qarkut të Elbasanit në raport me nivelin kombëtar

Vendi	Struktura e PBB	PBB për frymë në lekë	Struktura e indeksit për frymë ndaj PBB-së (%)
Shqipëria	100%	460436	100
Qarku Elbasan	7.9%	346054	75.2

Burimi: INSTAT 2012

Tabela 2. Struktura e PBB ndër vite

Viti	2000	2001	2002	2003	2004	2005
PBB për frymë në lekë	128,307	143,553	150,502	169,194	188,137	211,835
Viti	2006	2007	2008	2009	2010	2012
PBB për Frymë në lekë	230,213	243,640	278,698	286,865	352,000	346,054

Burimi: INSTAT 2012

4.1.2 Vlera e Shtuar Bruto (VSHB) dhe produktiviteti i sektorëve

Vlera e shtuar bruto përfaqëson kontributin e aktiviteteve të ndryshme në PBB, dhe llogaritet si diference midis prodhimit dhe konsumit të ndërmjetëm.

Vlerën e Shtuar Bruto më të lartë, në qarkun e Elbasanit, e ka **sektori i shërbimeve me 43.50%**, ku 23.60% e zënë shërbimet e tjera dhe 16.30% tregti, hotele, restorante.

Sektori i dytë me VSHB-në më të lartë është **bujqësia me 34.10%**, më pas renditet industria me 14.20% dhe e fundit renditet ndërtimi me 8.20%. Pavarësisht karakterit kryesisht bujqësor të Bashkisë së Gramshit, duket se vitet e fundit një hov të madh ka marrë dhe sektori i shërbimeve, kryesisht ai i hotelierisë dhe turizmit, si një nga fushat prioritare të kësaj bashkie.

Tabela 3 VSHB sipas degëve të ekonomisë në Qarkun Elbasan

	Bujqësi & Peshkimi	Industri total	Industri nxjerrëse	Industri përpunuese	Ndërtim	Shërbime total	Tregti, hotele, restorante	Transport	Postë dhe telekomunikacion	Shërbime të tjera
VSHB	34.10%	14.20%	1.60%	12.60%	8.20%	43.50%	16.30%	2%	1.50%	23.60%

Burimi: INSTAT 2012

Megjithëse sa i përket Vlerës së shtuar Bruto, sektori i shërbimeve renditet i pari në këtë qark, sa i përket numrit të të punësuarve (i llogaritur më poshtë si produktiviteti i një sektori) qarku i Elbasanit rendit sektorin Industrial të parin në listë. Megjithatë e parë në kuadrin Lokal, duket se ky sektor dominohet nga Bashkia Elbasan e cila ofron dhe numrin më të madh të popullsisë në qark, ndërkohë që Bashkia Gramsh do të reflektojë një produktivitet më të lartë në sektorin

Bujqësor, i cili renditet i dyti sektor me numrin më të madh të të punësuarve në Qarkun e Elbasanit.

Vlera e produktivitetit llogaritet si raport i vlerës së VSHB-së të sektorit me numrin e punonjësve në atë sektor.

Nga Tabela mëposhtë, produktivitetin më të lartë e ka sektori i industrial me 3.72, më pas është ***bujqësia me produktivitet 2.8*** dhe në të fundit për nga produktiviteti renditen shërbimet me 1.68.

Tabela 4. Produktiviteti në sektorin e Industrisë dhe të Shërbimeve, qarku Elbasan

Sektori	VSHB sipas sektorit	Numri i punonjësve për sektor	Produktiviteti
Industria	59818	16067	3.72
Shërbimet	68135	40328	1.68
Bujqësia	144037	51436	2.8

Burimi INSTAT 2012

4.1.3 Prirjet e ndërmarrjeve ekonomike

Referuar INSTAT, bizneset sipas llojit të aktivitetit ndahen në prodhues të mirash dhe shërbimesh³.

Referuar të dhënave të Vjetorit Statistikor të 2015, ndërmarrjet aktive në Qarkun e Elbasanit që prodhojnë të mira përbëjnë 14% dhe prodhuesit e shërbimeve 86%. Sigurisht që kontribuesi më i madh i kësaj shifre është qyteti i Elbasanit, i cili alokon dhe numrin më të madh të bizneseve në Qark.

Nga viti 2013 deri në vitin 2014 ka pasur një ndryshim me 0.2 % tkurrje të prodhuesve të të mirave kundrejt prodhuesve dhe shërbimeve.

Prodhuesit e të mirave ndahen në 3 kategori: a) bujqësia, b) pyjet dhe peshkimi, c) industria dhe ndërtimi. Bujqësia pyjet dhe peshkimi, që vlerësohen 1.4 %, në vitin 2014 ka pësuar një rritje me 0.2% krahasuar me vitin 2013. ***Këto shifra është e rëndësishme të merren në konsideratë për Bashkinë Gramsh, si një nga kontribueset kryesore të rritjes së prodhimit bujqësor në Qarkun e Elbasanit.*** Ndërkohë Sektori i Industrisë dhe i ndërtimit kanë pësuar ulje me 0.2% nga vitit 2013 në vitin 2014 kryesisht si pasojë e uljes së aktivitetit ndërtimor, fenomen ky i vërejtur në të gjithë Shqipërinë.

Prodhuesit e shërbimeve ndahen në 5 kategori: a) tregti, b)transport, magazinim, c) akomodim, shërbime sociale, d) informacion komunikim dhe e) shërbime të tjera. Sektori më i zhvilluar në kategorinë e shërbimeve është tregtia, i cili nga 42.6% në vitin 2013 është rritur në 42.7% në vitin 2014. Sektori i transportit dhe magazinimit ka pësuar tkurrje me 0.6%, nga 10.8% në vitin 2013 në 10.2% në vitin 2014. Akomodimi dhe shërbimet sociale janë rritur nga 15.5% në vitin 2013 në 15.9% në vitin 2014. Në Qarkun e Elbasanit sektori kryesor ekonomik është sektori bujqësor. Ky qark ka rreth 10.4 % të tokës bujqësore në rang kombëtar dhe 11.7 % të tokës pyjore dhe kullotave në rang kombëtarë çka dëshmon për potencialin bujqësor dhe natyror që ka.

Të ardhurat nga bujqësia në qark vlerësohen me 6.5% të të ardhurave totale të bujqësisë (në rang kombëtar) dhe të ardhurat nga blegtoia vlerësohen 9.6% të të ardhurave totale blegtorale (në rang kombëtar). Gjithashtu, të ardhurat nga produktet e ndryshme bujqësore vlerësohen me 4.1 % të totalit dhe të ardhurat nga produktet të ndryshme blegtorale vlerësohen me 20.7% të totalit. Këto të dhëna na ndihmojnë të kuptojmë se Qarku i Elbasanit ka një potencial të madh bujqësor dhe kryesisht është i orientuar drejt sektorit blegtoral kundrejt atij bujqësor⁴.

Referuar shifrave të mësipërme, Bashkia Gramsh, duhet të synojë forcimin e rolit të saj në sektorin e turizmit në Qark dhe më gjerë në rajon, sikurse duhet të mundësojë dhe krijojë kushte të favorshme të zhvillimit bujqësor, blegtoral dhe të agropërpunimit si sektorë ekonomik mbështetës të kryefjalës turizëm të kësaj bashkie.

Tabelat më poshtë ilustronë gjetjet sa më sipër, duke bërë një diferencim të gjetjeve për dy kategoritë kryesore të ndërmarrjeve

Tabela 5 Ndërmarrjet sipas aktiviteti ekonomik në Qarkun Elbasan

Të mira						
	Prodhues të mirash total	Bujqësi, Pyje, Peshkim			Industria	Ndërtimi
2013	1,057	90			768	199
2013	14.20%	1.20%			10.30%	2.70%
2014	1,094	107			794	193
2014	14%	1.40%			10.10%	2.50%
Shërbime						
	Prodhues shërbimesh total	Tregtia	Transport, magazinim	Akomodim, shërbime	Informacioni, komunikacioni	Shërbime të tjera
2013	6,385	3,172	806	1,156	156	1095
2013	85.80%	42.60%	10.80%	15.50%	2.10%	14.80%
2014	6,705	3,354	800	1,253	168	1,190
2014	86%	42.70%	10.20%	15.90%	2.10%	15.10%

Burimi: INSTAT Vjetari Statistikorë 2015

4.2 Klima e Biznesit

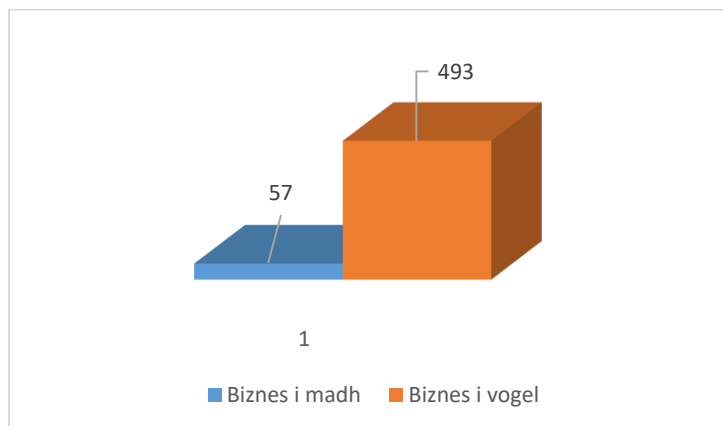
Bazuar në të dhënat e INSTAT sektorët kryesorë të ekonomisë në Bashkinë Gramsh janë: Bujqësia ku punësohet rreth 57.4% e forcës punëtore; Industria me 8.2% dhe Shërbimet me 34.4%.

Bashkia Gramsh, ka një përqindje të lartë të papunësisë, ku në total papunësia sipas të dhënave të INSTAT është 54.3% tek femrat, 49.7% tek meshkujt dhe 82.9% tek të rinjtë. Niveli më i lartë i papunësisë raportohet në Gramsh qendër (njësia administrative e Gramshit) dhe në njësinë administrative Kodovjat. Kjo gjë është e lidhur dhe me faktin se pjesa më e madhe e popullsisë është e punësuar në bujqësi, ndërkohë që sektorët e tjerë janë shumë të dobët nga pikëpamja ekonomike. 2 vitet e fundit, krahas hartimit të Strategjisë së Turizmit për Bashkinë Gramsh, janë vënë re disa nisma të rëndësishme për ekonominë vendase në sektorin e turizmit, i cili pritet të forcohet gjithnjë e më shumë në vitet në vijim.

Tregues tjetër i rëndësishëm i marrë në konsideratë gjatë kryerjes së kësaj analize është dhe shpërndarja e biznesit sipas llojit dhe madhësisë në territorin e Bashkisë Gramsh.

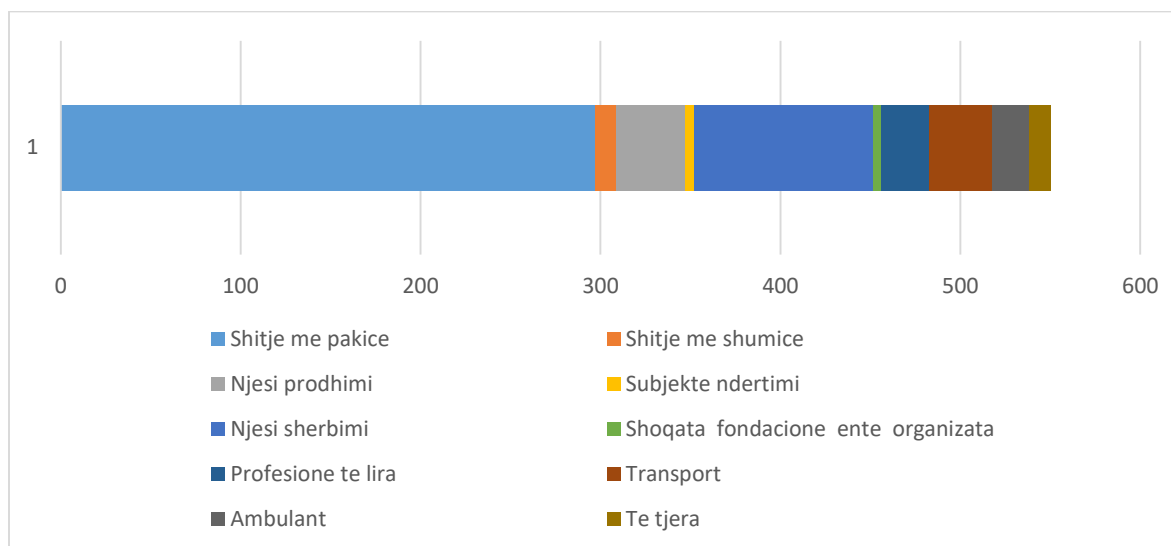
Të dhënat për vitin 2017⁵, referuar drejtorisë së Tatim Taksave në Bashkinë Gramsh, demonstrojnë se në bashkinë Gramsh operojnë gjithsej 550 biznese, ndër të cilat 493 janë biznese të vogla dhe 57 biznese të mëdha.

Tabela 6 Kategorizimi i bizneseve sipas madhësisë, Bashkia Gramsh

Burimi: Bashkia Gramsh, 2017

Tabela 7 Kategorizimi i bizneseve sipas llojit të aktivitetit ekonomik, Bashkia Gramsh

Burimi: Bashkia Gramsh, 2017

Sektori i shërbimeve është i përqëndruar kryesisht në qendrat e banuara, më së shumti në qytetin e Gramshit, dhe përbëhet kryesisht nga biznese të vogla të fokusuara në ofrimin e shërbimeve si:

- Tregëti (ushqimore, farmaci, prodhime bujqësore, pika karburanti etj.);
- Transport (udhëtarësh dhe produktesh, në nivel lokal dhe rajonal);
- Materiale ndërtimi dhe ndërtim;
- Bare, lokale, restorante, hotele, agjenci turistike etj.

Përtej qytetit të Gramshit, vërehet prezenca e disa bizneseve të vogla, në formën e pikave të tregëtimit dhe përpunimit të produkteve, baxhove, apo kantineve edhe në qendrat e ish-komunave.

Në përgjithësi, mund të themi se zhvillimi ekonomik në Bashkinë Gramsh është i përqëndruar në bujqësi dhe blegori, dhe mungon sofistikimi dhe fuqizimi i këtyre sektorëve, apo i sektorëve të

tjerë, si turizmi, punimet artizanale, apo shërbimet, të cilat janë aktualisht potenciale të pashfrytëzuara plotësisht. Për këtë arsye është e nevojshme që të krijohen mundësitë për mbështetjen dhe hapjen e sipërmarrjeve të reja që shfrytëzojnë këto potenciale në dobi të zhvillimit ekonomik në Bashkinë Gramsh.

4.2.1 Bujqesia dhe Prodhimi

Bashkia e Gramshit ka toka të buta dhe mjaft pjellore, diellëzim të lartë, kullota në sipërfaqe të mëdha dhe burime të shumta ujore, ndaj dhe potencialet për zhvillimin e bujqësisë, blegtorisë dhe frutikulturës janë të mëdha. Pjesa më e madhe e Bashkisë, me rreth $\frac{3}{4}$ e saj ka karakter kodrinoro-malor dhe zhvillim përgjithësisht rural. Këto zona janë mjaft të pasura me prodhime bujqësore, të cilat kultivohen thuajse në të tërë territorin. Mund të përmendim vreshtat dhe ullishtet që përbëjnë dy nga kulturat kryesore, si dhe frutikulturën që është gjithashtu mjaft e përhapur.

Gjithashtu në Bashki kultivohen edhe një numër i konsiderueshëm frutash, si rrushi, fiku, molla, dardha, kumbulla, qershia, pjeshka, hurma, arra, gështenja, shega, kajsia, ulliri, bajamja etj.; dhe rreth 20 lloje perimesh si patatja, fasulja, domatja, qepa, preshi, kastravec, speci, hudhra, bamja, patëllxhani, bostani, shalqini, sallata, mashurka, panxhari i kuq, karrota, kungulli, lakra, spinaqi dhe erëza të ndryshme.

Ndër kulturat e drithërave gruri zë peshën më të madhe, me rreth 46% të sipërfaqes së mbjellë, me një produktivitet prej 72% të prodhimit të drithërave të bukës, ndërsa misri mbillet në rreth 21% të sipërfaqes, duke dhënë rreth 27% të prodhimit të drithërave.

Gramshi njihet edhe për prodhimin e duhanit, edhe pse sot sipërfaqja e mbjellë me duhan ka rënë, rrjedhimisht edhe rendimenti. Për më tepër, çmimi që ofrohet për blerjen e prodhimit të duhanit nuk i nxit fermerët të meren me kultivimin e tij. Një pjesë të rëndësishme të territorit të kultivuar e zënë edhe bimët medicinale, të cilat luajnë një rol shumë të rëndësishëm dhe mund të shfrytëzohen për t'u kthyer në një faktor kyç të zhvillimit ekonomik të zonës në të ardhme.

Falë kushteve natyrore të relievit në Bashkinë Gramsh ka kushte edhe për mbarështimin e blegtorisë, veçanërisht të deles e të dhisë, por edhe të gjedhit e të një-thundrakëve. Në Gramsh rriten edhe mjaft shpendë të butë si pula, rosa, pata e gjeli i detit; madje në fshatin Çekin ndodhet edhe një pulari për mbarështimin e pulave. Gramshi njihet edhe për mbarështimin e bletës, duke shfrytëzuar masive kullësore. Mjalti i prodhuar sidomos në zonën e Vërçës është i një cilësie të lartë me vlera kurative.

1. Ekonomite Urbane dhe Agrare⁶

Nga pikëpamja e politikëbërjes, zhvillimi ekonomik mund të përkufizohet si përpjekje të cilat synojnë të përmirësojnë mirëqenien ekonomike dhe cilësinë e jetës për qytetarët duke krijuar dhe/ose mundësuar vende të reja pune dhe rritjen e të ardhurave të përgjithshme.

Me **zhvillim ekonomik rural** do të kuptojmë të gjitha ato njësi territoriale e rajone me përparësi ekonomitë agrare⁷ të prodhimit dhe përpunimit, ku me rural kuptohet çdo njësi jo urbane. Ndryshe nga kjo, **ekonomitë urbane** janë ato ekonomi të orientuara kryesisht nga ofrimi i shërbimeve, administratës dhe shërbimeve tregtare.

Analizat e zhvillimit ekonomik dhe rural fokusohen në vlerësimin e karakteristikave të cilat mundësojnë dhe formësojnë ekonomitë aglomeruese dhe efektet përkatëse të tyre në qeverisjen rajonale dhe vendore.

Për evidentimin e ekonomive aglomeruese dhe rurale janë përdorur analiza ekonometrike, të cilat i referohen dy treguesve të rëndësishëm: *densitetit të punësimit*⁸ dhe *produktivitetit*⁹. Mbështetur në këto dy të dhëna, siç mund të shihet edhe nga hartëzimi i gjetjeve në figurën më poshtë, bashkia Gramsh është e orientuar drejt ekonomisë agrare, ku përjashtim bën vetëm qyteti i Gramshit, me përqendrimin më të madh të të punësuarve në sektorin e shërbimeve, duke e cilësuar këtë njësi si njësi aglomeruese.

2. Nxitësit ekonomikë dhe potencialet për zhvillim të mëtejshëm

4.2.2 Turizmi

Turizmi përbën një nga sektorët kryesorë potencial të zhvillimit ekonomik në Bashkinë Gramsh, por pavarësisht potencialit që ai përfaqëson, momentalisht nuk është adresuar ashtu siç duhet. Nëpër territorin e Bashkië Gramsh ka një sërë atraksionesh turistike me karakter natyror, historik dhe kulturor, të cilat në mënyrë të paorganizuar dhe rastësore shfrytëzohen për turizëm nga turistë të huaj dhe vendas. Momentalisht janë zhvilluar 3 tipe turizmi:

- Turizmi i Bardhë (Mali i Valamarës, Mali i Tomorrit);
- Turizmi Kurativ (Liqeni i Zi, Liqeni i Dushkut, Kanioni i Holtës);
- Turizmi Kulturor (Grabova e Sipërme, Kalaja e Irmajit).

Disa pika të tjera të rëndësishme për zhvillimin e turizmit janë: Ujëvara e Sotirës, Grabova (përmendet për bukurinë natyrore, kishat, urat, kalldrëmet e çezmat e vjetra), Liqeni i Zi, Kalaja e Irmajit, Mali i Tomorrit, dhe Kanioni i Holtës.

Mungesa e infrastrukturave lidhëse rrugore dhe shërbimeve e bën të vështirë aktivizimin e tyre të plotë. Nëse të tëra këto potenciale integrohen së bashku dhe bëhen pjesë e guidave turistike të organizuara nga Bashkia, duke promovuar në të njëjtën kohë zhvillimin e qëndrueshëm mjedisor dhe eko-turizmin, atëherë turizmi mund të ketë një vlerë edhe më të madhe në zhvillimin ekonomik të zonës.

4.2.3 Industria

Momentalisht në Bashkinë Gramsh zhvillojnë aktivitetin e tyre shumë pak industri. Gramshi trashëgoi industrinë ushtarake nga regjimi totalitar, por me kalimin e viteve shumë prej tyre u mbyllën dhe sot janë jashtë funksionit. Mund të përmendim Uzinën Mekanike të Çekinit dhe Uzinën e Prodhimit të Baterive, që momentalisht janë jashtë funksionit dhe një pjesë e godinave të së cilës janë përshtatur për banesa dhe janë privatizuar. Një godinë 4 katëshe e po këtij kompleksi industrial është dhënë me kontratë për disa vjet për t'u përdorur si qendër tregëtare, dhe momentalisht është në ndërtim e sipër.

Industria e përpunimit të produkteve bujqësore dhe blegtorale është shumë pak e zhvilluar dhe kufizohet vetëm me prezencën e disa baxhove nëpër fshatra për përpunimin e qumështit.

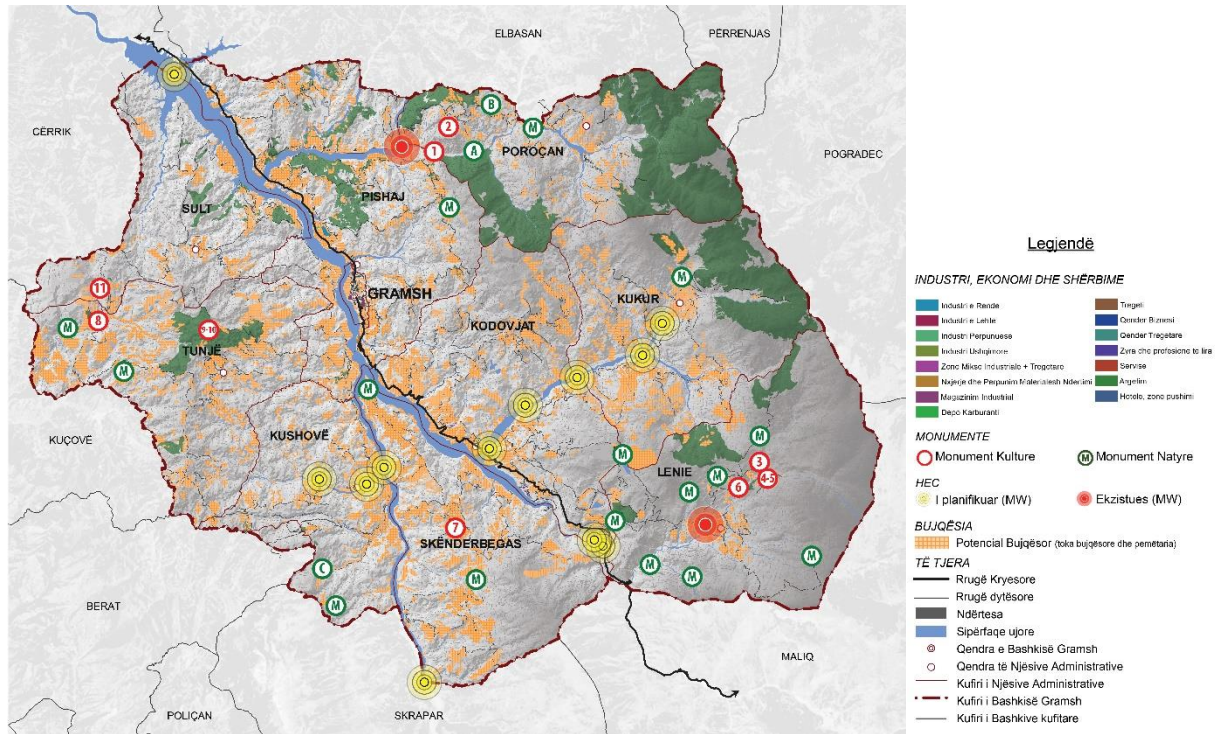
Një tjetër industri, dikur shumë e famshme në Gramsh, është edhe përpunimi i produkteve me thupra misri, të cilat më parë eksportoheshin edhe jashtë vendit. Momentalisht ky aktivitet zhvillohet në mënyrë mjaft sporadike dhe të pa-organizuar, por mund të përbëjë një fushë me mjaft interes për Bashkinë, falë kulturës dhe traditës që popullsia ka trashëguar në vite, në përpunimin dhe krijimin e produkteve të ndryshme.

Momentalisht në Bashkinë Gramsh vihet re tërheqja dhe zhvillimi i industrisë tekstile, ku pak kohë më parë u hap një punishte rrobaqepsie, dhe shumë shpejt mendohet të hapet edhe një fabrikë këpucësh.

4.2.4 Hidro - energjika

Burimet ujore përbëjnë një pasuri të madhe potenciale për zhvillimin e industrisë energjitike të rajonit, me kosto jo shumë të lartë. Studimi i bërë për shfrytëzimin e rrjedhjes së lumit Devoll ka nxjerrë si konkluzion se mbi të mund të ndërtohen tre hidrocentrale të mëdhenj. Njëri prej tyre, ai i Banjës aktualisht është në punë e sipër. Aktualisht Gramshi ka dy hidrocentrale të vegjël, një mbi lumin Grabovë, në Lënie me kapacitet 400kE/h, dhe një në fshatin Kërpicë me kapacitet 200kW/h.

Figura 15 Zhvillimi ekonomik

Burimi : Bashkia Gramsh, Përpunoi MetroPOLIS2017

5. Analiza e bujqësisë

5.1 Kuadri Ligjor për bujqësinë dhe zhvillimin rural

Sipas ligjit nr. 9817 datë 22.10. 2007 “Për bujqësinë dhe zhvillimin rural”, objektivat e përgjithshme të qeverisë në lidhje me zbatimin e politikave bujqësore dhe zhvillimin rural lidhen me rritjen e të ardhurave për popullsinë rurale, rritjen e prodhimit të përgjithshëm kombëtar, duke garantuar cilësi dhe siguri ushqimore dhe në të njëjtën kohë duke ruajtur dhe mbrojtur mjedisin. Përsa i përket rolit dhe funksioneve të qeverive lokale në këtë drejtim, ligji nr139/2015 “Për Vetëqeverisjen Vendore”, përmbledh funksionet e zgjeruara të bashkive në fushën e bujqësisë, zhvillimit rural, pyjeve dhe kullotave pas reformës administrative territoriale, duke përfshirë: administrimin e infrastrukturës vendore të ujitjes, kullimit të tokave, pyjeve dhe kullotave vendore si dhe menaxhimin e institucioneve në shërbim të këtyre funksioneve. Për më tepër, bashkitë kanë funksion krijimit dhe administrimin e skemave vendore të granteve për bujqësinë dhe zhvillimit rural, të financuara nga buxheti lokal dhe/ose me bashkëfinancim nga të

tretët; dhe së fundmi, bashkitë janë përgjegjëse për shërbimin veterinar vendor, informacionin statistikor bujqësor dhe administrimin e kadastrës së tokave bujqësore.

Përsa i përket aspektit të planifikimit, objektivat e politikave të zhvillimit bujqësor dhe rural janë të lidhura me rritjen e sipërfaqes së tokave bujqësore të shfrytëzuara, për të rritur madhësinë mesatare të fermave e në këtë mënyrë për të rritur prodhimtarinë e sektorit (**Strategjia Ndërsektoriale për Zhvillimin Rural dhe Bujqësor, 2014-2020**). Sipas legjislacionit në fuqi dhe ligjit 9244 datë 17.06.2004 **“Për mbrojtjen e tokës bujqësore”**, i ndryshuar, specifikohet mbrojtja e tokës nga ndërtimet, mbrojtja e shtretërve dhe brigjeve të lumenjve për parandalimin e erozionit si dhe zbatimi i një praktike të mirë bujqësore. Sipas këtij ligji, kthimi i tokës bujqësore në tokë urbane, mund të propozohet vetëm përmes një dokumenti planifikimi, sipas legjislacionit të planifikimit. Ndërtimi është i ndaluar përveç ndërtimeve të përkohshme, të cilat nuk janë të lidhura në mënyrë të qëndrueshme dhe të përhershme me tokën dhe që janë të nevojshme për ushtrimin e aktivitetit bujqësor dhe blegtoral, të cilësuar në Vendimin e KM nr. 283, datë 1.4.2015 **“Për përcaktimin e tipave, rregullave, kritereve dhe procedurave për ndërtimin e objekteve për prodhimin, ruajtjen dhe përpunimin e produkteve bujqësore dhe blegtorale, në tokë bujqësore”**. Për të gjitha objektet për qëllime bujqësore duhet të respektohen distancat nga rrugët, çdo infrastrukturë tjetër publike, nga kanalet ujitëse e kulluese, si dhe brigjet e lumenjve, me sipërfaqe dhe kritere të veçanta të përcaktuara në pikat 1-12. Leja e ndërtimit lëshohet nga njësia e qeverisjes vendore në përputhje me dokumentin e planifikimit vendor.

Ndryshimi i tokës bujqësore në kategori të tjera burimesh si në tokë urbane, pyjore, kullotë, livadh dhe tokë e pafrytshme bëhet sipas përcaktimit në ligjin nr. 8752, datë 26.3.2001 **“Për krijimin dhe funksionimin e strukturave për administrimin dhe mbrojtjen e tokës”** i ndryshuar, si dhe akteve nënligjore në zbatim të tij. Gjithashtu do të merret parasysh VKM 410, datë 27.6.2012 **“Për Përcaktimin e Rregullave dhe të Procedurave të Ndryshimit të Kategorive të Resurseve të Tokës”** Më specifikisht, ligji cilëson që në tokat bujqësore të kategorisë së parë, dytë, tretë dhe katërt të bonitetit mundësohet kalimi në sipërfaqe për ndërtime me vendim të Këshillit të Ministrave, vetëm për rastet e domosdoshme si infrastrukturë (rrugore, hekurudhore, arjore, detare), hidrocentrale, varreza, si dhe raste të tjera të cituara tek neni 11/1. Shtesa e sipërfaqes nuk mund të jetë më e madhe se 3 ha dhe kërkesa për shtesë bëhet vetëm një herë. Kalimi i tokës bujqësore (boniteti V deri në X) në kategori të tokës urbane (truell), si dhe për veprimtari minerare e gjeologjike, për gurore e kariera, bëhet me vendim të Këshillit të Ministrave për sipërfaqe deri në 30 ha dhe me ligj të veçantë për sipërfaqe mbi 30 ha. Ndryshimi i kategorisë së resursit tokë bujqësore në kategoritë e resurseve pyll, kullotë dhe livadh bëhet vetëm me kërkesë të pronarit të saj apo organit të qeverisjes vendore, i cili i ka në përdorim këto toka dhe ndryshimi për sipërfaqet deri në 5 ha bëhet me urdhër të ministrit përkatës, kurse për sipërfaqet mbi 5 ha, me vendim të Këshillit të Ministrave. Ndërkohë miratimi i ndryshimit të kategorisë së resurseve pyll, tokë me bimësi pyjore, kullotë dhe livadh dhe kalimi i tyre në kategorinë e resursit tokë bujqësore bëhet nga komisioni që krijohet pranë bashkisë (me përfaqësues të drejtorive specifike në qark, kryetarin e bashkisë dhe juristin e bashkisë).

Megjithatë, këto ndryshime qoftë në rast të pronësisë private, qoftë si pronë e bashkisë ndërmerret vetëm kur paraqiten projekte zhvillimi afatgjate të kulturave bujqësore, që përputhen me programet mbështetëse të qeverisë. Kurse, ndryshimi i tokës së pafrytshme në kategorinë e resursit tokë bujqësore miratohet nga Ministri i Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së

Konsumatorit për sipërfaqet deri në 5 ha, dhe me vendim të Këshillit të Ministrave për sipërfaqet mbi 5 ha. Në tokat bujqësore, në të gjitha kategoritë e bonitetit, miratimi i kalimit të sipërfaqes për ndërtimin e objekteve për prodhimin, ruajtjen dhe përpunimin e produkteve bujqësore dhe blegtorale bëhet me vendim të Këshillit të Ministrave dhe në asnjë rast nuk lejohet ndryshimi i destinacionit të objektit ndërtimor. Sipas ligjit nr. 10 263, datë 8.4.2010 **“Për përdorimin dhe shfrytëzimin e tokave bujqësore të pakultivuara”**, toka bujqësore konsiderohet si e pakultivuar në rastet kur autoritetet vendore kanë vërtetuar se toka nuk është kultivuar për të paktën 2 vjet rradhazi. Në këto raste, kur pronari i tokës nuk ushtron të drejtën për kultivimin e saj, bashkia ka të drejtë ta nxjerrë në ankand për ta ofruar me qira sipas procedurave të përcaktuara në këtë ligj.

Akte të tjera nënligjore që i shërbejnë zhvillimit të përgjithshëm bujqësor dhe rural përfshijnë VKM nr. 52, datë 21.1.2015 **“Për përcaktimin e kritereve bazë të sektorëve që do të mbështeten dhe të masës së përfitimit nga fondi i programit për bujqësinë dhe zhvillimin rural, për vitin 2015 i ndryshuar”** dhe udhëzimin e ministrit të Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave dhe ministrit të Financave nr. 4, datë 25.2.2015 **“Për procedurat dhe mënyrën e administrimit të fondit të programit për bujqësinë dhe zhvillimin rural”**, të cilat përcaktojnë mbështetjen financiare për vitin 2015, nga Fondi i Programit për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural, i cili bazohet në rajonizimin e aktiviteteve sipas hartës bujqësore të miratuar nga Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave. Ligje të tjera që organizojnë veprimtarinë bujqësore përfshijnë ligjin nr.9199, datë 26.2.2004 **“Për prodhimin, përpunimin, certifikimin dhe tregtimin e produkteve "bio" i ndryshuar”**, në mbështetje të përdorimit harmonik të kushteve të mjedisit, të kryera në përputhje me rregullat e përshtuara në këtë ligj, për prodhimin e produkteve organike dhe ligji nr.38, datë 5.4.2012 **“Për shoqëritë e bashkëpunimit bujqësor”**, ku shprehet përcaktimi i rregullave, kritereve dhe kushteve për themelimin e administrimit të shoqërive të bashkëpunimit bujqësor, si dhe aspekte të tjera të veprimtarisë së tyre.

5.2 Strategjitë dhe Planet Kombëtare për Bujqësinë dhe për Zhvillimin rural

Strategjia Ndërsektoriale për Zhvillimin Rural dhe Bujqësor 2014-2020, shkon në të njëjtin drejtim me perspektivën e vendit për antarësimin në BE dhe si rrjedhojë mbështetet në parimet dhe objektivat e Politikës së Përbashkët Bujqësore të BE-së (CAP) dhe politikat (IPARD), duke patur në fokus kushtet dhe problemet specifike të bujqësisë dhe të zonave rurale në Shqipëri. Objektivi i përgjithshëm i strategjisë është trajtimi i sfidave me të cilat përballet sektori i bujqësisë dhe agro-përpunimit në vend, si edhe zhvillimi i zonave rurale në një mënyrë të qëndrueshme ekonomike, mjedisore dhe sociale. Në lidhje me zhvillimin ekonomik, social dhe territorial, objektivi lidhet me rritjen e konkurrueshmërisë së sektorit të bujqësisë, duke mbështetur sektorët prioritarë, rritjen e sipërfaqeve bujqësore të kultivuar, rritjen e madhësisë të fermave, infrastrukturën mbështetëse të bujqësisë, rendimentin për njësi të sipërfaqes dhe prodhimin e përgjithshëm.

Në Qarkun e Elbasanit, bujqësia mbetet sektor shumë i rëndësishëm ekonomik dhe kontribuon në ekonominë kombëtare me produktin e brendshëm bruto, në punësimin në zonën rurale dhe stabilitetin makroekonomik. Në Qarkun e Elbasanit sektori i bujqësisë jep rreth 18 % të PBB. Megjithatë, performanca ekonomike, kontributi i sektorit bujqësor në vend është ende i pamjaftueshme për shkak të fermave të vogla dhe të fragmentuara, aftësisë ujitëse të ulët, nivelit

të ulët të teknologjisë dhe produktivitetit total të faktorëve të prodhimit, krahasuar me treguesit e BE për njësi të sipërfaqes dhe të disa bashkive të zonave fushore me mesataren e vendit dhe vendeve të BE-së.

Në Bashkinë e Gramshit, me sipërfaqe të përgjithshme 737 km², toka bujqësore zë 10338 Ha ose 14 % të sipërfaqes së përgjithshme të territorit. Sektori bujqësor është përqëndruar kryesisht në formën e fermave familjare, ferma të vogla dhe të fragmentuara. Në nivel kombëtar, 58 % e fermave bujqësore janë me madhësi deri në 1 ha tokë, ndërsa në Qarkun e Elbasanit madhësia mesatare e fermave varion mesatarisht në 1.2 ha.

Në bashkinë e Gramshit veprojnë 4700 ferma bujqësore e blegtorale me një sipërfaqe masatare prej 1.35 ha. Nga kjo janë:

- a) 625 ferma me 0.5 Ha
- b) 2070 ferma me 0.5-1 Ha
- c) 1338 ferma me 1-1.5 Ha
- d) 514 ferma me 1.5-2 Ha
- e) 240 ferma me 2 Ha

Fermat familjare janë kontribuesi më i rëndësishëm për sigurinë e ushqimit, duke prodhuar ushqimin për vetë-konsum si dhe pjesërisht për treg. Kontributi i tyre në punësim është i rëndësishëm duke qënë se shumica e fermave individuale shërbejnë si burimi kryesor i të ardhurave për të vetëpunësuarit në këtë sektor. Rreth 57 % e numrit të përgjithshëm të fermave janë të madhësisë deri në 1 ha dhe të fragmentuara në 4-5 parcela të vogla dhe jo eficiente për organizimin e prodhimit.

Në përgjithësi, sektori bujqësor në të gjithë territorin e vendit, karakterizohet nga niveli i lartë i fragmentimit të pronës në jo më pak nga 4 vënde të shpërndara në pika të ndryshme dhe të pa kufizuara me njëra – tjetrën. E njëjta dukuri ndodh edhe në Bashkinë e Gramshit. Me një sipërfaqe totale të tokës bujqësore prej rreth 10330 ha, madhësia mesatare e fermës brënda bashkisë konsiderohet të jetë 1.35 ha, krahasuar me madhësinë 1.20 ha në qarkun e Elbasanit dhe madhësinë 1.2 ha në rang kombëtar, ndërkohë që madhësia e parcelës është 0.27 ha në rang kombëtar, 0.23 ha në rang qarku. Këto të dhëna dëshmojnë se fermat në bashkinë e Gramshit, janë të vogla dhe sektori bujqësor vazhdon të ngelet mjaft i fragmentarizuar. Rritja e madhësisë së fermës konsiderohet si një faktor i rëndësishëm për të përmirësuar eficientë ekonomike në sektorin bujqësor dhe për ta bërë atë më konkurrues në treg. Aktualisht, nevojat për produkte blegtorale dhe bujqësore mbulohe nga importi i cili mbetet i lartë krahasuar me exportet. Megjithatë, në territorin e Bashkisë Gramsh, në raport me popullsinë, ekzistojnë potenciale të pashfrytëzuara për rritjen e prodhimit bujqësor dhe blegtoral, për shkak të burimeve të papërdorura tokësore dhe mundësisë për rritjen e numrit të krerëve dhe prodhimeve blegtorale.

5.2.1 Plani Kombëtar

Plani kombëtar në sektorin e bujqësisë, përqendrohet në synimin për zhvillimin e qëndrueshëm të territorit, vlerësimin e potencialeve të burimeve natyrore dhe planifikimin e territorit. Një ndër objektivat më prioritare të Planit Kombëtar është ruajtja maksimale e fondit të tokës bujqësore dhe në veçanti tokat me potenciale të larta prodhuese, duke ndaluar çdo ndërtim që nuk i shërben sistemit bujqësor, plani gjithashtu synon vendosjen e një rrjeti të suksesshëm të zinxhirit

ekonomik bujqësor: prodhim-grumbullim-përpunim-eksportim, si dhe investime në infrastrukturën e mirëmbajtjes, sistemin ujitës e kullues.

Plani Kombëtar i Planifikimit të Territorit e vendos Bashkinë e Gramshit si pjesë e rajonit ekonomik të Qarkut të Elbasanit me një profil Bujqësi- Turizëm. Bashkia e Gramshit ka zona me karaktere të forta bujqësore, çdo zhvillim i ri në njësitë administrative duhet të ruajë karakterin ekzistues rural, vecanerisht në fshatrat në të dy anët e lumit Devoll. Një rëndësi e madhe këtu duhet t'u kushtohet strukturave dhe ngritjes së infrastrukturës strategjike të përshtatshme në funksion të zhvillimit bujqësor e blegtoral. Plani i trajton me prioritet rajonet me karakter të theksuar bujqësor dhe për zhvillimin e mëtejshëm të ekonomisë rurale, thekson diversifikimin e aktivitetit të fermerëve dhe eficiencën në sektorin e ushqimit dhe bujqësisë së bashku me peshkimin dhe pylltarinë, ku Bashkia e Gramshit i gjen mundësitë e zhvillimi në sisa prej këtyre drejtimeve. Kështu në Bashkinë e Gramshit, sipërfaqja e mbuluar me pyje prej 31000 ha ose 42 % të territorit, është një burim i rëndësishëm ekonomik dhe për shërbime mjedisore.

Ne PPK janë parashikuar: Ruajtje maksimale e fondit të tokës bujqësore, me zbatimin e politikave të densifikimit të zhvillimit urban. Me miratimin e Planit Kombëtar 2030 nuk lejohen ndërtime të reja në tokë bujqësore që nuk i shërben sistemit Bujqësor. Krijimi i qëndrave/ poleve bujqësore dhe profilizimi i këtyre të fundit sipas karakteristikave të prodhimit bujqësor, krijimi i markave të produkteve karakteristike bujqësore të vendit. Specializim në prodhim dhe përpunim të prodhimeve dhe produkteve karakteristike shqipëtare. Bimët Mjekësore, pemë frutore arrore dhe vreshtarisë, perime karakteristike të zonës, Produkteve bujqësore të përpunuara bujqësore e blegtorale, janë produkte, të cilat mund të zgjerohen në territorin e Bashkisë Gramshit.

5.2.2 Rajonizimi i kulturave dhe skemat mbështetëse për bujqësinë

Rajonet bujqësore zakonisht përcaktohen si zona me një homogjenitet të lartë në reliev, llojin e tokës, kushtet klimatike, praktikat bujqësore, vendosjen e bimëve dhe kafshëve më të përshtatshme për klimën dhe tokën dhe rajonizimi i kulturave bujqësore në bazë të kushteve specifike, si reliev, klimë e përshtatshme, lloji i tokës, traditë kultivuese, sipas përparësisë drejt disa kulturave të veçanta. Në kushtet e Bashkisë së Gramshit bimë të përshtatshme janë gruri, foragjeret, patate, perime, peme frutore, traditë që duhet rikthyer në kultivimin e duhanit, si një ndër bimët me përfitime për eksport.

Në përgjithësi, të gjitha rajonet, të cilat kanë kushte eko-klimatike të favorshme për kultivimin e perimeve, e shohin si të nevojshme skemën mbështetëse të qeverisë mbi shtimin e serave me ngrohje ose me plasmas. Aktualisht serat në bashkinë e Gramshit zënë vetëm 1.4 ha dhe prodhohen rreth 142 Ton perime (2015). Rendimenti i realizuar është 4.3 herë më i lartë se rendimenti i realizuar në kushte fushore. Shfrytëzimi i mikroklimave zonale, krijon mundësitë e rritjes së sipërfaqes së serave, kultivimit, vecanerisht të perimeve.

Përparësitë kryesore të zhvillimit të bujqësisë për kushtet e Gramshit janë pemët frutore, vreshtaria, blegtoria e imtë, gruri, bimët medicinale, përparësi mesatare perimet, gjedhi, bleta, kulturat arrore (arra, bajame, lajthi, gështenjë, shegë). Sipas një studimi të kryer, në territorin e Bashkisë së Gramshit, kulturat arrore gjenden të shpërndara në rreth 5000-6000 rrënjë. Por bazuar në sipërfaqet e lira dhe kushtet klimatiko tokësore, janë mundësitë e kultivimit të arorëve në 500-600 ha në vazhdimësi, duke rritur të ardhurat në zonën rurale dhe zhvillimin e qendrueshëm bujqësor.

Pemëtaria mbetet një drejtim i rëndësishëm në zhvillimin e bujqësisë në Bashkinë e Gramshit dhe të peshës në sektorin e bujqësisë në saj të një tradite të kultivimit të drufrutorëve dhe kushteve të përshtatshme klimatike dhe tokësore në disa zona, duke i dhënë përparësi kryesore në këtë mënyrë rajonizmit të pemëve frutore. Peshën specifike më të lartë në këtë drejtim duhet ta zërë kultivimi i mollës, kumbullës, qershia, kajsia, dardha, vreshtaria në blloqe dhe pjergullat, më e kufizuar pjeshka, hurma, kushte të përshtatshme për fikun etj.

Prodhimet organike Në objektivat e PK , është parashikuar edhe zhvillimi i bujqësisë organike , për mundësitë që krijojnë kushtet klimatike e tokësore dhe njohurive tradicionale të fermerëve vendas që nga periudha e mungesës të plehrave kimike dhe pesticideve. Zhvillimi i bujqësisë organike bëhet më e domosdoshme edhe në kushtet e synimit të zhvillimit të turizmit dhe nevojës për produkte bio dhe të tendencës pozitive në konsumimin gjithmonë e më tepër të produkteve bio-organike.

Kërkesa për produktet bio-organike është e lartë në tregjet mesdhetare apo Europiane. Kushtet klimatike e tokësore dhe prodhimi i shpërndarë në të gjithë territorin e Bashkisë Gramshit, e vendosin bujqësinë organike në avantazhe shumë të favorshme për tu zgjeruar si në bujqësi, blegtori, bimë medicinale. "Prodhime organike" janë të gjitha veprimet e përfshira për prodhimin e produkteve "Bio", në mbështetje të përdorimit harmonik të kushteve të mjedisit dhe të kryera në përputhje me rregullat e përshkruara në ligjin nr.9199, datë 26.2.2004 "**Për prodhimin, përpunimin, certifikimin dhe tregtimin e produkteve bio**". Një nga parimet kryesore për prodhimet organike, ndër shumë specifike të tjera, lidhet me sasinë totale të plehrave kimikë, të përdorura në një zonë bujqësore, zgjerimi i bimëve leguminoze si fasule, bizele etj, që grumbullojnë në tokë lendë ushqyese dhe kufizohet përdorimi i plehrave në mbjelljet pasardhëse, qarkullimi i bimëve bujqësore cdo vit në të njëjtin vënd, jane faktorë që sigurojnë produkte bio. Sipas studimit të ndërmarrë nga Ministria e Bujqësisë¹⁰ **produktet** relativisht më të lehta për t'u prodhuar **bio** jane: ulliri dhe vaji ullirit, bimët mjekësore; **perime** si qepa, domatja, speci, patllixhani, lakra, lulëlakra, sallatrat, brokoli, spinaqi, erëzat e guzhinës, patatja; **nga frutat**, hurma, shega dhe fiku; si **produkte blegtorale**, mishi i vëçit, mishi qingjave dhe kecape në zonat kodrinore të bashkisë, djathi dhisë dhe mjalti. Mbështetja e prodhimeve organike duhet të orientohet në zonat kodrinore dhe malore ku përdoren më pak plehëra kimike dhe pesticide, ku ndotjet janë më të pakta dhe mjedisi ruhet më mirë. Në territorin e Bashkisë Gramsh, vlerësohet një potencial i lartë për prodhimin e produkteve bio, kryesisht të perimeve, prodhimet bio për pentarinë (molla, kumbulla, aroret) sidomos në zonën kodrinore të saj. Një mundësi tjetër në Bashkinë e Gramshit është prodhimi bio i mishit të bagëtive të imta, të cilat rriten në kullotat natyrale, prodhimi i qumështit dhe nënprodukteve të tij.

Disa eksperiencia gjenden aktualisht në zonën rurale të Bashkisë. Kështu, në fshatin Cerruj është organizuar "**Shoqëria e bashkëpunimit bujqësor**", në të cilën përfshihen 20 familje dhe punojnë sëbashku 30 ha tokë për kultivimin e bimeve medicinal (lavandula) dhe vreshtari organike. Lavandula përveç vlerave medicinale, mbron tokën nga erozioni. Prodhimi i bimëve medicinal bio eksportohet në Austri. Shoqëria në fabrikën e përpunimit të rrushit prodhon verë të certifikuar që eksportohet. Bujqësia biologjike në bashkinë e Gramshit gjen mundësi të shtrihet gjërësisht në bagëtitë e imta në zonën kodrinore dhe malore me kullotje në natyrë dhe sigurimi i qumështit dhe mishit bio.

5.3 Klima

Klima është një faktor i rëndësishëm për zhvillimin e bujqësisë. Territori Bashkisë Gramsh, përfshihet në zonën me klimë mesdhetare kodrinore dhe mesdhetare malore. Në zonën e parë përfshihen NJA dhe fshatrat që shtrihen në dy anët e lumit Devoll, kryesisht zona e Sulovës dhe zonës së Vërcës në lartësinë 600-700 m lartësi. Sasia vjetore e reshjeve varion në 950-1300 mm reshje, temperatura mesatare vjetore varion 14-15 gradë, ndërsa në pjesën malore 11-13 gradë. Temperatura mesatare e Janarit (muaj më i ftohtë), varion në 6 gradë dhe nga fundi i Marsit ngjitet në 10 gradë, 23-24 gradë në Korrik. Deri në fillim të muajt prill vazhdojnë ngricat.

Në zonën e dytë, mesdhetare malore, ku përfshihet zona e Porocanit, Kukurit, Sojnikut, Lenie dhe një pjesë e Drizës, Kodovjat, Vidhan dhe Skënderbegas, sasia e reshjeve arrin në 1200-1500 mm reshje, vera është e shkurtër, temperatura mesatare vjetore 8-12 gradë, temperatura me e ulët deri – 8 gradë. Një pjesë e reshjeve janë në formë dëbore. Ka diell të mjaftueshëm. Klima është e përshtatshme për zhvillimin e pemtarisë, grurit, foragjereve, perimepatate, vreshtarisë, bimëve medicinale, zgjerimit të prodhimit në sera në vendet e mbrojtura nga era etj.

5.4 Zhvillimi i bujqësisë në vite të Bashkisë Gramsh

5.4.1 Historiku i zhvillimit të bujqësisë

Deri në vitin 1990, NJA të Bashkisë Gramsh (2015) ishin të përfshira në rrethin e Gramshit me një sipërfaqe të përgjithshme prej 695 km². Në një popullsi prej 43,8 mije banore, 17 % jetonte në qytet dhe 83 % në fshat, bujqësia përbente aktivitetin kryesor ekonomik.

Edhe para vitit 1990, bujqësia përbente aktivitetin kryesor ekonomik, duke qenë një rreth bujqësor dhe më pak industrial. Prodhimi përgjithshëm bujqësor në vitin 1990, ka qene 2.5 here më i lartë se prodhimi i përgjithshëm industrial. Nga ana tjetër, për shkak të disa faktorëve kufizues si cilësia e tokës, aftësia e ulët ujitëse, terreni pjerrtë, fragmantimimi i lartë i tokës, teknologjitë dhe praktikat bujqësore jo të avancuara, rendimentet dhe prodhimi për njësi të sipërfaqes është i ulët. Deri në vitin 1990, sipërfaqja e tokës bujqësore ishte e organizuar në 15 kooperativa dhe ferma shtetërore bujqësore (14 kooperativa dhe një fermë bujqësore shtetërore). Në atë periudhë, përdorimi i tokës varionte në këto raporte: nga 10.8 mije ha gjithsej dhe kultivimi 100 %. Nga kjo, 9.4 mijë ha (87 %) e kultivuar me bimët e arave, 1 000 ha me pemtore (9.3 %), 300 ha vreshta (2.8%) dhe 100 ha ullishte (0.9 %). Rezultatet më të larta në prodhimin e drithërave, foragjereve, realizohen në luginën e Devollit.

Prodhimet kryesore bujqësore të periudhës ishin bimët e arave, që zinin 85-87 % të sipërfaqes të përgjithshme të tokës bujqësore, ndër to peshën kryesore e zinin drithërat (gruri, misëri), sipërfaqe të kufizuara perime, patate, fasule, duhani, lulediell, foragjere, pemëtari, vreshta, ullishte. Numri i pemëve frutore, përgjithësisht të shpërndara dhe pak në blloqe, rreth 300 mijë, në periudhën e tranzicionit u abandonuan dhe në vitin 2015 numri i rrënjëve zbriti në 105 mijë ose 3 herë më pak.

Blegtoaria ishte një sektor i rëndësishëm. Rreth 14 mije krere gjedhe (40 % e numërit të krerëve lopë), 30 mije krere të leshta, 42 mije krerë të dhirta, 70 mije krerë shpendë, 2000 koshere bletë. Prodhimi i qumeshtit 7600 ton. Në krahasim me vitin 1990, treguesit bazë të bujqësisë në Bashkinë e Gramshit, kanë pësuar ndryshime drastike në nivelin e përdorimit të tokës, strukturën e prodhimit, rendimentet dhe prodhimin bujqësor diku në ngritje, diku në ulje.

Pas vitit 1990, me privatizimin e tokës bujqësore u krijuan 4700 ferma bujqësore me siperfaqe mesatare të fermave 1.35 ha. Privatizimi i tokës dhe krijimi i fermave familjare, në vitin 2015, në krahasim me vitin 1990 solli ndryshime thelbësore në përdorimin e tokës bujqësore, pasi është kultivuar vetëm 58 % e sipërfaqes së përgjithshme të tokës bujqësore dhe 42 % e lënë djerr. Në vitin 2015, gjithashtu siperfaqja e kultivuar me bimët e arave, në krahasim me të njëjtën periudhë është ulur 3.4 herë (ose kultivuar 27 % ndaj vitit 1990), prodhimi i grurit ulur 26-43 %, sipërfaqja e pemtorëve 4-5 herë më e ulët, vreshtaria 10 herë më e ulët dhe prodhimi i rrushit rreth 500 Ton më pak.

Tabela 8 Sipërfaqja e tokës bujqësore sipas përdorimit viti 2015

Siperfaqe në Ha	Në hektare 1990	Në hektare 2015
Tokë bujqësore	10338	10338
Tokë Arë	87 %	9172
Tokë e kultivuar	100 %	5545
Pemtari	9.3 %	197
Vreshta	2.8 %	133
Ullishte	0.9 %	240
Tokë e pakultivuar)	0	4330

Burimi: Bashkia Gramsh, 2015

Duhani është një kulturë me leverdi ekonomike dhe me traditë të kultivimit në zonë. Në vitin 2015, janë prodhuar vetëm 6.8 Ton duhan, nga 2800 kv të prodhuar në vitin 1990. Pas 1990, është ulur ndjeshëm sipërfaqe e kultivuar, në uljen e prodhimit dhe rendimenteve të kulturave bujqësore, ulja e numrit të krerëve të gjedhit, numri krerëve të dhive, rritja e numrit të të leshtave, rritje e prodhimit të qumështit dhe rendimentit për krerë, rritja e shpendëve dhe prodhimit të vezëve, dy fishimi i numrit të koshereve të bletëve.

Me zbatimin e reformës administrative-territoriale (2015) Bashkia e Gramshit u organizua në 10 NJA, nga bashkimi i ish komunave me bashkinë e qytetit. Bashkia aktualisht është përgjegjëse për zhvillimin e bujqësisë.

Bujqësia aktualisht, mbetet sektori kryesor ekonomik në Bashkinë e Gramshit. Bujqësia siguron 30 % të vlerës së shtuar bruto nëpërmjet aktiviteteve bujqësore, pyjeve dhe sektorëve të tjerë të saj. Popullsia rurale, vazhdon të jetë më e lartë nga popullsia urbane. Popullsia urbane (qyteti dhe dy njësi administrative përreth zenë 16,4 mijë banorë, popullsia rurale 19.7 mijë banorë (megjithëse shifrat e Census nuk përputhen me gjendjen civile). Rreth 55-58 % e forcave të afta për punë vëtpunësohen në bujqësi.

Blegtoria, është një sektor i rendësishëm për ekonominë rurale të Bashkisë Gramshit. Relievi në ¾ e territorit është kodrinor-malor, gjë që dikton nevojën e zhvillimit të bujqësisë mbi sistemet dhe parimet e bujqësisë kodrinore-malore. Bujqësia në bashkinë e Gramshit përshtatet me zhvillimin e pemtarisë tradicionale dhe zgjerimin e arave dhe ullirit, Sipas të dhënave të Bashkisë, në NJA, mbarshtrohen 5569 lope, por ka rënë numri i gjedhit me 3000 krerë më pak, 53000 të leshta (dele 35000 krerë), (dhi 22500 krerë ose 2 herë më pak se në vitin 1990). NJA Skenderbegas, Kukur dhe Lenie, zënë 64 % të numrit të krerëve të të leshtave të Bashkisë. Ndersa 3 NJA (Pishaj, Kodovjat dhe Sult) mbarshtrojnë 52 % të numrit të krerëve të të dhive.

Nga analiza jonë, rezulton se kapaciteti mbajtës për cdo 100 ha është më i lartë nga numri aktual i gjedhit dhe në vecanti bagëtime të imta dhe se numri i të imtave duhet të rritet jo më pak nga 20-30 % nga numri aktual. Disponon rreth 10 mijë ha kullota, nga të cilat 8500 ha kullota verore. Dominimi i kullotave verore ndaj atyre dimërore, dikton nevojën e përmirësimit të strukturës së prodhimit foragjer për të mbuluar këtë periudhë. Numri i të dhirtave është nën numrin e krerëve të vitit 1990. Prodhimet kryesore blegtorale janë të qumështit.

Tabela 9 Prodhimet blegtorale 2015

1	Nga delet Ton	Nga dhia Ton	Nga Lopa Ton	Prodhimi Total Ton
2	3443	3508	15020	21971
%	15.6	15.9	68.6	100

Burimi: Bashkia Gramsh

Në zhvillimin e blegtorisë, shtimi i numrit të krerëve, rendimentit të qumështit për krerë dhe prodhimit të qumështit dhe mishit për cdo 100 ha tokë, ka rezerva të mëdha, të cilat duhen shfrytëzuar.

Nga analiza e treguesve të bujqësisë dhe kapaciteteve mbajtëse për blegtorinë, rezulton se në bujqësi ka rezerva të pa shfrytëzuara në përdorimin e tokës, përmirësimin e strukturës së prodhimit bujqësor, të rritjes së rendimentit dhe prodhimit, shtimit të sipërfaqes së pemtarisë, vreshtarisë dhe pjergullave, duhanit, bimëve medicinale, shtimit të numrit të krerëve të bagëtime të imta si numri i të leshtave për 100 ha tokë të punuar dhe të dhive për 100 ha pyje e shkurre. Duhet të rritet përdorimi tokës dhe kultivimit të gjithë sipërfaqes së tokës bujqësore, rritjes së madhësisë së fermave dhe bashkimit të pronës. Rritja e aftësisë ujitore që aktualisht është në masën 10 % të sipërfaqes së përgjithshme të tokës bujqësore (1100 ha) ose 21 % e aftësisë ujitore faktike të vitit 1990, e cila ishte 5380 ha.

5.5 Toka Bujqësore

Bashkia e Gramshit, shtrihet në të dy anët e lumit Devoll dhe në territor të gjërë kufizohet me Elbasanin, Pogradecin, Maliqin, Skraparin, Beratin, Kucovën, Cërrikun. Kjo shtrirje, krijon një larmi të theksuar të relievit .

Relievi:

Karakterizohet nga një reliev kodrinor e malor me lartësi 100- 1400 m mbi nivelin e detit (Sojniku dhe Porocani) dhe pjesërisht në luginën e Devollit. Sipas pjerrësisë tokat bujqësore klasifikohen në:

Tokat me pjerrësi 0-5 % 1400 ha ose 13.9 %

Tokat me pjerrësi 6-25 % 50072 ha ose 50.7 %

Tokat me pjerrësi 26-50 % 3128 ha ose 31.3 %

Tokat me pjerrësi mbi 51 % 407 ha ose 4.1 %

Në të gjithë territorin gjenden toka me pjerrësi e lartësi të ndryshme. Në lartësi më të ulët gjenden tokat e shtrira në dy anët e lumit Devoll në zonën e Suloves (Darzeze, Shemrize, Kushove, Tunje) dhe të zonës Verces, kryesisht deri në lartësinë 60-70 m (Drize, Mashan, Kodovjat, Skenderbegas e Vidhan). Ndërsa në lartësi dominojnë tokat në Porocan, Kukur, Sojnik, Lenie dhe pjesa malore e Drizes, Kodovjatit, Vidhan dhe Skenderbegas), në zonën Sulove (Darzeze, Shenrize, Kushove, Tunje).

Tokat bujqesore përfshijnë një larmi të tipeve e nëntipeve si:

- Tokat MP, që zënë rreth 380 ha (3.8 % të sipërfaqes) shtrihen në lartësine mbi 1000 m mbi nivelin e detit , kryesisht në Lenie, Sojnik, Kukur, Porocan)

-***Tokat e Kafajta Malore (KM)***, që zënë 2350 ha ose 23.5 % të sipërfaqes, janë të shpërndara pothuajse në shumicën e territorit të NJA, shtrihen në lartësinë 600-1000 m lartësi mbi nivelin e detit në Drize, Kodovjat, Tunje, Prenjas, Kushove, Vidhan, Sojnik, Lenie, Kukur e Porocan. Në këto toka zhvillohen gruri, misri, perime, patate, dru frutoret. Tokat kanë përmbajtje të ulët dhe mesatare në humus.

-Tokat e ***Hinjta Kafe (HK)*** dominojnë në 4554 ha ose 45.5 % e sipërfaqes totale të tokave bujqësore. Me përjashtim të Linie dhe Porocan, tokat e këtij tipi shtrihen në territorin e gjithë NjA-ve të Bashkisë Gramshit. Shtrihen në lartësine 200-700 m mbi nivelin e detit, kryesisht në Skenderbegas, Prenjas, Kodovjat, Drize dhe Shemerize. Shtrihen në pjerrësi 25-50 %. Zhvillohen të gjitha bimët e arave dhe drufrutoret, sipërfaqe të kufizuara me ullishte.

-***Te Hinjta Kafe Livadhore*** zënë 14.5 % të tokave bujqësore (1440 ha) shtrihen më tepër në Kushove, Tunje, Vidhan, Darzeze, Drizë). Siperfaqe të konsiderueshme shtrihen në Kushove, Darzeze, Drize, Tunje, Shemerize

- ***Tokat e Livadhore të Hinjta Kafe*** zënë 8 % të tokës bujqësore dhe shtrihen kryesisht në toka me pjerrësi 0-5 %, në luginen e lumit Devoll dhe degëve ëe tij në Darzeze, Kodovjat, Shemerize, Skenderbegas. Realizohen rendimente të larta të bimëve të kultivuara.

Katër tipet kryesore të tokës (KM, HK, HKL, LHK) në shkallë Bashkie, zënë rreth 91.5 % të sipërfaqes së përgjithshme të tokës bujqësore). Ndërsa tipet e tjera zënë vetëm 8,5 % të sipërfaqes së përgjithshme.

Tokat Livadhore Aluvionale, të cilat shtrihen në të dy anët e rrjedhjes së lumit Devoll, (Darzeze, Kushove, Kodovjat) dhe kanë vlera të larta bujqësore zënë vetëm 1 % të sipërfaqes së tokave bujqësore.

Në zbatimin e teknologjive dhe praktikave bujqësore, përcaktimit të strukturës së prodhimit bujqësor në territorin rural të Bashkisë Gramsh, duhet të mbahet parasysh se 16 % e sipërfaqes së tokës bujqësore (1621 ha) është thellësi nën 20 cm të horizontit aktiv, 44 % (4390 ha)në thellësi 20-40 cm dhe 40 % (3995 ha) me thellësi mbi 40 cm. Zgjedhja e bimëve, drurëve frutore, vreshtarisë në përputhje me thellësinë, tipin dhe trashësinë e tokës, ndikon direkt në nivelin e prodhimit dhe rendimentin për njësi toke si dhe në plotësimin e kërkesave të bimëve në faktorët e rritjes dhe zhvillimit. Në të gjitha NJA gjenden të shpërndara tokat e tre kategorive. Por sipërfaqja më e madhe e tokave me thellesi mbi 40 cm, shtrihen në Porocan, Skenderbegas, Kushove, tokat përreth qytetit të Gramshit, Sojnik. Ndërsa tokat e cekta dominojnë, Lenie, Kodovjat. Karakteristikat kimike dhe fizike të tokave ndikojnë gjithashtu në zgjedhjen e bimëve

dhe llojeve të pentarisë. Kështu në tokat e Murme Pyjore, që janë me reaksion acid mund të kultivohet patatja dhe thekra.

Tabela 10 Prodhimet blegtorale 2015

Klasa	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
% siperfaqes	0	2	5	14	22	17	16	16	7.8	0.1

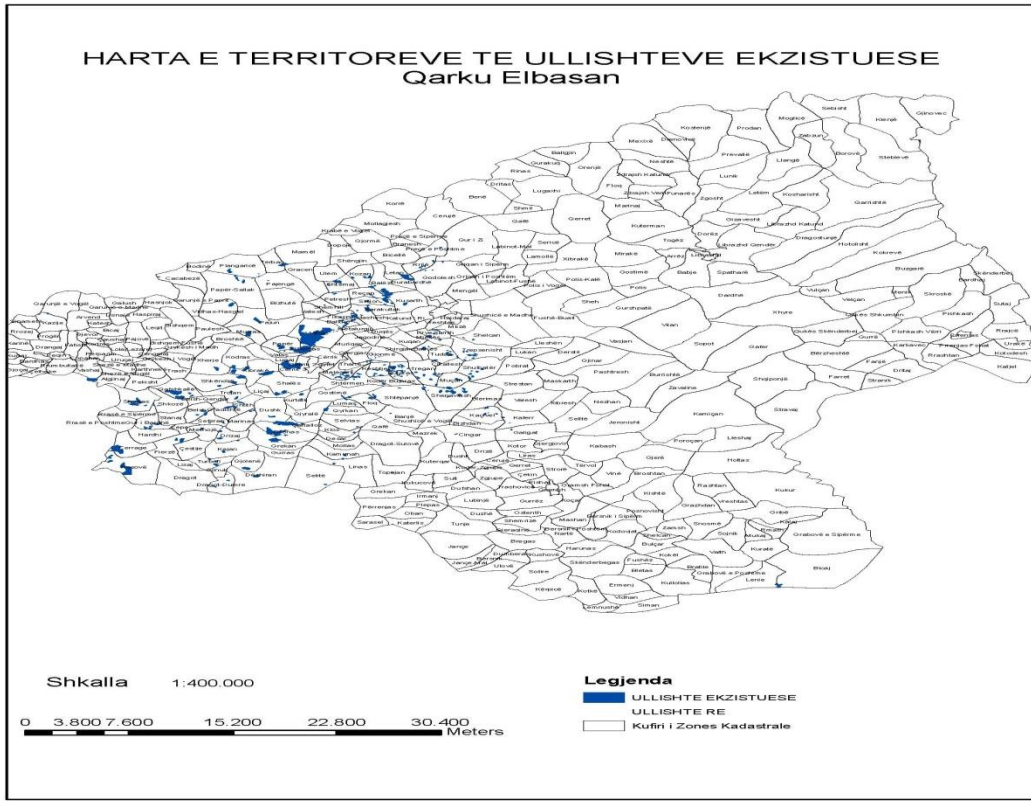
Bazuar në klasifikimin e tokave bujqësore të Bashkisë Gramsh, tokat e klasave I-IV zënë rreth 21% të sipërfaqes së përgjithshme të tokave bujqësore dhe 79% në klasat V-X-te. Duke analizuar këtë përbërje, për të rritur eficientësinë e tokës dhe prodhimin bujqësor, (i) ka nevojë të rajonizohen kulturat bujqësore dhe pentaria në përputhje me kërkesat e bimëve dhe karakteristikat e tokës, (ii) të aplikohen teknologji të diferencuara sipas tipeve e karakteristikave të tokës dhe rendimentit e prodhimit bujqësor të parashikuar.

Në bashkinë e Gramshit, të paktën 58 % e popullsisë të aftë për punë ka si aktivitet bazë bujqësinë. Bujqësia është aktiviteti kryesor ekonomik në Bashkinë e Gramshit. Zonat që kanë me shumë përparësi në zhvillimin bujqësorë janë njësitë administrative përgjatë luginës së Lumit Devoll, si pasojë e terreni me fushorë dhe cilësisë të tokës, në raport me njësitë e tjera që kanë një potencial me të moderuar për zhvillim bujqësor (teren kodrinor-malor). Blegtoria zë peshën kryesore të të ardhurave, kultivimi i pemëve frutore dhe vreshtarisë është akoma larg mundësive reale të zhvillimit. Gjithashtu blegtoria dhe përpunimi i produkteve të mishit dhe qumështit janë me një zhvillim mesatar në raport me kapacitetin mbajtës të terrenit të krerëve për cdo 100 ha tokë bujqësore dhe pyje.

Sipërfaqja e tokave bujqësore në territorin e bashkisë Gramsh është 10338 ha. Shtimi i sipërfaqes së ullirit është një ndër mundësitë e bashkisë së Gramshit dhe një nga produktet bujqësore të rëndësishëm për plotësimin e nevojave të popullsisë për vaj dhe konsum të freskët. Në vitin 1990, në të njëjtin territor, sipërfaqja e kultivuar me ullinj, ka qënë shumë e kufizuar vetëm 100 ha ose rreth 1% e sipërfaqes së përgjithshme të tokës bujqësore dhe prodhimi rreth 50 kv. Në të njëjtën periudhë sipërfaqja e vreshtave 320 ha dhe prodhimi 1300 Ton.

Territori i bashkisë së Gramshit ka sipërfaqe të konsiderueshme tokësore natyrore të cilat kanë potencial për mbjelljen e drufrutorëve, bimëve medicinal, vreshtarisë, duke rritur kështu prodhimin e këtyre kulturave bujqësore dhe të ardhurat financiare.

Figura 16 Ullishtet ekzistuese Qarku Elbasan

Ullishtja në Gramsh shtrihet në terrene kodrinore deri në ato malore në Kodovjat, Kushovë, Pishaj, Lenie, në toka të varfra dhe pa mundësi mekanizimi, kultivarët kryesorë janë Leccino dhe Bianchera, në një sipërfaqe prej 520 ha ku përfshihen ullinjë tradicionale dhe mbjelljet e reja pas vitit 1990.

Tabela 11 Struktura e kultivarëve të ullirit sipas NJA Gramsh

	Komuna	Ha	Mixan	Koker Madh Elbasani	Ulli Bardhe Tiranes	Frantoio	Bianchera	Leccino
GRAMSH	KODOVJAT	70					25	45
	KUSHOVE	100					50	50
	LENIE	150					50	100
	PISHAJ	200					100	100
		520					225	295
QARKU ELBASAN		7600	4360	167	660	833	320	1160

Figura 17 Territoret e ullishteve të reja qarku Elbasan

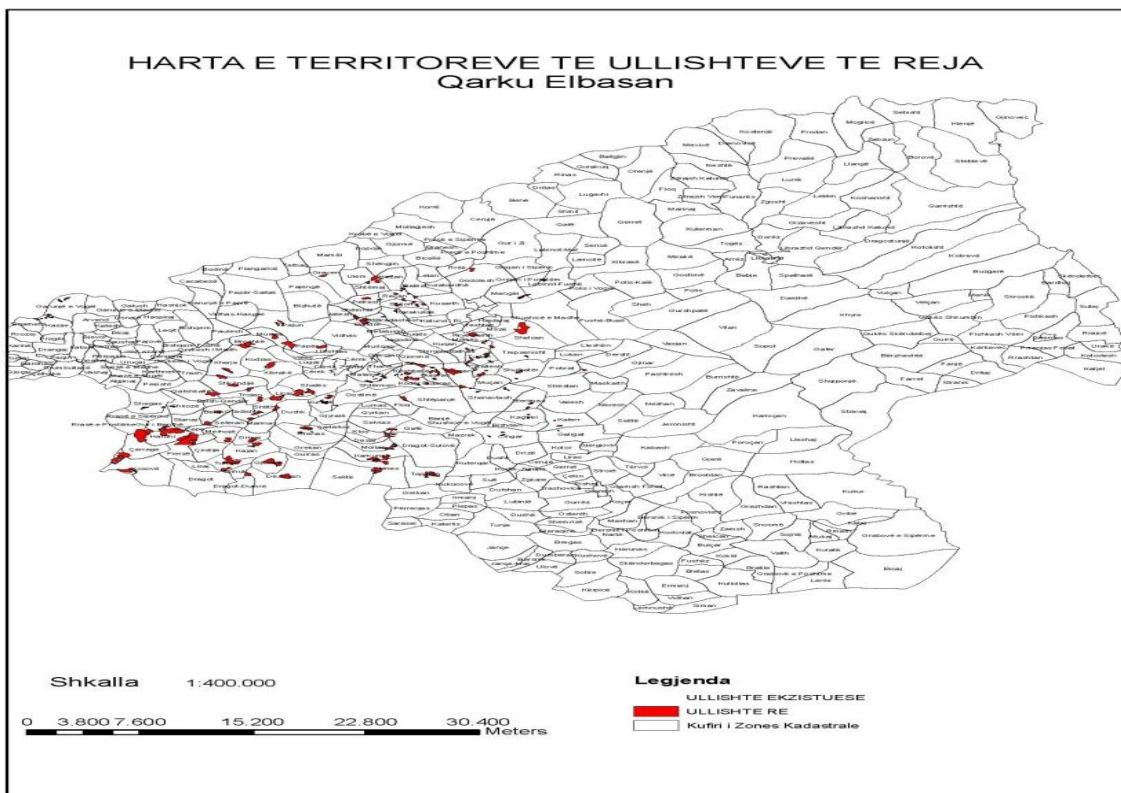

Tabela 12 Sipërfaqet e kultivuara dhe Produkte Bujqësore dhe Blegtorale 2015

Nr.	Emertimi	Sipërfaqe (Ha)	Rend. (Kv/Ha)	Prodhimi në Ton	
				Kulture e I	I+II
A	Drithera buke gjith	2670	45.7	12200	12460
1	Grure	1270	42.25	5240	5240
2	Miser	1270	54.5	6540	6800
3	Tagjira	200	21	420	420
B	Perime gjithsej	190.4	240	4571	4571
I	Perime fushe	189	234.3	4429	4429
1	Perime të njoma	110	305.9	3365	3365
2	Perime të thata	75	120.5	904	904
3	Bostane	4	400	160	160
II	Serra	1.4	1014	142	142
C	Patate	180	200	3600	3600
D	Fasule direkte	190	24	456	456
E	Kultura industriale duhan	4	17	6.8	6.8
F	Bime medicinale	110.4	20	220.4	220.4
1	Sherebele	46.9	20	93.8	93.8
2	Te tjera (livando)	63.5	20	127	127
G	Faragjer të njoma	2200	309	68000	68000
1	Jonxhe	1680	327.4	55000	55000
2	Hasell	520	250	13000	13000

	Siperfaqe kultivuar	5544.8	-	-	-
--	----------------------------	---------------	---	---	---

Prodhimet kryesore janë drithërat, prodhimi 12460 Ton, perime gjithsej 4700 ton, patate 3600 Ton, fasule 456 Ton, prodhimi foragje në 68000 Ton dhe zë 40 % të sipërfaqes së kultivuar, bimët medicinale në 110 ha dhe prodhimi 220 Ton, është një aktivitet drejt zgjerimit, kultivimi i duhanit në 4 ha dhe prodhimi 6.8 Ton, përbën një mundësi për tu zgjeruar në saj të kushteve të përshtatshme në një pjesë të territorit dhe për rritjen e të ardhurave financiare të larta nga kjo bimë.

Përdorimi i tokës përbën një problem, pasi nga 9800 ha tokë bujqësore arë, është kultivuar vetëm 5544 ha ose 56 %, ndërsa 44 % e lënë djerr. Kjo sipërfaqe krahas mungesës të prodhimit, është e predispozuar edhe ndaj erozionit dhe degradimit masiv edhe për shkak të terrenit.

5.6 Infrastruktura Bujqësore

Përsa i përket pikave të grumbullimit të produkteve bujqësore, në Bashkinë Gramsh nuk ka shpërndarje magazinash për produktet bujqësore dhe depozitim të prodhimit, pasi produktet bujqësore që sigurohen nga fermerët, një pjesë e konsiderueshme përdoret për konsum vetjak dhe pjesa tjetër shitet në tregun e produkteve bujqësore të qytetit. Por megjithatë, me zgjerimin e prodhimit bujqësor, nevojitet të përcaktohen vendgrumbullimet e produkteve, në varësi të parashikimit të prodhimit.

5.6.1 Ujitja dhe kullimi

Aftësia ujitëse është e ulët dhe një faktor kufizues i prodhimit bujqësor. Në Qarkun e Elbasanit aftësia ujitëse aktuale varion në 29-30 % të sipërfaqes së përgjithshme të tokës bujqësore. Ndërsa në Bashkinë e Gramshit më e ulët në masën 1100 ha ose 11-13 % e sipërfaqes, nga 5200 Ha, ose 51 % e sipërfaqes së përgjithshme të tokës bujqësore në vitin 1990. Disa nga objektet kryesore të infrastrukturës së ujitjes janë:

-Liqeni i Dushkut, sistemi ujitës në Njësine Administrative Kukur me gjatësi të kanaleve 4.7 km i gjatë dhe ujit rreth 200 Ha tokë në fshatrat Snosem dhe Lilaj është bërë rehabilitimi nga projekti i Bankës Botërore në vitin 2006, **Rezervuari Postnovisht 1 dhe 2**, Njësia Administrative Kodovjat me gjatësi të kanaleve gjithsej 24.7 km dhe ujit rreth 300 Ha tokë bujqësore kryesisht në fshatrat Bersnik, Kodovjat dhe Mashan. Rehabilitimi i sistemit është bërë në 2011, 2012 dhe 2016. Megjithatë, në këtë rrjet problem është degëzimi Posnovisht-Mashan pasi është totalisht i amortizuar. **Rezervuari Galigat**, Njësia Administrative Pishaj që siguronte ujitjen në rreth 80 Ha tokë bujqësore, por aktualisht nuk funksionojnë veprat vaditëse, si dhe ka nevojë për meremetimin e të gjithë kanalit ujitës.

-Rezervuari Dardhe 1 dhe 2, Njësia Administrative Kushove, vaditeshin 350 Ha tokë bujqësore. Ky rezervuar ekziston, por nuk funksionojnë veprat vaditëse dhe ka nevojë për meremetimin e të gjithë kanalit ujitës. **Veprat ujore Valamare**, Njësia Administrative Lenie. Aftësia e kësaj vepre është 470 Ha dhe sot vaditen rreth 180 Ha, ndërsa pjesa tjetër e sistemit të kanalizimeve është jashtë funksionit në rreth 40 km. Në përgjithësi mbetet problematikë kryesore mirëmbajtja e rrjetit të kanaleve vaditës.

5.7 Inovacionet në Bujqësi

Bashkia e Gramshit (aktualisht) nuk është e përfshirë në objektiva specifike në PPK. Niveli i investimeve në infrastrukturën mbështetëse të bujqësisë, qendrat e grumbullimit, shtimin e

aftësisë ujitëse dhe në sektorin agro-ushqimor janë ende të ulët. Skemat mbështetëse në sektorin bujqësor mbeten në nivele të ulëta.

Të rendësishme mund të konsiderohen edhe mbështetje për aktivitete të reja të aktiviteteve të diversifikimit të ekonomisë rurale me aktivitete jashtë bujqësisë si prodhimi i bimëve mjekësore, erëzave, bimëve dekorative, kërpudhave, punimeve artistike, zhvillimit të turizmit malor, përpunimi i produkteve bujqësore e blegtorale, zhvillimi i agroturizmit dhe aktivitete shoqëruese.

5.8 Sfidat dhe Konkluzionet

Një nga vecoritë e Bashkisë së Gramshit për zhvillimin rural dhe bujqësor lidhet me terrenin e thyer kodrinoro-malor dhe me numrin e popullsisë, që sa vjen e po ulet në zonat rurale. Momentalisht, rreth 55-56 % e popullsisë totale është përqendruar në zonën rurale, me karakter të theksuar bujqësor. Të punësuarit në sektorin e bujqësisë përfshijnë më shumë se 55 % të numrit total të forcave të afta të punës në Bashki, duke e bërë kështu bujqësinë për zonat rurale sektorin primar të ekonomisë. Megjithatë sipas skenarëve vlerësues të projeksionit të popullsisë (2015-2031), mendohet se numri i banorëve në zonat rurale do të pësojë rënie të vazhdueshme. Shkaku kryesor i kësaj zhvendosje mendohet të vijë si pasojë e migrimit të brëndshëm dhe ndër të tjera, nga largimi i vazhdueshëm i të rinjve nga sektori bujqësor. Kjo prirje demografike ndikon negativisht në përballimin e proceseve të punimeve në bujqësi në zonat rurale dhe mbrojtjen e burimeve përbën një sfidë të rëndësishme për të ardhmen e zhvillimit bujqësor dhe rural si dhe nevojës të intensifikimit të procesit të mekanizimit. Ruajtja e tokës, kultivimi i tokës bujqësore, që aktualisht është jo më shumë se 50-55 % do të fuqizonte aktivitetin bujqësor përmes rritjes së rendimentit, për njësi të sipërfaqes, rajonizimit të kulturave sipas territorit, ndërtimit të tregjeve. Në kushtet e terrenit kodrinor malor dhe pjerrësisë të lartë, nevojitet të përmirësohen praktikat e përdorimit të tokës, me qëllim të mbrojtjes nga erozioni, që në zonën malore e kodrinore të Gramshit në tokat bujqësore, nga praktikat jo të mira të punimeve përpandikular me pjerrësinë, humbja e tokës nga erozioni rezulton jo më pak nga 30 Ton/ha/vit (kovaci V, Lushaj Sh, Laze P, 2005).

Prioritizimi i aktiviteteve bujqësore në Bashkinë e Gramshit është një rrugë kryesore për qëndrueshmërisë rurale, efikasitetin e kapacitetit prodhues të tokës, rentabilitetit të prodhimit dhe nivelit të prodhimit bujqësor. Në këtë kontekst, bazuar në karakteristikat e tokës, klimës, vecoritë e terrenit, pemëtaria e vreshtaria, janë drejtime të rendësishme, duke pasur si bazë prodhimin tradicional të pemëve frutore, rrushit dhe pjergullave. Në lidhje me pemëtarinë, në shumë zona të Bashkisë mbizotërojnë qershia, kumbulla dhe lloje të tjera dhe sipërfaqja duhet rritur, por duke rritur edhe kapacitetet përpunuese për këto prodhime, pasi mungojnë. Kushtet janë të përshtatshme për zhvillimin e blegtorisë, vecanërisht blegtorisë së imtë (dele dhe dhi), pasi ka kapacitete natyrale tokësore për shtimin e numrit të krerëve për cdo 100 ha, numri i krerëve të dhirtave është nën atë të vitit 1990, po ashtu edhe numri krerve të gjedhit. Gjithashtu në shumicën e NJA, të nxitet rritja e numrit të krerëve të bagëtive të imëta, kryesisht dheneve, dhe synimi për të krijuar tufa të mëdha me raca të përmirësuara, me prodhimtari të lartë qumështi.

Një sfidë e zhvillimit të bujqësisë mbetet zmadhimi dhe intensifikimi i fermave bujqësore shndërrimi nga familjare në intensive, futjen e teknologjive të reja, përdorimin eficient të inputeve bujqësore, përmirësimin e pjellorisë tokës, bashkimin e pronës dhe rritja e aftësisë ujitëse, ngritja e njohurive për tipet e tokës, vecoritë dhe mbrojtja nga erozioni.

Mbrojtja e tokës nga erozioni, është një domosdoshmëri, pasi niveli i gërryerjes në zonën kodrinore dhe malore është e lartë i nxitur nga pjerrësia dhe praktikave të kultivimit. Shkaqet e erozionit lidhen me: (i) praktikave jo të mira të kultivimit të tokave me pjerrësi të lartë e të mesme (ii) mënyra e kultivimit të tokës, nëpërmjet punimeve në të njëjtin drejtim me pjerrësinë (iii) prerje të pyjeve përreth tokave bujqësore. Në nivel kombëtar, vetëm erozioni dhe degradimi i tokave kanë çuar në humbjen e 5% të prodhimit të brendshëm bruto në vitin 2014¹¹. Me qëllim shmangien e degradimit të mëtejshëm të tokës bujqësore dhe jo bujqësore, nevojitet që Bashkia të zbatojë masat e mbrojtjes së tokës si garanci për rritjen e prodhimit dhe zhvillimin e një bujqësie të qëndrueshme, nëpërmjet zbatimit të praktikave të qëndrueshme që respektojnë mjedisin, siç përcaktuar në Politikën e Përbashkët për Bujqësinë të BE-së¹², kultivimin e tokës dhe zbatimin e praktikave të përshtatshme.

Problemet kryesore të cilat pengojnë zhvillimin e bujqësisë në Bashkinë e Gramshit janë:

- 1- Aftësia ujitëse e ulët 10-13 %
- 2- Konfliktet me titujt e pronësisë së tokës
- 3- Copëtimi i tokës në shumë parcele
- 4- Fermat e vogla për vetëfurnizimin familjar
- 5- Parcelat e vogla dhe të shpërndara
- 6- Teknologjitë e prapambetura dhe shkalla e ulët e mekanizimit.
- 7- Mungesa e infrastrukturës mbështetëse (qendrat e grumbullimit dhe përpunimit të produkteve bujqësore dhe blegtorale, rrugët e brendëshme)
- 8- Cilësia e tokës (dominojnë toka të klasës 5-9)
- 9- Struktura e prodhimit bujqësor ka nevojë të përmirësohet në përputhje me vecoritë e tokës dhe klimës dhe efikasitetin e kulturave .

5.9 Rekomandime

Territori i Bashkisë Gramsh është një territor kodrinor dhe malor. **Bujqësia zhvillohet në ferma të vogla familjare, si një bujqësi tradicionale** në zonat malore-kodrinore, për vetëushqyerjen e popullsisë. Për zhvillimin e qëndrueshëm të bujqësisë, në nivelin më të lartë që lejon kushtet klimatike, tokësore dhe territorit të zonës, nevojitet zmadhimi i fermave së paku deri në 1,5- 2 herë të madhësisë ekzistuese me zbatimin e tregut të tokës dhe bashkimi i pronës, kooperimi i fermerëve, rritja e aftësisë ujitëse, së paku në nivelin e aftësisë ujitëse dhe skemave ekzistuese të vitit 1990.

-Në bazë të kushteve konkrete në territorin e bashkisë duhet të zgjerohen sistemet bujqësore të diferencuara (i) për zonën kodrinore dhe (ii) sistemet malore për tokat me pjerrësi të lartë. Në zonën kodrinore prioritet duhet të mbetet zhvillimi i pemtarisë, vreshtarisë dhe në zona më të kufizuara ulliri, zgjerimi i mbarshimit të blegtorisë së imët, kurse në zonën e ulët, kultivimi i bimëve të arave, shtimi i gjedhit dhe deleve, serave të perimeve, etj. Në zonat kodrinore është e leverdisshme të ngrihen dhe fermat e vogla të specializuara me pemëtores dhe vreshta edhe pse nuk i kalojnë madhësinë më shumë se 4 -8 dynym.

Në zonën kodrinore dhe malore, të zbatohet rotacioni i bimëve, me qëllim që të ruhet pjelloria e tokës.

- Të ndërtohet një qendër e grumbullimit të prodhimit, bazuar në kapacitetin prodhues të zonës dhe krijimin e zinxhirit; prodhim/grumbullim /përpunim/ tregtim.

- Aktualisht përpunimi i prodhimeve blegtorale bazohet në disa baxho lokale të përpunimit të qumështit, por mungojnë linjat e përpunimit të produkteve, prandaj agropërpunimi duhet të zgjerohet edhe në funksion të agroturizmit, që përbën një mundësi në këtë bashki.
- Të rritet numri i blegtorisë së imtë për cdo 100 ha tokë, pasi mundësitë janë më të larta, vecanërisht të dhirtat, numri i të cilave ka rënë.
- Shtimi i pularisë, pasi ekziston vetëm një e tillë
- Shtimi i bletarisë, sepse ka kushte të përshtatshme
- Duhet të nxitet krijimi i shoqatave të prodhimit dhe shërbimit në zonën rurale, për të forcuar bashkëpunimin e prodhuesve dhe rritur interesin e fermerëve nëpërmjet përmirësimeve të teknologjisë së prodhimit dhe rritjes së shkallës së mekanizimit bujqësor, të përshtatur me terrenin dhe madhësinë e fermës, të përmirësohet infrastruktura bujqësore, si konsolidimi i tregjeve të shumicës në afërsi të njësive administrative apo qytetit, për grumbullimin e prodhimeve të fermerëve privatë.
- Për ngritjen e punishteve të agropërpunimit të prodhimeve bujqësore e blegtorale mundësitë financiare për ngritjen e linjave të përpunimit, të cilat mungojnë si një pengesë në rritjen e të ardhurave, apo mundësive për eksport, por edhe si një frenim për rritjen e mëtejshme të prodhimit bujqësor e blegtoral, veçanërisht në zonat kodrinore-malore me dalje të kufizuar në treg.
- Për shtimin e kapaciteteve përpunuese partneriteti publik-privat do të ndihmonte në shtimin e kapaciteteve përpunuese të produkteve.
- Diversifikimi i ekonomisë rurale
- Ndërtimi i një qendre grumbullimi të produkteve dhe tregëtimit
- Ndërtimi i një thertore me standarte dhe zgjerimi edhe në zona të tjera
- Planifikimi dhe zbatimi i masave për mbrojtjen e tokës nga erozioni, nëpërmjet praktikave bujqësore.

6. Sistemi i kullimit dhe vaditjes

Ky seksion analizon vlerësimin e gjendjes ekzistuese të infrastrukturave të bujqësisë në Bashkinë Gramsh. Me infrastrukturë bujqësore kuptojmë tërësinë e rrjetit të kanaleve vaditëse dhe kulluese sipas kategorisë, si dhe të gjitha veprat inxhinierike në funksion të bujqësisë, dhe këtu mund të përmendim argjinaturat, rezervuarët ujitëse, digat, stacionet e pompimit dhe hidrovoret.

Mënyra e funksionimit të infrastrukturave bujqësore: Infrastruktura bujqësore kryesisht përbëhet nga rrjeti i kanaleve që ndahen në kanale vaditëse dhe kulluese. Kanalet vaditëse shërbejnë për të bërë shpërndarjen e ujit të domosdoshëm në parcelat bujqësore. Kanalet vaditëse i kemi të tri kategorive: kanale të para, të dyta dhe të treta me specifikat si më poshtë:

Kanalet e para janë kanalet kryesore të cilat çojnë ujin nga rezervuarët drejt tokave të cilat do të vaditen më pas. Shpërndarja e ujit kalon nga kanalet e para në të dyta dhe, në fund, në kanalet e treta.

Kanalet kulluese janë kanalet që bëjnë mbledhjen e ujit të tepërt të parcelave bujqësore dhe e çojnë atë drejt lumenjve, liqeneve ose detit. Këto kanale janë po aq të rëndësishme, sepse mbrojnë tokën bujqësore nga përmbytjet.

Kanalet e treta kulluese mbledhin ujin nga parcelat e vogla dhe e çojnë në kanalet sekondare ose të dyta e më pas në kanalet kryesore që e çojnë ujin në lumenj ose në dete.

Argjinaturat janë një pjesë e rëndësishme e infrastrukturës bujqësore, sepse bëjnë mbrojtjen e tokave bujqësore nga vërshimet e lumenjve. Gjithashtu, rezervuarët janë venddepozitime të ujit të cilat janë të lidhura kryesisht me kanalet kryesore vaditëse dhe shërbejnë si ushqyes kryesorë të ujit me të cilin vaditen tokat bujqësore.

Korniza ligjore mbi kullimin dhe vaditjen: Korniza ligjore mbi administrimin dhe menaxhimin e infrastrukturës bujqësore na ndihmon të kuptojmë kompetencat e institucioneve të ndryshme mbi administrimin e kësaj infrastrukture. Ligji kryesor mbi administrimin dhe menaxhimin institucional dhe përcakton të gjitha direktivat ligjore mbi infrastrukturën bujqësore është ligji nr. 8518, datë 30.7.1999, “Për kullimin dhe vaditjen”.

Më zhvillimin e reformës territoriale-administrative edhe menaxhimi institucional i një pjesë të infrastrukturës bujqësore ka ndryshuar. Këto ndryshime ligjore mbi kompetencat institucionale i paraqesin dy Vendimit të Këshillit të Ministrave: VKM-ja nr. 691, datë 29.07.2015, “Për miratimin e strategjisë për decentralizimin dhe qeverisjen vendore 2015-2020” dhe VKM-ja nr. 1108, datë 30.12.2015, “Për transferimin nga Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave tek Bashkitë e infrastrukturës së ujitjes dhe kullimit, të personelit dhe të aseteve të luajtshme dhe të paluajtshme të bordeve rajonale të kullimit”. Ligjet që sapo përmendëm tregojnë administrimin institucional dhe menaxhimin e infrastrukturës bujqësore si më poshtë:

- **Ligji Nr. 24/2017 Për administrimin e Ujitjes dhe të Kullimit**

Ky ligj përcakton Ministrinë e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave si organin kryesor përgjegjës për administrimin e ujitjes dhe kullimit. Menaxhimi i skemave të kullimit dhe të vaditjes bëhet nga njësi më të vogla që janë Bordet e Kullimit, të cilat ndodhen në çdo qark me përjashtim të Lushnjes, që ka bord kullimi të veçuar. Bordet e kullimit janë struktura teknike të specializuara në varësi të Ministrisë së Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave.

Neni 46, pika 1. shkronja ç e ligjit nr. 24/2017: 1. Kur nuk përbëjnë vepër penale, përbëjnë kundërvajtje administrative dhe ndëshkohen si të tilla:ç) ndërtimi ose ngritja e çdo ndërtese apo strukture, mbjellja e pemëve më afër se 8 metra nga bordura e kanalit kryesor (vija e takimit të sipërfaqes së tokës me skarpatën e kanalit kullues ose vija e takimit të skarpatës së jashtme të bankinës së kanalit ujitës me sipërfaqen e tokës), ose e një sistemi kryesor kullimi, apo më afër se 4 metra nga bordura e çfarëdo kanali ujitjeje ose kullimi;

- **Vendim i Këshillit të Ministrave nr. 691, datë 29.07. 2015, “Për miratimin e strategjisë ndërsektoriale për decentralizimin dhe qeverisjen vendore 2015-2020”.**

Për zbatimin e këtij vendimi legjislativ ngarkohen ministri i Çështjeve Vendore, ministrinë, institucionet qendrore dhe njësitë e pushtetit vendor të përmendura në tekstin e kësaj strategjie.

Në këtë strategji thuhet se në fushën e infrastrukturës së bujqësisë, Bashkive do t’u shtohet si **funksion i ri** administrimi dhe menaxhimi i rrjetit dytësor dhe tretësor.

- **Vendim i Këshillit të Ministrave nr. 1108, datë 30.12.2015, “Për transferimin nga Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave tek bashkitë të infrastrukturës së ujitjes dhe kullimit, të personelit dhe të aseteve të luajtshme dhe të paluajtshme të bordeve rajonale të kullimit i ndryshuar”.**

Sipas këtij vendimi bashkive u transferohet e drejta e menaxhimit dhe e administrimit të infrastrukturës bujqësore dytësore dhe tretësore, aseteve të luajtshme dhe të paluajtshme, si dhe

makinerive të rënda nga Bordet e Kullimit tek bashkitë në territorin e të cilave ndodhen këto infrastruktura.

7. Sistemi rrugor dhe transporti publik

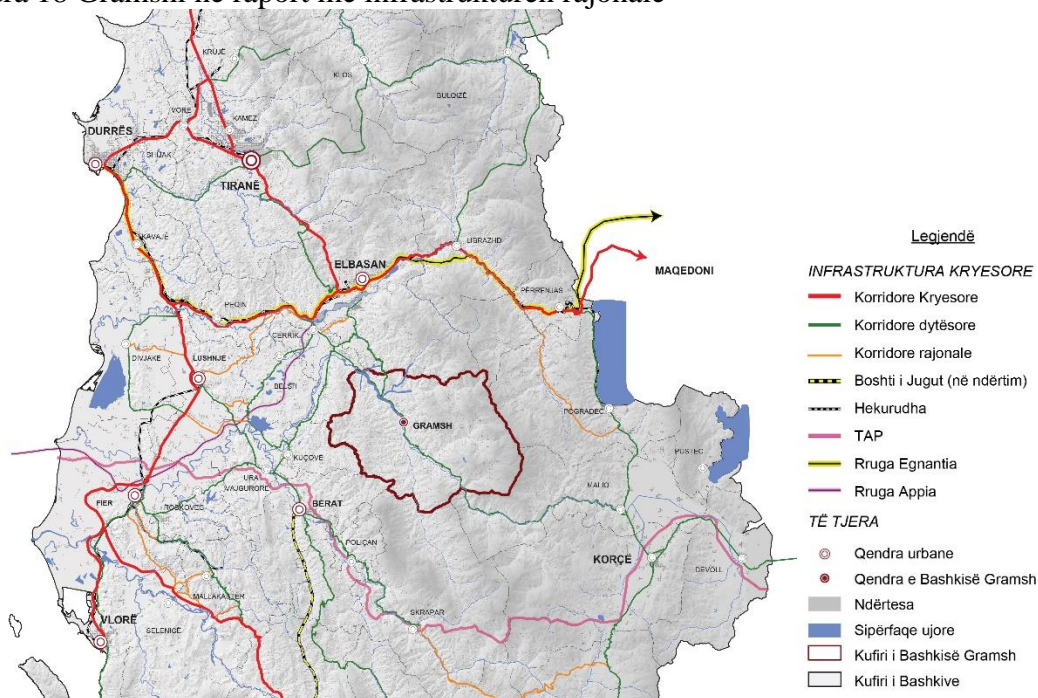
7.1 Sistemi rrugor dhe transporti publik

Bashkia e Gramshit bën pjesë në qarkun e Elbasanit, në të cilin kalojnë infrastrukturat e rëndësishme të vendit ku mund të përmendim korridorin VIII i cili është korridori i vetëm PAN-European që kalon në Shqipëri. Një nga nyjet kryesore të këtij korridori është në Papër, ku itinerari drejt jugut të con në Cërrik dhe me pas drejt Gramshit. Largësia nga Papëri drejt Gramshit është 35 km¹³ (afërsisht 40 minuta). Qyteti i Gramshit është i pozicionuar 90 min larg Tiranës falë infrastrukturën së re të ndërtuar e cila ka bërë që aksesin drejt kësaj bashkie të jetë më i mirë dhe që kjo bashki të aksesohet më mirë duke parë që Gramshi është urë lidhëse ndërmjet Elbasanit dhe Korcës, por që nuk ka frekuentshmëri për shkak të infrastrukturës së dobët nga Moglica deri në Maliq. Me ndërtimin e kësaj infrastrukture bashkia e Gramshit do të ketë akses më të madh.

Në bashkinë e Gramshit kalojnë rrugët shtetërore:

- **Rruga Shtetërore 59 (SH59)¹⁴**- fillon nga korridori VIII (*Route E852*), e cila është rruga shtetërore 7 dhe në kryqëzimin në Papër merr drejtimin e jugut ku fillon rruga shtetërore (**SH 59**), vazhdon drejt qytetit të Cërrikut ku degëzohet me rrugën shtetërore (**SH 70**) që vjen nga Elbasani.
- **Rruga Shtetërore 71 (SH71)**- nis në kryqëzimin e Shirgjanit ku në njërin degëzim shkohet në Cërrik, rruga shtetërore (**SH 70**) dhe degëzimin tjetër shkon në drejt Gramshit ku në Drizë rruga shtetërore (**SH 71**) bashkohet me rrugën shtetërore (**SH 89**) e cila vjen nga Cërriku, ku nga bashkimi i këtyre 2 rrugëve shtetërore vazhdohet drejt qytetit të Gramshit si rrugë shtetërore (**SH 71**).
- **Rruga Shtetërore 89 (SH89)**- nis nga bashkimi i rrugëve shtetërore (**SH 70**) dhe (**SH 59**), vazhdon më tej në drejtim të qytetit të Gramshit ku bashkohet me rrugën Shtetërore (**SH 71**) e cila vazhdon deri në Maliq ku bashkohet me rrugën shtetërore (**SH 3**), që kalon në pjesën jugore të qytetit të Elbasanit.

Figura 18 Gramshi në raport me infrastrukturën rajonale

Burimi: OpenStreetMap, ESRI, G.I.S Përgatiti: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS , 2017

7.1.1 Transporti ndërqytetas (Interurban)

Transporti publik ndërqytetas luan një rol të rëndësishëm për mënyrën e lëvizjes (bashkëveprimit) së bashkive me njëra - tjetrën. Transporti publik ndërqytetas është kopetencë e Ministrisë së Transportit dhe Infrastrukturës.

Transporti ndërqytetar përkufizohet si:

Transport i udhëtarëve me autobus, i cili kryhet në linjat kryesore parësore, linjat kryesore dytësore dhe linjat ushqyese, të parashikuara në rrjetin e linjave të miratuara nga Ministri. Linjat kryesore paresore shërbejnë për të plotësuar nevojat e lëvizjes së popullsisë që lidhin bashkitë, si më poshtë:

- a) bashkitë qendër të qarqeve të ndryshme;
- b) një bashki qendër qarku me bashkitë jo qendër qarku të një qarku tjetër ose dy bashki jo qendër qarku të qarqeve të ndryshme;
- c) lëvizja brenda qarkut ¹⁵.

Transporti në linjat kryesore kryhet pa ndalime ose me ndalime në stacionet e përcaktuara gjatë itinerarit të linjës. Linjat ushqyese lidhin dy bashki brenda një qarku, me qëndrime në stacionet e përcaktuara gjatë itinerarit të linjës, të përcaktuara në rrjetin e linjave. Transporti ndërqytetës kryhet nga persona juridikë, të organizuar në shoqëri transporti e të pajisur me licencë. Rrjeti i linjave ndërqytetëse (kryesore dhe ushqyese), stacionet e qëndrimit dhe numri i orareve për secilën linjë miratohen me udhëzim të ministrit përgjegjës për transportin çdo tre vjet¹⁶.

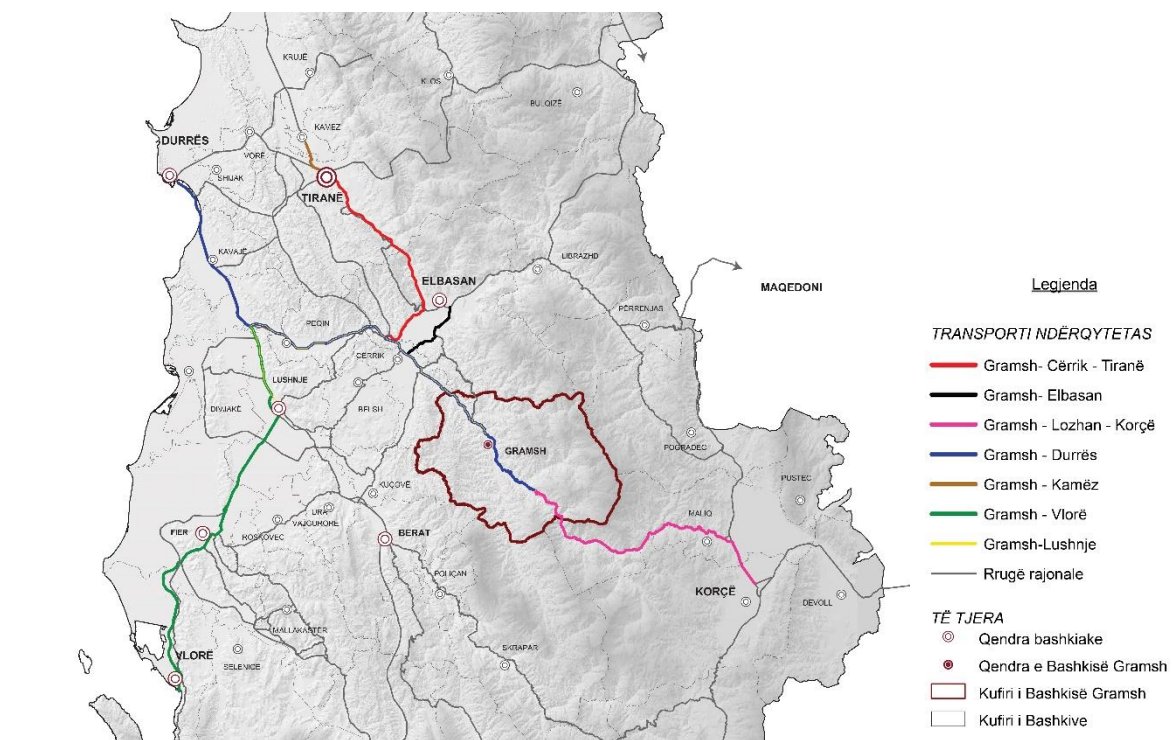
Nga analiza e transportit ndërqytetës (interurban), sipas informacioneve të marra nga Ministria e Transportit dhe Infrastrukturës, lëvizshmërinë më të shpeshtë Bashkia e Gramshit e ka me Elbasanin. Nga skema e paraqitur më poshtë shohim që Bashkia Gramshit ka 6 orare në ditë që shkojnë drejt Elbasanit dhe 2 orare në ditë drejt Tiranës dhe Durrësit si dhe 1 orar drejt Korçës.

Linjat e transportit ndërqytetas nisen nga sheshi Agjensia që ndodhet në hyrje të qytetit. Nga ky vendqendrim nisen autobuzët drejt Elbasanit, Tiranës dhe Durrësit kurse pranë spitalit niset autobuzi drejt korçës. Linjat e transportit ndërqytetas kanë nisur të zbatohen në janar të këtij viti. Duhet theksuar që janë miratuar edhe 2 linja ndërqytetase ndonëse nuk janë pasqyruar në informacionin e marr nga Ministria e Transportit dhe Infrastrukturës. Linjat e reja janë Gramsh-Kamëz dhe Gramsh- Vlorë të cilat kanë nga 1 orar.

Përsa i përket hyrjeve në bashkinë e Gramshit ngë bashkitë e tjera mund të përmendim 3 orare nga Elbasani drejt Gramshit si dhe 2 orare që nisen nga Tirana. Analiza e hyrje- daljeve bën të mundur të kuptojmë fluksin e lëvizjes së banorëve të qyteteve të ndryshme me njëra - tjetrën. Duke iu referuar të dhënave nga bashkia, numri i banorëve që lëvizin në linjat ndërqytetase është afërsisht 430 banorë në ditë. Në këtë bashki lëvizin 19 automjete në ditë, të cilat kanë 574 vende gjithsej. Duke parë këto të dhëna mund të thuhet që lëvizshmëria në këtë qytet drejt bashkive të tjera ose anasjelltas është i lartë. Përsa i përket çmimit mund të themi që varion nga 200- 500 lek, ku çmimi është i lidhur drejtpërdrejt me destinacionin final.

Përsa i përket tarifave të transportit mbi udhëtarët, zbatohen mbi bazën e dispozitave të ligjit “për çmimet dhe tarifat”. Tarifat e transportit të udhëtareve me subvencion nga shteti miratohen nga Këshilli i Ministrave¹⁷.

Figura 19 Transporti ndërqytetas (nisja nga qyteti Gramshit)

Burimi: Ministria e Transportit dhe Infrastrukturës; Përpunoi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

Analiza e infrastrukturës rrugore bazuar tek Kodit rrugor i Republikës së Shqipërisë, sipas të cilit të gjitha rrugët automobilistike në territorin e Shqipërisë klasifikohen si më poshtë:

A. Autostradë

- B. Rrugë interurbane kryesore
- C. Rrugë interurbane dytësore
- D. Rrugë urbane kryesore
- E. Rrugë urbane dytësore
- F. Rrugë lokale¹⁸

Nga analiza e infrastrukturës rrugore në Bashkinë Gramsh ka 887.7 km rrugë lineare¹⁹. Nga plani rregullues i Bashkisë Gramsh, në vitin 2014, , i cili nuk është miratuar, bashkia e Gramshit ka patur 11 km linear, vihet re që infrastruktura rrugore është shumëfishuar.

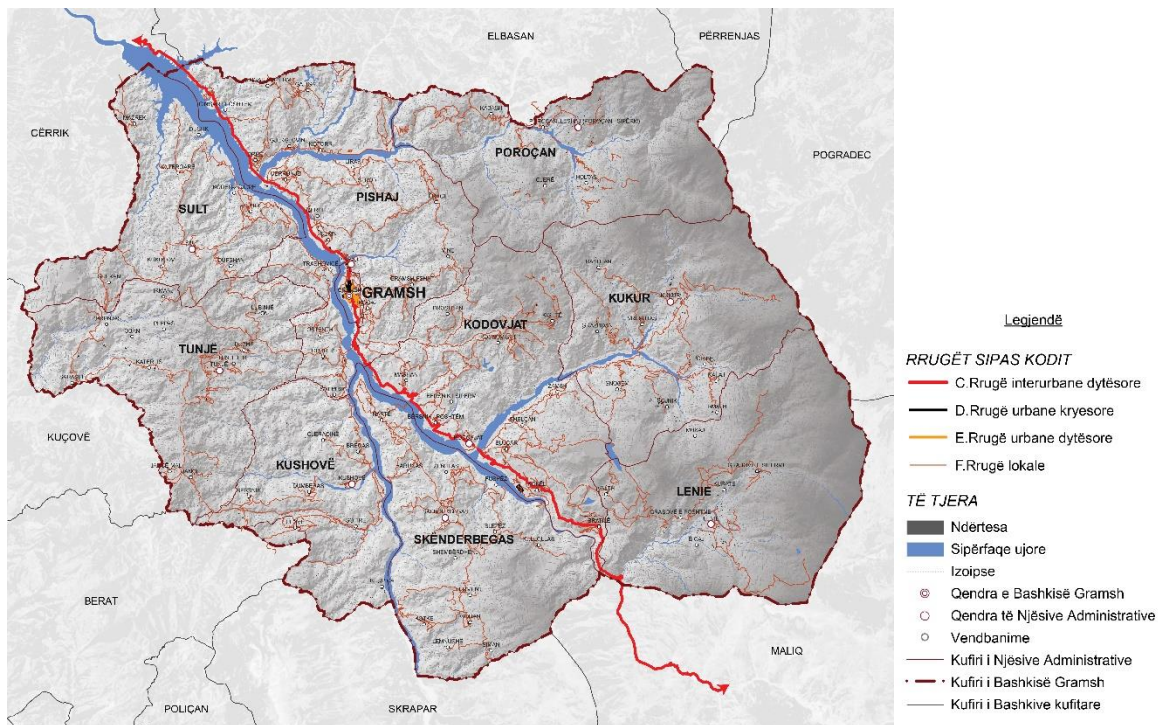
Tabela 13 Infrastruktura rrugore e Bashkisë Gramsh sipas kodit rrugor të Republikës së Shqipërisë

Gjatësia e rrugës (km)	Ekzistuese
Rruge interurbane dytësore	52.5
Rruge urbane kryesore	1.9
Rruge urbane dytësore	5.3
Rrugë lokale	828
Total	887.7

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

Nga tabela e mësipërme, shohim që shtrirjen lineare më të vogël e kanë rrugët urbane kryesore të cilat shtrihen në qendër të qytetit të Gramshit. Ndërsa shtrirjen më të madhe lineare e zënë rrugët lokale, me 828 km linear, të cilat shtrihen në periferi të qytetit dhe mbizotërojnë njësitë administrative me karakter rural (peisazhistik). Nga evidentimi i hierarkisë së kodit rrugor shihet mungesë e infrastrukturës urbane kryesore në qytetin e Gramshit, në mënyrë që aksesit të jetë më i mirë si p.sh korsitë e bicikletave, parkimi, trotualet etj. Në propozimet e planit kjo infrastrukturë do të luaj një rol të veçantë në zhvillimin e kësaj bashkie.

Figura 20 Hierarkia e sistemit rrugor sipas Kodit Rrugor

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

7.2 Profilet e infrastrukturës rrugore bazuar Kodit Rrugor të Republikës së Shqipërisë

Rrugë interurbane dytësore: Rrugë me një karrexhatë me të paktën një korsi lëvizjeje për sens dhe bankina.

Rrugë lokale: Rrugë urbane ose interurbane, e sistemuar në mënyrë të përshtatshme sipas përkufizimeve të pikës 1 të këtij Neni, por që nuk bën pjesë në rrugët e mësipërme.

Rrugë urbane kryesore: Rrugë me karrexhata të pavarura, ose të ndara nga trafikndarës, secila me të paktën dy korsi lëvizjeje dhe një korsi e mundshme e rezervuar për mjete publike, bankina të shtruara dhe trotuare, me kryqëzime në nivel të pajisura me semafor. Për qëndrimin janë parashikuar zona ose breza anësore jashtë karrexhatës, të dyja me hyrje dhe dalje të përqëndruara.

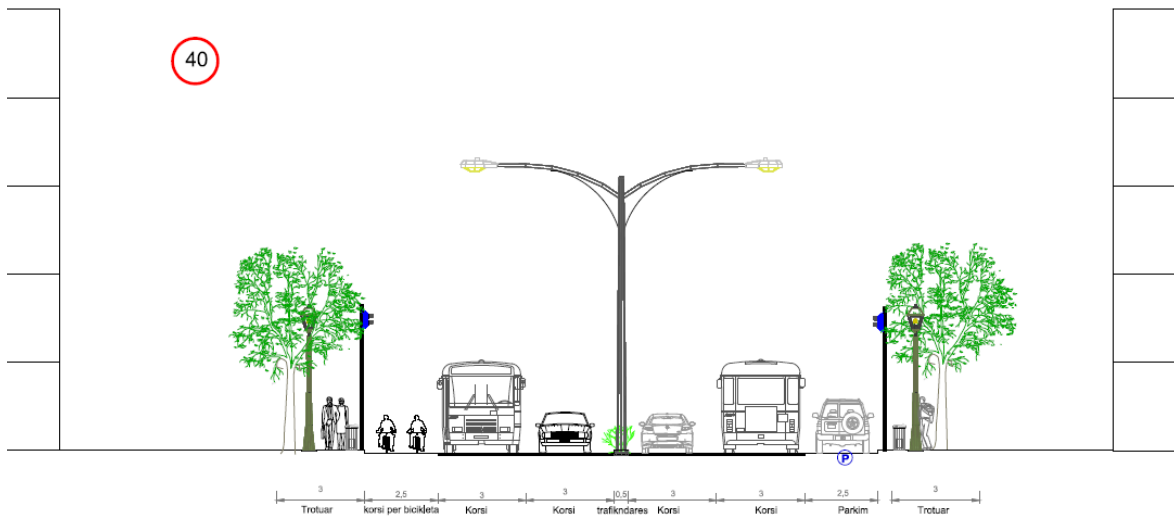
Rrugë urbane dytesorë: Rrugë me një karrexhatë me të paktën dy korsi, bankina të shtruara dhe trotuare. Për qëndrimin janë parashikuar zona të pajisura me korsi manovrimi jashtë karrexhatës.

Figura 21 Profil rrugë interurbane dytësore (majtas) dhe rrugë lokale (djathtas)

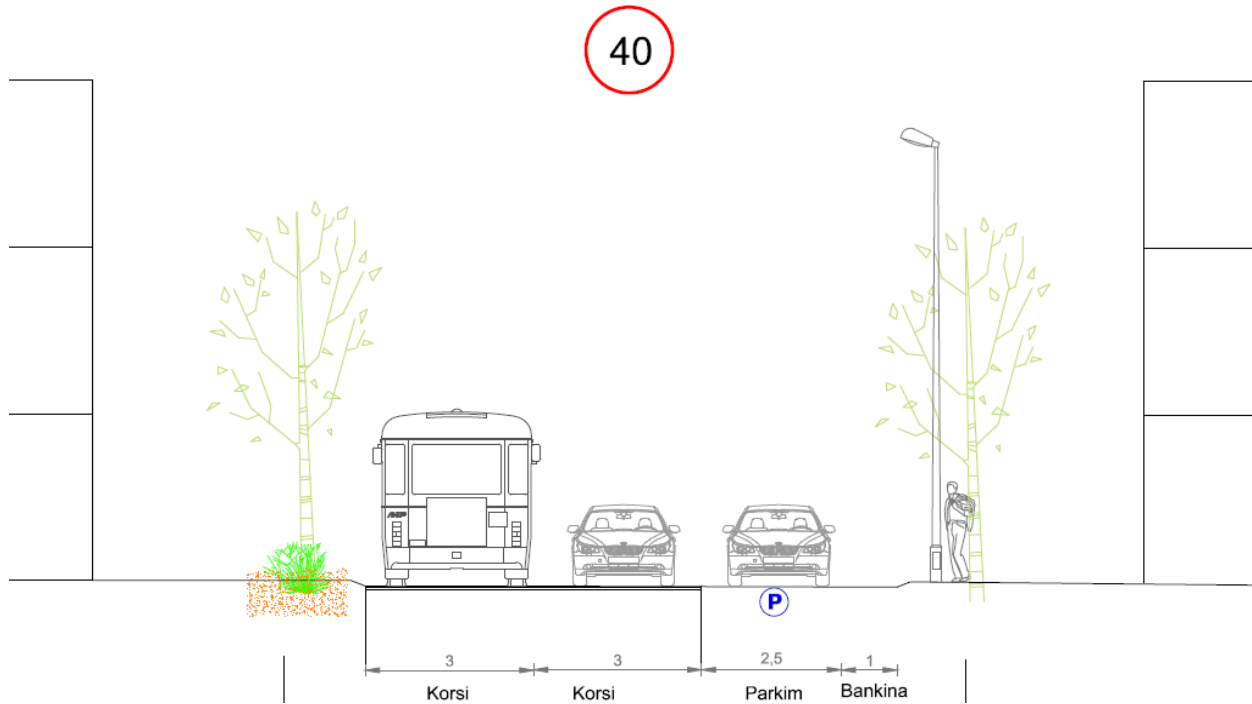
Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

Figura 22 Profil rrugë urbane kryesore

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

Figura 23 Profil rrugë urbane dytësore

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

7.3 Analiza sipas funksionalitetit

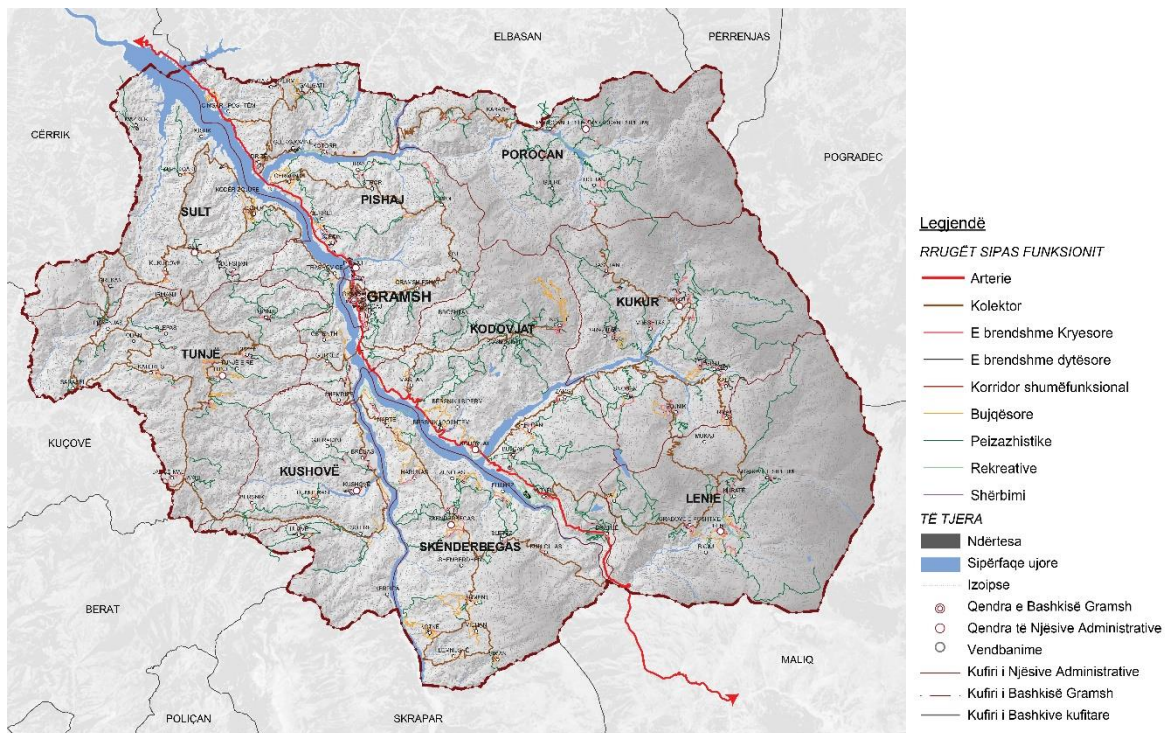
Në aspektin e funksionit të akseve rrugore, mbizotërojnë rrugët peisazhistike (43.3 % të totalit). Kjo dëshmon që bashkia Gramsh ka potencial turistik, kjo vjen për arsye të terrenit të thyer ku shtrihet kjo bashki. Kjo infrastrukturë do të ketë një rol të veçantë në propozimet e planit rregullues në mënyrë që aksesit të jetë i mirë kryesisht në zonat me potencial turistik.

Tabela 14 Shpërndarja e rrugëve sipas funksionit dhe gjatësisë përkatëse

Gjatësia e rrugës (km)	Ekzistuese
Arterie	53.9
Bujqesore	121
E brendshme kryesore	95.8
E brendshme dytësore	58.4
Kolektor	293.9
Korridor shumëfunksional	0.4
Peisazhistike	499.5
Rekreative	24.6
Shërbimi	5.2
Total	1152.7

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPolis, 2017

Figura 24 Hierarkia e sistemit rrugor sipas funksionalitetit

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

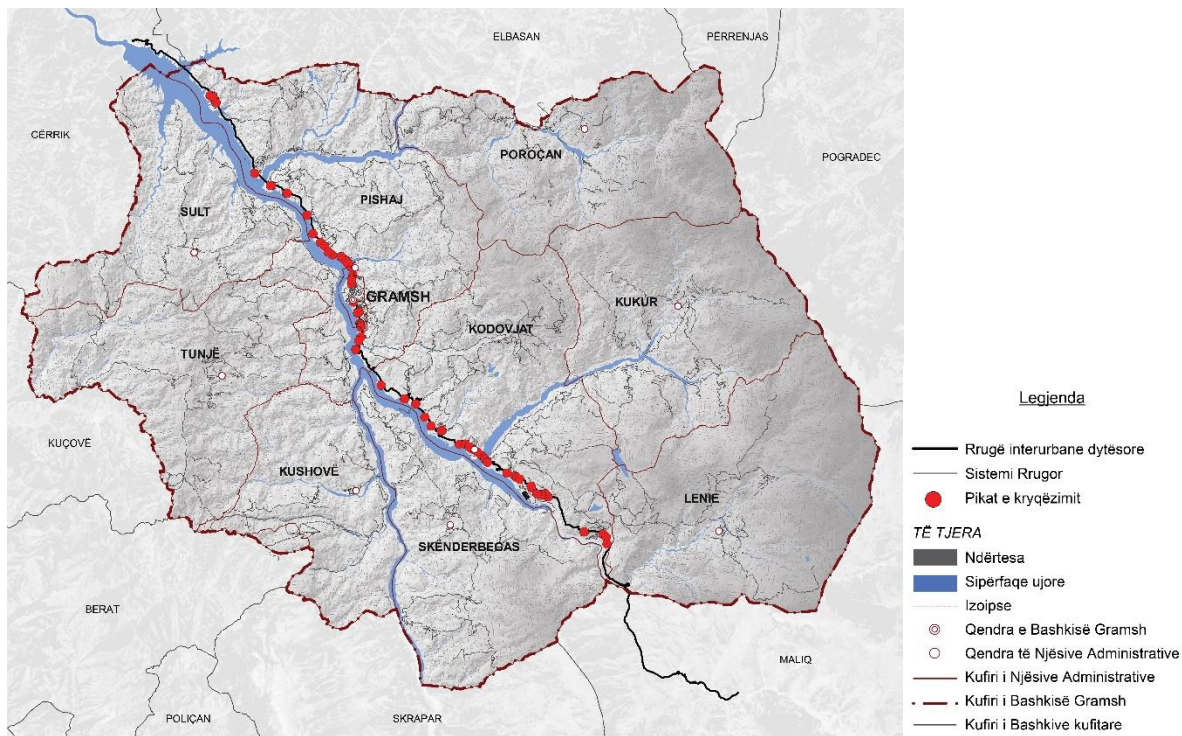
7.4 Rrugët urbane dhe rurale

Aktualisht Bashkia Gramsh ka 435 ha. Në total **rrugët urbane (19.1 ha)** zënë një sipërfaqe më të vogël se **rrugët rurale (415.9 ha)**. Kjo ndodh sepse në territorin e Gramshit ka më shumë njësi administrative që kanë karakter rural (peizazhistik), por në vazhdim duhet t'iu jepet përparësi këtyre rrugëve duke parë që turizmi dhe blegtoria janë ndër të ardhurat kryesore të kësaj bashkie.

7.5 Pikat potenciale të rrezikut

Për të bërë një vlerësim të pikave të tjera potenciale të rrezikut, janë evidentuar të gjitha pikat ku rrugët interurbane dytësore kryqëzohen me rrugë lokale, pra në bashkinë Gramsh ka 72 pika konfliktuale të cilat janë burim aksidenti.

Figura 25 Kryqëzimet e rrugëve lokale rrugët interurbane dytësore

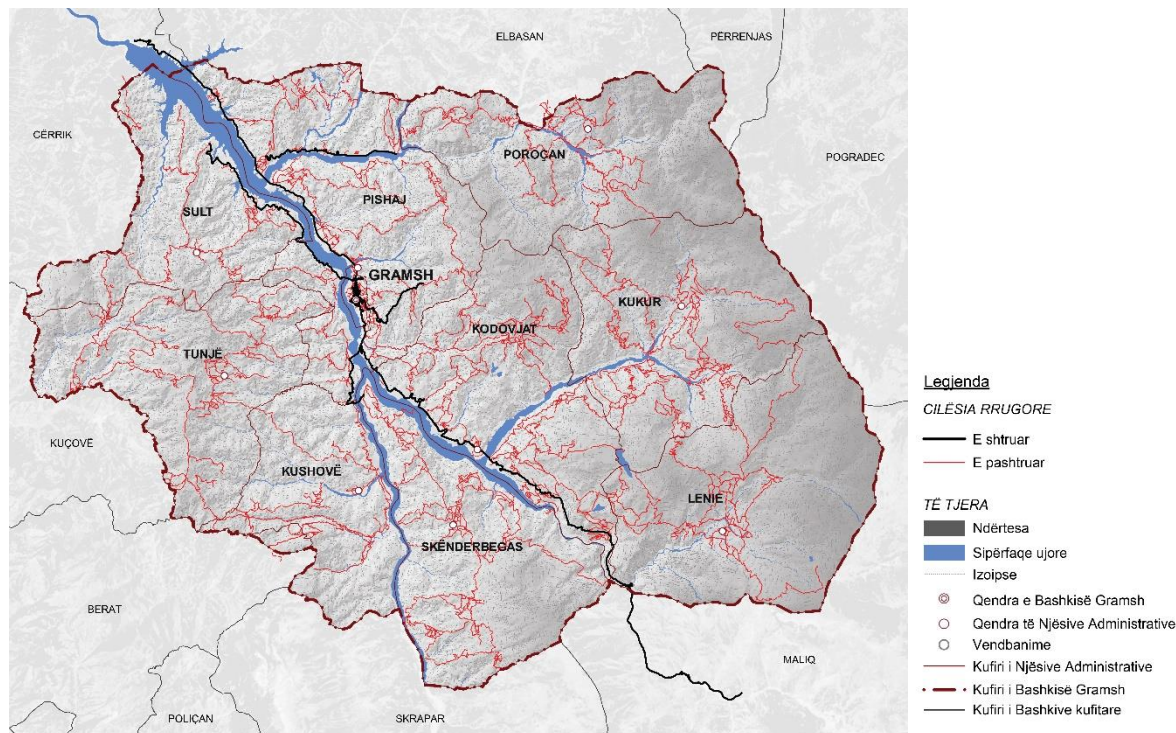

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

7.6 Gjendja e infrastrukturës rrugore

Krahas llojit dhe funksionit të akseve rrugore, kjo analizë merr në konsideratë edhe gjëndjen fizike të infrastrukturës, në aspekt të cilësisë së shtrimit, pranisë së trotuareve, sinjalistikës, etj. Nga ky evidentim²⁰ rezulton se në Bashkinë e Gramshit vetëm 91.7 km rrugë janë të shtruar (afersisht 8%) dhe 1061 km janë të pashtuar. Kjo ndodh për arsye se pjesa më e madhe e rrugëve janë rrugë lokale, pra rrugë në të cilat nuk janë bërë shumë investime.

Figura 26 Cilësia e infrastrukturës rrugore Bashkia Gramsh

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

7.7 Lëvizshmëria (Mobiliteti) dhe transporti publik rreth-qytetas

Të dhënat statistikore për përdorimin e automjetit apo transportit publik, (INSTAT, 2011) tregojnë se 68.8 % e banorëve të Bashkisë Gramsh shkojnë në punë në këmbë ose me biçikletë, 10.9 % me autobus, minibus ose taksi dhe vetëm 9.1 % me automjete personale (makina ose motoçikleta). Kjo dëshmon për një kulturë automobilistike jo të mirë.

Transporti i udhëtarëve në linjat rrethqytetëse është shërbim i rregullt transporti, i cili plotëson nevojat e lëvizjes së popullsisë ndërmjet:

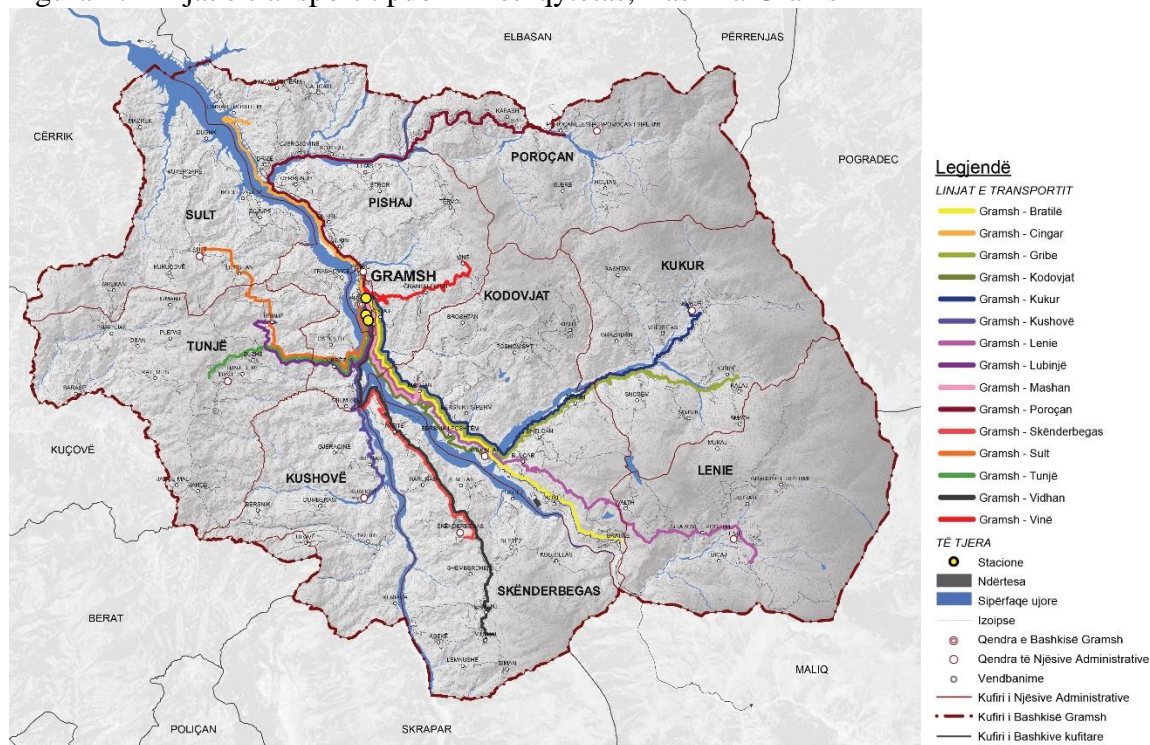
- a) njësive administrative përbërëse dhe qendrës së bashkisë së cilës i përkasin;
- b) njësive administrative përbërëse të së njëjtës bashki;
- c) fshatrave me njëri-tjetrin ose fshatrave në drejtim të qendrës së njësive administrative së cilës i përkasin dhe/ose një njësie administrative tjetër të së njëjtës bashki;
- d) fshatrave dhe njësive administrative përbërëse, të bashkive të ndryshme, por që ndodhen në kufi me njëra-tjetrën²¹.

Hartimi i rrjetit të linjave rrethqytetëse dhe ndërqytetëse bazohet mbi të dhënat demografike e gjeografike, gjendjes social-ekonomike, kërkesat për lëvizjen e popullatës, rrjetin rrugor dhe gjendjen e infrastrukturës rrugore. Në procesin e hartimit të rrjetit të linjave rrethqytetëse merren parasysh lidhjet ndërmjet njësive të vetëqeverisjes vendore me qendrat e njësive administrative përbërëse dhe qendrat e njësive administrative përbërëse me fshatrat dhe fshatrat ndërmjet tyre. Ky rrjet linjash transporti miratohet çdo tre vjet dhe nuk duhet të cenohet rrjetin e linjave qytetëse dhe ndërqytetëse²².

Nivelet e diferencuara të çmimeve dhe të tarifave përcaktohen nga Keshilli Bashkiak brenda juridiksionit të vet (transporti rrethqytetas), në përputhje me udhëzimin e përbashkët të Ministria e Transportit dhe Infrastrukturës dhe Ministrisë së Financave²³. Duke u bazuar në informacionet e bashkisë Gramsh, transporti rrethqytetas përbëhet nga 19 linja të licensuara për transportin taxi 8+1.

Nga linjat ekzistuese shihet që pjesa më e madhe e bashkisë ka akses nga shërbimi i transportit publik i cili është shumë i rëndësishëm në funksionimin normal të bashkisë. Pjesa perëndimore, jug-perëndimore (Grekan, Irmanj, Sarasel etj) si dhe pjesa lindore (Rashtan, Kishte, Prosnovisht etj) nuk kane akses nga ky shërbim. Në propozimet e linjave të reja, ky lloj transporti do të mbulojë të gjithë territorin në mënyrë që banorët e njësive administrative dhe të fshatrave të kenë akses më të mirë me shërbimet që ndodhen në qytetin e Gramshit si dhe linjat të organizohen në mënyrë funksionale. Ky lloj transporti shtrihet në një gjatësi 294.8 km²⁴ linear.

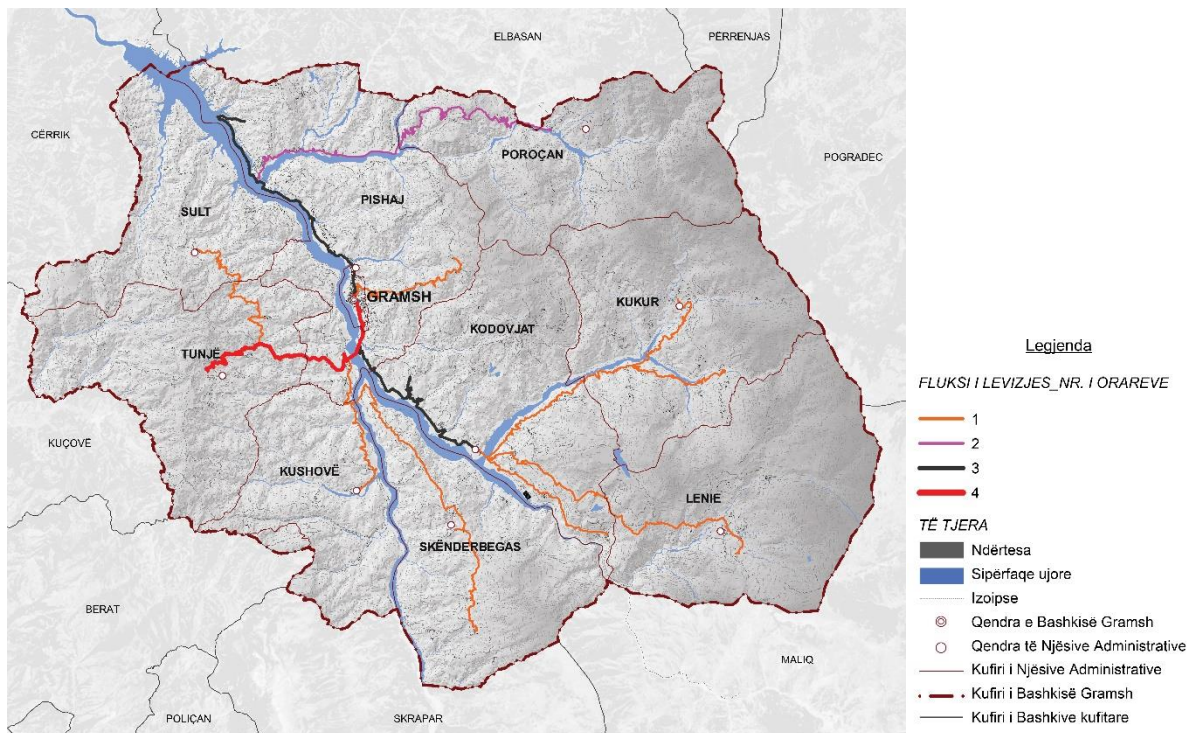
Figura 27 Linjat e transportit publik rrethqytetas, Bashkia Gramsh

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

Përsa i përket fluksit të levizjeve, siç shihet dhe në hartën më poshtë, fluksi më i madh është drejt pjesës veriore dhe jug perëndimore të bashkisë. Njësia matëse e fluksit është bërë me atë të numrit të orareve që nisen drejt Nja-ve si dhe drejt fshatrave të ndryshëm, ku numri më i madh i orareve që nisen nga Gramshi drejt Nja-ve ose anasjelltas është 4 orare në ditë. Kjo analizë tregon bashkëveprimin që ka Nja me qytetin e Gramshit si dhe fluksin që kalon në infrastrukturën rrugore me anë të këtij shërbimi.

Figura 28 Fluksi i lëvizjeve sipas numrit të orareve, Bashkia Gramsh

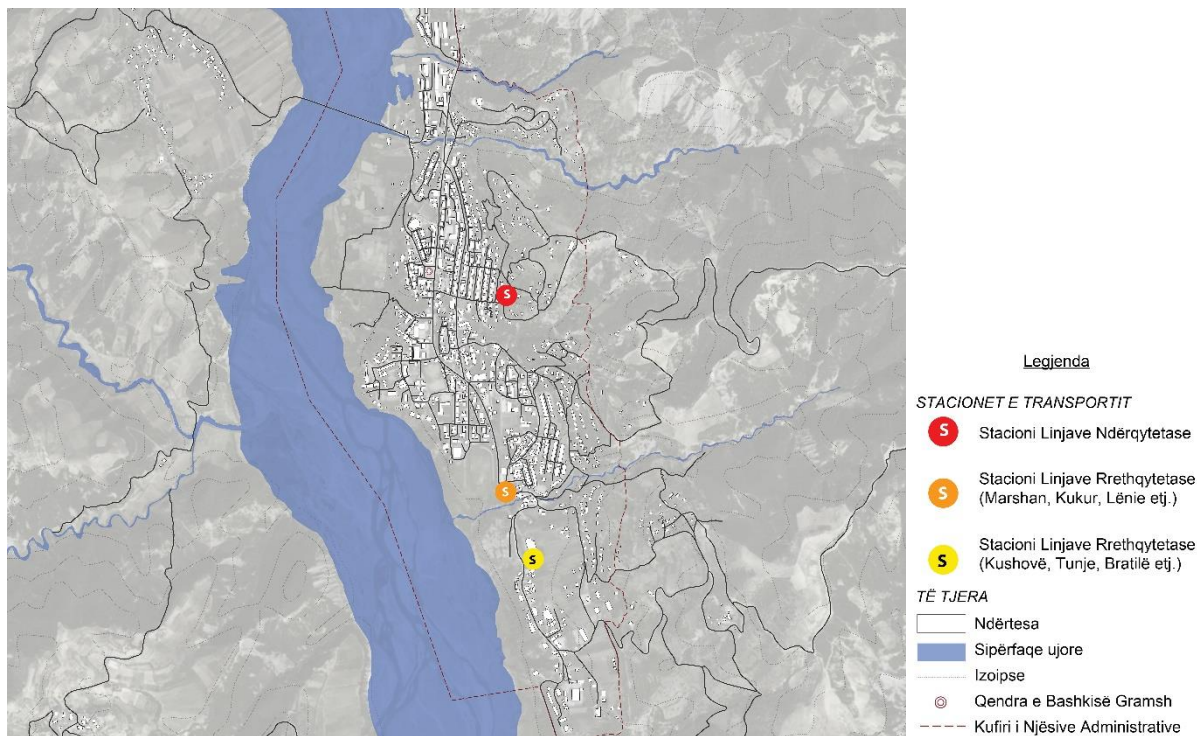

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

Stacionet e transportit publik janë shumë të rëndësishme për qytetarët e qytetit dhe personave të ndryshme që vijnë në qytet, në mënyrë që të kuptojnë se nga cili vend do të nisen drejt destinacionit. Në qytetin e Gramshit ndodhen 3 stacione të transportit publik si dhe 1 vendqëndrim për taksitë që ndodhet në qendër të qytetit.

Në hyrje të qytetit të Gramshit tek Agjensia ndodhet stacioni i transportit publik ndërqytetas dhe linja rrethqytetase Gramsh- Poroçan. Në qytetin e Gramshit ndodhen edhe 2 stacione të transportit rrethqytetas ku 1 stacion ndodhet përballë drejtorisë arsimore ku nisen linjat drejt Lenies, Marshan, Kukur etj si dhe linja ndërqytetase Gramsh- Korçë, kurse stacioni tjetër ndodhet në rrugën që të çon tek stadiumit, ku nisen linjat drejt Kushovës, Tunjës, Bratilës etj. Për ta bërë këtë lloj shërbimi sa më të mirë të aksesueshëm për banorët, në propozimet e planit do të behët i mundur planifikimi për ndërtimin e terminalit në mënyrë që ky shërbim të ketë akses më të lehtë për banorët e qytetit dhe jo vetëm.

Figura 29 Stacionet e Transportit publik rrethqytetas, Bashkia Gramsh

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

7.8 Përfundime

- Me infrastrukturën e re që është ndërtuar, Gramshi shtrihet në pozicion të favorshëm gjeografik duke parë ndodhet 90 minuta larg Tiranës dhe Durrësit si dhe afërsisht 50 minuta drejt Elbasanit .
- Me shtimin e 2 linjave të tjera drejt Kamzës dhe Vlorës, Bashkia e Gramshit ka akses të mirë në linjat ndërqytetase.
- Gjëndja e infrastrukturës rrugore është e dobët duke parë që vetëm 8 % e rrugëve në nivel bashkie janë të shtruar (Asfalt).
- Nga të dhënat e INSTAT tregohet që 68.8 % e banorëve të bashkisë shkojnë në punë në këmbë.
- Në bashkinë e Gramshit ndodhen 3 stacione të transportit ndërqytetas dhe rrethqytetas dhe për ta bërë këtë shërbim më eficient do të propozohet ndërtimi i terminalit të transportit publik.

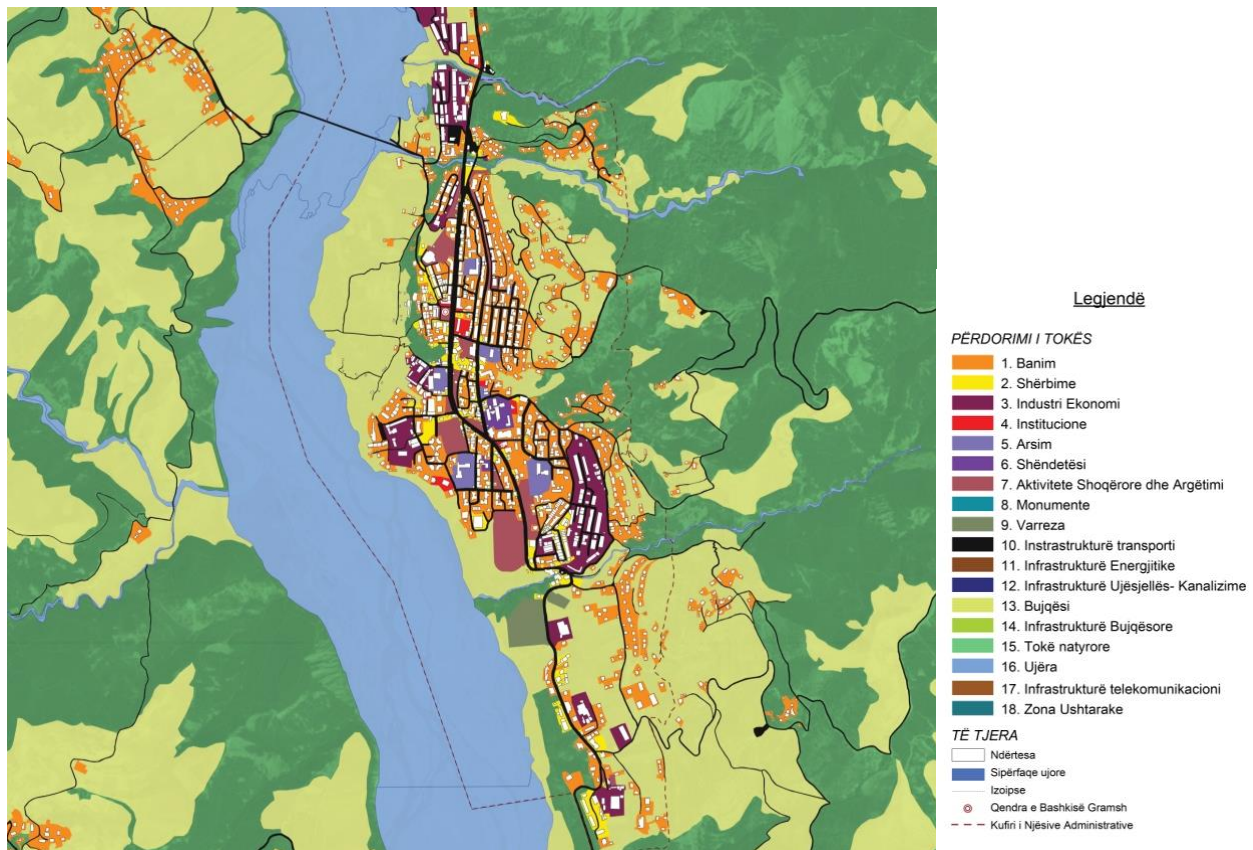
8. Përdorimi i tokës dhe sistemet e territorit

Në këtë seksion do të analizohen përdorimet e tokës dhe sistemet territoriale ekzistuese në Bashkinë Gramsh si dhe % që ka çdo përdorim apo sistem në raport me sipërfaqen e bashkisë. Gjithashtu do të analizohen dhe konfliktet e përdorimeve të tokës të cilat formohen si pasojë e mbivendosjeve të përdorimeve. Si fillim do të analizohen përdorimet e tokës për çdo Njësi Administrative dhe më pas do të japim një panoramë të përgjithshme të përdorimeve në shkallë bashkie.

8.1 Analiza e përdorimit ekzistues të tokës

NjA Gramsh ndodhet në pjesën qndrore të bashkisë dhe ka një sipërfaqe prej 2.47 km² e cila është një sipërfaqe mjaft e vogël në krahasim me NjA-të e tjera. Kjo NjA përfshin të gjithë pjesën më vjetër të qytetit të Gramshit, por pjesët më të reja të qytetit dalin përtej kësaj NjA-je sepse me kalimin e kohës struktura urbane e qytetit ka pësuar ndryshime dhe rritje të saj. Në pjesën perendimore NjA Gramsh kufizohet me shtatin e Lumit Devoll, në kufirin lindor kufizohet me përdorimet natyrore siç janë shkurret e dendura dhe shkurret e rralla ndërsa në pjesën qendrore dhe skajet veriore e jugore ndodhen përdorimet e ndërtueshme të tokës siç janë Banimi, Shërbimet, Institucionet, Industria dhe Ekonomia, Arsimi, Shëndetsia dhe Ambjentet Rekreative. Nga perëndimi në lindje terreni ngrihet gradualisht dhe në pjesën qendrore ndërtimet kanë kryesisht përdorim Banim shumë familjarë të kombinuara me Shërbime të ndërtuara me intesitet më të lartë ndërsa në drejtim të lindjes intesiteti bie duke kaluar në ndërtime individuale. Gjithashtu në pjesën qendrore kemi praninë e kategorive të Shërbimeve Tregtare ose të Tregjeve të vegjël dhe të Arsimit e Shëndetsisë. Kategoria bazë Industri ndodhet kryesisht në hyrje dhe në dalje të qytetit me ish magazinat e Ndërmarrjes së Grumbullimit dhe Ish-Uzinën e Baterive, por që aktualisht shumica e tyre është privatizuar dhe janë pa funksion. Ndërmjet qytetit dhe shtatit të Lumit Devoll ndodhen disa zona me kategori bazë të përdorimit Bujqësi të cilat kanë toka të kultivuara arë.

Figura 30 Përdorimi ekzistues i tokës i qytetit të Gramshit

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

NjA Pishaj ndodhet në pjesën veriore të Bashkisë Gramsh dhe ka një sipërfaqe prej 103 km². Ka një terren kryesisht malor me përjashtim të pjesës perendimore të NjA-së që ka karakter fushor

sepse shtrihet Lugina e Devollit. Kufiri perëndimorë i NjA-së është lugina e Devollit që ka përdorim ujëra si dhe përdorim bujqësor me toka të kultivuara gjithashtu të alternuara me vendbanimet kryesore të zonës. Gjithsesi përdorimi dominues i tokës mbetet kategoria natyrore me nënkategori shkurre të dendur dhe të rrallë.

Kjo NjA ka 20 fshatra: Fshat Pishaj, Trashovicë, Shëmrizë, Ostenth, Gurrëz, Cerunjë, Çekin, Qerret, Koçaj, Vinë, Fshat-Gramsh, Drizë, Cingar i Sipërm, Cingar i Poshtëm, Galigat, Kotorr, Gjergjovinë, Storre, Liras dhe Tërvol. Këto fshatra janë të pozicionuar kryesisht pranë luginës së Devollit dhe luginës së Holtës të cilat kanë në afërsi të tyre dhe toka bujqësore. Në këtë NjA kemi dhe prezencën e përdorime të tjera siç është industria e rëndë që përfshin ish uzinën armëve në fshatin Çekin.

NjA Kodovjat ndodhet në jug të Bashkisë Gramsh dhe ka një sipërfaqe 83km². Pjesa perëndimore e saj është pjesë e luginës së Devollit ndërsa në qendër të NjA-së kemi luginën e Përroit të Verçës. Për rrjedhojë këto zona të sipërpëmendura karakterizohen nga përdorimet e ujrave pra shtretërit e Lumit Devoll dhe Përroi i Verçës gjithashtu dhe nga tokat bujqësore. Në pjesët e tjera kemi terren malor i cili karakterizohet kryesisht nga përdorimi natyror i tokës me nënkategoritë pyll i dendur e i rrallë, kullota dhe shkurre të dendura dhe shkurre të rralla.

Kjo NjA ka 12 fshatra: Fshat Kodovjat, Bratilë, Bulçar, Kishtë, Kokël, Posnovisht, Shelcan, Bersnik i Poshtëm, Bersnik i Sipërm, Mashan, Broshtan dhe Zamishë. Këto fshatra ndodhën sërish përgjatë luginës së Lumit Devoll dhe luginës së Përroit të Verçës. Gjithashtu në afërsi të këtyre vendbanimeve janë të pozicionuara tokat bujqësore.

NjA Kukur ndodhet në pjesën lindore të Bashkisë Gramsh dhe ka një sipërfaqe prej 88 km². Terreni i kësaj NjA-je është kryesisht malor ndërsa në pjesën qendrore terreni është më i ulët se në skaje ku terreni është mjaft i thyer. Në pjesën qendrore ndodhet lugina e Përroit të Verçës që është vazhdim i pjesës nga NjA Kodovjat. Përdorimi dominues i tokës është kategoria bazë natyrore që përfaqësohet nga nënkategoritë e pyjeve të dendur dhe të rrallë si dhe nga kullotat dhe shkurret e rralla e të dendura.

Kjo NjA ka 10 fshatra: Fshat-Kukur, Grazhdan, Gribë, Kalaj, Mukaj, Rashtan, Rmath, Snosëm, Sojnik dhe Vreshtas. Këto vendbanime pozicionohen kryesisht në pjesën qendrore të NjA-së dhe karakterizohen me banime të ulta dhe në pak raste këto vendbanime janë të kombinuara me shërbime të vogla përveç se në rastin e Fshatit Kukur që është qendër e NjA-së. Në afërsi të vendbanimeve ndodhen dhe përdorimet bazë bujqësore që janë kryesisht tokat e kultivuara arë.

NjA Kushovë ndodhet në perëndim të Bashkisë së Gramshit dhe ka një sipërfaqe prej 56 km². Kjo NjA si kufij lindorë të saj ka Përroin e Tomorricës që e ndan me NjA Skënderbegas. Në anën lindore të NjA-së terreni është i ulët ndërsa vjen në ngritje në drejtim të perëndimit. Si në NjA-të e tjera përdorimi dominues i tokës është përdorimi natyror i cili ndodhët kryesisht në zonat perëndimore dhe përfaqësohet nga kullotat, pyjet e dendura dhe të rralla si dhe nga shkurret e dendura dhe të rralla.

Kjo NjA ka 8 fshatra: Fshat-Kushovë, Bregas, Gjeraqinë, Dumderas, Brasnik, Ulovë, Kërpicë dhe Sotirë. Këto vendbanime kryesisht ndodhen në pjesën lindore dhe qendrore të saj, përgjatë degëzimit të Përroit të Tomorricës. Këto vendbanime janë vendbanime të ulëta me njësi ndërtimi individuale. Në Fshatin Kushovë kemi dhe prezencën e kategorisë së institucioneve dhe kategorisë së shërbimeve si qendër e NjA-ë

NjA Lenie ndodhet në pjesën jug-lindore të Bashkisë së Gramshit dhe ka një sipërfaqe prej 100 km². Lenia karakterizohet kryesisht me një terren malor të theksuar në skajet e saj ndërsa në pjesën qendrore ka pllaja në të cilat terreni është më i ulët. Përdorimi dominues i tokës janë kategoritë natyrore kryesisht me pyje të dendura dhe të rralla me kullota dhe shkurre të dendur dhe të rrallë.

Kjo NjA ka 6 fshatra: Fshat-Lenie, Bicaj, Grabovë e Sipërme, Grabovë e Poshtme, Karatë dhe Valth. Këto vendbanime kryesisht ndodhen në pjesën qendrore të NjA-së në pjesën më të ulët të terrenit të saj të cilat kombinohen me kategorinë bazë të përdorimit bujqësi në afërsi të tyre.

NjA Poroçan ndodhet në pjesën veri-lindore të NjA-së dhe ka një sipërfaqe prej 82 km². Poroçani kryesisht ka një terren të thyer malor dhe kategoria bazë dominuese e përdorimit të tokës janë përdorimet natyrore të përfaqsuara kryesisht nga shkurret e dendura dhe të rrallë si dhe kullotat. Zonat bujqësore kryesisht ndodhen në pjesën qendrore në afërsi të vendbanimeve të cilat janë kryesisht toka bujqësore të kultivuara arë.

Kjo NjA ka 5 fshatra: Poroçan, Lleshan, Gjërë, Kabash dhe Holtas. Këto vendbanime ndodhen kryesisht në pjesën qendrore të NjA-së dhe janë të karakterizuara nga vendbanime të ulëta me ndërtime individuale.

NjA Skenderbegas ndodhet në pjesën më jugore të Bashkisë Gramsh ka një sipërfaqe prej 78 km². Kjo NjA ka një karkater të kombinuar midis zonave malore dhe fushore, por gjithsesi dominojnë zonat malore. Skënderbegasi kufozohet në pjesën veri perendimore dhe veri lindore përkatësisht nga Përroi i Tomoricës dhe Lumi Devoll ndërs skaji më jugorë i NjA-së është dhe skaji më malor ku dominojnë kategoritë bazë natyrore të përdorimit të tokës.

NjA Skenderbegas ka 13 fshatra: Skënderbegas, Bletëz, Ermenj, Fushëz, Harunas, Kotkë, Kullotas, Lemnushë, Nartë, Siman, Shemberdhenjë, Vidhan dhe Zenelas. Këto vendbanime pozicionohen kryesisht në pjesët qendrore dhe në skajet e NjA-së përgjatë luginave lumore. Vendbanimet kanë karakter të ulët me ndërtime individuale të kombinuara me shërbime tregtare si dhe insititucione dhe arsim e shëndetsi. Në afërsi të këtyre vendbanimeve kemi dhe zona me përdorim bujqësor të cilat kryesisht janë toka të kultivuara arë.

NjA Sult ndodhet në pjesën veri-perendimore të Bashkisë Gramsh dhe ka një sipërfaqe prej 62 km². Kjo NjA ka si kufij lindor liqenin e hidrocentralit të Banjës që është pjesë e kaskadës së Devollit. Pjesa perendimore e NjA-së karakterizohet nga zona malore. Kategoritë bazë dominuese të përdorimit të tokës janë kategoritë natyrore siç janë pyjet e dendur dhe të rralla si dhe kullotat e shkurret e dendura e të rralla.

NjA Sult ka 9 fshatra: Fshat-Sult, Mazrek, Dushk, Kukuçovë, Kutërqar, Kodër Zgjupe, Zgjupe Fushë, Dufshan dhe Grekan. Këto vendbanime ndodhen kryesisht përgjatë luginës së Lumit Devoll në pjesën lindore të NjA-së dhe janë të karakterizuara nga dendësia e ulët me ndërtime individuale. Zonat bujqësore kryesisht i kemi të përqendruara në afërsi të vendbanimeve sepse jeta e banorëve të zonës është e lidhur ngushtë me hapësirat bujqësore që kryesisht janë të përdorimit, tokë e kultivuar arë. Këto zona i kemi kryesisht në pjesën lindore të NjA-së.

NjA Tunjë ndodhet në pjesën perendimore të Bashkisë së Gramshit dhe ka një sipërfaqe prej 80 km². Kryesisht karakterizohet me terrene malore ku pjesa qendrore është dhe pjesa më e ngritur e terrenit ndërsa në skaje terreni është më i ulët. Si kategori bazë dominuese janë përdorimet natyrore që përfaqsohen nga nenkategoritë pyje të dendur, pyje të rralle dhe kullota e shkurre të dendura e të rralla.

NjA Tunjë ka 12 fshatra: Fshat-Tunjë, Duzhë, Irmanj, Jançe Qënder, Jançe Mal, Katëris, Lubinjë, Oban, Përrenjas, Plepas, Sarasel dhe Tunjë e Re. Këto vendbanime ndodhen në anën perendimore dhe lindore të NjA-së të cilat janë vendbanime me ndërtime të ulëta individuale ndërsa kategoritë bazë të përdorimit bujqësorë ndodhen kryesisht në pjesën perendimore dhe lindore të NjA-se si dhe në afërsi të zonave të banuara.

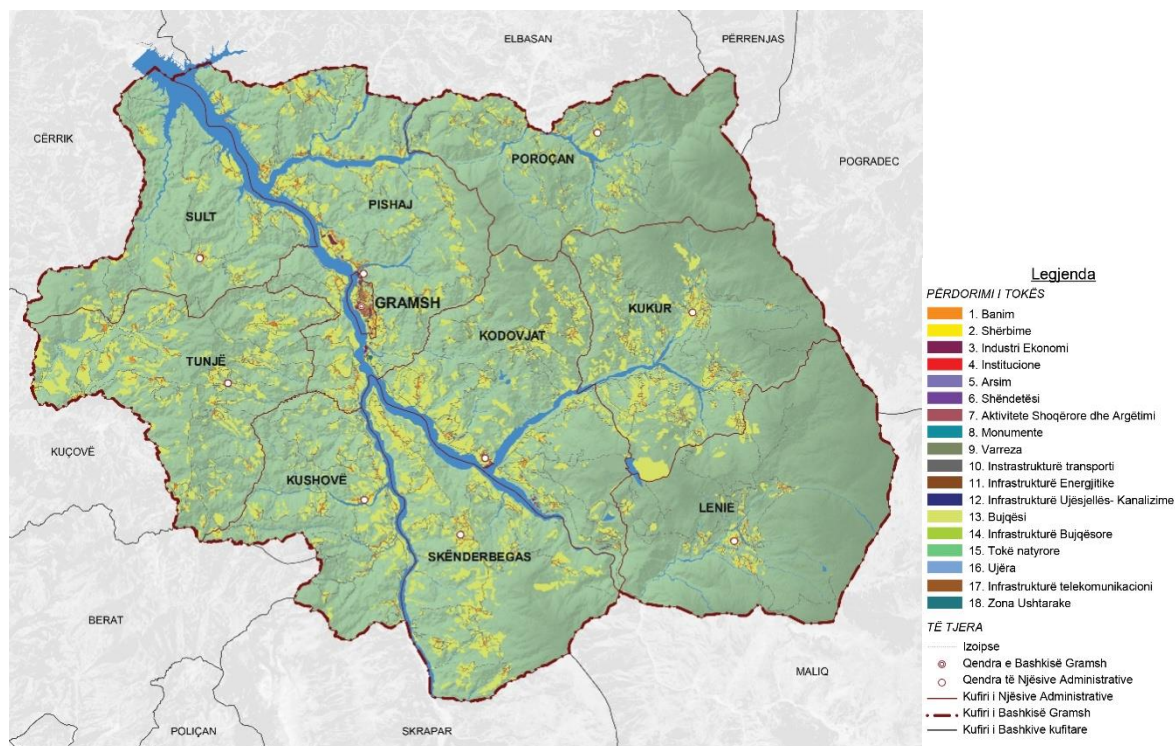
Tabela 15 Kategoritë bazë të përdorimit në Bashkinë Gramsh sipas sipërfaqes dhe në %

KATEGORITË BAZË	SIPERFAQJA m²	Sip %
Aktivitete Shoqërore dhe Argëtim	54014.72625	0.0073%
Arsim	106082.6852	0.0143%
Banim	5135520.739	0.6940%
Bujqësi	101452985.1	13.7101%
Industri Ekonomi	446451.4095	0.0603%
Infrastrukturë Bujqësore	62139.25551	0.0084%
Infrastrukturë Energjitike	17696.25088	0.0024%
Infrastrukturë Telekomunikacioni	1471.736275	0.0002%
Infrastrukturë Transporti	4761241.295	0.6434%
Infrastrukturë Ujësjiellës-Kanalizime	13200.86587	0.0018%
Institucione	26093.19524	0.0035%
Monumente Kulture	228.0636067	0.0000%
Shëndetësi	28228.91322	0.0038%
Shërbime	140421.4043	0.0190%
Tokë Natyrore	591054088.8	79.8735%
Ujëra	36574486.95	4.9426%
Varreza	84094.38616	0.0114%
Zonë ushtarake	29431.90534	0.0040%
TOTAL	739987877.7	100.0000%

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

Sipas tabelës së mësipërme vërehet se Bashkia Gramsh ka një përqindje mjaft të lartë të territorit më përdorim tokë natyrore ku futen nënkategoritë siç janë pyjet e dendura dhe të rralla, kullota dhe shkurret e dendura e të rralla. Zonat bujqësore kanë një përqindje rreth 13.7% të cilat kryesisht janë toka të kultivuara arë. Rreth 5 % të territorit të bashkisë përfshihet në kategorinë bazë ujëra e cila përfaqësohet kryesisht me Lumin e Devollit dhe Përrenjt e Verçës, Holtës dhe Tomorricës. Kategoritë bazë banim dhe infrastrukturë transporti nxënë rreth 0.7 % të territorit e më pas me përqindje më të ulëta rradhiten kategoritë e tjera të përdorimeve siç janë arsimit, shëndetsia dhe industria e shërbimet.

Figura 31 Përdorimi ekzistues i tokës në Bashkinë Gramsh

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

Zonat Natyrore ndodhen kryesisht të shpërndara në masë të madhe në të gjithë territorin e bashkisë, por kryesisht janë të pozicionuara në skajet e bashkisë aty ku territori është më malorë dhe i thyer. Përdorimet bujqësore dhe ujërat kryesisht ndodhen në pjesën qendrore të bashkisë përgjatë luginës së Lumit Devoll ku terreni është më i ulët. Zonat e banuara kryesisht ndodhen përgjate luginës se Devollit gjithashtu janë edhe të shpërndara në të gjithë territorin, por në një sipërfaqe shumë herë më të vogël se sa përdorimet e tjera. Përdorimet e tjera siç janë Arsimi, Shëndetsia, Industria dhe Ekonomia dhe shërbimet kryesisht ndodhen në qendrat e vendbanimeve kryesore të bashkisë.

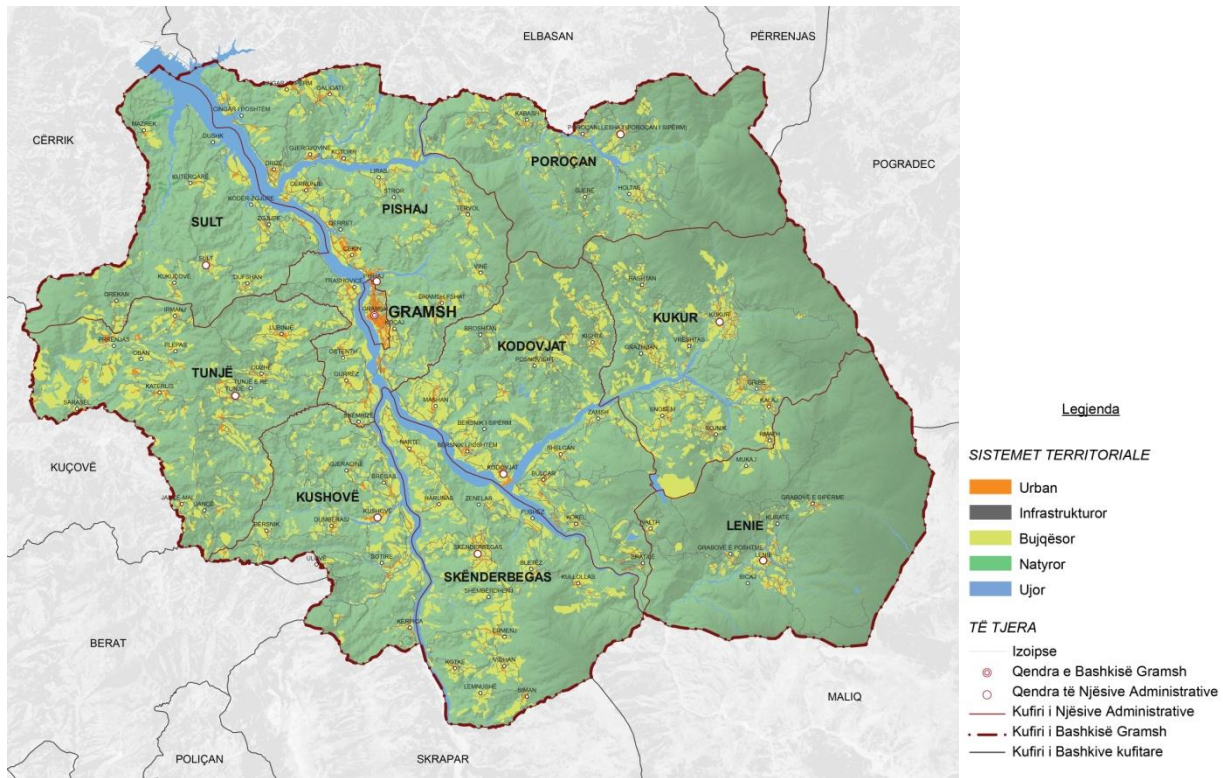
8.2 Sistemet Territoriale Gramsh

Tabela 16 Sistemet Territoriale ekzistuese Bashkinë Gramsh sipas sipërfaqes dhe në %

Sistemet Territoriale	Sip m ²	Sip %
BUJQËSOR	101392708.7	13.70%
INFRASTRUKTUROR	4903207.154	0.66%
NATYROR	591054088.8	79.87%
UJOR	36587305.66	4.94%
URBAN	6050567.428	0.82%
TOTAL	739987877.7	100.00%

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

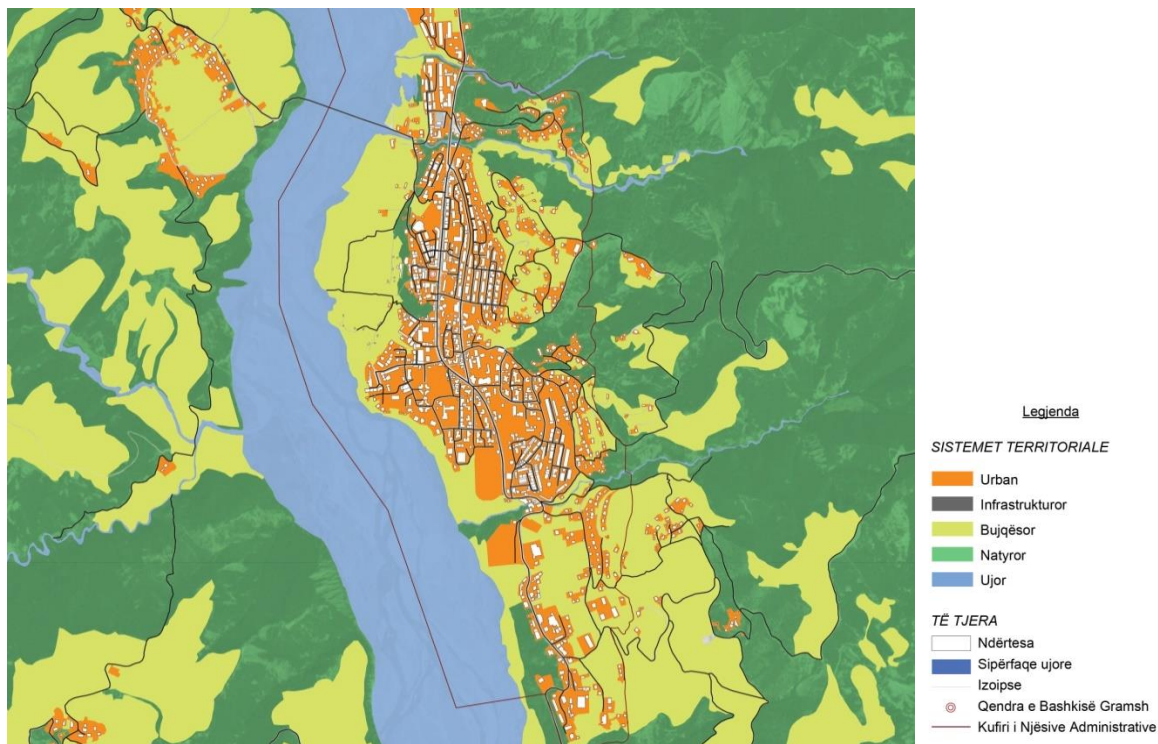
Figura 32 Sistemet territoriale ekzistuese në Bashkinë Gramsh

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

Përsa i përket sistemeve territoriale ekzistuese vihet re që sistemi që ka përqindjen më të lartë në raport me sipërfaqen e bashkisë është sistemi natyror i cili përfshin rreth 80% të sipërfaqes. Zonat natyrore kryesisht janë të shpërndara në të gjithë territorin e bashkisë, por më të shumta janë ndër skaje ku edhe terreni është më malor dhe i thyer. Sistemi bujqësor përfshin rreth 13.7 % i cili pozicionohet kryesisht përgjatë luginës së Devollit ku terreni është më i ulët kryesisht me toka arë. Sistemi ujor përfshin rreth 4.94% të territorit të bashkisë ku përfshihen zonat e Lumit Devoll si dhe Përrenjt e Tomoricës, Holtës dhe Verçës. Sistemi urban përfshin rreth 0.82% të territorit dhe vendbanimet kryesisht shtrihen përgjatë luginës së Devollit dhe zonave fushore si dhe në masë më të vogël në pjesët e tjera të territorit. Sistemi infrastrukturor përfshin rreth 0.6% të territorit i cili është i shpërndarë në të gjithë territorin e bashkisë.

Figura 33 Sistemet territoriale ekzistuese në Qytetin e Gramshit

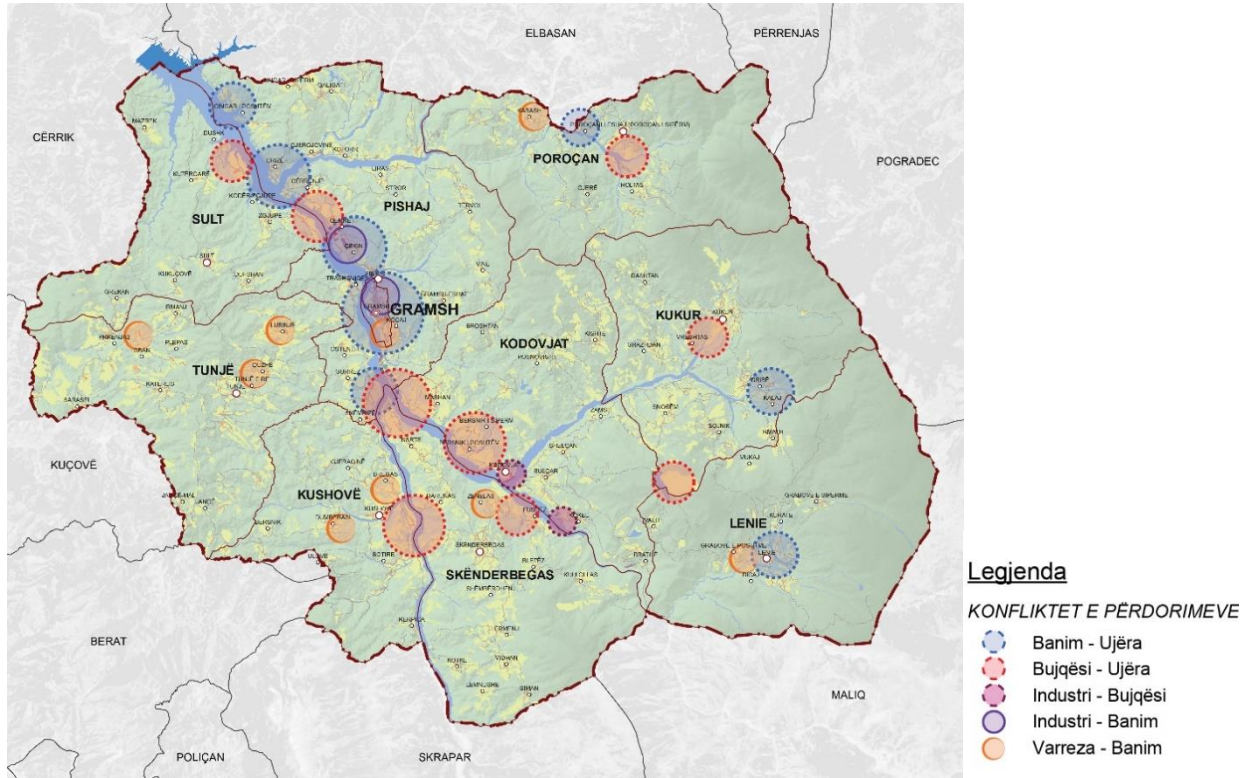

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

Për sa i përket sistemeve territoriale në Qytetin e Gramshit mund të themi se sistemi urban është ai sistem që dominon, por kemi edhe prezencë të sistemeve të tjera. Sistemi natyror përfshin kryesisht kreshtat e kodrave mbi qytet në pjesën lindore të tij. Sistemi ujor përfshin pjesën e Lumit Devoll në perëndim të qytetit, sistemi bujqësor përfshin tokat bujqësore në perëndim të qytetit si dhe sistemi infrastrukturor përfshin të gjitha llojet e infrastrukturave në qytet.

8.3 Mbivendosjet/kundravajtjet e përdorimit të tokës

Figura 34 Mbivendosjet/kundravajtjet e përdorimit të tokës

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

Nga shpërndarja në territor e përdorimeve të ndryshme, vërehen disa mospërputhje të dukshme, siç është përdorimi i veçantë me funksion ekzistues varrezë pranë zonave të banuara. Mosrespektimi i kushteve higjeno- sanitare dhe distancave sipas VKM nr.686, datë 22.11.2017, “Për miratimin e Rregullores së Planifikimit të Territorit”, .

Kryesisht veprimtaria njerëzore në bashki ndodh përgjatë luginës së Lumit Devoll dhe në këtë zonë vërehen problematikat e papërputhshmërisë së përdorimeve.

Si pasojë e ndërtimit të Hydrocentralit të Banjës kemi përmbytjen e disa zonave të banuara si dhe përmbytjen e disa tokave bujqësore të cilat janë kthyer në problem social për popullatën që jeton në ato zona, tashmë këto aktivitete nuk i përmbahen distancave të trupave ujorë që përcakton VKM 686.

Një tjetër lloj papërputhshmërie është konflikti Banim-Industri të cilin e gjejmë në periferi të qytetit në zonat ish industrial si dhe në afërsi të Ish-Uzinës së Demontimin të Armëve në fshatin Çekin. Gjithashtu konflikti Banim-Varreza ndodh si pasojë e mbivendosjes së këtyre përdorimeve dhe mosrespektimit të distancave sipas VKM 686.

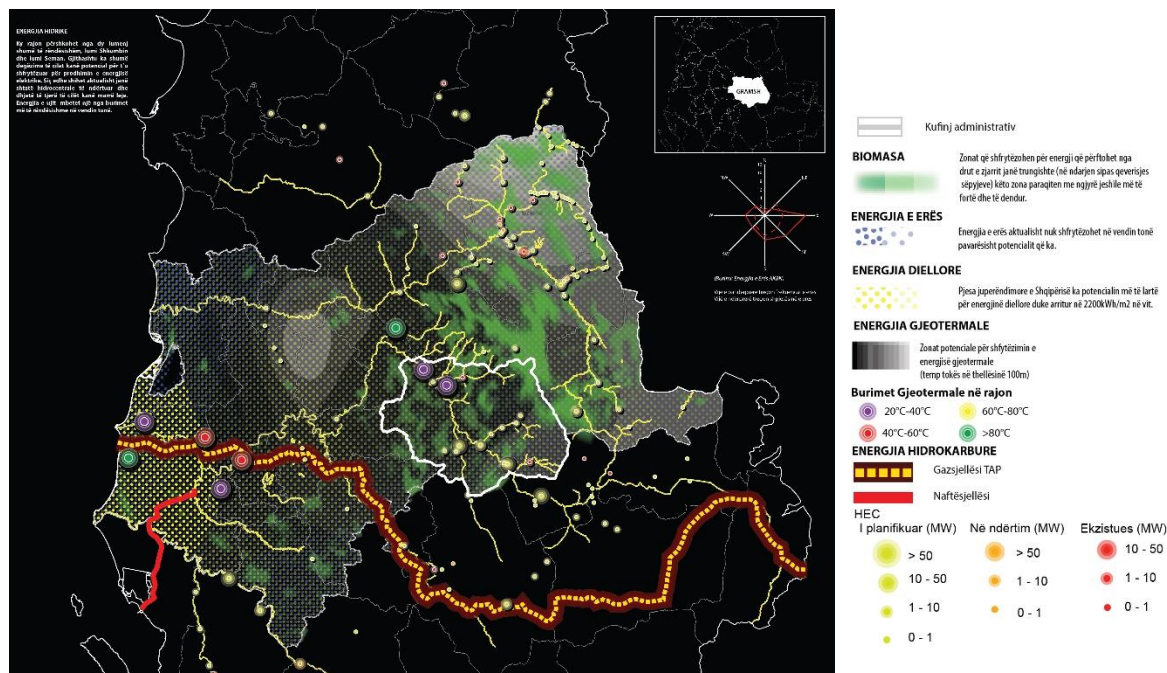
9. Metabolizmi i territorit

Analiza e Metabolizmit trajton flukset në territor/qytet urban. Sipas Nenit 2 të VKM nr. 686 “Për miratimin e Rregullores së Planifikimit të Territorit”, metabolizmi i territorit është një model që përdoret për identifikimin dhe analizën e flukseve të materialeve dhe energjisë brenda territoreve të caktuara. Ky model u ofron studiuesve një kuadër nëpërmjet të cilit të studiojnë ndërveprimet e sistemeve natyrore dhe njerëzore në rajone të caktuara. Flukset e analizuarra janë: fluksi i **energjisë**, fluksi i **ujit**, fluksi i **ushqimit** dhe fluksi i **mbetjeve**. Flukset analizohen nëpërmjet identifikimit të hyrjeve dhe daljeve për secilin fluks që merret në analizim. Hyrjet dhe daljet e secilit fluks krijojnë një tablo të plotë të mënyrës së funksionimit të territorit, duke evidentuar potencialet dhe burimet që e bëjnë territorin të funksionojë si një i tërë. **Fluksi i energjisë dhe fluksi i ujit do të analizohen si fillim në nivel rajoni dhe më pas në nivel bashkie**. Burimet e energjisë kanë ndikim dhe menaxhohen në rang kombëtar, pavarësisht territorit ku ndodhen. Uji që gjendet në sistemin urban (uji që analizon fluksi i ujit), vjen nëpërmjet burimeve nëntokësore (që nuk i përkasin territorit të një bashkie nga ana administrative) apo burimeve sipërfaqësore, duke kaluar në disa sisteme të ndryshme urbane. Në këtë rast, kur kalon në sisteme të ndryshme urbane (rasti i lumenjve), sjell me vete edhe ndotje që merr gjatë rrugës. Burimet ujore, menaxhohen në nivel baseni ujëmbledhës dhe në nivel kombëtar.

9.1 Energjia në Rajon

Rajon që përbëhet nga bashkitë: Rrogozhinë, Divjakë, Fier, Lushnje, Peqin, Belsh, Cërrik, Patos, Mallakastër, Ura Vajguore, Kuçovë, Berat, Gramsh, Elbasan, Përrenjas, Librazhd, Pogradec²⁵, ka burime të shumta energjie. Pjesa kryesore e energjisë që përftohet nga hidrokarburet në Shqipëri është e përqendruar në këtë zonë. Kompanitë që operojnë në këtë territor për nxjerrjen e naftës janë: *Bankers Petroleum* (Patos-Marinëz), *TransAtlantic* (Ballsh, Cakran, Gorisht, Delvinë), *Sherwood* (Kuçovë), *Transoilgroup* (Visokë); *Phoenix* (Amonicë). Energjia e hidrokarbureve zë një pjesë të rëndësishme. Po ashtu, energjia hidrike vazhdon të mbetet një nga burimet kryesore të energjisë. Lumenj si **Shkumbini, Osumi, Devolli** përdoren për prodhimin e energjisë hidrike nëpërmjet hidrocentraleve të instaluar dhe atyre që po ndërtohen. Energjia hidrike, vazhdon të mbetet burim kryesor energjie për konsumatorët familjarë, por edhe për bizneset industritë apo institucionet. Burimet alternative të energjisë si dielli, era, energjia gjeotermale shfrytëzohen shumë pak. Potencialet që kanë për t'u përdorur këto energji janë të mëdha. Energjia e erës ka potencial të përdoret në ultësirën perëndimore, Divjaka, Rrogozhina dhe Fieri (zona veri-perëndimore) mund të përdoret për prodhimin e energjisë. I gjithë territori i Bashkisë Gramsh ka erëra me shpejtësi që variojnë nga 2.1-2.5m/s²⁶. Pra shpejtësia e tyre nuk është e madhe. Energjia diellore është potencial thuajse në të gjithë pjesën perëndimore të Shqipërisë. Rrezatimi arrin vlera nga 1,450 kwh/m² deri në 1,650 kwh/m²²⁷. Numri i lartë i ditëve me diell është i favorshëm për prodhimin e energjisë diellore. Energjia gjeotermale mund të shfrytëzohet nëpërmjet burimeve gjeotermale. Në Gramsh gjenden edhe burime gjeotermale, temperatura e të cilëve arrin >80 °C. Përdorimi i kësaj energjie përveç efekteve pozitive, ka ndikim në mjedis dhe ekosistem, por nëse përdoren teknologjitë e duhura këto pasoja janë minimale. Nga përdorimi i energjisë gjeotermale efektet më të shpeshta negative janë ndotja e ajrit (nga gazërat që çlirohen) dhe ndotja e tokës.

Figura 35 Energjia në Rajon

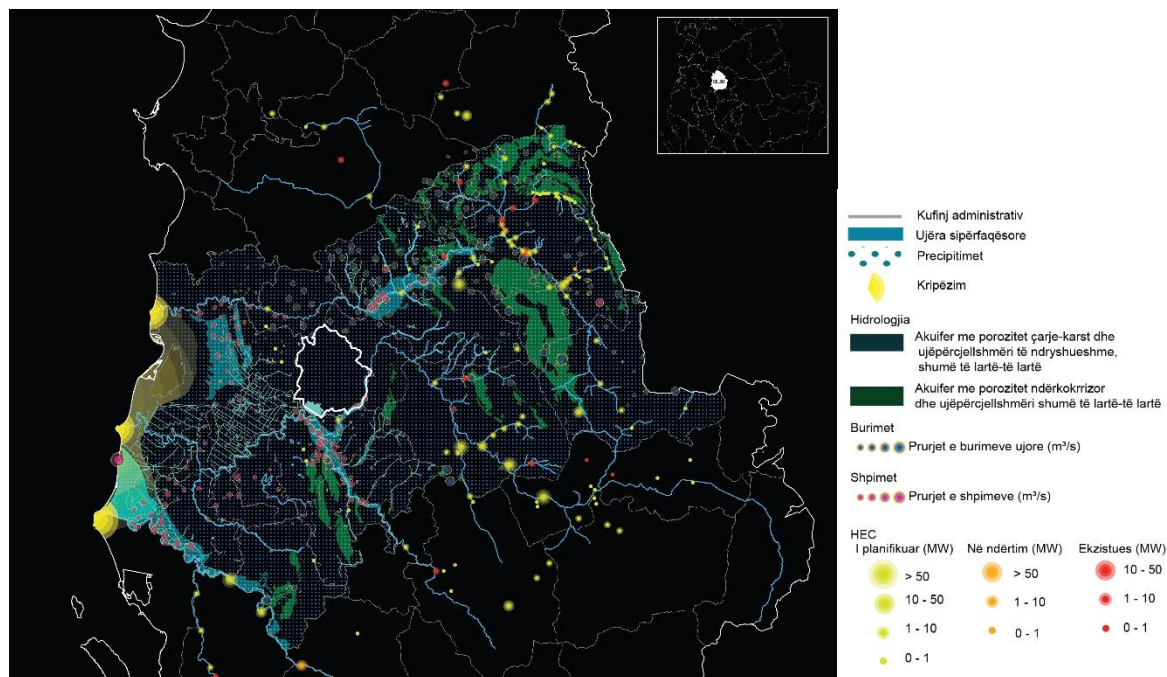

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

9.2 Uji në Rajon

Rajoni është i pasur më ujëra nëntokësore dhe sipërfaqësore. Ky territor përshkohet nga lumenj të rëndësishëm si Shkumbini, Seman, Devolli, Osumi, Vjosa dhe lumenjë më të vegjël. Pasuritë e mëdha ujore bëjnë që shfrytëzimi i tyre të jetë i lartë, në këtë zonë janë propozuar të ndërtohen pjesa më e madhe e HEC-eve. Shtresat nëntokësore ujëmbajtëse, akuifere ndërkorrzore me përcjellshmëri të lartë uji, të cilat dallohen për një cilësi të lartë të ujërave nëntokësore, gjenden kryesisht në pjesën verilindore të këtij territori. Këto shtresa shfrytëzohen nëpërmjet burimeve për ujë të pijshëm apo përdorime të tjera. Shtresat nëntokësore, akuifere me porozitet karst-çarje dhe përcjellshmëri uji shumë të ndryshueshme shumë të lartë, gjenden në zona të zhvilluara si qyteti i Elbasanit, Gramshit, qyteti i Kuçovës (zona urbane) dhe në pjesën jugperëndimore të Bashkisë Fier. Këto shtresa nëntokësore janë çënuara nga ndotja. Puset e përqendruara kryesisht në akuiferet karst-çarje ndikojnë në përcimin e ndotjes në shtresat nëntokësore.

Figura 36 Figura Uji në Rajon

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

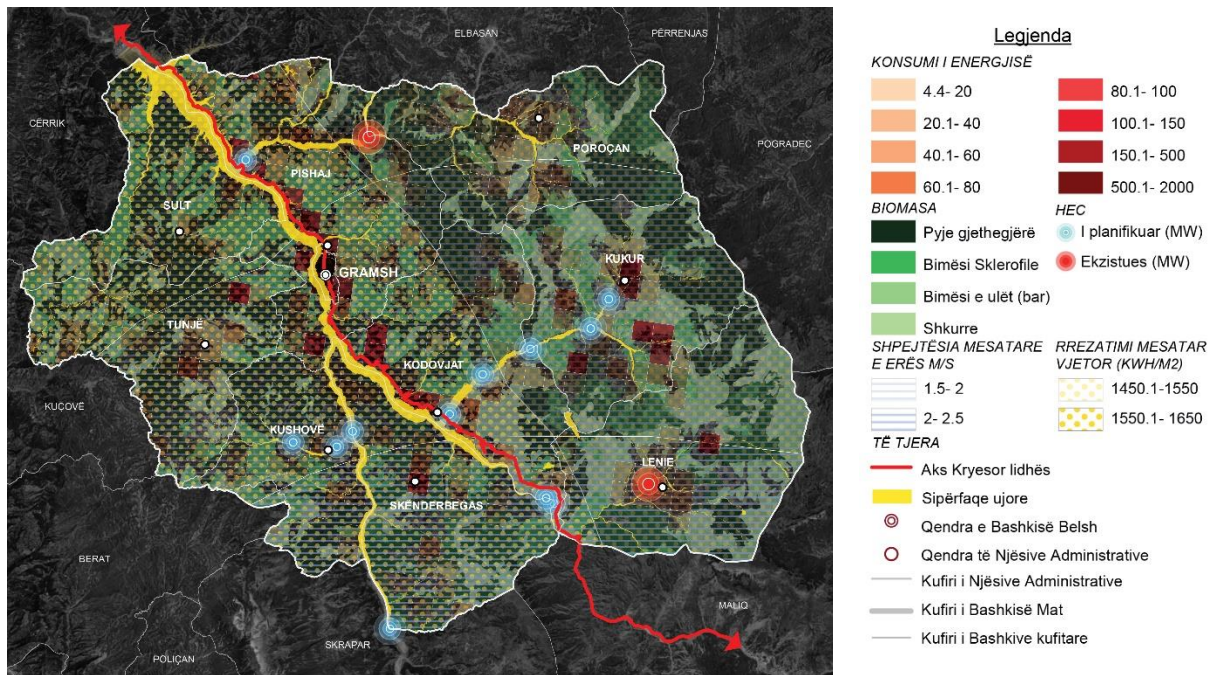
9.3 Analiza e Metabolizmit në Bashkinë Gramsh

Analiza e metabolizmit të territorit në Bashkinë e Gramshit merr në konsideratë disa faktorë kryesorë, që ndikojnë në flukset e energjisë, ujit, ushqimit dhe mbetjeve. Gramshi ka një sipërfaqe prej 692 km² dhe popullsi 36,305 banorë²⁸. Flukset e analizuar në kuadër të analizës së metabolizmit janë: energjia, uji, ushqimi dhe mbetjet. Analizimi për secilën rrymë ndjek të njëjtën metodologji në parim, por për shkak të mungesës së informacioneve të caktuara, analiza pëson modifikime nga fluksi në fluks. Për të analizuar flukset janë vëzhguar hyrjet dhe daljet për secilin fluks, me qëllim të kuptuarin e problemeve mjedisore dhe humbjeve.

9.3.1 Fluksi i Energjisë

Fluksi i energjisë tregon sasinë e prodhuar dhe konsumin e energjisë në territorin e Bashkisë Gramsh. Ky fluks tregon edhe për energjinë potenciale që mund të përdoret, duke minimizuar në këtë mënyrë disa burime energjie të cilat kanë konsum më të lartë e janë të mbishfrytëzuara.

Figura 37 Fluksi i Energjisë në Bashkinë Gramsh

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

Potencialet energjetike dhe prodhimi i energjisë në territorin e Bashkisë Gramsh: Territori i Gramshit shtrihet në një zonë me pasuri ujore, sipërfaqësore dhe nëntokësore. Për këtë arsye ka dhe një shfrytëzim të konsiderueshëm të ujërave të lumenjve për prodhimin e energjisë hidrike. Gjithashtu, parashikohet që mbi Lumin Devoll të ndërtohen hidrocentrale të vegjël (>1MW) dhe hidrocentrale të mëdhenj (<50MW), që do të rrisin më shumë nivelin e shfrytëzimit të ujërave sipërfaqësore. Por prodhimi i energjisë nuk duhet kufizuar vetëm në energji hidrike, sepse ka potencial për t'u mbështetur edhe në energji të tjera alternative. Gramshi ka potencial për të prodhuar edhe energji gjeotermale, pasi në territorin e kësaj bashkie gjenden burimi termal i Përroit të Holtës me temperature 24 °C. Territori i Gramshit është pjesë e zonës gjeotermale Kruja, e cila shtrihet në rreth 180km dhe ka një gjerësi 4-5 km. Shqipëria ka një rrezatim diellor të konsiderueshëm për t'u përdorur si burim energjie. Gramshi ndodhet ndërmjet izolinjave 1,450-1,550 kË/m² në vit. Shpërndarja e mesatares ditore për rrezatimin global në stacionin meteorologjik të qarkut luhet nga 1,615 në muaj (dhjetor) deri në 6,520 në muaj (korrik)²⁹. Gjatë gjithë vitit ka afërsisht 3000-4000 orë me diell³⁰. Energjia diellore shfrytëzohet në nivel kombëtar 0.1% dhe shfrytëzohet për prodhimin e ujit të ngrohtë sanitar dhe në mënyrë individuale me panele fotovoltaike³¹. Konsumi i energjisë dhe lloji i energjisë së përdorur për ngrohje: Energjia elektrike është një nga burimet primare të energjisë në Shqipëri. Për të llogaritur konsumin e energjisë për familje/vit jemi mbështetur mbi të dhënat e INSTAT, Censusi 2011 (Grid). Duke iu referuar numrit të banorëve që gjenden për çdo km² në të gjithë territorin e Bashkisë Gramsh³² dhe duke marrë parasysh që konsumi total i energjisë elektrike në Shqipëri për vitin 2011, është 2,587,907 MWh, mund të llogarisim sa energji elektrike konsumon

mesatarisht një familje në vit. Për vitin 2011, sipas INSTAT, numri mesatar i personave në një familje është 4 anëtarë. Numri i Njësive Ekonomike Familjare është **722, 600 familje**. Konsumi mesatar i energjisë elektrike për familje në një vit është: Konsumi i energjisë elektrike nga familjet (**2,587,535**)/nr. e familjeve (**722, 600**) = Energjia elektrike që konsumon një familje për një vit (3.6 MËh). Për të gjeneruar energjinë e konsumuar për çdo km², shumëzohet nr. e familjeve në atë sipërfaqe me vlerën mesatare vjetore të konsumit të energjisë elektrike. Një sasi e konsiderueshme e energjisë së konsumuar shkon për ngrohje. Sipas të dhënave të INSTAT, burimi kryesor i energjisë së përdorur për ngrohje në nivel Qarku, nga njësi ekonomike familjare (NjEF), vazhdon të jetë energjia e përftuar nga drutë e zjarrit. 77% të NjEF-ve në Qarkun Elbasan përdorin drutë e zjarrit për t'u ngrohur, ndjekur nga gazi (13%) dhe më pas nga energjia elektrike (7%)³³.

Tabela 17 Rezultatet e Censurit të Popullsisë dhe Banesave 2011

Popullsia banuese gjithsej	2,821,977
Popullsia banuese gjithsej e numëruar	2,800,138
Numri gjithsej i Njësive Ekonomike Familjare	722,600

Burimi: INSTAT, 2011 (Censusi)

Tabela 18 Njësitë Ekonomike Familjare sipas llojit kryesor të energjisë së përdorur për ngrohjen e zonës urbane dhe rurale

Lloji kryesor i energjisë së përdorur për ngrohje	Zona urbane dhe rurale		
	Gjithsej	Urbane	Rurale
Gjithsej	38,493	19,023	19,470
Dru	23,655	6,824	16,831
Energji elektrike nga rrjeti	3,183	2,918	265
Gaz	9,016	7,146	1,870
Lloj tjetër energjie (panel diellor, qymyr, naftë, etj.)	110	69	41
Pa ngrohje	2,529	2,066	463

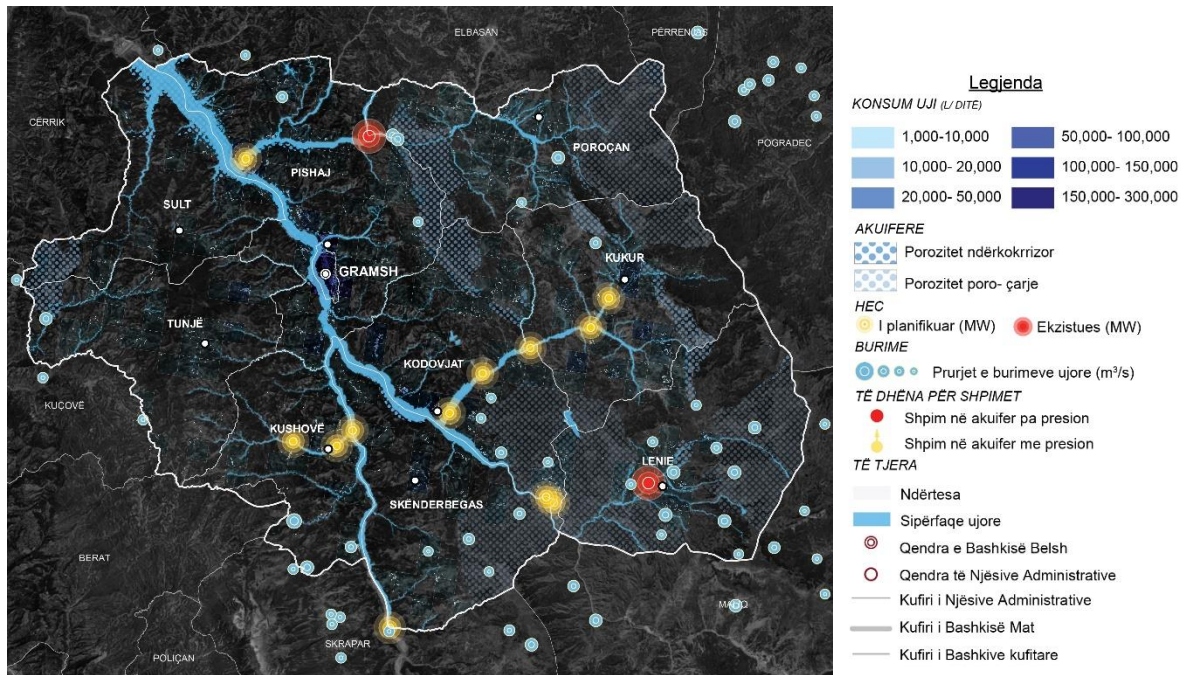
Burimi: INSTAT, 2011 (Censusi)

9.3.2 Fluksi i ujit

Fluksi i ujit tregon për bilancin e prodhimit të ujit nga burime sipërfaqësore dhe nëntokësore në territorin e Bashkisë Gramsh dhe sasinë e konsumit të tij. Uji përdoret për qëllime teknologjike, për pirje, *imbotilim (uji i mbushur në shishe)*, dhe përdoret nga banorët, bizneset, industrinë, institucionet etj. Për të bërë një llogaritje të përafërt të sasisë së ujit që ndodhet në organizmin urban (në këtë rast, territorin e Bashkisë Gramsh) mund të marrim sasinë totale të ujërave në territor (burime sipërfaqësore dhe nëntokësore) dhe sasinë e përdorimit të ujërave. Sasia ujërave nëntokësore llogaritet nga burimet që shfrytëzohen në territor³⁴. Qyteti, zona industriale, zona ekonomike dhe tokat bujqësore, ku ndodhin zhvillimet më të mëdha shtrihen mbi shtresa

nëntokësore ujëmbajtëse. Ujërat sipërfaqësore zënë një sipërfaqe prej 36.6 km² në të gjithë territorin e Bashkisë Gramsh. Në ujërat sipërfaqësore të Gramshit bënë pjesë lumi Devoll dhe degë të tij si: Përroi i Tomorricës, i Holtës, i Verrcës dhe Përroi i Grabovës. Në pasuritë ujore të Bashkisë vend të rëndësishëm zënë dhe liqenet, si: Liqeni i Zi, Liqeni i Dushkut.

Figura 38 Fluksi i Ujit në Bashkinë Gramsh

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

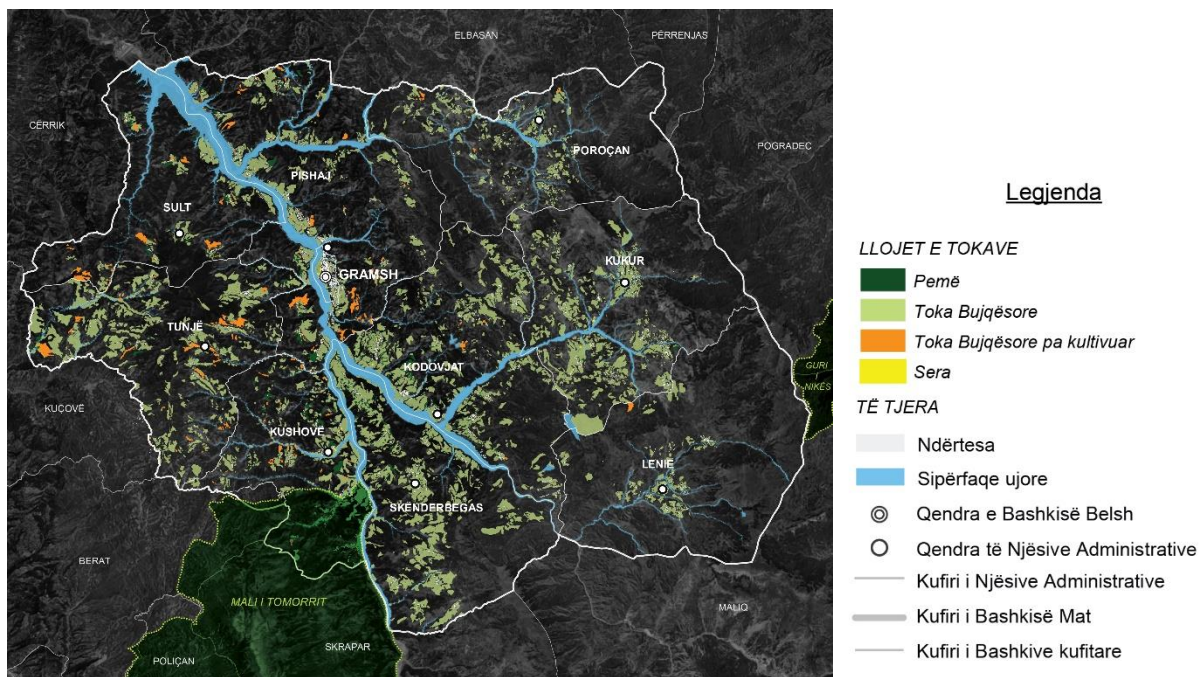
Qyteti dhe zona industrial (zona ish-industriale) shtrihen përgjatë luginës së Devollit dhe pjesa më e madhe e tyre është e përqëndruar në qytetin e Gramshit. Territori i Gramshit është i pasur me ujëra nëntokësore. Qyteti i Gramshit, zonat ekonomike dhe industrial shtrihen mbi akuiferë me porozitet ndërkokrrizore dhe përcjellshmëri uji shumë të lartë - të lartë. Burimet e ujërave nëntokësore ndodhen kryesisht në këto shtresa nëntokësore. Edhe shpimet janë bërë në këto shtresa. Për të kuptuar përdorimin e ujit nga qytetarët dhe bizneset, i referohemi studimit të sistemit të furnizimit me ujë të pijshëm dhe të largimit të ujërave të zeza. Nga të dhënat e marra nga ndërmarrja e ujësjellës - kanalizimeve, Bashkia Gramsh ka mbulim të pjesshëm të shërbimit të ujësjellësit. Në Njësine Administrative Pishaj, rrjeti i kanalizimeve ekziston në Fshatin Cekin (50%), Cerujë, Qerret, Pishaj (30%) dhe Shemrizë (20%). Në Njësine Administrative Kodovjat rrjeti mbulon rreth 30% të sipërfaqes dhe ekziston vetëm në fshatrat Kodovjat dhe Bersnik. Pjesa tjetër e fshatrave të komunes përdor ose gropa septike ose shkarkon direkt në Lumin Devoll. Njësitë e tjera Administrative (Kushovë, Skënderbegas, Sult dhe Lenie) janë me gropa septike, të cilat janë kolektive ose individuale. Rrjeti kryesor i ujësjellësit shtrihet përgjatë luginës së Devollit nga burimi i Kërpicës në Gramsh. Ndonëse të gjitha njësive administrative iu ofrohet shërbimi i ujësjellësit, mbeten ende disa fshatra të cilët nuk mbulohen nga ky shërbim. Në zonat që nuk ofrohet ky shërbim, banorët e sigurojnë ujin nëpërmjet puseve individuale, burimeve ose krojeve malore. Sistemi i furnizimit me ujë të pijshëm UK Gramsh, shfrytëzon

pellgjet ujëmbajtëse nëntokësore përgjatë lumit Devoll. Për të llogaritur konsumin e ujit të pijshëm në nivel bashkie jemi mbështetur në të dhënat UK Gramsh dhe në të dhënat e INSTAT, Censusi 2011 (Grid) për popullsinë, numrin e banorëve për çdo km² në të gjithë territorin e Bashkisë Gramsh. Konsumi mesatar ditor i ujit të pijshëm për konsumatorët familjarë (banorë) është 100 litra/banor/ditë.

9.3.3 Fluksi i ushqimit

Fluksi i ushqimit analizon të dhënat për importin, prodhimin, përpunimin, konsumin, humbjen dhe eksportin e ushqimeve. Për sa i përket fluksit të ushqimit në Bashkinë Gramsh, analizojmë të dhënat bujqësore dhe blegtorale, që prodhohen në territor, pasi zënë një peshë kryesore në fluksin e ushqimit. Importet realizohen në nivel kombëtar dhe nuk ka shifra të sakta për përthithjen e tyre në nivel vendor. Të dhënat për përthithjen e produkteve bujqësore dhe blegtorale janë në nivel qarku.

Figura 39 Fluksi i ushqimit në Bashkinë Gramsh

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

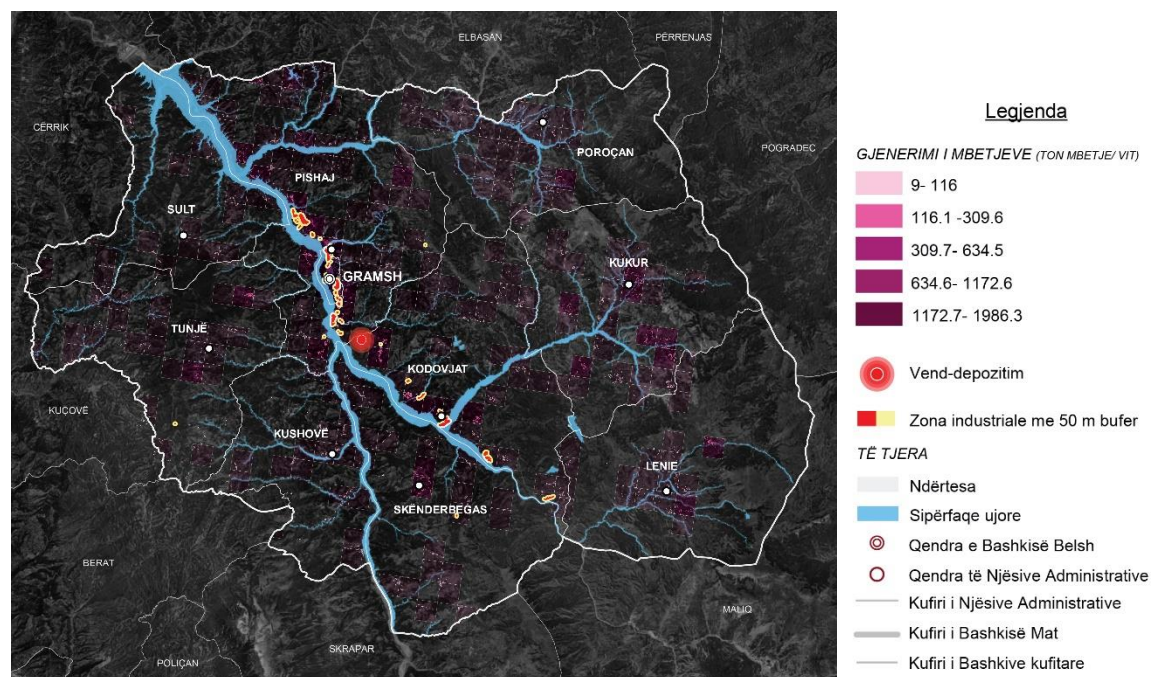
Në këtë rast për të llogaritur fluksin e ushqimit mund të fokusohemi më tepër në të dhënat mbi produktet bujqësore dhe blegtorale si dhe infrastrukturën ndihmëse, siç janë pikat e grumbullimit dhe të përpunimit të këtyre produkteve, sasinë e produkteve që shkon në treg dhe sasinë e produkteve që shkon për eksport. Sipas të dhënave të Bashkisë Gramsh, në territorin e kësaj bashkie prodhohen produkte bujqësore (kryesisht drufrutorë) dhe blegtorale që ndikojnë në zhvillimin ekonomik. Toka bujqësore në Bashkinë Gramsh zë një sipërfaqe prej 10,142 ha, ndërsa zona natyrore dhe ajo bujqësore e pa kultivuar, e cila mund të përdoret për mbjelljen e pemëve frutore, zë një sipërfaqe prej 59,841 ha. Kjo tregon që Bashkia Gramsh ka territor të

përshtatshëm për kultivimin e pemëve frutore dhe të perimeve të ndryshme. Për të llogaritur fluksin e ushqimit janë përdorur të dhënat të INSTAT (prodhimet) dhe të dhënat e Ministrisë së Bujqësisë, Zhvillimit dhe Administrimit të ujërave (sasia që shkon në treg dhe eksport). Fluksi i ushqimit është realizuar vetëm për disa kultura, pasi të dhënat nuk janë të plota dhe nuk mund të kuptohen hyrjet dhe daljet. Sasia e produkteve që konsumohet (treg dhe eksport) është më e lartë se sasia e produkteve që prodhohen në territorin e Bashkisë Gramsh. Kjo ndodh sepse një pjesë e produkteve që konsumohen nuk prodhohen në territorin e Gramshit. Arsye tjetër është se burimi i të dhënave është i ndryshëm. Prodhimet janë përcaktuar nga INSTAT, ndërsa të dhënat për treg dhe eksport janë marrë nga Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave.

9.3.4 Fluksi i Mbetjeve

Fluksi i mbetjeve analizon sasinë e mbetjeve që importohen, prodhohen, riciklohen dhe përpunohen. Shërbimi i grumbullimit të mbetjeve urbane ofrohet për territorin e qytetit (Bashkia e Gramshit para ndarjes territoriale). Edhe në këtë territor shërbimi ofrohet në nivelin 60-70%. Venddepozitimi i mbetjeve në Gramsh ndodhet reth 3 km larg qendrës së qytetit pranë brigjeve të Lumit Devoll në pjesën lindore të territorit.

Figura 40 Fluksi i mbetjeve në Bashkinë Gramsh

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

Ky venddepozitim është klasifikuar si jo sanitar, mbetjet të cilat depozitohen aty janë mbetje të ngurta urbane, por edhe mbetje të tjera. Në territorin e Bashkisë së Gramshit ka një makinë teknologjike e cila kryesisht operon në zonën e qytetit ndërkohë në Nja-të e tjera venddepozitimet janë pa kriter dhe gjenden në mënyrë spontane në territoret përkatës. Për të llogaritur gjenerimin e mbetjeve urbane në territorin e Bashkisë Gramsh, jemi mbështetur sërish në rrjetin e INSTAT për të dhënat e popullsisë në çdo km². Sasia mesatare e mbetjeve që gjeneron një person në ditë është 0.7 kg. Sasia më e madhe e mbetjeve të gjeneruara ndodh

normalisht në zonat më të populluara, siç është qyteti i Gramshit. Sasia e gjeneruar në zonën urbane të qytetit të Gramshit arrin në vlerën 1.607-2,382 ton/vit. Ndotja që iu shkaktohet ujërave nëntokësore nga mbetjet urbane është e lartë për shkak të depërtimit të lëngut të ndotur të mbetjeve nga vend depozitimi (jo sanitar) i vendosur pranë shtratit të lumit, pra në zonën ku akuiferi afrohet maksimalisht me sipërfaqen e tokës. Po ashtu, shpimet për puse dhe gropa septike në territor ulin nivelin e filtrimit të ndotjes para mbërritjes në shtresat nëntokësore dhe rritin ndotjen në ujërat nëntokësore. Procesi i riciklimit është i komplikuar për arsye se mbetjet nuk ndahen që në burim dhe nuk ka stimuj për realizimin e këtij procesi.

9.3.5 Përfundime

Sasia e energjisë së konsumuar për ngrohje në nivel Qarkun është e lartë, ku 77% e NjFE-ve, përdorin drutë e zjarrit për t'u ngrohur, 13 % përdorin gazin dhe 7% përdorin energjinë elektrike. Nëse përdoren të gjitha burimet alternative të energjisë, do të kemi një konsum më të ulët të energjisë që përftohet nga drutë e zjarrit apo energjia elektrike. Gramshi ndodhet ndërmjet izolinjave 1,450-1,550 kW/m², energji potenciale për t'u përdorur për ngrohjet e banesave. Gramshi shtrihet në zonën gjeotermale Kruja dhe ka potencial për përdorimin e energjisë gjeotermale nëpërmjet burimeve gjeotermale si ai i Përroit të Holtës. Energjia e eksportuar në nivel kombëtar përbën vetëm 8,6% të energjisë së importuar. Ky është një tregues që përveç humbjeve në rrjet, burimet alternative të energjisë nuk shfrytëzohen. Sistemi i furnizimit me ujë mbulon 100% të popullsisë në qytetin e Gramshit, por ky shërbim nuk shtrihet në të gjithë territorin e bashkisë. Sistemi i furnizimit me ujë është pjesërisht konvencional (kryesisht në zonën urbane dhe një pjesë në zonat rurale). Ky sistem duhet të shtrihet në zonat ku mbulimi me ujë është problematik (ofrohet shërbimi pjesërisht ose nuk ofrohet fare), ndërsa një pjesë (në rastet kur është e mundur) mund të përdoren pusët. Ky është një tregues i kapaciteteve të larta prodhuese të ujit të pijshëm. Një menaxhim më i mirë i ofrimit të shërbimit do të sigurojë ujë të pijshëm në të gjithë territorin e Bashkisë Gramsh. Zona ujëmbajtëse shtrihet përgjatë Njërive Administrative Poroçan, Kukur, Lenië, Skënderbegas dhe Pishaj, ku ndodhin edhe aktivitetet më të mëdha industriale përgjatë Lumit Devoll. Kjo rrit mundësinë e ndotjes së ujërave nëntokësore dhe ndotjes së tokës. Fluksi i ushqimit tregon që në territorin e Gramshit produktet bujqësore që kanë prodhime të larta janë drithërat perimet, foragjerët dhe drufrutorët. Sipas Ministrisë së Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave, kulturat më të përshtatshme bujqësore janë: drithërat, perimet e serave, fasulet, duhani, foragjerët, drufrutorët (vreshta, ullinj, pjeshkë). Prodhimin më të lartë nga produktet blegtorale e ka qumështi.

10. Analiza SWOT

Pika të Forta

- Prania e aksit kryesorë rrugor Elbasan-Gramsh-Korcë që e lidh qytetin me dy pole të rëndësishëm ekonomik;
- Ndërtimi i hidrocentralit të Banjës me efekt në infrastrukturë.
- Tokë e përshtatshme për zhvillimin e kulturave të ndryshme bujqësore
- Burimet ujore në të gjitha njësitë administrative.
- Diellëzimi i mjaftueshëm i cili ndihmon në rritjen e pemëve, rritjen e produkteve bujqësore
- Mundësia për zhvillimin e shumë kulturave bujqësore.

- Sasi të konsiderueshme kullotash të cilat ndihmojnë në lehtësimin e zhvillimit të blegtorise.
- Prania e pasurive të burime ujore: Liqeni i Dushkut; Liqeni i Zi; Ujëvara e Sotires; Kanioni i Holtës, për të zhvilluar turizmin liqenor, kurativ dhe eksplorues.
- Prania e zonës së mbrojtur; Parku i Tomorrit për të zhvilluar turizmin malor dhe kulturor.
- Prania e monumenteve kulturore: Kisha në Grabovë; kalaja e Irmajit për të zhvilluar turizmin kulturor.
- Ekzistenca e objekteve sociale si pallati i sportit, pallati i kulturës, stadium, hapësira pranë konviktit të shkollës së mesme etj.;
- Ekzistenca e moshës së re në qytet si nxënësit e shkollave 9-vjecare dhe shkollës së mesme e cila ka nevojë për socializim dhe nxitje për mos largim nga qyteti.
- Diversitet i formave të ndryshme natyrore dhe një peisazh i larmishëm (liqen, fushë, kodrër, mal etj.);
- Prani e shumë burimeve ujore (lumi i Tomorricës, lumi i Devollit, liqeni i Dushkut, liqeni i Zi si dhe një sërë përrenjsh);
- Kushte të mira ambientale (cilësia e ajrit dhe ambiente të pastra përreth);
- Larmishëmi të biodiversitetit (flora dhe fauna).

Pikat të Dobëta

- Infrastruktura e dobët lidhëse ndërmjet qytetit të Gramshit dhe qendrave të tjera të banuara (njësitë administrative dhe fshatrave);
- Amortizimi i një pjesë të rrjetit rrugorë dhe mungesa e disa rrugëve të brendshme që lidhin qytetin;
- Mungesa e parkut të parkimit të makinave (furgonat që lidhen me njësitë përreth);
- Mos funksionimi i instancave të duhura për mirëmbajtjen e rrugëve.
- Sasi të konsiderueshme tokash pjellore të pashfrytëzuara në mënyrë efektive;
- Probleme me kanalet ujitëse pavarësisht zotërimit të shumë burimeve ujore;
- Infrastruktura e dobët e rrjetit rrugorë;
- Prodhimi në sasi të vogla të specialiteteve të zonës nga pamundësia e depertimit në treg;
- Mungesa e qendrave të grumbullimit të produkteve bujqësore, baxhove, etj.
- Infrastruktura rrugore lidhëse me pikat turistike është në gjendje jo të mirë, ku rrugët të cilat të cojnë në këto vende janë të pashtruara dhe e bëjnë udhëtimin për në këto zona të gjatë dhe të vështirë për turistët.
- Nuk ka një infrastrukture akomoduese për turistët (hoteleri, restorante, shërbim mjekësor).
- Kemi një mungesë të bujtinave dhe iniciativave nga vetë banorët që janë të vendosur në afërsi me këto pika turistike për të ofruar shërbimin e akomodimit për turistët.
- Programi i varfër me aktivitete sociale dhe kulturore për të rinjtë e qytetit;
- Gjëndja jo e mirë e objekteve ekzistuese kulturore.
- Ndotja industriale në qytetin e Gramshit që shkaktohet nga ish- ndërmarjet industriale, nga aktiviteti prodhimit të baterive duke dëmtuar tokat nga kimikate dhe elemente të dëmshëm;

- Mbetjet biologjike në qytetin e Gramshit nga subjektet me veprimtari (sallameri, baxho, prodhimeve ushqimore, thertore etj.) duke krijuar kushte për zhvillimin e insekteve dhe përhapur sëmundje;
- Mungesa e pikave të grumbullimit dhe mostrajtimi i mbetjeve urbane.
- Ndotja e ujërave të lumit Devoll nga hedhja e mbetjeve urbane në afërsi të qytetit dhe shkarkimi i ujërave të zeza.

Mundësitë

- Ndërtimi i urave dhe riskonstruksioni i një pjesë të rrugës Gramsh-Elbasan;
- Rikonstruksioni i rrugës Gramsh-Korcë;
- Mundësi komunikimi dhe shkëmbimi ndërmjet njësive administrative;
- Afërsia e njësive ndërmjet tyre që sjell lehtësi në bashkupim;
- Të qenurit një zonë e cila njihet për disa kultura bujqësore, blegtoriale si ulliri, sherebela, prodhimet artizanale me atë të bimëve sjell dhe evidentimin e tyre ndër njësitë e tjera;
- Ka tendenca për zhvillimin e turizmit kurativ në Liqenin e Zi, nga banorë të zonës dhe nga jashtë;
- Ndërtimi i hidrocentralit të Banjës (liqeni) duke zhvilluar turizmin rekreativ (shëtitorë, peshkim, plazh, vrapim etj.);
- Zona potenciale si: Mali i Tomorrit, mali i Valamarës për zhvillimin e aktivitete sportive.
- Hapësira të mjaftueshme publike për zhvillimin e aktiviteteve sociale;
- Hapja e një qendre infomacioni për aktivitetet social-kulturore, por jo vetëm;
- Zhvillimi i festivaleve me tematika të ndryshme;
- Mjedis i përshtatshëm klimaterik për rritjen e florës dhe faunës;
- Prania e hapësirave publike brënda qytetit të Gramshit;
- Klimë e përshtatshme për zhvillimin e aktiviteteve të ndryshme sportive në të katërta stinët.

Rreziqet

- Prania e një terreni malor vështirëson lidhjen midis qendrave përreth dhe qytetit të Gramshit si dhe bllokim të disa rrugëve nga dëborat në sezonin e dimrit (Gramsh-Lenie, Gramsh-Kukur);
- Dëmtimi i rrugëve nga gërryerja e ujërave sipërfaqësore (Gramsh-Kukur, Gramsh-Lenie);
- Mungesa e bashkupimit ndërmjet njësive administrative;
- Mungesë politikash kompesimi, bashkupimi ndërmjet bizneseve private dhe banorëve.
- Mungesa e tregtimit të produkteve si p.sh rakia, reçelërat etj;
- Mungesa e promovimit të potencialeve të pikave turisike dhe cfarë ato ofrojnë.
- Mos ekzistenca e zyrave informuese pranë njësive vendore;
- Mos prania e personelit të kualifikuar vendas për të zhvilluar guida natyrore dhe turistike.
- Largimi i të rinjve për shkollim në qytete të tjera ose jashtë vendit;
- Prerja e paligjshme e pyjeve nga banorë e zonës;
- Degradimi gradual i hapësirave publike;

- Modifikim i mjedisit nga ndërtimi i hidrocentralit të Banjës;
- Erozioni aktiv i cili mund të sjelli degradimin e habitateve.

11. Konkluzione dhe Rekomandime për Planin

Vendbanimet

Analiza e shpërhapjes së popullsisë në Bashkinë Gramsh e fokusuar në tre periudhat kryesore para viteve '88, '88-2007 dhe 2008-2015, tregon disa rezultate që shkojnë sipas trendeve në pjesën tjetër të vendit. Para viteve '90 njësitë administrative me sipërfaqen më të madhe të vendbanimeve në territorin e Bashkisë rezultojnë Nj. A Pishaj. Ndërsa sipërfaqen më të vogël e regjistrojnë Sultë, Poroçan, Lenie, Kushovë. Gjithashtu edhe për periudhën 1988-2007 Nj. A Pishaj rezultojnë të ketë sipërfaqen më të madhe. Gjatë kësaj periudhe vihet re një shtim i vendbanimeve në Kodovjat dhe Kukur. Nga viti 2007 deri në vitin 2015 ka ndryshime të theksuar në statistika. Të gjitha njësitë pësojnë një dyfishim të sipërfaqes së përgjithshme të tyre, por sërisht Nj. A Pishaj mbetet njësia më e madhe ndërsa Nj. A Sultë më e vogla.

Sipas tabelës së llogaritjes së sipërfaqes totale të Bashkisë Gramsh, sipërfaqja totale e bashkisë ka pësuar një rritje me 30%. Ndryshimet e ndodhura pas viteve '90 lidhen me përmbyshjen e sistemit totalitar para këtyre viteve, pasi kemi lëvizjen e lirë të popullsisë. Popullsia është shpërngulur nga zonat e thella malore drejt qendrave kryesore të cilat ofrojnë relief më të përshtatshëm dhe më të urbanizuara.

Analiza e përgjithshme e territorit

Nga studimi i problematikës gjeologjike në Bashkinë Gramsh që përfshin ndërtimin gjeologjik, kushtet gjeologo-inxhinierike, faktorët e rrezikut gjeologjik, karakteristikat e akuiferëve e resurset dinamike të ujrave nëntokësorë, por dhe sipërfaqësorë dhe praninë e gjeomonumenteve mund të nxjerrim këto përfundime:

- Në këtë rajon megjithëse shfaqet prania e një game të gjerë shkëmbinjsh duke filluar nga ata magmatikë e deri në depozitime Kuaternare të krijuar prej Triasikut të mesëm (afërsisht 242 milion vjet më parë) e deri në kohët e sotme e që i përkasin tre zonave tektonike të Albanideve të brendshme e të jashtme, formacionet kryesore shkëmbore që mbizotërojnë janë ato flishoidale.
- Depozitimet flishoidale shfaqen që nga lloji i flishit i vjetër i Jurasikut të sipërm-Kretakut të poshtëm, por mbizotëruet janë llojet e flisheve që i përkasin zonave Krasta Cukali, Kruja dhe Jonike. Në kuadër të planit rregullues ky lloj formacioni shkëmbor duhet marrë seriozisht në konsideratë. Ai përfshihet në llojin e ***shkëmbinjve mesatarisht të fortë dhe ndërtojnë kryesisht zonën kodrinore e pjesërisht atë malore, në të cilat mundësia e lindjes së fenomenit të rrezikut gjeologjik është më e madhe.***
- Në zonën kodrinore për momentin dallohet një hapësirë mbizotëruese, ku momentalisht nuk dallohen dëmtime në banesa të ndodhura nga fenomene të rrezikut gjeologjik, dhe pjesa tjetër ku këto fenomene (rëshqitje, erozion) janë të shfaqura.

Mungesa e shfaqjes së fenomeneve të tilla ndodh për faktin se ndërtimet nuk e kanë prishur ekuilibrin e shpateve. Ky ekuilibër duhet vazhduar të ruhet dhe në të ardhmen. Rritja e ekzagjeruar e dendësisë së ndërtimeve, lartësisë së ndërtesave dhe sipërfaqes së tyre mund të çojë në prishje të ekuilibrit të sipërpërmendur.

- Zona përfshihet në rajonizimin sizmik VII-VIII ballë, çka e ekspozon ndaj një rreziku sizmik të lartë. Shkaku kryesor për këtë është afërsia me thyerjen Vlorë – Elbasan – Shkup. Kjo gjithashtu duhet marrë parasysh nga plani rregullues.
- Rreziku i erozionit lumor sugjeron që në brigjet lumore të mos parashikohen ndërtime, por të planifikohen mbjellje pemësh, me rrënjë të cilat të mundësojnë në rritjen e kohezionit të dherave pa kohezion që janë depozituar në brigjet e lumenjve duke ulur kështu erozionin dhe minimizimin e rrezikut.
- Gjithashtu fenomenet e erozionit dhe rrëshqitjeve në këtë rajon janë ndikuar mjaft nga shpyllëzimet, prandaj plani duhet të nxisë pyllëzimin, sidomos në zona të planifikuara për ekskursionet turistike në rrugëtimet drejt gjeomonumenteve të zonës.
- Bazuar në këto që u thanë më sipër plani mund të parashikojë ndërtime jo shumë të larta në këtë zonë, maksimumi i të cilave të mos i kalojë 5 – 6 kate, ndërtesa të cilat duhet të ndërtohen në terrene të studiuara mirë në pikëpamjen gjeologo - inxhinierike, në nivelin e ujrave nëntokësore në rënien e shtresave shkëmbore e sidomos të shtresëzimit të flisheve. Megjithatë lartësia dominuese e ndërtesave nuk duhet të kalojë 3-4 kate.
- Bashkia e Gramshit merr sasinë më të madhe të ujit të pijshëm nga burime që burojnë nga akuiferët karstikë. Këto zënë 5% të burimeve, por mbajnë mbi 90% të resurseve dinamike. Problemi i këtyre lloj akuiferësh është se ata janë mjaft të ekspozuar ndaj ndotjeve, prandaj planifikimi duhet të marrë parasysh mos parashikimin e ndërtesave apo objekteve të infrastrukturës në hapësirat e këtyre akuiferëve.
- Planin rregullues duhet të marrë parasysh dhe mbrojtjen nga ndotja të rrjedhave sipërfaqësore të cilat gjithashtu përbëjnë rezerva të rëndësishme ujore. Kjo duhet bërë duke marrë parasysh orientimin e duhur të derdhjeve të kanalizimeve të zonave të banuara, dhe gjithashtu duke caktuar një zonë për një landfill për grumbullimin e mbetjeve urbane, të cilat sot shkarkohen në brigjet e lumit dhe në liqenin e Banjës.

Rëndësia kombëtare në territor

Bashkia Gramsh ka një sërë pontencialesh të rëndësishme të veçantë kombëtare të cilat gjenden brenda territorit të saj. Gjithësesi, këto elementë nuk shfrytëzohen në mënyrën e duhur për të rritur të ardhurat ekonomike të banorëve. Veçanërisht, monumentet e kulturës nuk kanë akses të mirëfilltë dhe i mungon promovimi. Gjithashtu, edhe potencialet natyrore nuk kanë një akses të mirë si dhe nuk kanë infrastruktura mbështetëse për të lejuar zhvillimin e turizmit. Bashkia Gramsh ka jo vetëm monumente të spikatura natyrore, Ujëvara e Sotirës, Kanioni I Holtës, por dhe ofron një turizëm mjaft tërheqës malor.

Ndërkohë, përsa i përket shfrytëzimit të energjitikës, Bashkia Gramsh ka burime të shumta ujore të cilat kanë filluar të shfrytëzohen për hidrocentrale, për shembull, Hidrocentrali I Banjës. Gjithësesi, këto hidrocentrale duhet të kenë kujdes të veçantë përsa i përket dëmtimit të mjedisit dhe të ekosistemeve.

Uji

Bashkia e Gramshit është e pasur me burime ujore sipërfaqësore e nëntokësore, të cilat kanë problematikat e tyre. Një faktor që vlen të studiohet për Devollin (nga pikëpamja mjedisore dhe e zhvillimit të turizmit) është mundësia e ndërprerjes së rrjedhës së tij nga barrierat fizike, përkatësisht hidrocentralet (HEC-et) në degëzimet e tij. HEC-et që ndërpresin Devollin, në prodhim, në ndërtim, ose të projektuara, ndodhen jashtë dhe brenda kufijve të bashkisë. Këto HEC-e kanë kapacitete të ndryshme nga më pak se 1MW deri mbi 50MW. Shumë prej HEC-eve të vogla janë planifikuar në degët kryesore të Devollit që depërtojnë deri në burimet e tij në Bashkinë e Korçës (Kamenicë, Sul, Miras, Qytezë, etj.). HEC-et mund të ndikojnë në shtimin e erozionit detar, për shkak të uljes së sasisë së sedimentit të transportuar (HEC si barrierë fizike) në grykëderdhje, zvogëlimin e inerteve të transportuara në det, si dhe në pengimin e lëvizjes së peshqve dhe të emigrimit të faunës në rrjedhën e lumit mbas barrierës. Për më tepër, ato ndikojnë në tjetërsimin e ekosistemit (jo vetëm lumor) të zonës në të cilën ndërtohen.

Akuiferët e Lumit Devoll, sidomos Akuiferi Karstik i Tomorrit, ka një rëndësi të veçantë për shkak se shërben si burim furnizimi me ujë për qytetin e Gramshit dhe komunat përreth. Si i tillë, duhet treguar kujdes për çdo mundësi të ndotjes së tij, ndotje të cilat mund të shkaktohen nga njerëzit ose industria. Ndaj për akuiferë të këtij niveli rëndësie duhet të tregohet një kujdes i veçantë, veçanërisht për monitorimin e tyre. Monitorimi i vazhdueshëm do të jepte një pasqyrë të qartë për mënyrën e shfrytëzimit dhe cilësisë së akuiferit.

Duke parë keqmenaxhimin e burimeve ujore në 20 vitet e fundit, dhe rrezikshmërinë që paraqet ndotja e burimeve ujore nëntokësore për shëndetin e popullsisë, rivlerësimi i ndërtimit të HEC-eve, dhënies së lejeve për karriera lumore, përfshirë edhe projekte për shmangien e ndotjes nga lumi (p.sh. derdhjen e ujërave të ndotura urbane dhe mbetjeve industriale) dhe nga burimet ujore nëntokësore apo rehabilitimin e tyre, duhet të kenë përparësi për Bashkinë. Në këto projekte, Gramshi duhet të krijojë nisma bashkëpunimi me Bashkitë e tjera që preken nga lumi i Devollit me qëllim menaxhimin e integruar të tij.

Toka

Bashkia e Gramshit ka një larmi të gjerë tokash, si: fushore, kodrinore dhe malore, të cilat përdoren për prodhimin e **drithërave** (grurit, misrit), pemtarisë, perimeve, vreshtarisë (rrushit) dhe blegtorisë (rritja e bagëtive të imta e të trasha si lopët dhe dhentë). Megjithatë, bashkia përballet çdo ditë e më tepër me nevojën e shmangies së **degradimit të tokës**, që në Gramsh është fenomen i zakonshëm për shkak të shkëmbinjve me fortësi mesatare dhe pjerrësisë të theksuar. Ky fenomen theksohet edhe më tej në rastet e punimit të tokave në pjerrësi, duke e thelluar dhe më shumë fenomenet, si: erozioni, shkarjet dhe shembjet e tokës. Për shkak të shirave dhe mungesës së menaxhimit të ujërave sipërfaqësore dhe nëntokësore, risku i shkarjeve të tokës mbetet i lartë³⁵. Gjatë viteve të fundit, në Gramsh mbetet i lartë edhe rreziku i erozionit të tokës, i cili shoqërohet edhe me depozitime të ngurta gjatë periudhave me shi³⁶. Dëmtimet në brigjet e lumenjve janë rezultat i shfrytëzimit të materialeve inerte në shtretërit e lumenjve, dëmtimit të objekteve mbrojtëse dhe dëmtimit të bimësisë përgjatë bregut të tyre. Niveli i humbjes së tokës në brigjet e lumenjve është i lartë, ndëkohë që mirëmbajtja e lumit lë për të dëshiruar. Gjëndja rëndohet sidomos në rastet kur ka reshje të shumta e të rrëmbyeshme³⁷.

Njëkohësisht, në zona të caktuara, në të cilën ka qenë e zhvilluar industria, si zona përreth Ish-Uzinës mekanike të Çekinit, nuk mungon ndotja.

Për të rritur prodhimin bujqësor në territorin e bashkisë pa cënuar qëndrueshmërinë e tokave, lipset që Bashkia të ofrojë shërbimin e agronomisë nëpër fshatra bujqësore, duke u ofruar informacionin e duhur bujqve. Ky shërbim i ndihmon ata që të shtojnë prodhimin bujqësor nëpërmjet praktikave moderne bujqësore, edhe në toka kodrinore si ato të Gramshit. Me qëllim shmangien e degradimit të mëtejshëm të tokës bujqësore dhe jo bujqësore, nevojitet që Bashkia të promovojë zhvillimin rural brenda territorit dhe të garantojë zhvillimin e një bujqësie më të qëndrueshme nëpërmjet praktikave prodhuese të qëndrueshme që respektojnë mjedisin, siç është përcaktuar në Politikën e Përbashkët për Bujqësinë të BE-së³⁸.

Njëkohësisht, rekomandohet që Bashkia të hartojë planin e zhvillimit territorial duke patur parasysh parimin e mbrojtjes së tokës bujqësore (shndërrimin e tokës bujqësore në truall vetëm në raste kur janë konsumuar të gjitha mundësitë e tjera). Me qëllim shmangien e rrezikut që mund t'u kanoset banorëve të Bashkisë nëpërmjet konsumit të produkteve ushqimore të kultivuara në toka të ndotura, rekomandohet që përreth dhe në brendësi të zonave të ndotura në territorin e Bashkisë, të kryhen studime që synojnë përcaktimin e nivelit dhe shtrirjes gjeografike të ndotjes dhe të merren masa të menjëhershme për rehabilitimin e tyre.

Menaxhimi i Mbetjeve

Fillimisht, Bashkia Gramsh ka nevojë për të hartuar Planin e Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve Urbane, kjo si nevojë për një studim të plotë mbi shtrirjen e infrastrukturës së shërbimit të menaxhimit të mbetjeve në të gjithë territorin e Bashkisë.

Venddepozitimi aktual duhet ti nënshtrohet rehabilitimit mjedisor të tij, dhe të mendohet për të gjetur një zgjidhje për venddepozitimin e ri të mbetjeve, i cili duhet të jetë në standartet e një landfilli sanitar të menaxhuar.

Mbetjet industriale, edhe pse nuk janë kompetencë e bashkisë, institucionet vendore duhet të hyjnë në diskutime për të gjetur një zgjidhje sa më të përshtatshme, kryesisht në zonat ish industriale të Çekinit dhe Gramshit

Aktualisht nuk ka të dhëna mbi sasinë dhe mënyrat e riciklimit të mbetjeve në territorin e bashkisë, riciklimi ndodh në mënyrë joformale, ndaj shikohet e arsyeshme që bashkë me hartimin e planit të menaxhimit të mbetjeve të formalizohet sektori i riciklimit.

Zonat me nivel të lartë ndotjeje, sidomos industriale, në Çekin dhe Gramsh përbën një problem serioz për mjedisin dhe shëndetin publik të banorëve. Mbetjet e trashëguara në këto zona duhet të jenë pjesë e skemës së re, që duhet të përvetësojë Bashkia e Gramshit për menaxhimin e integruar të mbetjeve.

Demografia

- Bashkia e Gramshit në 1 janar 2016, regjistroi një numër popullsie rezidente prej 24,484 banorë, prej të cilëve 12,5 mijë meshkuj dhe 11,9 mijë femra. Sipas shpërndarjes urban/rurale rreth 35% e popullatës së bashkisë klasifikohet si popullsi urbane dhe diferenca prej 65% si popullsi rurale. Ndërkohë sipas strukturës moshore rreth 68% e

popullatës i përket grupmoshës (15-64) vjec dhe 22% grupmoshës (0-14) vjec, tregues këta që demonstrojnë se popullata e bashkisë ka potenciale të larta të popullsisë ekonomisht aktive, përfshirja e të cilëve në tregun e punës do të ndikojë ndjeshëm në rritjen e performancës ekonomike dhe mirëqënien e popullatës. Struktura aktuale demografike e popullsisë rezidente si dhe mosha mesatare e saj relativisht e re tregojnë se popullsia e zonës është akoma e re.

- Gjithsesi procesi i vazhdueshëm i emigrimit, ritmet e larta të migrimit të brendshëm si dhe rënia e lindshmërisë e vdekshmërisë, kanë ndikuar jo vetëm në rënien e numrit të popullsisë, por edhe në ndryshimin drastik të strukturës së saj demografike.
- Një faktor shumë i rëndësishëm në përcaktimin e stokut neto të popullatës së qarqeve/bashkive është edhe migrimi i brëndshëm i popullsisë, pra levizjet e popullatës nga një qark/bashki në tjetrin.
- Sipas projeksioneve të popullsisë, skenari i rritjes së mesme, popullsia e qarkut/bashkisë do të pësojë rënie, me një ritëm mesatar vjetor rënie me rreth 1.3% dhe si faktor kryesor mendohet të jetë migracioni i brëndshëm
- Popullsia rezidente e Bashkisë Gramsh deri në vitin 2021, do të performojë tregues të varesisë totale të ulët, duke ruajtur të ashtuquajturin fenomenin e “dividentit demografik”.

Për të përfituar nga ky “divident demografik”, kërkohen politika të bashkërenduara në nivel qendror e lokal, për të mundësuar, arsimimin, trajnimin dhe përfshirjen në tregun e punës të kësaj kategori të popullatës, me qëllim rritjen dhe përmirësimin në vazhdimësi të mirëqënies së saj dhe komunitetit në tërësi.

Transporti

- Me infrastrukturën e re që është ndërtuar, Gramshi shtrihet në pozicion të favorshëm gjeografik duke parë ndodhet 90 minuta larg Tiranës dhe Durrësit si dhe afersisht 50 minuta drejt Elbasanit .
- Me shtimin e 2 linjave të tjera drejt Kamzës dhe Vlorës, Bashkia e Gramshit ka akses të mirë në linjat ndërqytetase.
- Gjëndja e infrastrukturës rrugore është e dobët duke parë që vetëm 8 % e rrugëve në nivel bashkie janë të shtruar (Asfalt).
- Nga të dhënat e INSTAT tregohet që 68.8 % e banorëve të bashkisë shkojnë në punë në këmbë.
- Në bashkinë e Gramshit ndodhen 3 stacione të transportit ndërqytetas dhe rrethqytetas dhe për ta bërë këtë shërbim më eficient do të propozohet ndërtimi i terminalit të transportit publik.

Elementët e fortë në territor

Bashkia Gramsh ka një pozicion të favorshëm gjeografik pas ndodhet në distanca të vogla nga qytetet e mëdha të vendit dhe rrugët janë në përgjithësi me cilësi të mirë. Gjithashtu në këtë bashki kemi shumë pasuri natyrore e kulturore të cilat kanë ndikuar në zhvillimin e vendbanimeve, por edhe paraqesin potenciale për zhvillimin e turizmit malor dhe kulturor. Duke qënë se në përgjithësi kjo bashki mbetet në përgjithësi e pazbuluar nga masa turistike, duhet patur kujdes me ndërhyrjet turistike, pasi vlerat duhet të mbrohen krahas promovimit të tyre.

Planet e mëparshme

- Shtirirja perspektive e qytetit të parashikohet në jug të qytetit ekzistues.
- Të zgjerohet vija e verdhë e qytetit duke futur brenda saj edhe ato territore që janë shume afër me qytetin dhe kanë ndikim të drejtpërdrejtë në jetën e qytetit të Gramshit, duke shtuar në këtë mënyre sipërfaqen e territorit të qytetit me sipërfaqe të domosdoshme për funksionimin normal të tij.
- Të merren masa për mbrojtjen e nivelit të ndotjes së ajrit nëpërmjet përmirësimit të teknologjisë.
- Territori i ish zonës industriale në hyrje të qytetit (veri) të parashikohet për krijimin e zonës ekonomike të qytetit dhe për zgjerimin dhe sistemimin e zonës së transportit të jashtëm.
- Territori i ish SMT dhe uzinës 85 si edhe territori i repatrit ushtarak të parashikohet për krijimin e zonave të reja të banimit si edhe për funksione publike të cilat sot i mungojnë qytetit të Gramshit.
- Të rivlerësohet ideja e zonës industriale në perspektivën e parashikuar nga plani rregullues (projekt ide) i vitit 1987 në bazë të kushteve të reja të pronësisë mbi truallin, të ruhet dhe të zhvillohet për zhvillimin perspektiv ekonomik të qytetit.
- Hyrja e qytetit të rivlerësohet.
- Të rivlerësohet ideja e krijimit të unazës së rreth të qytetit në drejtimin veri – jug e propozuar nga plani rregullues (projekt ide) i vitit 1987.
- Të rivlerësohet qendra e qytetit në bazë të zhvillimeve të reja social - ekonomike dhe administrative, si edhe të rivlerësohet ideja e krijimit të një shëtitorije në pjesën perendimore të zonës së qendrës në buzë të lumit Devoll.
- Ndërtimi i zonave të reja të banimit të jetë në përputhje me terrenin dhe preferencat e banorëve si edhe të respektohet tradita pozitive e lartësise të kateve të objekteve të banimit.
- Zona e re e varrezave të parashikohet në jug të qytetit.

Periferialiteti

Përsa i përket periferialitetit mund të themi se në terma të përgjithshëm vendbanimet e Bashkisë Gramsh në rreth 90% të tyre përfshihen në kategoritë 1 dhe 2 të periferialitetit që do të thotë se shërbehen nga 4 ose nga 3 lloje shërbimesh publike. Rreth 10 % e vendbanimeve përfshihen në kategoritë 3 dhe 4 të periferialitetit që do të thotë se këto vendbanime kanë akses të dobët ndaj shërbimeve publike. Më problematike gjëndja paraqitet në NjA-të: Kukur, Lenie dhe Poroçan si dhe Skendebegas ku vendbanimet nuk përfshihen fare në kategorinë e parë të periferialitetit.

Përdorimet e tokës dhe Sistemet

Në kuadër të përgjithshëm mund të vërehet se përdorimi bazë dominues në bashkinë Gramsh janë përdorimet natyrore si pasojë e relievit të thyer malor që ka, të cilat janë të shpërndara në masë të madhe në të gjithë territorin, por dominojnë kryesisht në skaje të bashkisë. Këto përdorime përfshijnë rreth 80 % të territorit dhe me nënkategori siç janë: Pyjet e Dendura, Pyje e Rralla, Kullotat, Shkurret e Dendura dhe Shkurret e Rralla.

Përdorimet bujqësore që përfaqësojnë sistemin bujqësor kryesisht pozicionohen në zonat përgjatë luginave të Lumit Devoll dhe Përrenjve të Tomoricës, Verçës dhe Holtës ku terreni përgjithësisht është më i ulët dhe aksesohet lehtësisht nga burimet ujore. Këto përdorime përfshijnë një masë prej 13.7% të territorit kryesisht me nënkategorinë, e tokave të kultivuara arë.

Përdorimet ujore që përfaqësojnë sistemin ujor përfshijnë rreth 5% të territorit. Si pjesë e këtij sistemi janë Lumi Devoll, Përrenjt e Holtës, Tomoricës dhe Verçës si dhe Liqenin e Dushkut dhe Liqenin e Zi.

Sistemi urban përfshin rreth 0.85% të territorit ku zonat kryesore urbane janë të pozicionuara kryesisht përgjatë luginës së Devollit ku edhe terreni është më i përshtatshëm, në këtë zonë ndodhet dhe Qyteti i Gramshit. Kategoritë bazë që përfaqësojnë sistemin Urban janë Banimi, Shërbimet, Institucionet, Arsimi, Shëndetsia të cilat përgjithësisht ndodhen të kombinuara me banimin në qendër të zonave urbane.

Sistemi Infrastrukturor përfshin rreth 0.65% të territorit dhe përfaqësohet nga të gjitha llojet e infrastrukturave, por kryesisht nga Kategoria bazë Infrastruktura Rrugore.

Tipologjitë hapësinore

Në nivel territorial, bashkia Gramsh nuk ka lidhshmëri të mirë, për shkak të infrastrukturës problematike dhe terrenit të vështirë. Shumë qendra njësisht administrative dhe fshatra me potencial për zhvillim turizmi e ekonomik janë të lidhur dobët me qendrën e njëri - tjetrin.

3 sisteme kryesore lineare duhet të ristrukturohen, duke zhvilluar shërbime plotësuese mes fshatrave: Gramsh-Llallë-Duzhë-Tunjë-Tunjë e Re-Hoxhallar; Gramsh-Mirakë-Bregas-Kushovë-Sotirë; dhe Gramsh-Harunas-Skënderbegas-Ermenj-Vidhan.

Shumë fshatra janë të shpërndarë në mënyrë nukleare në territor dhe formojnë lidhje vetëm me rrugë dytësore. Këto lidhje duhet të përforcohen drejt qendrave më të afërta ku mund të merren shërbimet.

Sa i takon marrëdhënies mes vendbanimeve në nivel fshati, pjesa dominuese e fshatrave kanë tipologji qëndrore, ndjekur nga tipologjitë e shpërhapura dhe nukleare. Fshatrat me tipologji qëndrore propozohet t'i nënshtrohen ndërhyrjeve ristrukturoese dhe konsoliduese, pa nxitur intensifikim. Tipologjitë e shpërhapura kërkohet të densifikohen në mënyrë hierarkike, duke formuar qendra të dukshme dhe lidhje të mirë të vendbanimeve me to. Tipologjia nukleare i takon fshatrave periferike, ku është e nevojshme të zhvillohet bashkimi dhe hierarkizimi i nukleve, duke kaluar në trajtë aglomerimi.

Lidhja hapësinore e fshatrave bëhet kryesisht në mënyrë organike (36%), pra vendbanimet shtrihen duke ndjekur format e terrenit. Një pjesë e konsiderueshme fshatrash kanë strukturë të tarracuar, e cila përbën një potencial peizazhistik që duhet ruajtur. Ndërkaq, mbi 30% e fshatrave kanë tipologji lineare të degëzuar ose lineare. Në këto raste propozohet të caktohet një kufi i shtrirjes sipas modelit 'korridor', e të vendosen degëzime për kompaktësim, apo tipologji rrjet, aty ku e lejon territori.

Në bazë të zonimit të tipologjive ndërtimore, pjesa më e madhe e zonave në bashki kanë tipologji vilash me densitet të mesëm. Këto zona janë kryesisht qendrat e fshatrave e mund t'i nënshtrohen densifikimit apo ristrukturimit. Së dyti, mjaft të përhapura janë tipologjitë e vilave me densitet të ulët. Këto zona duhet t'i nënshtrohen konservimit, pa nxitur densifikim.

Në nivel qyteti, dallohen tipologji mjaft të larmishme, por homogjene, të ndërtesave gjatësore të densitetit të mesëm, të ulët, e të zonave të kullave të densitetit të mesëm e të ulët, krahas zonave të vilave. Është e nevojshme që këto tipologji të ruhen, duke shmangur miksimet urbane, sidomos sa i takon diferencave në lartësi dhe zënies së hapësirave të lira.

Gjithashtu, duhet trajtuar me kujdes zona bujqësore me tendenca zhvillimi vilash, në pjesën perëndimore të qytetit, si dhe zona kodrinore perëndimore, ku po zhvillohen vila me densitet të ulët. Këto, së bashku me shtrirjen lineare jugore, mund të jenë zonat e presionit të zhvillimit në qytet.

Qyteti ka një rrjet rrugor pothuajse tërësisht të rregullt, ku kombinohet tipologjia rrjet drejtkëndor dhe rrjet i çrregullt (në zonat e projektuara në periudhën komuniste), me tipologjinë lineare përgjatë rrugës kryesore, e atë lineare të degëzuar e organike në zonat periferike kodrinore. Vlen për të mirëmbajtur struktura ekzistuese, të plotësohet në formë rrjeti në pjesën jugore e lindore të qytetit, si dhe të trajtohet në mënyrë peizazhistike zona lindore, me sistem rrugor të tarracuar.

Ndriçimi Publik

Përsa i përket gjëndjes aktuale të shërbimit të ndriçimit publik vërehet se rreth 15-20% e sistemit të këtij ndriçimi është jashtë funksioni si pasojë e amortizimit të sistemit dhe dëmtimit të tij. Në qytetin e Gramshit aktualisht ndriçohen rreth 14 km linar rrugë, 5 sheshe publike dhe 1 lulishte. Në total numri i shtyllave është 330 ku 70 prej tyre janë LED.

Ndriçimi publik ofrohet edhe në NjA-të Pishaj, Kodovjat, Lenie dhe Tunjë, por në këto zona ky rrjet ka probleme të shumta me amortizimin dhe dëmtimin e tij.

Metabolizmi i Territorit

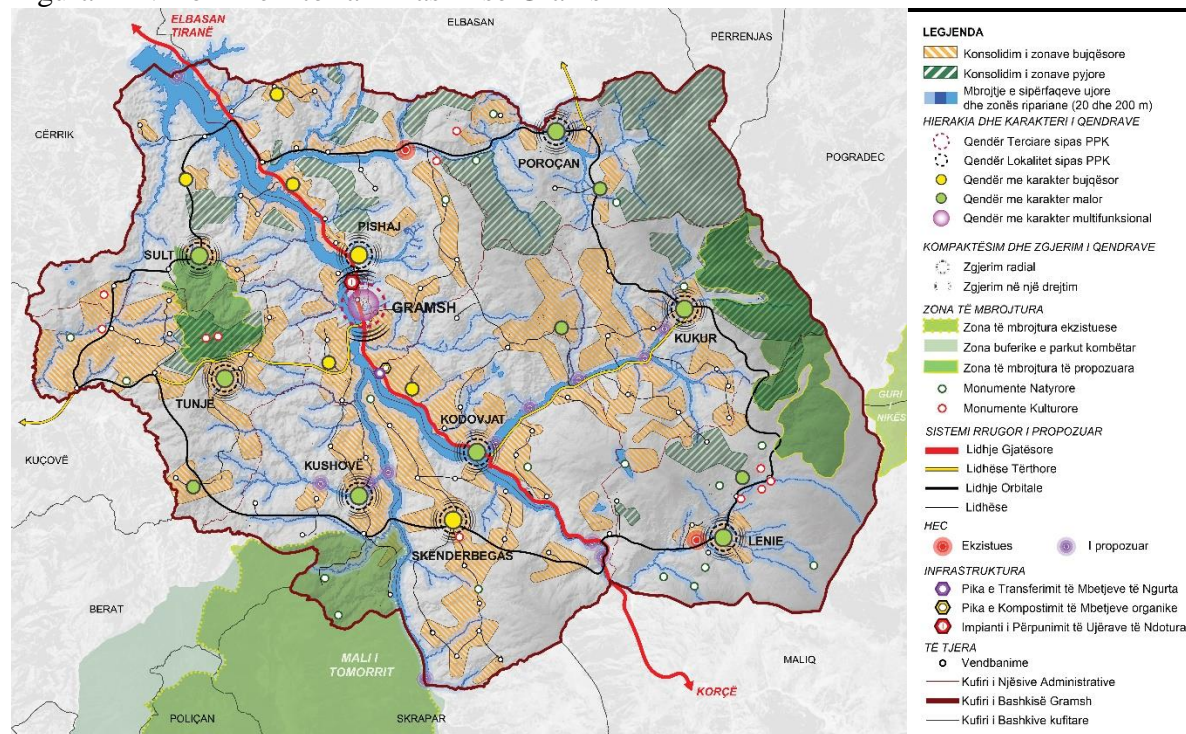
Sasia e energjisë së konsumuar për ngrohje në nivel Qarku është e lartë, ku 77% e NjFE-ve, përdorin drutë e zjarrit për t'u ngrohur, 13 % përdorin gazin dhe 7% përdorin energjinë elektrike. Nëse përdoren të gjitha burimet alternative të energjisë, do të kemi një konsum më të ulët të energjisë që përftohet nga drutë e zjarrit apo energjia elektrike. Gramshi ndodhet ndërmjet izolinjave 1,450-1,550 kW/m², energji potenciale për t'u përdorur për ngrohjet e banesave. Gramshi shtrihet në zonën gjeotermale Kruja dhe ka potencial për përdorimin e energjisë gjeotermale nëpërmjet burimeve gjeotermale si ai i Përroit të Holtës. Energjia e eksportuar në nivel kombëtar përbën vetëm 8,6% të energjisë së importuar. Ky është një tregues që përveç humbjeve në rrjet, burimet alternative të energjisë nuk shfrytëzohen. Sistemi i furnizimit me ujë mbulon 100% të popullsisë në qytetin e Gramshit, por ky shërbim nuk shtrihet në të gjithë territorin e bashkisë. Sistemi i furnizimit me ujë është pjesërisht konvencional (kryesisht në zonën urbane dhe një pjesë në zonat rurale). Ky sistem duhet të shtrihet në zonat ku mbulimi me ujë është problematik (ofrohet shërbimi pjesërisht ose nuk ofrohet fare), ndërsa një pjesë (në rastet kur është e mundur) mund të përdoren pusët. Një menaxhim më i mirë i ofrimit të

shërbimit do të sigurojë ujë të pijshëm në të gjithë territorin e Bashkisë Gramsh. Zona ujëmbajtëse shtrihet përgjatë Njësive Administrative Poroçan, Kukur, Lenië, Skënderbegas dhe Pishaj, ku ndodhin edhe aktivitetet më të mëdha industriale përgjatë Lumit Devoll. Kjo rrit mundësinë e ndotjes së ujërave nëntokësore dhe ndotjes së tokës. Fluksi i ushqimit tregon që në territorin e Gramshit produktet bujqësore që kanë prodhime të larta janë drithërat perimet, foragjerët dhe drufrutorët. Sipas Ministrisë së Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave, kulturat më të përshtatshme bujqësore janë: drithërat, perimet e serave, fasulet, duhani, foragjerët, drufrutorët (vreshta, ullinj, pjeshkë). Prodhimin më të lartë nga produktet blegtorale e ka qumështi.

12. Vizioni i Zhvillimit Territorial i Bashkisë Gramsh

Vizioni i zhvillimit të territorit për Bashkinë e Gramshit hartohet mbi bazën e gjetjeve dhe përfundimeve të analizës së përgjithshme të territorit, diskutimeve me qytetarët, takimeve me grupe interesi e institucione publike dhe reflektime të grupit të punës, gjatë studimit të kontekstit rajonal, në të cilin ndodhet bashkia. Po ashtu, vizioni i Gramshit bazohet në parashikimet e Planit të Përgjithshëm Kombëtar të territorit të prezantuar nga Ministria e Zhvillimit Urban dhe Agjencia Kombëtare e Planifikimit të Territorit në dhjetor 2015

Figura 41 Vizioni Territorial i Bashkisë Gramsh

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS; 2017

Vizioni Territorial i Zhvillimit të Bashkisë Gramsh: Bashkia Gramsh një bashki me standarte të lartë jetese e integruar mirë me rrjetet rrugore rajonale dhe kombëtare me zona të konsoliduara urbane dhe rurale të cilat kanë akses të mirë më njëra tjetrën. Bashkia Gramsh një bashki me

ekonomi të zhvilluar dhe të bazuar në sektorin bujqësor blegtoral dhe në zhvillimet turistike, por edhe në sektorin e shërbimeve dhe atë industrial.

Koncepti i propozuar për zhvillimin e Gramshit synon të harmonizojë zhvillimin ekonomik, infrastrukturor dhe hapësinor me mbrojtjen e burimeve natyrore, zbutjen e pabarazive sociale dhe promovimin e zhvillimit intelektual të shoqërisë. Këto janë themele të forta, të cilat garantojnë që i gjithë komuniteti të përfitojë sot, duke iu trashëguar njëkohësisht brezave të ardhshëm një territor e mjedis të shëndetshëm e të vetëripërtëritshëm, krahas zhvillimit ekonomik dhe social të qëndrueshëm.

Urbanizimi është një proces dinamik, por i kontrolluar e me rritje graduale në Gramsh. Ai fokusohet në forcimin dhe konsolidimin e qendrave ekzistuese, si dhe shfrytëzimin e drejtë të hapësirave publike dhe orientimin drejt qendërve urbane të zhvillimit. Në këtë mënyrë shërbimet sillen më afër komunitetit, në mënyrë efikase nga pikëpamja ekonomike dhe mbi të gjitha, krijohet një klimë e shëndetshme për biznesin, në favor të zhvillimit ekonomik të qëndrueshëm afatgjatë. Përmes fuqizimit të ekonomisë rurale së saj, Bashkia Gramsh synon të konsolidojë profilin si pol rajonal i zhvillimit ekonomik turistik dhe bujqësor, duke u bërë konkurrues në nivel vendi dhe më gjerë. Duke u mbështetur tek parimet e subsidiaritetit, synohet përforcimi i një rrjeti shumë-qëndërsish në territor, të decentralizuara si pole të zhvillimit ekonomik dhe administrativ. Këto qendra të përbëra nga vendbanime cilësore dhe aktivitete ekonomike plotësuese brenda rrjetit, kulmojnë me qytetin e Gramshit, ku fokusohet shumica e aktiviteteve urbane dhe e shërbimeve publike e komunitare.

Me qëllim konkretizimin e strategjisë së zhvillimit të territorit të Bashkisë Gramsh, Vizioni i bashkisë është zbërthyer dhe detajuar më tej në objektiva Strategjike (4) dhe Programe strategjike të zhvillimit. Në këtë mënyrë Bashkia e Gramshit do të mundet të arrijë më lehtë objektivat e saj strategjik për 15 vitet e ardhshme, duke i lidhur në mënyrë direkte projektet strategjike të cilat impaktojnë drejtëpërdrejtë në zhvillimin ekonomik dhe social të saj.

Vizioni i Bashkisë Gramsh mbështetet në 5 parime kryesore të cilat i shërbejnë thellimit të potencialeve aktuale të bashkisë Gramsh si dhe realizimit të zhvillimit të qëndrueshëm e aftgjatë të territorit.

1. Diversifikimi dhe bashkëjetesa e sektorëve të ndryshëm ekonomikë: bujqësi, industri, turizëm dhe ofrimi i shërbimeve;
2. Mbrojtja dhe konsolidimi i tokës bujqësore;
3. Ruajtja dhe rehabilitimi i mjedisit natyror dhe ujqor;
4. Lidhja e territorit nëpërmjet akseve parësore automobilistike dhe dytësore peizazhistike/rekreative;
5. Përmirësimi i kushteve të jetesës nëpërmjet përmirësimit të cilësisë së shërbimeve publike.

Parimi i parë, diversifikimi i sektorëve ekonomikë, i përgjigjet karakterit divers të Bashkisë së Gramshit, si një nga vecantitë me anë të së cilës kjo bashki mundet të konkurojë në rajon.

Në territorin e bashkisë së Gramshit identifikohen 3 sektorë kryesorë të ekonomisë, që do të jenë motorët e zhvillimit të punësimit për 15 vitet e ardhshme: **bujqësia**, nëpërmjet konsolidimit të tokave bujqësore, përmirësimit të infrastrukturave bujqësore si sistemi i ujitjes dhe kullimit, pikave të magazinimit bujqësor etj; **insdustrinë** agroindustriale dhe industrinë energjitike, si një nga sektorët më të rëndësishëm bashkinë e Gramshit; **turizmin** si një nga sektorët drejt zhvillimit në bashkinë e Gramshit i cili do të nxjerr më tepër në pah vlerat dhe potencialet ende të pazbuluara të kësaj treve.

Me qëllim sigurimin e bashkëjetesës së këtyre sektorëve, si dhe zhvillim ekonomik të barabartë nga pikëpamja e shtrirjes hapësinore, Vizioni Strategjik i Zhvillimit të territorit mbështete në karakteristikat spikatëse të secilit vendbanim duke propozuar në të njëjtën kohë dhe specializimin e secilit prej vendbanimeve sipas skemës së mëposhtme:

Njësia administrative Gramsh si qender kryesore e bashkisë Gramsh ka funksione administrative si dhe fokus në zhvillimin e shërbimeve kryesore bashkiake duke u orjentuar drejt agro-përpunimit të produkteve. Gjithashtu do të marrë rëndësi zhvillimi i sektorit të hotelerisë për t'i ardhur në ndihmë zhvillimit të turizmit.

Njësitë administrative si **Kushovë, Lenie, Kukur, Poroçanë, Tunjë, Sult** janë njësi të cilat kanë prioritet zhvillimin bujqësor dhe blegtoral si dhe zhvillimin e aktiviteteve turistike.

Njësitë administrative **Pishaj, Kodovjat, Skënderbegas** kanë prioritet zhvillimin e sistemit bujqësor të kombinuar me sistemin e shërbimeve kryesore përgjatë luginës së Devollit.

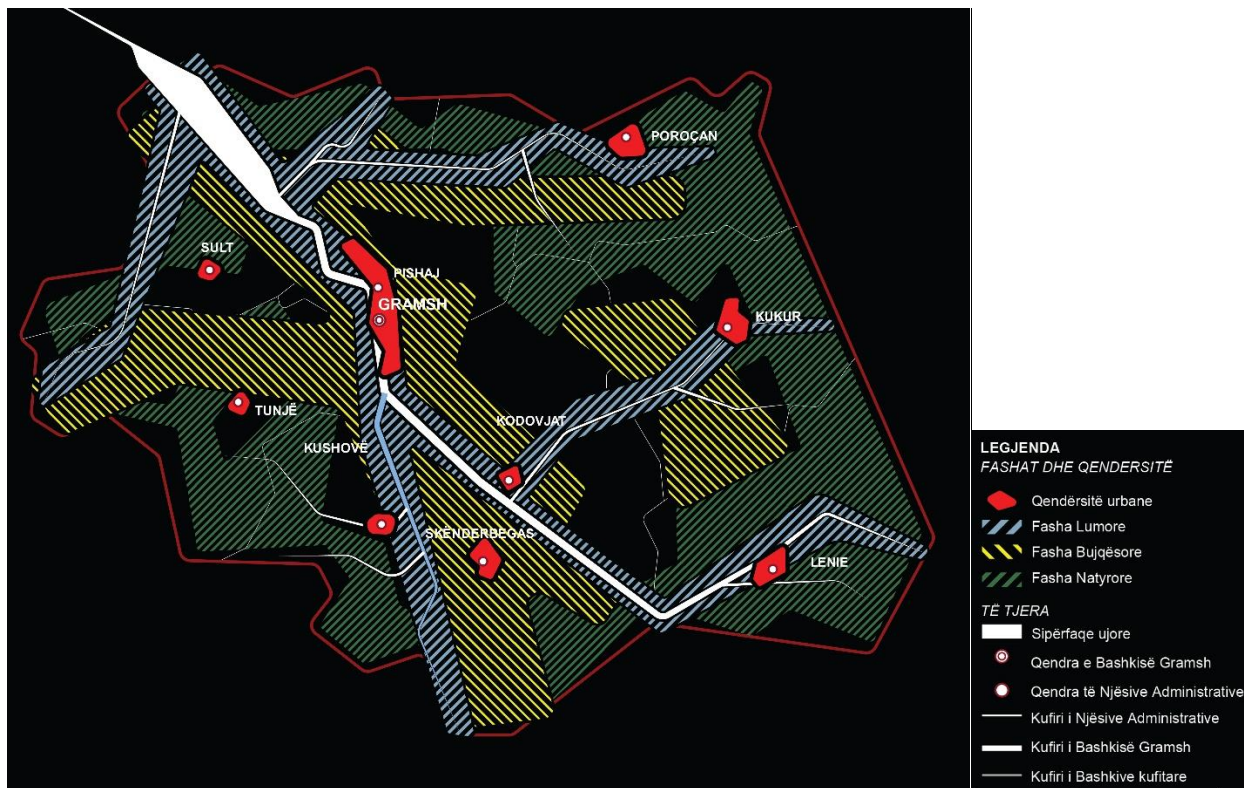
Parimi i 2-të dhe 3-të shfaqen në masat për ruajtjen e tokës bujqësore, si dhe për mbrojtjen e zonave të mbrojtura, pyjeve, rehabilitimin e zonave ripariene (përgjatë Lumit Devoll kryesisht), në masat për mbrojtjen e vijës bregliqenore, mbrojtjen e akuiferëve dhe cdo lloj mase tjetër të këtij karakteri, të përshkruar në seksionin 2.3.

Parimi 4 adreson lidhshmërinë në nivel bashkie, dhe më konkretisht mënyrat sesi do të përmirësohet lidhja mes qendrave rurale dhe qendrës së Bashkisë së Gramshit. Kjo lidhje realizohet në dy nivele: 1 nëpërmjet rrugëve automobilistike, të cilat përmirësojnë lidhshmërinë edhe nëpërmjet vendosjes së linjave të transportit publike, 2 nëpërmjet propozimit të akteve me karakter peizazhistik, në funksion të turizmit, ekoturizmit, dhe promovimit të vlerave historike dhe kulturore të Bashkisë së Gramshit.

Parimi 5 vjen si përgjigje e 4 parimeve të mësipërme, për të strehuar nevojat për akomodimin e shërbimeve të reja dhe përmirësimin e aseteve ekzistuese me qëllim përmirësimin e cilësisë së jetës.

12.1 Fashat, Zonat dhe Qendërsitë

Figura 42 Fashat, zonat dhe qendërsitë në Bashkinë Gramsh

Burimi: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS; 2017

Në bazë të leximit dhe në kuadër të thellimit të vizionit strategjik si element gjenerues zhvillimor identifikohen këto elementë:

Fashat e Lumit Devoll, Lumit të Tomorricë, Përroit të Verçës dhe Lumit të Holtës këto element zhvillohen si zona rekreative dhe mjedisore duke përfshirë dhe brigjet e tyre. Këto fasha rehabilitimit mjedisor dhe trajtimit peisazhistik.

Zonat Natyrore në skajë të bashkisë. Këto zona janë hapsirat natyrore të cilat përmbajnë potencialin kryesor për zhvillimin turistik të zonës. Këto zona i nënshtrohen rehabilitimit mjedisor dhe trajtimit peisazhistik si dhe përmirësimit të aksesit

Zonat Bujqësore në pjesën qendrore të bashkisë paraqesin një element tjetër zhvillimor i cili janë tokat bujqësore. Këto toka i nënshtrohen konsolidimit bujqësor e cila do të sjellë një përmirësim të sektorit bujqësor dhe rritje të produkteve bujqësore e blegtorale.

Qendërsitë urbane janë elementi tjetër gjenerues, të cilat kryesisht i nënshtrohen konsolidimit urban, intesifikimit dhe dendsifikimit në rastin e qytetit të Gramshit. Siç dihet urbanizimi është një process dinamik i cili orientohet sipas nevojave. Në bashkinë e Gramshit synohet që zonat e urbanizuara të konsolidohen duke ruajtur qendërsitë ekzistuese dhe duke ruajtur tokat natyrore e bujqësore.

12.2 Gramshi në raport më akset kryesore rajonale të propozuara

Duke iu referuar pozicionit gjeografik ku shtrihet bashkia e Gramshit, projektet Kombëtare dhe rajonale do të kenë impakt në këtë bashki. Projekti më i rëndësishëm që ka Shqipëria sipas SETTO (South- East Transport Observatory, institucion i rëndësishëm që orienton strategjitë e transportit në Ballkan, e cila unifikon prioritetet e infrastrukturës së vendeve që janë pjesë e saj në bazë të strategjive kombëtare) është Boshti Qendror Jugor, i cili ndonëse nuk kalon brenda kufirit të bashkisë Gramshit, pritet të ketë impakt në lëvizshmërinë e kësaj bashkie me vendet e tjera duke parë që në planin rregullues të bashkisë Gramsh propozohen dy lidhje rajonale me këtë korridor të rëndësishme të vendit, një lidhje në Mollas në pjesën veri-pendimore dhe një lidhje në perëndim të bashkisë ku lidhet me Lumasin e Kucovës dhe më pas me Boshtin qendror jugor.

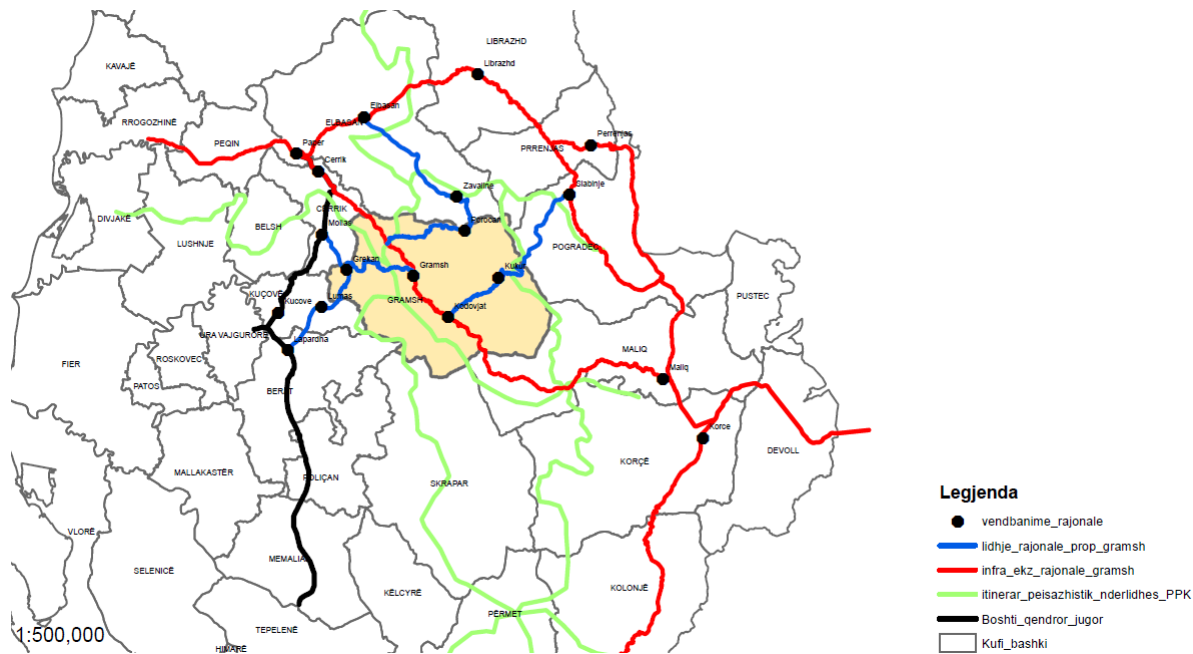
Boshti Qendror Jugor, është një nga investimet infrastrukturore më të rëndësishme që pritet të ndërtohet në vendin tonë pas Rrugës së Kombit. Kjo infrastrukturë ndërthuret me Korridorin VIII në aksin verior me Tiranën (Autostrada A3), i cili nis nga Papëri (sipas draftit të Planit Kombëtar 2015-2030 të publikuar nga AKPT), vazhdon në drejtim të Cërrikut-Kuçovës-Beratit-Memaliajt. Në Memaliaj bëhet dhe lidhja e drejtpërdrejtë me korridorin tjetër me rëndësi ndërkombëtare, Korridori i Kaltër, i cili është një tjetër korridor ndërkombëtar që nis në Itali (Trieste) dhe vazhdon në Kroaci, Mal të Zi, në Shqipëri dhe përfundon në Kallamat të Greqisë. Boshti Qendror Jugor (Elbasan-Tepelenë) ka rëndësi të madhe sepse kjo infrastrukturë do të sjellë një lidhje më optimale ndërmjet Shqipërisë qendrore dhe jugore. Ky korridor është rreth 180 km i gjatë. Aktualisht është ndërtuar 10% dhe po planifikohet të ndërtohet edhe 15% e këtij korritori³⁹.

Plani i përgjithshëm kombëtar (PPK) 2015-2030 që është miratuar në Maj 2016, ka vendosur disa direktiva të rëndësishme, të cilat do të zbatohen edhe në planet e përgjithshme vendore që hartohen. Një nga elementet kryesore të Planit Kombëtar është infrastruktura dhe transporti në nivel kombëtar dhe rajonal. Boshti qendror jugor, i cili është një nga infrastrukturat më të rëndësishme që pritet të ndërtohet nuk do të ketë impakt brenda kufinjve të bashkisë Gramsh por do të bëjë të mundur akses më të mirë ndërmjet bashkive dhe më tej, sidomos lidhjet e bashkisë së Gramshit me pjesën jugore të Shqipërisë.

Përsa i përket impaktit të PPK-së në Bashkinë Gramsh mund të përmëndim rrugën e re që pritet të përfundojë e cila është në ndërtim, aksi Gramsh-Maliq do të bëjë të mundur lidhjen e Gramshit me Korçën dhe pjesën jug-lindore të vendit. Ky itinerar bën të mundur që bashkia Gramshit të shërbejë dhe si urë tranziti për destinacionet në juglindje të vendit duke parë që shkurton në kohë si dhe ky itinerar është peisazhistik.

Sipas propozimeve të PPK-së, në bashkinë e Gramshit kalojnë itineraret peisazhistike ndërlidhës, të cilat bëjnë të mundur lidhjen e kësaj bashkie me Elbasanit në pjesën veriore dhe shkon në Korçë në pjesën jugore dhe më tej. Ka një sërë itineraresh peisazhistik që kalojnë në Gramsh duke parë peisazhin fantastik që ka kjo bashki sidomos në pjesët perëndimore dhe lindore të bashkisë.

Figura 43 Impakti i projekteve rajonale dhe kombëtare, Bashkia Gramsh

Burimi: SEETO, Ministria e Infrastrukturës dhe Energjitikës; Përgatiti: Bashkia Gramsh dhe MetroPOLIS, 2017

Gramshi ka vetëm një lidhje vertikale (Papër- Korçë) dhe në nivel rajoni propozohen lidhje tërthore në mënyrë që bashkia të ketë akses me Elbasanin nëpërmjet Zavalinës si dhe lidhja me Kucovën duke kaluar nëpërmjet itinerarit që kalon nga Saraseli. Lidhja me Kucovën do të bëjë të mundur që në të ardhmen të lidhet me Boshtin qendror jugor. Dy lidhje të tjera të rëndësishme janë: lidhja me Cërriku në Mollas nëpërmjet Dragotit si dhe lidhja me Beratin. Këto dy lidhje do të bëjnë të mundur akses më të mirë me bashkitë që ndodhen në pjesën perëndimore të bashkisë Gramsh. Një tjetër itinerar i rëndësishëm që propozohet është lidhja me Pogradecin nëpërmjet Kukurit. Duhet theksuar që terreni në këtë bashki është i thyer dhe këto itinerare do të shtrihen në një periudhë afatgjatë duke u bazuar në strategjitë kombëtare të infrastrukturës. Akset infrastrukturore ndërbashkiake janë kompetencë e institucioneve të pushtetit qendror.

12.3 Objektivat strategjike, Programet dhe Projektet

Në këtë skision do të paraqiten objektivat strategjike, programet dhe projektet që do të ndërmerren në kuadër të vizionit të zhvillimit territorial të bashkisë Gramsh. Këto projekte, programe dhe objektiva strategjike janë hartuar në bazë të analizave dhe problematikave që janë shqyrtuar në pjesën e mësipërme të dokumentit.

Objektivi strategjik 1: Zhvillim i qëndrueshëm ekonomik-social duke diversifikuar ekonominë urbane dhe duke specializuar ekonominë rurale, me synim uljen e papunësisë, frenimin e largimit të fuqisë punëtore, fuqizimin e kontributit dhe konkurrueshmërisë rajonale të bashkisë Gramsh në sektorin, bujqësor e turistik, si dhe rritjen e cilësisë së jetesës për banorët.

O1P1: Rritja e performancës së sektorëve ekonomikë në bashkinë Gramsh, zhvillimi i sektorit të shërbimeve, si dhe zhvillimit të sektorëve bujqësorë blegtoralë e turistik në zonat me karakter natyror.

Pr.1: Ndërtimi një pike grumbullimi të produkteve bujqësore hyrjen jugore të qytetit.

Pr.2: Ndërtimi i tregut të ri industrial në hyrjen jugore të qytetit.

Pr.3: Krijimi i një qendre agro-industriale për përpunimin, përgatitjen e prodhimeve në shkallë rrethi, si: produkte bujqësore dhe blegtorale në hyrjen jugore të qytetit.

Pr.4: Ndërtimi i thertores për prerjen e gjësë së gjallë në hyrjen jugore të qytetit.

Pr.5: Projekti për rehabilitimin dhe pastrimin e kanaleve vaditëse dhe kulluese të parë dhe të dytë në të gjithë bashkinë Gramsh

Pr.6: Projekti për rehabilitimin e rezervuarëve ujitës të bashkisë Gramsh

Pr.7: Projekti për ndërtimin e bujtinave në zonat turistike të bashkisë Gramsh (Sotirë, Irmaç, Poroçan, Kukur, Grabove, Liq i Dushkut)

Pr.8: Projekti për krijimin e ofertave turistike të bashkisë Gramsh si dhe marketimi e brandimi i tyre në funksion të zhvillimit të sektorit të turizmit

O1P2: Nxitja dhe zhvillimi i ndërtimeve nëpërmjet zgjerimit dennsifikimit dhe diversifikimit të tyre për zhvillimin e sektorit të shërbimeve në qytet

Pr.9: Restaurimi i bllokut qendror të banimit në qytetin e Gramshit si një zonë e cila ruan arkitekturën e kohës së diktaturës dhe zhvillimi i bizneseve të vogla me qëllim diversifikimin e veprimtarisë ekonomike të zonës

Pr.10: Rehabilitimi dhe rigjenerimi i zonës së tregut aktual të perimeve në Gramsh

Pr.11: Rigjenerimi dhe rehabilitimi mjedisor i zonës ish-industriale në hyrje të qytetit dhe zhvillimi i saj si zonë shërbimesh tregtare punishtësh dhe si zonë banimi.

Pr.12: Rigjenerimi dhe rehabilitimi i zonës së ish-repartit ushtarak si zonë banimi si dhe për ndërtimin e banesave sociale.

Pr.13: Rehabilitimi mjedisor dhe rigjenerimi i zonës së ish uzinës së baterive dhe zhvillimi i saj si zonë banimi.

Pr.14: Zhvillimi i zonës së bulevardit të ri si zonë shërbimesh tregtare dhe banimi në të dy krahët e bulevardit.

O1P3: Përmirësimi i klimës së biznesit të vogël nëpërmjet politikave nxitëse dhe sigurimit të infrastrukturës së përshtatshme mbështetëse të tyre

Pr.15: Mbështetja e zhvillimit të bizneseve të vogla artizanale në zonat ekonomike me karakter tregtar.

Objektivi strategjik 2: Zhvillimi i infrastrukturës rajonale për të përmirësuar aksesin në boshtet kryesore të rajonit dhe në itineraret turistike, si dhe përmirësimi i situatës lokale të lëvizshmërisë, transportit, dhe shërbimeve të lidhura me infrastrukturën.

O2P1: Konsolidimi i lidhjeve të bashkisë së Gramshit në nivel rajonal, duke siguruar integrimin me rrjetet shtetërore rrugore.

Pr.1: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Elbasan-Gjinar-Zavlinë-Porocan-Kukur-Lenie-Strelcë

Pr.2: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh -Tunjë- -Jançë –Kostren-Roshnik-Berat

Pr.3: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Grmash-Tunjë-Katërlis- Sarasel-Lumas

Pr.4: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh –Kukur- Përrenjas

Pr.5: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh-Trashovicë-Zgjuhë-Dushk-Kutërqarë-Dragot-Mollas

O2P2: Përmirësimi i lidhjeve ndërqytetëse mes qendrave të njësisve rurale me njëra-tjetrën dhe me Gramshin.

Pr.6: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e disa seksioneve të rrugës orbitale Dushk-Sult-Sarasel-Jançe-Brasnë-Dumbreas-Kushovë-Skenderbegas-Bratilë-Lenie-Grabovë-Gribë-Kukur- Rrashtan- Gjerë-Holtas-Poroçan-Drizë

Pr.7: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh- Skendebegas

Pr.8: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh-Lenie

Pr.9: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Fushërangës-Liras-Sinan-Tervol-Venizë-Broshtan-Posnovisht-Kishtë-Zmashë

Pr.10: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Çekin-Perikë-Xhams-Tervol

Pr.11: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Bulçar- Liqeni i Dushkut (rruga e vjetër)

Pr.12: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Duzhe-Lubinje-Dufshan-Sult

Pr.13: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh-Trashovic- Dufshan

Pr.14: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Shëmriçë-Ostrenth

Pr.15: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh-Sotirë

Pr.16: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh-Trashovicë-Zgjuhë-Dushk-Banjë

Pr.17: Projekti për ndërtimin e urave në fshatrat Liras, Skenderbegas Lenie dhe Kushovë

O2P3: Sistemimi i rrjeteve rrugore në nivel qyteti për të rritur nivelin e jetueshmërisë në qytet dhe zonat rurale.

Pr.18: Projekti për ndërtimin e By-Passit të qytetit në anën lindore të tij.

Pr.19: Projekti për ndërtimin e rrugës gjatsore përgjatë bregut të lumit Devoll.

Pr.20: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës diagonale nga rrethrrutullimi i terminalit të autobusave tek Pallati i Kulturës.

Pr.21: Projekti për ndërtimin e zgjatimit të Bulevardit kryesor të qytetit.

Pr.22: Projekti për ndërtimin e rrugës nga Terminali deri në hyrje të By-Passit të ri të qytetit.

Pr.23: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin dhe asfaltimin e rrugëve Llapushaj, Kocaj dhe Devolli.

O2P4: Integrimi i bashkisë së Grmashit në tërësinë e itinerareve të gjelbra në nivel qyteti dhe në nivel rajonal nëpërmjet infrastrukturës së lehtë e turistike.

Pr.24: Krijimi i një rrjeti shtigjesh, të pajisur me sinjalistikën respektive dhe shërbimet ndihmëse, me destinacione të ndryshme nga qyteti në drejtim të destinacioneve turistike të bashkisë

Pr.25: Ndërtimi i korsive të biçikletave kalimeve, këmbësore përgjatë dhe shesheve si pika vrojtimi të natyrës përgjatë By-passit në anën lindore të qytetit.

Pr.26: Ndërtim i korsive të bicikletave dhe kalimeve këmbësore përgjatë lumit Devoll në pjesën e qytetit.

Pr.27: Ndërtimi dhe rehabilitimi i shkallëve të qytetit përgjatë përrenjve si shoqëruese të elementeve natyrore duke stimuluar levizshmërinë e qendrueshme në qytet.

O2P5: Përmirësimi i infrastrukturës së furnizimit me ujë të pijshëm dhe kanalizimeve urbane dhe bujqësore, duke siguruar shërbim cilësor për të gjithë territorin e bashkisë

Pr.28: Projekti për rehabilitimin dhe ndërtimi i tubacioneve të reja të ujërave të zeza në NjA-të Sult, Pishaj, Kushovë, Kodovjat dhe Skenderbegas.

Pr.29: Projekti për rehabilitimin dhe ndërtimin e gropave spetike si pas standrateve në fshatrat që nuk kanë akses në KUZ.

Pr.30: Projekti për rhabilitimin e rrejtit të brendshëm të ujësjellësit të qytetit të Grmashit

Pr.31: Projekti për ndërtimin e linjës së ujësjellësit në fshatrat Liras, Cërrunjë, Cigna, Nartë, Skenderbegas, Harunas, Duzhë, Silar, Mashan. Lenie, Taragjin dhe Kuratë

Pr.32: Përmirësimi tërësor i sistemit të kanalizimeve duke ndarë ujërat e bardha nga ato të zeza në qytet, si dhe duke siguruar mbulim me rrjet për të gjithë bashkinë.

O2P6: Programi për përmirësimi i situatës së lëvizshmërisë dhe transportit publik në nivel bashkie.

Pr.33: Projekti për zhvillimin e një sistemi transporti publik brenda bashkisë për të siguruar aksesin sa më të mirë të NjA-ve me qytetin e Gramshit

Pr.34: Sistemimi dhe zgjerimi i terminalit të autobusëve në qytetin e Gramshit.

Pr.35: Projekti për ndërtimin dhe rehabilitimin e vendqendrimeve të automjeteve që kryejnë transportin rrethëytetas në NjA-të e bashkisë Gramsh.

Pr.36: Projekti për ndërtimin e parkimeve të automjeteve në hyrje dhe dalje të qytetit si dhe në qendrat e NjA-ve.

Pr.37:Projekti për rehabilitimin dhe shtimin e ndricimit rrugorë në Qytetin e Gramshit dhe qendrat e NjA-ve të Bashkisë Gramsh.

Objektivi strategjik 3: Menaxhim i qëndrueshëm mjedisor në mbrojtje të sistemit të ujërave sipërfaqësore e nëntokësore duke valorizuar tokën bujqësore dhe elementet e forta natyrore dhe artificiale, në funksion të zhvillimit të turizmit natyror dhe historiko-kulturor dhe integritet me potencialet rajonale turistike.

O3P1: Menaxhimi i integruar i mbetjeve urbane duke përfshirë strategjitë për mbledhjen e diferencuar dhe reduktimin e mbetjeve, zhvendosjen dhe rregullimin e vendit të depozitimit ekzistues për t'u përshtatur me kushte më sanitare, si dhe mundësitë e kryerjes së kompostimit të mbetjeve organike.

Pr.1: Hartimi i një plani të menaxhimit të mbetjeve urbane në nivel bashkie me synim riciklimin dhe reduktimin e mbetjeve urbane, si dhe blerja e automjeteve për transportimin e mbetjeve urbane.

Pr.2: Rehabilitimi mjedisor i venddepozitimit ekzistues të mbetjeve të ngurta dhe ndërtimi sipas standarteve të pikës së transferimit të mbetjeve të ngurta.

Pr.3: Hartimi i një strategjie dhe sigurimi i kushteve fizike për kompostimin e mbetjeve organike si dhe ndërtimi i pikës së kompostimit të mbetjeve organike.

O3P2: Programi për krijimin e parqeve rajonale në zonat mjedisore që cilësohen si zona me biodiversitet të lartë duke mbrojtur dhe konservuar faunën dhe florën si dhe elementet e fortë natyror, peizazhistik, e historiko- kulturor.

Pr.4: Krijimi i parkut rajonal në zonën e Kalasë së Irmajit.

Pr.5: Krijimi i parkut rajonal në zonën e Lenies dhe Kukurit.

O3P3: Rehabilitimi mjedisor i zonave ripariante të lumenjve përrenjve dhe zonave me rrezik natyror.

Pr.6: Rehabilitimi mjedisor dhe kthimi në zonë rekreative të zonave ripariante të lumit Devoll.

Pr.7: Rehabilitimi mjedisor dhe marrja e masave për minimizimin e erozionit të tokave bujqësore përgjatë përroit të Tomorricës, Vërçës dhe Holtës.

Pr.8: Realizimi i masave infrastrukturore dhe vegjetative për mbrojtjen e tokave bujqësore nga lumi Devoll dhe liqeni i Hidrocentralit të Banjës..

Pr.10: Ndërtimi i pritave malore dhe ndërmarrja e fushatave të mbjelljes së bimësisë për zbutjen e veprimtarisë së erozionit në zonat e zhveshura malore.

Pr.11: Projekti për pyllëzimin e kodrave në afërsi të lagjes Llapushaj në qytetin e Gramshit si dhe në zonën e Liqenit të Dushkut.

Objektivi strategjik 4: Mbështetja e komuniteteve të qëndrueshme dhe të shëndetshme, me cilësi jetese të përmirësuar, mundësi më të mira zhvillimi në arsim dhe punësim, si dhe nivel më të lartë aksesit në aspektin social-kulturor.

O4P1: Rikonstruksioni i objekteve arsimore shëndetësore dhe me funksione publike me probleme fizike, si dhe përshtatja e mjediseve për të plotësuar kërkesat, kapacitetet dhe standardet.

Pr.1: Rikonstruksioni i shkollave 9-vjeçare në fshatrat Grabovë, Nartë, Mashan, Holtas, Gjerë dhe shkollës Asllan Shahini qytet Gramsh.

Pr.2: Ndërtimi i shkollave 9-vjeçare në fshatrat Kukuçovë, zgjupë, Kabash dhe Lleshaj.

Pr.3: Përmirësimi i kushteve laboratorike dhe sportive të objekteve arsimore 9-vjeçare dhe të mesme në bashki.

Pr.4: Rikonstruksioni i plotë i shkollës së mesme në Tunjë

Pr.5: Rikonstruksioni i ndërtesave publike të njësive administrative Kushovë dhe Sult

Pr.6: Rikonstruksioni i qendrave shëndetsore në fshatrat Siman dhe Ermenjë si dhe ndërtimi i qendrës shëndetsore në fshatrat Bratile dhe Kokël.

Pr.7: Rikonstruksioni i Spitalit tw Qytetit tw Gramshit

O4P2: Rikonstruksioni ndërtimi dhe rehabilitimi i shesheve kryesore në qytet dhe në qendrat e njësive administrative dhe fshatrave

Pr.8: Ndërtimi i sheshit në afërsi të kishës në zgjatimin e bulevardit të ri të qytetit.

Pr.9: Rikonstruksioni i shesheve të qendrave të njësive administrative Poroçan, Kukur, Lenie, Sult, Kushovë, Skenderbegas, Pishaj, Tunjë, Kodovjat dhe fshatrat Grabovë, Sotirë

O4P3: Zhvillimi social-kulturor dhe sportiv i popullsisë duke rehabilituar infrastrukturën ekzistuese dhe duke shtuar objekte sociale e kulturore në shërbim të nevojave të komunitetit.

Pr.10: Projekti për rikonstruksionin i godinës së Komisarariatit Policor dhe kthimi në zyra për shërbime administrative të institucionit të Bashkisë Gramsh.

Pr.11: Projekti për rikonstruksionin e bibliotekës së qytetit

Pr.12: Projekti për rikonstruksionin e muzeut të qytetit

Pr.13: Projekti për rikonstruksionin i Stadiumit dhe Pallatit të Sportit në qytet .

Pr.14: Projekti për rikonstruksionin Pallatit të Kulturës në qytet.

O4P4: Zhvillimi i qëndrueshëm i hapësirave të lira në Gramsh, gjelbërimit dhe hapësirave me karakter të veçantë për t'i shërbyer funksionit mjedisor dhe estetik për qytetin.

Pr.15: Projekti për rivitalizimin e bregut të Liqenit të Banjës

Pr.16: Projekti për ndërtimin e zonës rekreative të qytetit në fushën e bregut të Lumit Devoll

Pr. 17: Projekti për ndërtimin e parkut tërthor të qytetit i cili lidh parkun e bregut të lumit me zonën e kodrave në pjesën lindore të qytetit.

Pr.18: Projekti për ndërtimi varrezave të reja të qytetit

13. Plani i veprimit

Programet strategjike të specifikuara për secilin nga 4 Objektivat e kësaj strategjie, janë përkthyer në projekte konkrete zbatimi, mbi të cilat do të mbështetet puna e bashkisë gjatë viteve të ardhshme. Projektet e listuara në këtë strategji, janë ato projekte të identifikuar si strategjike, nga pikëpamja e zhvillimit ekonomik, mirëqenies sociale dhe ofrimit të shërbimeve në mënyrë optimale. Natyrisht që përveç këtyre projekteve strategjike, bashkia ka një listë të gjatë projektsh, kryesisht me karakter mirëmbajtës dhe shërbyes të cilat do t'i zbatojë vit pas viti, që nuk janë pjesë e strategjisë duke qenë që nga pikëpamja strategjike nuk kanë domethënie të veçantë. Projektet e mëposhtme janë në faza të ndryshme të zhvillimit të tyre, si: projekte të plota gati për zbatim, fishë projekte ose projekt-ide. Disa nga projektet janë po ashtu të pajisura me një preventiv paraprak ku përcaktohet kostoja që do të ketë zbatimi i projektit, ndërsa pjesa tjetër e projekteve do të pajisen me këtë preventive paraprak pas hartimit të fishës dhe/ose projektit teknik të tyre. Po ashtu, për secilin nga projektet janë identifikuar edhe mundësitë e financimit, nisur nga lloji i projektit dhe kapaciteti financiar i aktorëve aktivë të sektorit në fjalë. Projektet janë parashikuar të zbatohen përgjatë një afati kohor prej 15 vitesh, siç është edhe periudha e zbatimit të PPV-së. Me qëllim menaxhimin e mirë të tyre, në këtë strategji projektet janë ndarë në 4 faza, dy të parat janë projekte të parashikuara të zbatohen në një periudhë afatshkurtër, ndërsa pjesa tjetër janë projekte të cilat kërkojnë më tepër kohë dhe janë planifikuar të zbatohen në periudha afatmesme dhe afatgjata. Kjo ndarje në faza orienton punën e bashkisë, por mund të rishikohet nga ana e saj gjatë zbatimit të planit, në vartësi të mbarëvajtjes së zbatimit të projekteve dhe mundësive për financimin e tyre.

*Strategjia e Zhvillimit të Territorit të Bashkisë Gramsh, nëpërmjet identifikimit të projekteve strategjike dhe detajimin në **Planin e Veprimeve** të burimeve njerëzore që nevojiten për secilin projekt, fazën e zbatimit, identifikimin e aktorëve të mundshëm për t'u përfshirë në proces dhe identifikimin e indikatorëve të monitorimit, është një instrument i vlefshëm për Bashkinë Gramsh, jo vetëm si një marrëveshje e brendshme për realizimin e objektivave afatgjatë të bashkisë, por gjithashtu një platformë/instrument me të cilin Bashkia Gramsh mund të advokojë për thithjen e investimeve nga palë të treta. (Qeveria Qendrore, Donatorë, FSHZH, FZHR etj.)*

Tabela e mëposhtme vijon duke shpejguar projektet dhe programet e objektivave strategjike si dhe financuesit e mundshëm, zbatuesit, zonën apo NjA-në ku ndodh projekti, kostot e projektit, periudhën e zbatimit, treguesit dhe indikatorët e zbatimit dhe ndryshimet e nevojshme ligjore ose institucionale.

Objektivat, Programet dhe Projektet e Planit të Përgjithshëm Vendor Bashkia Gramsh	Burimet e munshme të Financimit	Njësitë Administrative që preken	Përgjegjës për Zbatimin	Kostot e Projekteve	Periodha Afatshkurtër 0-5 vjeçare	Periodha Afatmesme 5-10 vjeçare	Periodha Afatgjatë 10-15 vjeçare	Burimet Njerzore të nevojshme për zbatimin e projektit	Treguesit dhe indikatorët e zbatimit	Ndryshimet e Nevojshme Institucionale dhe Ligjore
Objektivi strategjik 1: Zhvillim i qëndrueshëm ekonomik-social duke diversifikuar ekonominë urbane dhe duke specializuar ekonominë rurale, me synim uljen e papunësisë, frenimin e largimit të fuqisë punëtore, fuqizimin e kontributit dhe konkurrueshmërisë rajonale të bashkisë Gramsh në sektorin, bujqësor e turistik, si dhe rritjen e cilësisë së jetesës për banorët.										
OIP1: Rritja e performancës së sektorëve ekonomikë në bashkinë Gramsh, zhvillimi i sektorit të shërbimeve, si dhe zhvillimit të sektorëve bujqësorë blegtoralë e turistik në zonat me karakter natyror.										
Pr.1: Ndërtimi një pike grumbullimi të produkteve bujqësore hyrjen jugore të qytetit	Fondi i Zhvillimit të Rajoneve – Bashkëpunim me Bizneset dhe Bashkinë Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh në bashkëpunim me biznesin	40 000 000 leke				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit, Drejtoria e Buqësisë	Rritja e fitimeve nga tregtimi i produkteve bujqësore	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.2: Ndërtimi i tregut të ri industrial në hyrjen jugore të qytetit.	Fondi i Zhvillimit të Rajoneve – Bashkëpunim me Bizneset dhe Bashkinë Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh në bashkëpunim me biznesin	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	Rritja e numrit të bizneseve në zonë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.3: Krijimi i një qendre agro-industriale për përpunimin, përgatitjen e prodhimeve në shkallë rrethi, si: produkte bujqësore dhe blegtorale në hyrjen jugore të qytetit.	Fondi i Zhvillimit të Rajoneve – Bashkëpunim me Bizneset dhe Bashkinë Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh në bashkëpunim me biznesin	50 000 000 leke				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit, Drejtoria e Buqësisë	Rritja e fitimeve nga tregtimi i produkteve bujqësore	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.4: Ndërtimi i thetores për prerjen e gjësë së gjallë në hyrjen jugore të qytetit.	Fondi i Zhvillimit të Rajoneve –Bashkinë Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit, Drejtoria e Buqësisë	Rritja e fitimeve nga tregtimi i mishit të bagëtive	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.5: Projekti për rehabilitimin dhe pastrimin e kanaleve vaditëse dhe kulluese të parë dhe të dytë në të gjithë bashkinë Gramsh	Fondi i Zhvillimit të Rajoneve –Bashkinë Gramsh	Bashkia Gramsh të gjitha NjA-të	Bashkia Gramsh	100 000 000 leke				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit, Drejtoria e Buqësisë	Rritja e prodhimeve bujqësore	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.6: Projekti për rehabilitimin e rezervuarëve ujtit të bashkisë Gramsh	Fondi i Zhvillimit të Rajoneve –Bashkinë Gramsh	Bashkia Gramsh të gjitha NjA-të	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit, Drejtoria e Buqësisë	Rritja e prodhimeve bujqësore	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.7: Projekti për ndërtimin e bujtinave në zonat turistike të bashkisë Gramsh (Sotirë, Irmaj, Poroçan, Kukur, Grabove, Liq i Dushkut)	USAID Fondi i Zhvillimit të Rajoneve – Bashkinë Gramsh	NjA Kukur, Poroçan, Sult, Kushovë,	Bashkia Gramsh në bashkëpunim	5 000 000 euro				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe	Rritja e forcimi i sektorit të	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe

		Kodojat	me biznesin					Planifikimit	turizmit, rritja e numrit të turistëve	ligjore
Pr.8:Projekti për krijimin e ofertave turistike të bashkisë Gramsh si dhe marketimi e brandimi i tyre në funksion të zhvillimit të sektorit të turizmit	IADSA, USAID Fondi i Zhvillimit të Rajoneve – Bashkinë Gramsh	Bashkia Gramsh të gjitha NjA-të	Bashkia Gramsh në bashkëpunim me biznesin					Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rritja e forcimi i sektorit të turizmit, rritja e numrit të turistëve	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
OIP2: Nxitja dhe zhvillimi i ndërtimeve nëpërmjet zgjerimit densusifikimit dhe diversifikimit të tyre për zhvillimin e sektorit të shërbimeve në qytet										
Pr.9: Restaurimi i bllokut qendor të banimit në qytetin e gramshit si një zonë e cila ruan arkitekturën e kohës së diktaturës dhe zhvillimi i bizneseve të vogla me qëllim diversifikimin e veprimtarisë ekonomike të zonës	Bashkia Gramsh AADF	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	2 500 000 euro				ashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	Rritja e numrit të bizneseve në zone dhe e numrit të turistëve	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.10: Rehabilitimi dhe rigjenerimi i zonës së tregut aktual të perimeve në Gramsh	Bashkia Gramsh AADF	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	2 500 000 euro				ashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	Rritja e numrit të bizneseve në zonë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.11: Rigjenerimi dhe rehabilitimi mjedisor i zonës ish-industriale në hyrje të qytetit dhe zhvillimi i saj si zonë shërbimesh tregtare punishtesh dhe si zonë banimi.	SDC Albania Bashkia Gramsh Kompni Private	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	10 000 000 euro				ashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	Prmiresim e gjendjen Rritja e numrit të bizneseve dhe njësive të banimit në zonë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.12: Rigjenerimi dhe rehabilitimi i zonës së ish-repartit ushtarak si zonë banimi si dhe për ndërtimin e banesave sociale.	Fondi i Zhvillimit të Rajoneve –Bashkinë Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				ashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	Ulja e numrit të të pastreheve në bashki.	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.13: Rehabilitimi mjedisor dhe rigjenerimi i zonës së ish uzinës së baterive dhe zhvillimi i saj si zonë banimi.	SDC Albania Bashkia Gramsh Kompni Private	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				ashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	Permiresim e gjendjen Rritja e numrit të bizneseve dhe njësive të banimit në zonë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.14: Zhvillimi i zonës së bulevardit të ri si zonë shërbimesh tregtare dhe banimi në të dy krahët e bulevardit.	BERZH Fondi i Zhvillimit të Rajoneve – Bashkinë Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	7 000 000 euro				ashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	Rritja e numrit të njësive te banimit, te	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore

									bizneseve dhe hapsirave publike dhe vizitorëve		
O1P3: Përmirësimi i klimës së biznesit të vogël nëpërmjet politikave nxitëse dhe sigurimit të infrastrukturës së përshtatshme mbështetëse të tyre.											
Pr.15: Mbështetja e zhvillimit të bizneseve të vogla artizanale në zonat ekonomike me karakter tregtar.	AADF Bashkia Gramsh Kompni Private Fondi i Zhvillimit të Rajoneve	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-					Bashkia-Drejtoria e Financave dhe Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	Rritja e numrit të bizneseve në zonë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Objektivi strategjik 2: Zhvillimi i infrastrukturës rajonale për të përmirësuar aksesin në boshtet kryesore të rajonit dhe në itineraret turistike, si dhe përmirësimi i situatës lokale të lëvizshmërisë, transportit, dhe shërbimeve të lidhura me infrastrukturën.											
O2P1: Konsolidimi i lidhjeve të bashkisë së Gramshit në nivel rajonal, duke siguruar integrimin me rrjetet shtetërore rrugore.											
Pr.1: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Elbasan-Gjinar-Zavlinë-Porocan-Kukur-Lenie-Strelcë	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Poroçan, Kukur, Lenie, Kodovjat	Bashkia Gramsh	-					Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.2: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh -Tunjë- -Jançë –Kostren-Roshnik-Berat	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Tunjë, Sult	Bashkia Gramsh	-					Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.3: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Grmash-Tunjë-Katërlis- Sarasel-Lumas	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Tunjë, Sult	Bashkia Gramsh	-					Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.4: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh –Kukur- Përrenjas	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Kukur, Kodovjat	Bashkia Gramsh	-					Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore

								Transportit	erisë	
Pr.5: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh-Trashovicë-Zgjujë-Dushk-Kutërqarë-Dragot-Mollas	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Sult, Tunjë, Pishaj	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
O2P2: Përmirësimi i lidhjeve ndërqytetëse mes qendrave të njëjve rurale me njëra-tjetrën dhe me Gramshin.										
Pr.6: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e disa seksioneve të rrugës orbitale Dushk-Sult-Sarasel-Jançe-Brasnik-Dumbreas-Kushovë-Skenderbegas-Bratilë-Lenie-Grabovë-Gribë-Kukur- Rrashtan- Gjerë- Holtas-Poroçan-Drizë	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	Bashkia Gramsh të gjitha NjA-të	Bashkia Gramsh	40 000 000 euro				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.7: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh- Skendebeas	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh, Skenderbeas, Kodovjat	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.8: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh-Lenie	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh, Kodovjat, Lenie	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.9: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Fushërangës-Liras-Sinan-Tervol-Venizë-Broshtan-Posnovisht-Kishtë-Zmashë	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh, Kodovjat, Pishaj	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.10: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Çekin-Perikë-Xhams-Tervol	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Pishaj	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.11: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Bulçar- Liqeni i Dushkut (rruga e vjetër)	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Kukur, Kodovjat	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.12: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e	BERZH, Fondi i	NjA Sult	Bashkia	-				Bashkia-	Ulja e	Nuk ka nevojë

rrugës Duzhe-Lubinje-Dufshan-Sult	Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh		Gramsh					Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	kohës së udhëtimit rritja e aksesueshm erisë	për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.13: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh-Trashovic- Dufshan	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Pishaj, Sult	Bashkia Gramsh	-				Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshm erisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.14: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Shëmrizë-Ostrenth	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Pishaj, Kushovë	Bashkia Gramsh	-				Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshm erisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.15: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh-Sotirë	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh, Kushovë	Bashkia Gramsh	-				Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshm erisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.16: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës Gramsh-Trashovicë-Zgjupë-Dushk-Banjë	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Pishaj, NjA Sult	Bashkia Gramsh	-				Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshm erisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.17: Projekti për ndërtimin e urave në fshatrat Liras, Skenderbegas Lenie dhe Kushovë	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Skenderbegas, Kushovë, Kukur	Bashkia Gramsh	-				Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshm erisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
O2P3: Sistemimi i rrjeteve rrugore në nivel qyteti për të rritur nivelin e jetueshmërisë në qytet dhe zonat rurale.										
Pr.18: Projekti për ndërtimin e By-Passit të qytetit në anën lindore të tij.	Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	10 000 000 euro				Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshm erisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.19: Projekti për ndërtimin e rrugës gjatësore përgjatë bregut të lumit Devoll.	Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore

								sektori i Transportit	aksesueshmërisë	
Pr.20: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin e rrugës diagonale nga rrethrutullimi i terminalit të autobusave tek Pallati i Kulturës.	Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.21: Projekti për ndërtimin e zgjatimit të Bulevardit kryesor të qytetit.	Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.22: Projekti për ndërtimin e rrugës nga Terminali deri në hyrje të By-Passit të ri të qytetit.	Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.23: Projekti për rehabilitimin dhe sistemimin dhe asfaltimin e rrugëve Llapushaj,Kocaj dhe Devolli.	Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
O2P4: Integrimi i bashkisë së Gramshit në tërësinë e itinerareve të gjelbra në nivel qyteti dhe në nivel rajonal nëpërmjet infrastrukturës së lehtë e turistike.										
Pr.24: Krijimi i një rrjeti shtigjesh, të pajisur me sinjalistikën respektive dhe shërbimet ndihmëse, me destinacione të ndryshme nga qyteti në drejtim të destinacioneve turistike të bashkisë	USAID IADSA Bashkia Gramsh	Bashkia Gramsh të gjitha NjA-të	Bashkia Gramsh	1 500 000 euro				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	Rritja e numrit të turistëve në zonë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.25: Ndërtimi i korsive të biçikletave kalimeve, këmbësore përgjatë dhe shesheve si pika vrojtimi të natyrës përgjatë By-passit në anën lindore të qytetit.	USAID IADSA Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	Rritja e numrit të pedalesve në zonë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.26: Ndërtimi i korsive të bicikletave dhe kalimeve këmbësore përgjatë lumit Devoll në pjesën e qytetit.	USAID IADSA Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	Rritja e numrit të pedalesve në zonë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.27: Ndërtimi dhe rehabilitimi i shkallëve të qytetit përgjatë përrenjve si shoqëruese të elementeve natyrore duke stimuluar levizshmërinë e qendreshme në qytet.	USAID IADSA Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	Rritja e vizitorëve në zonë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
O2P5: Përmirësimi i infrastrukturës së furnizimit me ujë të pijshëm dhe kanalizimeve urbane dhe bujqësore, duke siguruar shërbim cilësor për të gjithë territorin e bashkisë										

Pr.28: Projekti për rehabilitimin dhe ndërtimi i tubacioneve të reja të ujërave të zeza në NjA-të Sult, Pishaj, Kushovë, Kodovjat dhe Skenderbegas.	Banka Botërore Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Sult, , Pishaj, Kushovë, Kodovjat Skenderbegas	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rritja e numrit të popullsisë që aksesohet me ujë të pijshëm	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.29: Projekti për rehabilitimin dhe ndërtimin e gropave spetike si pas standrateve në fshatrat që nuk kanë akses në KUZ.	Banka Botërore Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	Bashkia Gramsh të gjitha NjA-të	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rritja e numrit të popullsisë që aksesohet me sherbim KUZ	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.30: Projekti për rhabilitimin e rrejtit të brendshëm të ujësjellësit të qytetit të Gramshit	Banka Botërore Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Skenderbegas, Pishaj, Kodovjat, Poroçan	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rritja e numrit të popullsisë që aksesohet me ujë të pijshëm	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.31: Projekti për ndërtimin e linjës së ujësjellësit në fshatrat Liras, Cërrunjë, Cigna,Nartë, Skenderbegas, Harunas, Duzhë,Silar, Mashan. Lenie, Taragjin dhe Kuratë	Banka Botërore Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Skenderbegas, Sult, Tunjë	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rritja e numrit të popullsisë që aksesohet me ujë të pijshëm	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.32: Përmirësimi tërësor i sistemit të kanalizimeve duke ndarë ujërat e bardha nga ato të zeza në qytet, si dhe duke siguruar mbulim me rrjet për të gjithë bashkinë.	Banka Botërore Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	Bashkia Gramsh të gjitha NjA-të	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	numrit të popullsisë që aksesohet me sherbim KUZ mos-dentim i mjedisit	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
O2P6: Programi për përmirësimi i situatës së lëvizshmërisë dhe transportit publik në nivel bashkie.										
Pr.33: Projekti për zhvillimin i një sistemi transporti publik brenda bashkisë për të siguruar aksesin sa më të mirë të NjA-ve me qytetin e Gramshit	Banka Botërore Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	Bashkia Gramsh të gjitha NjA-të	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sketori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.34: Sistemimi dhe zgjerimi i terminalit të autobuzëve në qytetin e Gramshit.	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	7 000 000 euro				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore

								sketori i Transportit	aksesueshmërisë	
Pr.35: Projekti për ndërtimin dhe rehabilitimin e vendqendrimeve të automjeteve që kryejnë transportin rrethëytetas në NjA-të e bashkisë Gramsh.	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	Bashkia Gramsh të gjitha NjA-të	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sketori i Transportit	Ulja e kohës së udhëtimit rritja e aksesueshmërisë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.36: Projekti për ndërtimin e parkimeve të automjeteve në hyrje dhe dalje të qytetit si dhe në qendrat e NjA-ve.	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	Bashkia Gramsh të gjitha NjA-të	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sketori i Transportit	Rritja e numrit të hapsirave publike të ndriçuara në Bashki	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.37:Projekti për rehabilitimin dhe shtimin e ndriçimit rrugorë në Qytetin e Gramshit dhe qendrat e NjA-ve të Bashkisë Gramsh.	Banka Botërore, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	Bashkia Gramsh të gjitha NjA-të	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rritja e numrit të hapsirave publike të ndriçuara në bashki	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Objektivi strategjik 3: Menaxhim i qëndrueshëm mjedisor në mbrojtje të sistemit të ujërave sipërfaqësore e nëntokësore duke valorizuar tokën bujqësore dhe elementet e forta natyrore dhe artificiale, në funksion të zhvillimit të turizmit natyror dhe historiko-kulturor dhe integritet me potencialet rajonale turistike.										
O3P1: Menaxhimi i integruar i mbetjeve urbane duke përfshirë strategjitë për mbledhjen e diferencuar dhe reduktimin e mbetjeve, zhvendosjen dhe rregullimin e vendit të depozitimit ekzistues për t'u përshtatur me kushte më sanitare, si dhe mundësitë e kryerjes së kompostimit të mbetjeve organike.										
Pr.1: Hartimi i një plani të menaxhimit të mbetjeve urbane në nivel bashkie me synim riciklimin dhe reduktimin e mbetjeve urbane, si dhe blerja e automjeteve për transportimin e mbetjeve urbane.	SDC, DLDP, BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	Bashkia Gramsh të gjitha NjA-të	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Ulja e sasisë mbetjeve në bashki	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.2: Rehabilitimi mjedisor i venddepozitimit ekzistues të mbetjeve të ngurta dhe ndërtimi sipas standarteve të pikës së transferimit të mbetjeve të ngurta.	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Kodovjat	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Mbrojtja e mjedisit arritja e standarteve dhe kushteve teknike sipas rregullorevë dhe ulja e sasisë së mbetjeve në bashki	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore

Pr.3: Hartimi i një strategjie dhe sigurimi i kushteve fizike për kompostimin e mbetjeve organike si dhe ndërtimi i pikës së kompostimit të mbetjeve organike.	SDC, DLDP, BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	Bashkia Gramsh të gjitha NjA-të	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Ulja e sasisë mbetjeve në bashki	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
O3P2: Programi për krijimin e parqeve rajonale në zonat mjedisore që cilësohen si zona me biodiversitet të lartë duke mbrojtur dhe konservuar faunën dhe florën si dhe elementet e fortë natyror, peizazhistik, e historiko-kulturor.										
Pr.4: Krijimi i parkut rajonal në zonën e Kalasë së Irmajit.	Bashkia Gramsh Ministria e Mjedisit	NjA Sult, Tunjë	Bashkia Gramsh	50 000 euro				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Mjedisit	Rritja e numrit specieve të faunës dhe florës në zonë, rritja e numrit të vizitorve	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.5: Krijimi i parkut rajonal në zonën e Lenies dhe Kukurit.	Bashkia Gramsh Ministria e Mjedisit	NjA Kukur, Lenie	Bashkia Gramsh	500 000 euro				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Mjedisit	Rritja e numrit specieve të faunës dhe florës në zonë, rritja e numrit të vizitorve	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
O3P3: Rehabilitimi mjedisor i zonave ripariane të lumenjve përrrenjve dhe zonave me rrezik natyror.										
Pr.6: Rehabilitimi mjedisor dhe kthimi në zonë rekreative të zonave ripariane të lumit Devoll.	Bashkia Gramsh Ministria e Mjedisit-SDC-USAID	NjA Gramsh, Kushovë, Skenderbegas, Pishaj, Sult	Bashkia Gramsh	30 000 000 leke				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Mjedisit	Mbrojtja mjedisore sipas standrateve të mjedisit	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.7: Rehabilitimi mjedisor dhe marrja e masave për minimizimin e erozionit të tokave bujqësore përgjatë përroit të Tomoricës, Vërçës dhe Holtës.	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Poroçan, Kushovë, Pishaj, Skenderbegas,	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Mjedisit	Mbrojtja mjedisore sipas standrateve të mjedisit	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.8: Realizimi i masave infrastrukturore dhe vejetative për mbrojtjen e tokave bujqësore nga lumi Devoll dhe liqeni i Hidrocentralit të Banjës..	Bashkia Gramsh Ministria e Mjedisit-SDC-USAID	NjA Gramsh, Pishaj, Sult	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Mjedisit	Mbrojtja mjedisore sipas standrateve të mjedisit	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.10: Ndërtimi i pritave malore dhe ndërmarrja e fushatave të mbjelljes së bimësisë për zbutjen e veprimtarisë së erozionit në zonat e zhveshura malore.	Bashkia Gramsh Ministria e Mjedisit-SDC-USAID	NjA Kodovjat, Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Mjedisit	Mbrojtja mjedisore sipas standrateve të mjedisit	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore

Pr.11: Projekti për pyllëzimin e kodrave në afërsi të lagjes Llapushaj në qytetin e Gramshit si dhe në zonën e Liqenit të Dushkut.	Bashkia Gramsh Ministria e Mjedisit- SDC-USAID	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-			Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe sektori i Mjedisit	Mbrojtja mjedisore sipas standrateve të mjedisit	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Objektivi strategjik 4: Mbështetja e komuniteteve të qëndrueshme dhe të shëndetshme, me cilësi jetese të përmirësuar, mundësi më të mira zhvillimi në arsim dhe punësim, si dhe nivel më të lartë aksesit në aspektin social-kulturor.									
O4P1: Rikonstruksioni i objekteve arsimore shëndetësore dhe me funksione publike me probleme fizike, si dhe përshtatja e mjediseve për të plotësuar kërkesat, kapacitetet dhe standardet.									
Pr.1: Rikonstruksioni i shkollave 9-vjeçare në fshatrat Grabovë, Nartë, Mashan, Holtas, Gjerë dhe shkollës Asllan Shahini qytet Gramsh.	Banka Botërore Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Poroçan, Skenderbegas, Kodovjat, Gramsh	Bashkia Gramsh	-			Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rritja e cilësisë së mësimdhen ies dhe plotsimi i strandrteve sipas legjislacion it përkatës	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.2: Ndërtimi i shkollave 9-vjeçare në fshatrat Kukuçovë, zgjupë, Kabash dhe Lleshaj.	Banka Botërore Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Poroçan	Bashkia Gramsh	-			Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rritja e cilësisë së mësimdhen ies dhe plotsimi i strandrteve sipas legjislacion it përkatës	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.3: Përmirësimi i kushteve laboratorike dhe sportive të objekteve arsimore 9-vjeçare dhe të mesme në bashki.	Banka Botërore Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	Bashkia Gramsh të gjitha NjA-të	Bashkia Gramsh	-			Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rritja e cilësisë së mësimdhen ies dhe plotsimi i strandrteve sipas legjislacion it përkatës	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.4: Rikonstruksioni i plotë i shkollës së mesme në Tunjë	Banka Botërore Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Tunjë	Bashkia Gramsh	-			Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rritja e cilësisë së mësimdhen ies dhe plotsimi i strandrteve sipas legjislacion it përkatës	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore

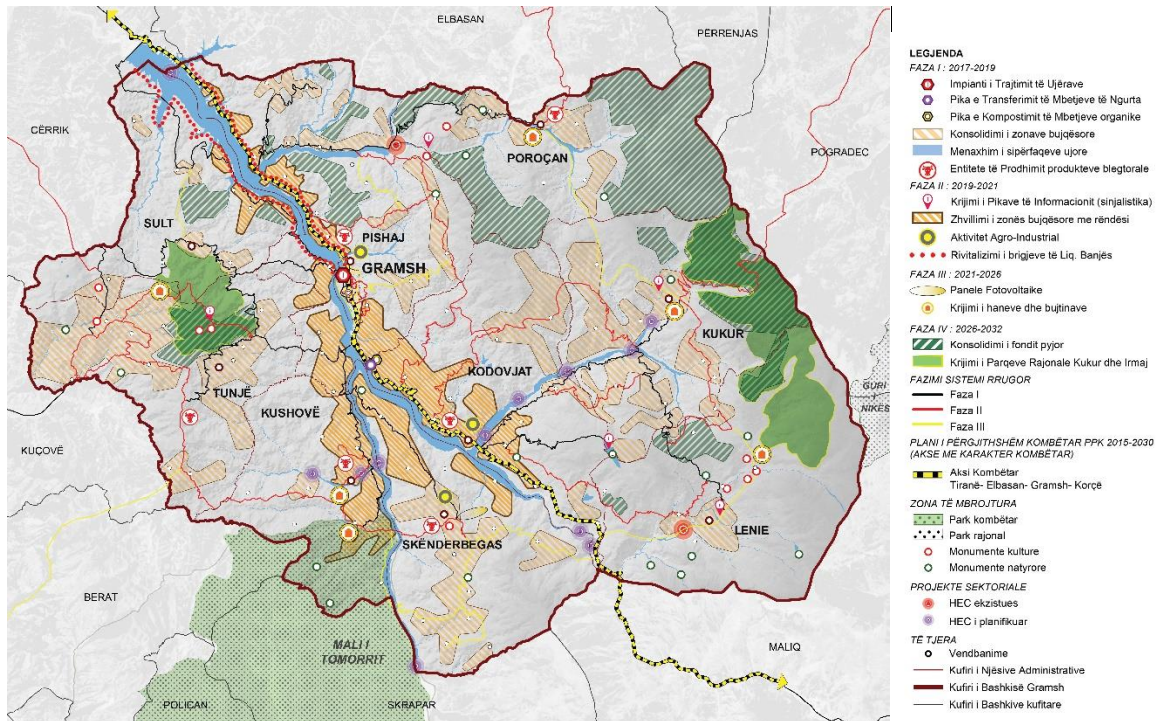
Pr.5: Rikonstruksioni i ndërtesave publike të njëjësive administrative Kushovë dhe Sult	Banka Botërore Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Kushovë, Sult	Bashkia Gramsh	-				Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Permirësim i i sherbimeve administate ve në NjA	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.6: Rikonstruksioni i qendrave shëndetsore në fshatrat Siman dhe Ermenjë si dhe ndërtimi i qendrës shëndetsore në fshatrat Bratile dhe Kokël.	Banka Botërore Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Kodovjat, Skenderbegas	Bashkia Gramsh	-				Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rrija e numrit të personave që aksesohen nga sherbimi shëndetsor	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.7: Rikonstruksioni i Spitalit të Qytetit të Gramshit	Banka Botërore Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rrija e numrit të personave që aksesohen nga sherbimi shëndetsor	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
O4P2: Rikonstruksioni ndërtimi dhe rehabilitimi i shesheve kryesore në qytet dhe në qendrat e njëjësive administrative dhe fshatrave.										
Pr.8: Ndërtimi i sheshit në afërsi të kishës në zgjatimin e bulevardit të ri të qytetit.	Banka Botërore Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rritja e siperfaqeve publike dhe shesheve në qytet	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.9: Rikonstruksioni i shesheve të qendrave të njëjësive administrative Poroçan, Kukur, Lenie, Sult, Kushovë, Skenderbegas, Pishaj,Tunjë, Kodovjat dhe fshatrat Grabovë, Sotirë	Banka Botërore Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	Bashkia Gramsh të gjitha NjA-të	Bashkia Gramsh	10 000 000 euro				Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Plotësimi i standarteve të planifikimit dhe i zonave të hapsirave publike.	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
O4P3: Zhvillimi social-kulturor dhe sportiv i popullsisë duke rehabilituar infrastrukturën ekzistuese dhe duke shtuar objekte sociale e kulturore në shërbim të nevojave të komunitetit.										
Pr.10: Projekti për rikonstruksionin i godinës së Komisarariatit Policor dhe kthimi në zyra për shërbime administrative të institucionit të Bashkisë Gramsh.	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia- Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve	Pwrmirësi mi i shwrbimev e administate ve në	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore

								Publike	bashki	
Pr.11: Projekti për rikonstruksionin e bibliotekës së qytetit	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rritja e numrit të personave që frekuentojnë bibliotekën	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.12: Projekti për rikonstruksionin e muzeut të qytetit	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rritja e numrit të personave që frekuentojnë muzeun.	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.13: Projekti për rikonstruksionin i Stadiumit dhe Pallatit të Sportit në qytet.	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	7 000 000 euro				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rritja e numrit të personave që ushtojnë sport	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.14: Projekti për rikonstruksionin Pallatit të Kulturës në qytet.	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit dhe Drejtoria e Sherbimeve Publike	Rritja e numrit të personave që ushtojnë sport	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
O4P4: Zhvillimi i qëndrueshëm i hapësirave të lira në Gramsh, gjelbërimit dhe hapësirave me karakter të veçantë për t'i shërbyer funksionit mjedisor dhe estetik për qytetin.										
Pr.15: Projekti për rivitalizimin e bregut të Liqenit të Banjës	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh, Kushovë, Skenderbegas, Pishaj, Sult	Bashkia Gramsh	1 500 000 euro				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	Rritja e vizitorëve dhe rritja e numrit të personave që ushtojnë sportet e aventurës në zonë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.16: Projekti për ndërtimin e zonës rekreative në qytet në fushën e bregut të Lumit Devoll	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	7 000 000 euro				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	Rritja e vizitorëve dhe rritja e hapësirave të gjelbra e rekreative në zonë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore

Pr. 17: Projekti për ndërtimin e parkut tërthor të qytetit i cili lidh parkun e bregut të lumit me zonën e kodrave në pjesën lindore të qytetit.	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	Rritja e vizitorëve dhe rritja e hapsirave të gjelbra e rekreacionale në zonë	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore
Pr.18: Projekti për ndërtimin e varrezave të reja të qytetit	BERZH, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve Bashkia Gramsh	NjA Gramsh	Bashkia Gramsh	-				Bashkia-Drejtoria e Urbanistikës dhe Planifikimit	-	Nuk ka nevojë për ndryshime institucionale dhe ligjore

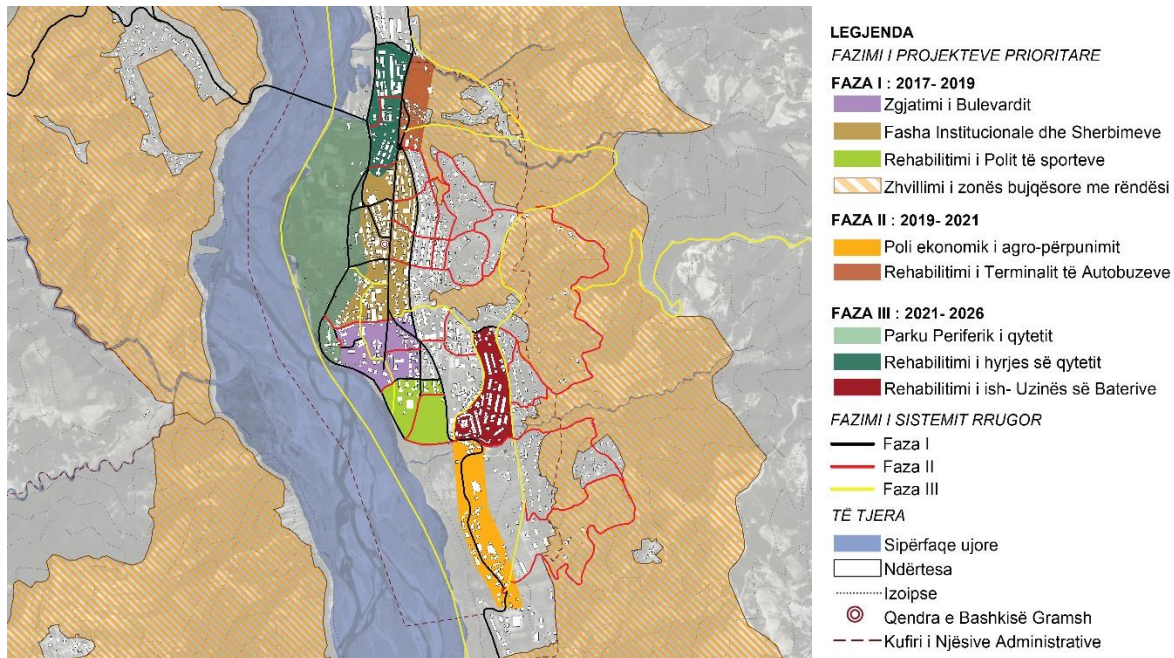
Në hartën e mëposhtme janë paraqitur projektet strategjike sipas prioriteteve të Bashkisë Gramsh që parashikon Dokumenti i Strategjisë së Zhvillimit të Territorit.

Figura 44 Harta e projekteve strategjike sipas Fazave Zhvillimore në Bashki

Burimi: MetroPOLIS sh.p.k dhe Bashkia Gramsh, 2017

Figura 45 Harta e projekteve strategjike sipas Fazave Zhvillimore në Qytet

3.1 Projektet prioritare të zhvillimit

Në këtë seksion paraqiten disa nga projektet më kryesore të listës së sipërme të cilat zhvillohen në projekt-fisha.

Titulli i Projektit	1. Ndërtimi një pike grumbullimi të produkteve bujqësore në hyrjen jugore të qytetit.
Konteksti i Projektit	Bashkia e re Gramsh ka një potencial të madh të prodhimit të produkteve bujqësore, por grumbullimi i tyre ngelet një problem i vazhdueshëm. Për këtë arsye, sot në Bashkinë e Gramshit ndjehet tepër e nevojshme të ndërtohet një pikë grumbullimi për produktet bujqësore.
Përshkrimi i Projektit	Pika e grumbullimit propozohet të ndërtohet në hyrjen jugore të qytetit, ndërsa projekti përfshin hartimin e projektit të objektit të pikës së grumbullimit si dhe zbatimin e tij. Kjo pikë grumbullimi synon të shërbejë si qendër rajonale duke furnizuar në këtë mënyrë edhe bashkitë fqinje. Sipas projektit, kjo qendër grumbullimi do të ketë ambientet e magazinimit dhe të parkimit të mjeteve të transportit.
Partnerët	Bashkia Gramsh, komuniteti lokal, fermerët lokalë, FZHR, FSHZH, Ministria e Bujqësisë
Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Ky projekt siguron efikasitet më të lartë të prodhimit dhe tregtimit bujqësor të produkteve të serave dhe të arave. • Projekti ka potencial të mbledhë edhe prodhime bujqësore në nivel rajoni.
Objektivi	Rritja e performancës bujqësore e blegtorale të zonave me karakter rural, duke përmirësuar rrjetin e shkëmbimeve dhe tregtisë së produkteve bujqësore.
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Hartimi i projektit teknik; • Aplikimi në institucionet përkatëse, p.sh., tek FZHR, etj. dhe sigurimi i financimit nga fonde të posaçme shtetërore, ose donacione; • Zbatimi i projektit; • Vlerësimi dhe përkthimi i faturës financiare në tarifat përkatëse;
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Ndërtimi i pikës së grumbullimit dhe infrastrukturës përkatëse brenda vitit 2018; • Rritje e produktivitetit bujqësor dhe ulja e skarcave në prodhime të produkteve të brishta të serave; • Përmirësimi i kushteve të grumbullimit të produkteve bujqësore.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Pamundësia e sigurimit të vlerës financiare për të përballuar koston e projektit; • Humbja e statusit ndërvendor të pikës së grumbullimit për shkak të pozicionit të distancuar nga rrugët kombëtare.
Faza e projektit	Koncept-ide

Vlera e Projektit	40 000 000 leke
Vlerësimi i përparësive	Afatmesëm

Titulli i Projektit	2. Krijimi i një qendre agro-industriale për përpunimin, përgatitjen e prodhimeve në shkallë rrethi, si: produkte bujqësore dhe blegtorale në hyrjen jugore të qytetit.
Konteksti i Projektit	Ky projekt hartohet me synimin për t'i ardhur në ndihmë prodhuesve në shkallë rrethi që të kenë mundësi të shesin prodhimet e tyre me qëllim përpunimin e tyre. Kjo përfshinë një gamë të gjerë produktesh si ato bujqësore e blegtorale. Kjo qendër agro-industriale është menduar të pozicionohet në hyrjen jugore të qytetit të Gramshit.
Përshkrimi i Projektit	Ndërtimi i kësaj qendre agro-industriale ndikon pozitivisht në ekonominë e Bashkisë së Gramshit dhe krijon mundësi për përpunimin dhe tregtimin e tyre.
Partnerët	Bashkia Gramsh, Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave, Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregëtisë dhe Sipërmarrjes, Shoqata e Fermerëve
Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> Bashkia Gramsh ka kapacitete prodhuese për produktet bujqësore dhe blegtorale të larta dhe duhet krijuar mundësia e përpunimit dhe tregëtimit të tyre brënda territorit të bashkisë; Tregëtimi dhe përpunimi i produkteve bujqësore në Bashkinë Gramsh ndikon në rritjen ekonomike të bashkisë.
Objektivi	Thithja e investimeve në sektorin e bujqësisë, për të krijuar infrastruktura për përpunimin dhe tregëtimin e produkteve bujqësore dhe blegtorale.
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> Sigurimi i fondeve për hartimin e projekteve për ndërtimin e tregjeve dhe pikave të magazinimit; Ndërtimi i tregjeve dhe pikave të grumbullimit dhe magazinimit.
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> Rritja e nivelit të punësimit, duke hapur vende të reja pune për banorët në sektorin e bujqësisë dhe shërbimeve; Rritja e të ardhurave të bashkisë, nga tregëtimi i produkteve bujqësore dhe blegtorale në tregjet lokale.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> Dëmtimi i produkteve bujqësore dhe blegtorale për shkak të mungesës së infrastrukturës mbështetëse; Zgjedhja e zonave të përshtatshme për ndërtimin e tregjeve dhe pikave të grumbullimit dhe magazinimit të produkteve bujqësore e blegtorale.
Faza e projektit	Koncept
Vlera e Projektit	50 000 000 leke
Vlerësimi i përparësive	Afatmesëm

Titulli i Projektit	3. Projekti për rehabilitimin dhe pastrimin e kanaleve vaditëse dhe kulluese të parë dhe të dytë në të gjithë bashkinë Gramsh
Konteksti i Projektit	Një menaxhim i mirë i sistemit vaditës dhe kullues është i rëndësishëm pasi ndikon drejtpërsëdrejti në prodhimin bujqësor, cilësinë e tokave bujqësore dhe ndihmon në shmangien e përmbytjeve. Aktualisht, sistemi ujitës dhe kullues në Bashkinë e Gramshit ka probleme të shumta fizike, sepse është mjaft i amortizuar dhe kërkon mirëmbajtje dhe ndërhyrje të vazhdueshme në mënyrë që tokat të furnizohen me ujë në të gjitha stinët sidomos në stinën e verës.
Përshkrimi i Projektit	Projekti do të përfshijë një analizë të detajuar të problematikave të sistemit vaditës dhe kullues në të gjitha njësitë si dhe do të evidentohen zonat të cilat kanë nevojë për rehabilitim dhe ndërhyrje fizike. Projekti do të konsistojë në ndërhyrje fizike si p.sh., pastrim i kanaleve, zgjerim i tyre, shtim dhe mirëmbajtje.
Partnerët	Bashkia Gramsh, Bordi i Kullimit Gramsh, Ministria e Bujqësisë, komuniteti, sektori privat
Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Projekti do të ndikojë në përmirësimin fizik të kanaleve duke i kthyer ato në kanale vaditëse dhe kulluese funksionale; • Projekti do të rinovojë sistemin ujitës dhe do të përmirësojë qarkullimin e ujit duke shmangur përmbytjet.
Objektivi	Rehabilitimi i rrjetit kullues dhe vaditës për të gjithë territorin e Bashkisë Gramsh
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Krijimi i partneritetit Bashki-Drejtoria e Bordit të Kullimit; • Promovimi i projektit dhe thithja e investimeve; • Hartimi i projektit dhe nisja e punimeve; • Hartimi i programit të monitorimit dhe mirëmbajtjes.
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Rritje e sasisë së ujit për vaditjen e tokave bujqësore; • Monitorim i sistemit dhe mirëmbajtje e tij; • Ulje e rrezikut të përmbytjes së tokave bujqësore dhe urbane.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Gjetja e fondeve për financim; • Sistemi kullues dhe ujitës do të kenë nevojë të vazhdueshme për mirëmbajtje dhe mungesa e saj do të ndikojë në mosfunksionimin e tyre.
Faza e projektit	Koncept

Vlera e Projektit	100 000 000 leke
Vlerësimi i përparësive	Afatgjate

Figura 46 Shembull i ndërtimit të bujtinave

Burimi: STUDIO GELLNER, ITALI, 1954

Figura 47 Shembull i ndërtimit të bujtinave

Burimi: OLSON KUNDIG ARCHITECTS, SHBA, 2007

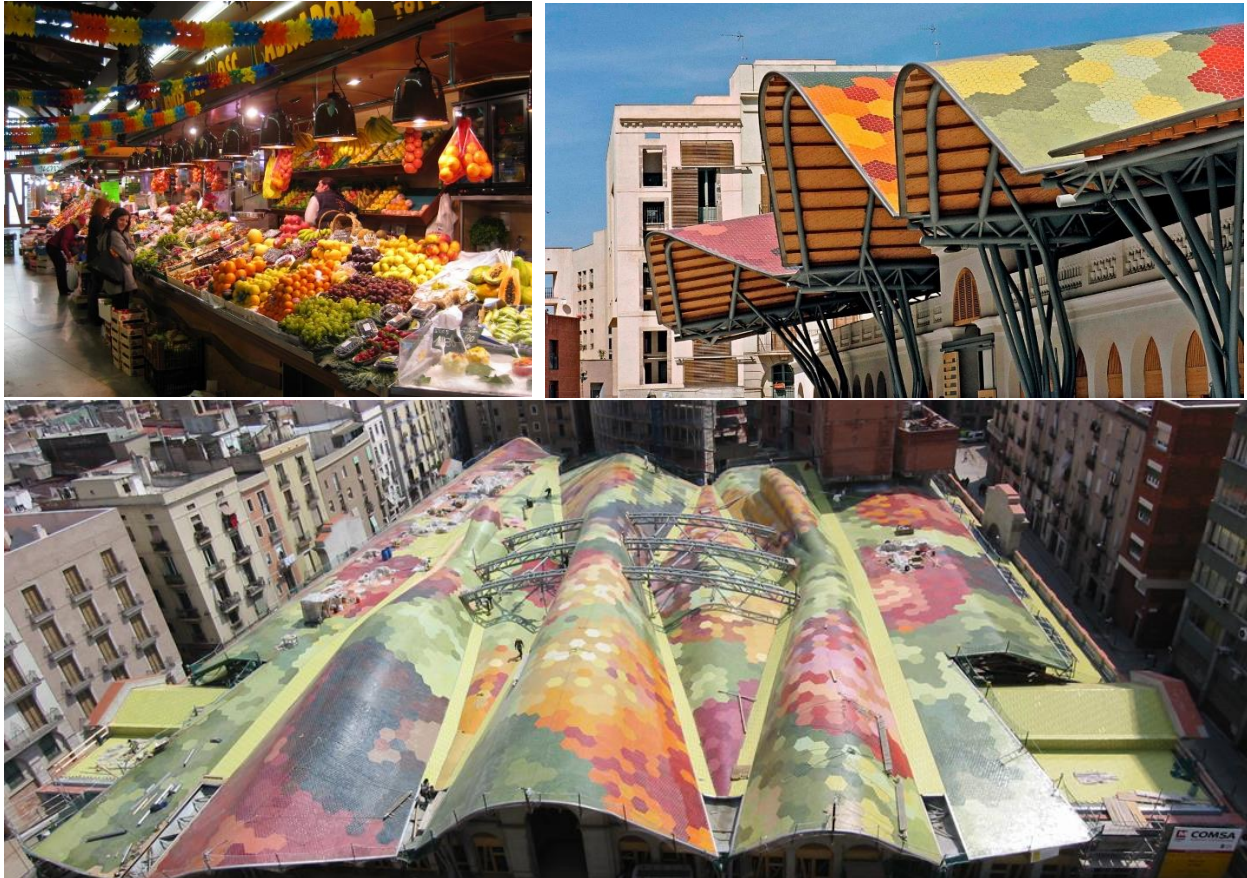
Titulli i Projektit	4. Projekti për ndërtimin e bujtinave në zonat turistike të bashkisë Gramsh (Sotirë, Irmaj, Poroçan, Kukur, Grabove, Liq i Dushkut)
Konteksti i Projektit	Ky projekt hartohet në kuadër të zhvillimit të infrastrukturës mbështetëse për turistët të cilët shprehin interesin e tyre për të vizituar këtë zonë dhe pikat e saj turistike më të preferuara për ata. Këto bujtina do të ofrojnë shërbime për turistët dhe do të kenë kapacitete të konsiderueshme që mbulon nevojat.
Përshkrimi i Projektit	Në zonat turistike si: Sotirë, Irmaj, Poroçan, Kukur, Grabove, Liqeni i Dushkut, ndodhen vendbanime të cilat kanë banesa të cilat mund të kthehen në bujtina dhe vet banorët t'i menxhojnë ata për të mirëpritur turistët.
Partnerët	Bashkia Gramsh, Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregtisë dhe Sipërmarrjes, Komuniteti Lokal, Sipërmarrsit, Agjencia Kombëtare e Turizmit
Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Mbështetja e nismave të promovimit të turizmit; • Zhvillimi i turizmit për mbështetjen e ekonomisë së zonës.
Objektivi	Ndërtimi i bujtinave në mbështetje të zhvillimit të turizmit në zonat turistike si: Sotirë, Irmaj, Poroçan, Kukur, Grabove, Liqeni i Dushkut.

Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Krijimi i marrveshjes me Ministrinë e Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregtisë dhe Sipërmarrjes; • Trajnimi i banorëve për zhvillimin dhe funksionimin e bujtinave .
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Ngritja e bujtinave në vendbanimet pranë zonave turistike; • Trajnimi i komunitetit të përfshirë në këtë projekt; • Rritja e numrit të vizitorve.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Mungesa e fondeve për hartimin e projektit.
Faza e projektit	Koncept
Vlera e Projektit	5 000 000 euro
Vlerësimi i përparësive	Afatmesëm-Afatgjate

Titulli i Projektit	5. Restaurimi i bllokut qendror të banimit në qytetin e Gramshit si një zone e cila ruan arkitekturën e kohës së diktaturës dhe zhvillimi i bizneseve të vogla me qëllim diversifikimin e veprimtarisë ekonomike të zonës.
Konteksti i Projektit	Ky projekt hartohet në kuadër të përmirësimit të kushteve fizike, mjedisore, higjienike, funksionale dhe estetike të bllokut qendror të banimit në qytetin e Gramshit, me synimin e rigjenerimit të këtij blloku urbane, dhe rritjes së vlerës së truallit në këtë zonë administrative me potencial zhvillimin e veprimtarisë ekonomike.
Përshkrimi i Projektit	Projekti ka si synim pastrimin, ridizenjimin dhe mobilimin urban të bllokut qendror të banimit, projektimin estetik e funksional të hapësirës, duke i dhënë mundësinë zhvillimit të bizneseve të vogla me symin përmirësimit të veprimtarisë ekonomike në qytetin e Gramshit duke u konsideruar si një zonë e rëndësishme për banorët.
Partnerët	Bashkia Gramsh, komuniteti lokal
Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Projekti i shërben rigjenerimit të zonave urbane të ndërtuara në stilin e realizmit socialist, të cilat do i nënshtrohen ndërhyrjeve vitalizuese; • Projekti rivitalizon bllokun qendror të banimit, si qendër të aktiviteteve turistike/ekonomike potenciale të bashkisë Gramsh; • Projekti mundëson akses më të mirë në zonën qendrore.

Objektivi	Projekti kontribuon në Politikën 2 të Objektivit 1 “Nxitja dhe zhvillimi i ndërtimeve nëpërmjet zgjerimit densifikimit dhe diversifikimit të tyre për zhvillimin e sektorit të shërbimeve në qytet”
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Kryerja e Studimit të detajuar, që përfshin detajet tekniko-inxhinierike, si dhe analizimin e strukturës aktuale urbane dhe metodave të shtrimit/punimit më të lidhura me kontekstin lokal; • Gjetja e mënyrave të financimit/caktimit të buxhetit.
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Akses më i mirë në zonë; • Përmirësim estetik i fasadave/shesheve/bllokut të banimit; • Shtimi sipërfaqeve të gjelbra në qytetin e Gramshit.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Pamundësia financiare për të përballuar koston e projektit në gjithë komponentët e tij; • Moskryerja e punimeve në përputhje me pritshmëritë kohore.
Faza e projektit	Studim / Projektim
Vlera e Projektit	2 500 000 euro
Vlerësimi i përparësive	Afatmesëm

Figura 48 Shembull i një tregu

Burim: MIRALES TAGLIABUE I SANTA CATERINA MARKET, SPANJË, BARCELONA, 2007

Titulli i Projektit	6. Rehabilitimi dhe rigjenerimi i zonës së tregut aktual të perimeve në Gramsh
Konteksti i Projektit	Bashkia e re Gramsh ka një potencial të madh të prodhimit të produkteve bujqësore, por tregtimi i tyre ngelet një problem i vazhdueshëm. Për këtë arsye, sot në Bashkinë e Fierit ndjehet tepër e nevojshme të rehabilitohet tregu aktual në të cilin tregtohen prodhimet bujqësore të zonës.
Përshkrimi i Projektit	Projekti për rehabilitimin dhe rigjenerimin e zonës së tregut përfshin hartimin e projektit të rigjenerimit të objektit të tregut si dhe zbatimin e tij. Tregu synon të shërbejë si treg rajonal duke furnizuar në këtë mënyrë edhe bashkitë fqinje. Sipas projektit, tregu i ri do të ketë ambientet e magazinimit, të shitjes si dhe të parkimit të mjeteve të transportit.
Partnerët	Bashkia Gramsh, komuniteti, sektori privat, Fermerët, Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregtisë dhe Sipërmarrjes

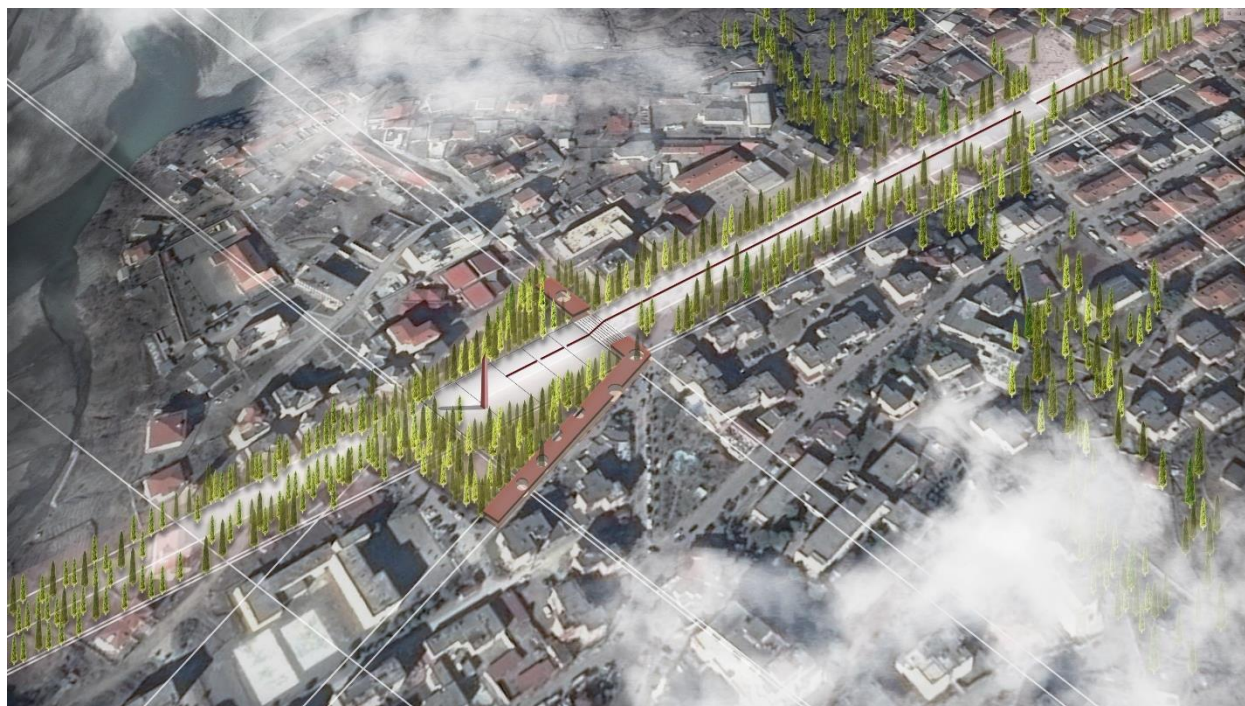
Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Projekti do të shërbejë për tregtimin e produkteve bujqësore • Projekti do të ndikojë në zhvillimin ekonomik lokal të bashkisë duke rritur fitimet dhe duke rritur numrin e të punësuarve
Objektivi	Mbështetje, marketim, promovim dhe aftësim i biznesit lokal në funksion të zhvillimit të ekonomisë lokale në ofrim të kushteve më të mira të tregtimit.
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Krijimi i partneritetit Bashki- Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregtisë dhe Sipërmarrjes – Investitor; • Promovimi i projektit dhe thithja e investimeve; • Hartimi i projektit dhe nisja e punimeve.
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Rritja e nivelit të zhvillimit ekonomik; • Nxitje e prodhimit bujqësor; • Përmirësimi i kushteve të tregtimit të produkteve bujqësore.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Gjetja e fondeve për financim; • Vështirësia e krijimit të partneritetit publik-privat.
Faza e projektit	Koncept
Vlera e Projektit	2 500 000 euro
Vlerësimi i përparësive	Faza I

Titulli i Projektit	7. Rigjerimi dhe rehabilitimi mjedisor i zonës ish-industriale në hyrje të qytetit dhe zhvillimi i saj si zonë shërbimesh tregtare punishtesh dhe si zonë banimi.
Konteksti i Projektit	Kjo zonë është e pintepruar funksionalisht me qytetin, ndonëse ndodhet në pikë mjaft qendrore të tij. Në të vërehet degradim strukturor dhe amortizim i objekteve, si dhe ndotje e tokës dhe e ujërave nëntokësore nga veprimtaria e dikurshme industriale. Për më tepër kjo zonë është aset i rëndësishëm për qytetin, e cila duke mos u përdorur krijon kapital të humbur. Nëse ky projekt integrohet me projektet e tjera të parashikuar, për studimin e rikuperimit të nivelit të ndotjes në tokë nga këto aktivitete, atëherë këto zona i përgjigjen mirë kërkesës në nivel qyteti për zgjerim të zonave të banimit.

Përshkrimi i Projektit	Ky projekt synon të zgjidhë në mënyrë përfundimtare problematikën e mbetjeve industriale në këtë zonë të rëndësishme ish-industriale të bashkisë. Projekti ka si fokus rehabilitimin mjedisor të tokës dhe strukturave në zonat ish industriale. Pas aplikimit të strategjive të rehabilitimit mjedisor dhe konstruktiv/arkitektonik të ndërtesave, pastrimit të tokës, shtimit të gjelbërimit që i përgjigjet funksioneve rigjeneruese, projekti synon t'i kthejë zonat në qendra të integruara me qytetin, të fokusuara në ofrimin e shërbimeve tregtare dhe punishtesh.
Partnerët	Bashkia Gramsh, komuniteti lokal, Ministria e Mjedisit, Ministria e Ekonomisë dhe Financave, FZHR, OJQ, Ministria e Energjisë dhe Industrisë, etj.
Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Ky projekt do sjellë një përmirësim mjedisor të ndjeshëm në qytetin e Gramshit; • Projekti do risjellë në funksionim një zonë që përbënte një barrë vizuale dhe mjedisore për qytetin; • Realizimi i projektit do të ndikonte në krijimin e profilit turistik të bashkisë dhe qytetit.
Objektivi	Projekti kontribuon në Politikën 2 të Objektivit 1 “ Nxitja dhe zhvillimi i ndërtimeve nëpërmjet zgjerimit, densifikimit dhe diversifikimit të tyre për zhvillimin e sektorit të shërbimeve në qytet”.
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Faza 1: Hartimi i projekt-idesë dhe aplikimi për fonde. Hartimi i studimit për marrjen e masave mjedisore për rehabilitimin e zonës, pastrimin e tokës, zbutjen e amortizimit, etj.; • Faza 2: Zbatimi i masave rikuperuese, plotësimi i zonave me infrastrukturën e gjelbër që i përshtatet funksionit; • Faza 3: Hartimi i strategjisë për ndryshimin funksional të zonës, në funksion të rekreacionit, shërbimeve publike, tregtare etj., duke përfshirë partneritete të mundshme me sektorin privat, mbi bazën e vendimeve të PPV-së; • Faza 4: Dizenjimi funksional dhe estetik i zonës në përputhje me funksionin e ri.
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Ulja e nivelit të ndotjes së tokës në zonat ish-industriale; • Përmirësimi i situatës së gjelbërimit në qytet, e cila ndikon në rritjen e cilësisë së ajrit; • Krijimi i poleve të reja rekreative të qytetit, si mundësi atraksioni turistik-tregtar në rang rajonal.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Ndotja e tokës dhe e ujërave nëntokësore mund të jetë përhapur përtej zonës së projektit; • Kërkohej investim i lartë për të ndjekur të gjithë hapat e projektit, që nga pastrimi deri të ndryshimi i funksioneve dhe dizenjimi në trajtë parku rekreativ dhe banimi;
Faza e projektit	Koncept ide

Vlera e Projektit	10 000 000 euro
Vlerësimi i përparësive	Afatgjatë

Figura 49 Skema konceptuale e Zgjerimit të Bulevardit

Burimi: METROPOLIS, 2017

Titulli i Projektit	8. Zhvillimi i zonës së bulevardit të ri si zonë shërbimesh tregtare dhe banimi në të dy krahët e bulevardit
Konteksti i Projektit	Projekti fokusohet në nevojat e zhvillimit të shërbimeve tregtare fillimisht që do të nxisin zhvillimin ekonomik të qytetit të Gramshit. Kjo e integruar me zhvillimin e banimit në të dy krahët e bulevardit përbënë një element nxites për zhvillimin e qytetit dhe i jep mbështetje atij.
Përshkrimi i Projektit	Projekti konsiston në ndërtim dhe rehabilitim. Ndërhyrjet konsistojnë në përmirësim të fasadave të objekteve, krijimin e hapësirave të nevojshme për ofrimin e shërbimeve tregtare, zgjerim të trotuareve, pajisje me sinjalistikën e duhur rrugore, dhe ndërhyrje të tjera të nevojshme.
Partnerët	Bashkia Gramsh, komuniteti lokal, Ministria e Zhvillimit Urban

Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Projekti vjen si nevojë e rritjes dhe përmirësimit të zhvillimit të zonës në qytetin e Gramshit; • Rritja e rëndësise së zonës duke u konsideruar një zonë potenciale e qytetit.
Objektivi	Projekti kontribuon në Politikën 2 të Objektivit 1 “Nxitja dhe zhvillimi i ndërtimeve nëpërmjet zgjerimit, densifikimit dhe diversifikimit të tyre për zhvillimin e sektorit të shërbimeve në qytet”.
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Hartimi i projekt zbatimit; • Diversifikimi i zonës me shërbime tregtare dhe banimi.
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Përmirësimi i ofrimit të shërbimeve në këtë zonë; • Rritja e frekuentimit dhe vlerës së zonës.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Tkurrja e sektorit të ndërtimtarisë në rajon, duke mos mundësuar krijimin e partneriteteve për strehimin social; • Vështirësitë në gjetjen e mjeteve të financimit për ndërtimin e banesave sociale që të përmbushin nevojat për strehim të të gjithë bashkisë Gramsh.
Faza e projektit	Koncept ide
Vlera e Projektit	7 000 000 euro
Vlerësimi i përparësive	Afatmesëm

Figura 50 Shembull i rehabilitimit dhe sistemit të rrugëve

Burimi: LJB ARCHITECTURE AND LANDSCAPE, NORVEGJI, 2012

Titulli i Projektit	9. Projekti për rehabilitimin dhe sistemin e disa seksioneve të rrugës orbitale Dushk-Sult-Sarasel-Jaçe-Brasnik-Dumbreas-Kushovë-Skenderbegas-Bratilë-Lenie-Grabovë-Gribë-Kukur- Rrashtan- Gjerë-Holtas-Poroçan-Drizë.
Konteksti i Projektit	Sistemi rrugor përbën një nga pika kryesore të zhvillimit të bashkisë. Disa nga akset kryesore të cilat mundësojnë lidhjen ndërmjet zonave të ndryshme të qytetit të Gramshit, kanë shfaqur shenja amortizimi nga përdorimi ndër vite. Duke vështirësuar kalimin e qytetarëve me automjete si dhe kalimin e këmbësorëve nga dëmtimi ose mungesa e trotuarëve në disa segmente përgjatë këtyre askseve. Sa i përket gjëndjes së infrastrukturave, është vënë re se pjesa më e madhe e rrugëve lokale paraqitet në gjëndje të pashtruar dhe me një nevojë emergjente për rikonstruktim.
Përshkrimi i Projektit	Projekti konsiston në rehabilitim dhe sistemin të disa seksioneve rrugore orbitale si: - Dushk-Sult-Sarasel-Jaçe-Brasnik-Dumbreas-Kushovë-Skenderbegas-Bratilë-Lenie-Grabovë-Gribë-Kukur- Rrashtan- Gjerë- Holtas-Poroçan-Drizë.
Partnerët	Bashkia Gramsh, Ministria e Transportit dhe Infrastrukturës, Fond i Zhvillimit të Rajoneve, sektori privat, komuniteti
Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Rritje e aksesueshmërisë në territorin e Bashkisë Gramsh; • Ulja e kohës mesatare të udhëtimit dhe rritja e sigurisë së udhëtarëve.

Objektivi	Përmirësimi i infrastrukturës rrugore, me qëllim krijimin e lidhjeve më të mira fizike në territorin e bashkisë dhe rritjen e nivelit të aksesueshmërisë dhe sigurisë së udhëtarëve.
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Hartimi i projektit teknik për rikonstrukcion rruge; • Sigurimi i fondeve për zbatimin e projektit nëpërmjet krijimit të partneriteteve; • Krijimi i marrëveshjeve me banorët në rast shpronësimesh, dhe hartimi i skemave të shpronësimit.
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Rritja e aksesit dhe lidhje me e mirë mes territoreve të bashkisë; • Përmirësimi i cilësisë së infrastrukturave dhe ulja e kohës së udhëtimit; • Nxitja e zhvillimit ekonomik përgjatë akseve rrugore.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Zbatimi i projektit kërkon fonde të shumta të cilat nuk mund të përballohen vetëm nga Bashkia Gramsh; • Procesi i hartimit dhe zbatimit të projekteve zgjat në kohë; • Përmirësimi i infrastrukturave rrit rrishtun e urbanizimit të tokave bujqësore dhe natyrore.
Faza e projektit	Koncept-Projekt
Vlera e Projektit	40 000 000 euro
Vlerësimi i përparësive	Faza I, II, III

Figura 51 Skemë Konceptuale për ndërtimin e By- Passit

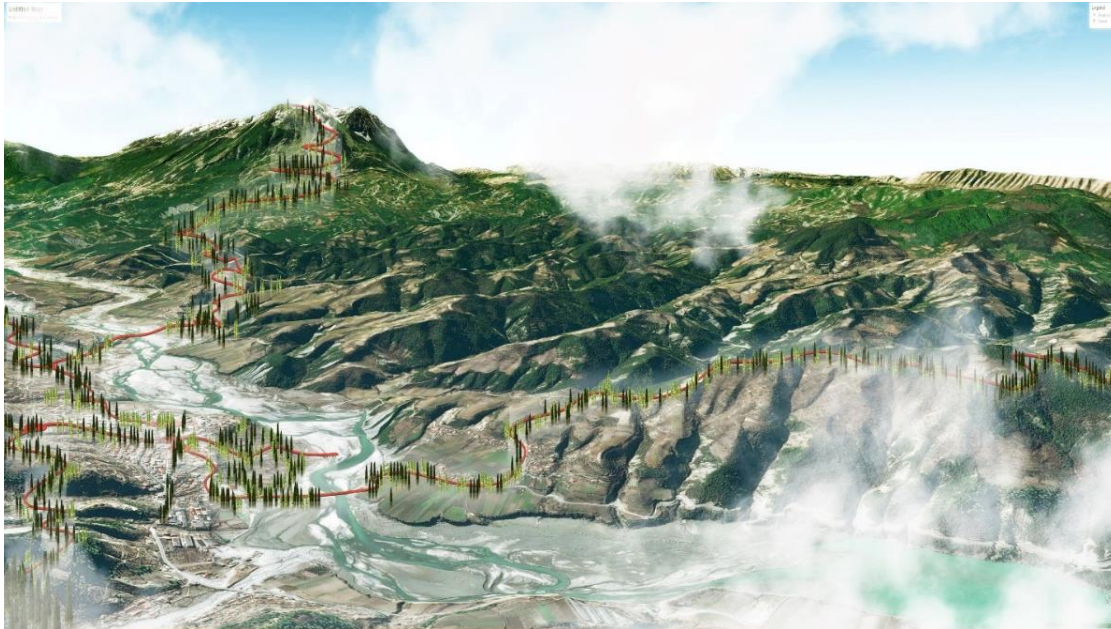

Burimi: METROPOLIS, 2017

Titulli i Projektit	10. Projekti për ndërtimin e By-Passit të qytetit në anën lindore të tij.
Konteksti i Projektit	Ndërtimi i By-Passit të Gramshit është një zgjidhje shumë e mirë për të shmangur trafikun në pjesën e brëndshme të qytetit, por ai nuk do jetë efikas nëse nuk do të lidhet me rrjetin rrugor të bashkisë në anën lindore të saj.
Përshkrimi i Projektit	Projekti do të synojë të krijojë një lidhje më funksionale dhe efikase të By-Passit të Gramshit dhe qendrës së qytetit. Projekti do të fokusohet në rehabilitimin e rrugëve kryesore si dhe ndërtimin e kryqëzimeve. Projekti do të jetë teknik dhe do të bazohet në të gjithë parametrat teknikë bashkëkohorë duke siguruar në këtë mënyrë zgjerimin dhe asfaltimin e rrugëve, ndriçimin e tyre, kanalizimet nëntokësore dhe pajisjen me sinjalistikë dhe trotuare.
Partnerët	Bashkia Gramsh, Fondi Shqiptar i Zhvillimit, komuniteti lokal.
Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Ky projekt do të rrisë cilësinë e jetesës së banorëve nëpërmjet përmirësimit të infrastrukturave publike; • Projekti do t'i shërbejë komunitetit të Bashkisë Gramsh, por edhe qytetarëve të cilët kalojnë transit në këto zona;

	<ul style="list-style-type: none"> • By-Passi do të jetë më tepër funksional dhe efikas.
Objektivi	Konsolidimi i lidhjeve të qëndrave kryesore urbane me infrastrukturat kombëtare.
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Promovimi i projektit dhe sigurimi i fondeve; • Marrëveshje me Fondin Shqiptar të Zhvillimit për asistencë teknike dhe financiare.
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Rritje e cilësisë së jetesës së qytetarëve; • Përmirësimi i aksesit ndaj By-Passit të Gramshit; • Lehtësim i trafikut në brendësi të qytetit.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Ekziston rreziku i gjetjes së investimeve që nevojiten për projektin.
Faza e projektit	Projekt
Vlera e Projektit	5 000 000 euro
Vlerësimi i përparësive	Faza I dhe II

Figura 52 Skemë Konceptuale e Zhvillimit të Shtigjeve

Burimi: METROPOLIS, 2017

Figura 53 Shembull i ndërtimeve të hapësirave të shërbimit për rrugët

Burimi: LJB ARCHITECTURE AND LANDSCAPE, NORVEGJI, 2012

Titulli i Projektit	11. Krijimi i një rrjeti shtigjesh, të pajisur me sinjalistikën respektive dhe shërbimet ndihmëse, me destinacione të ndryshme nga qyteti në
----------------------------	---

	drejtim të destinacioneve turistike të bashkisë.
Konteksti i Projektit	Qyteti i Gramshit gjendet në rrëzë të një zone të thellë malore dhe me vlera të mëdha mjedisore e kulturore. Qyteti i Gramshit duhet të shërbejë si qytet akomoduese dhe potencial turistik për këtë zonë dhe në të njëjtën kohë si pikënisja e itinerareve të ecjes në natyrë për të gjithë zonën pasi përmbanë një seri vendesh me inters turistik dhe kulturor.
Përshkrimi i Projektit	Krijimi i një rrjeti shtigjesh peizazhistike/turistike në Gramsh do ti mundësoj atij një marketim më të mirë të vlerave turistike të bashkisë. Këto shtigje i mundësojnë turistëve që të vizitojnë pika të ndryshme turistike dhe të mund të shijojnë peisazhin e bukur të kësaj zone.
Partnerët	Bashkia Gramsh, Ministria e Kulturës dhe Turizmit, Komuniteti, Sektori Privat
Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Rritja e të ardhurave të gjeneruara nga shtimi i numrit të vizitorëve; • Rritja e punësimit në sektorin e turizmit (punime artizanale/ shërbime); • Forcimi i sektorit të hotelerisë nëpërmjet përfshirjes në paketa turistike.
Objektivi	Rritja e vizitorëve turistikë në Bashkinë e Gramshit si dhe aktivizimi i potencialeve turistike në të gjithë territorin e bashkisë.
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Studimi dhe evidentimi i rrjetit të shtigjeve me potencialin më të madh turistik. • Promovimi i idesë dhe lobimi për fonde; • Përgatitja e projektit teknik dhe aplikimi për fonde dhe/ose prokurimi sipas rastit; • Realizimi i zhvillimit të rrjetit të itinerareve; • Konsultime me grupet e interesuara private për hartimin e paketave turistike, për thithjen e turistëve dhe krijimin e aktiviteteve mbështetëse përgjatë itinerarit.
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Integrimi i pikave turistike në paketa të ndryshme turistike; • Shtimi i itinerareve për të krijuar ndërlidhje më të madhe me destinacione turistike të ndryshme; • Evidentimi i Gramshit si një zonë turistike.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Mungesa e bashkëpunimit të komunitetit për krijimin e itinerareve natyrore.
Faza e projektit	Koncept-projekt

Vlera e Projektit	1 500 000 euro
Vlerësimi i përparësive	Afatmesëm

Figura 54 Shembull i ndërtimit të terminalit të autobuzëve

Burimi: METARAUM, Gjermani, Stuttgart, 2015

Titulli i Projektit	12. Sistemimi dhe zgjerimi i terminalit të autobuzëve në qytetin e Gramshit.
Konteksti i Projektit	Gjendja e këtij stacioni paraqitet jo e mirë. Mungesa e një vendqëndrimi të caktuar, orareve fikse të lëvizjes dhe itinerareve, cilësia e dobët e automjeteve të cilat ofrojnë shërbimin, etj., sjellin nevojën emergjente për sistemimin dhe zgjerimin e terminalit në shërbim të njerëzve. Terminali aktual është në përmasa të vogla, dhe nuk mbulon dot gjithë shërbimin aktual urban, ndërkohë që shumë linja ndërqytetëse nisen nga pozicione sporadike në qytet.
Përshkrimi i Projektit	Projekti parashikon zgjerimin e terminalit në pozicionin ku është sot, si pozicion afër qendrës dhe i aksesueshëm lehtësisht në nivel qyteti. Terminali do përmbajë vende parkimi, mundësi parkimi dhe shërbimi për linjat e autobusëve urbane dhe linjat e furgonëve dhe autobusëve ndërqytetës.
Partnerët	Bashkia Gramsh, Ministria e Transportit, Sektori Privat, Komuniteti

Arsyetime i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Ndikon në përmirësimin e cilësisë së transportit publik, përfshi këtu oraret e transportit dhe cilësinë e automjeteve; • Ndhmon sektorin privat të transportit të vendoset në një vendqëndrim dhe nxit konkurrencën e pastër.
Objektivi	Sistemimi dhe zgjerimi i terminalit me qëllim promovimin dhe përmirësimin e transportit publik në bashkinë Gramsh.
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Hartimi i projektit teknik të terminalit; • Hartimi i studimit të fizibiliteti dhe kosto përfitimeve; • Krijimi i partneriteteve dhe tenderimi i projektit; • Nisja e zbatimit të projektit pas hartimit të PDV-së së zonës.
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Përmirësimi i cilësisë së transportit publik • Të lehtësojë jetën e qytetarëve dhe të garantojë dhënien e shërbimit me cilësinë më të mirë; • Shmangie e problemeve të trafikut në pika të tjera qëndrimi të autobusëve.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Mungesa e bashkëpunimit të komunitetit për krijimin e itinerareve natyrore
Faza e projektit	Koncept-projekt
Vlera e Projektit	7 000 000 euro
Vlerësimi i përparësive	Afatmesëm

Titulli i Projektit	13. Krijimi i parkut rajonal në zonën e Kalasë së Irmajit.
Konteksti i Projektit	Zona e kalasë së Irmajt është shumë interesante nga pikëpamja e peisazhit dhe e kontributit që ajo mund të jap në shtimin e vlerave mjedisore përveç atyre kulturore që vet kalaja përfaqëson. Gjithashtu rezultat pozitiv i pyllëzimit shmang erozionin e shpateve dhe rrëshqitjen së tokës i cili mund të rrezikoj zonat e banuara.
Përshkrimi i Projektit	Projekti synon të rivlerësojë peizazhin kodrinor si potencial për t'u shndërruar në një park për Bashkinë Gramsh. Kjo do të rrisi numrin e vizitorve pasi kthehet në një potencial natyror të zonës.

Partnerët	Bashkia Gramsh, Ministria e Mjedisit, FSHZH, komuniteti lokal, sektori privat, donatorë sipas rastit
Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Ky projekt shërben për integrimin e Gramshit në rrjetin e itinerareve natyrore rajonale e turistike, duke e kthyer qytetin në qendër potenciale turistike; • Projekti shërben për të ofruar një hapësirë të shëndetshme rekreative për vendbanimet; • Ndikon në rritjen e vlerave turistike të zonës.
Objektivi	Projekti kontribuon në Politikën 2 të Objektivit 3 “Programi për krijimin e parqeve rajonale në zonat mjedisore që cilësohen si zona me biodiversitet të lartë duke mbrojtur dhe konservuar faunën dhe florën si dhe elementet e fortë natyror, peizazhistik, e historiko- kulturor”.
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Analizimi i zonës dhe evidentimi i burimeve natyrore me vlerë për një plan peizazhi dhe eko-turizmi; • Promovimi i idesë së projektit dhe lobimi për fonde-aplikim sipas rastit në institucione të tjera. Gjetja e investitorëve nëpërmjet inkuadrimit të projektit në strategjinë rajonale të zhvillimit të turizmit; • Hartimi i planit të peizazhit për krijimin e rrjetit të itinerareve dhe për vendosjen e bimësisë në mënyrë të tillë, që të valorizohet zona nga ana mjedisore, por bimësia të jetë vëndase që ti përshtatet kushteve mjedisore; • Zhvillimi i itinerareve natyrore rajonale, nëpërmjet caktimit të sinjalistikës, pikave çlodhëse, pikave të informacionit, etj; • Marketimi i projektit para dhe gjatë zbatimit me qëllim promovimin e ardhjes së grupeve turistike dhe angazhimit të bizneseve të vogla lokale për të ofruar shërbime.
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Rritja e cilësisë së jetës për komunitetin lokal, në aspekt të hapësirës rekreative; • Rritja e numrit të vizitorëve ditorë në parkun natyror, si pjesë e itinerareve rajonale të shëtitjes; • Eliminimi i fenomeneve erozive në ato raste që ekziston të tokës.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Vështirësi në gjetjen e investitorëve që marrin përsipër një pjesë të kostove të projektit
Faza e projektit	Koncept-projekt
Vlera e Projektit	500 000 euro

Vlerësimi i përparësive	Afatgjatë
-------------------------	-----------

Titulli i Projektit	14. Krijimi i parkut rajonal në zonën e Lenies dhe Kukurit.
Konteksti i Projektit	Zona që shtrihet në dy njësitë Lenie dhe Kukur është shumë interesante nga pikëpamja peisazhistike dhe përfaqson vlera natyrore. Në territorin e këtyre njësisive ndodhen pika të ndryshme turistike të cilat i vijnë në ndihmë krijimit të parkut.
Përshkrimi i Projektit	Projekti synon të rivlerësojë peizazhin kodrinor të njësisive Lenie dhe Kukur. si potencial për t’u shndërruar në një park rajonal jo vetem për Bashkinë Gramsh. Kjo do të rrisi numrin e vizitorve pasi kthehet në një potencial natyror të zonës.
Partnerët	Bashkia Gramsh, Ministria e Mjedisit, FSHZH, komuniteti lokal, sektori privat, donatorë sipas rastit.
Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Ky projekt shërben për integrimin e Gramshit në rrjetin e itinerareve natyrore rajonale e turistike, duke e kthyer qytetin në qendër potenciale turistike; • Projekti shërben për të ofruar një hapësirë të shëndetshme rekreative për vendbanimet; • Ndikon në rritjen e vlerave turistike të zonave.
Objektivi	Projekti kontribuon në Politikën 2 të Objektivit 3 “Programi për krijimin e parqeve rajonale në zonat mjedisore që cilësohen si zona me biodiversitet të lartë duke mbrojtur dhe konservuar faunën dhe florën si dhe elementet e fortë natyror, peizazhistik, e historiko- kulturor”.
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Analizimi i zonës dhe evidentimi i burimeve natyrore me vlerë për një plan peizazhi dhe eko-turizmi; • Promovimi i idesë së projektit dhe lobimi për fonde-aplikim sipas rastit në institucione të tjera. Gjetja e investitorëve nëpërmjet inkuadrimit të projektit në strategjinë rajonale të zhvillimit të turizmit; • Hartimi i planit të peizazhit për krijimin e rrjetit të itinerareve dhe për vendosjen e bimësisë në mënyrë të tillë, që të valorizohet zona nga ana mjedisore; • Zhvillimi i itinerareve natyrore rajonale, nëpërmjet caktimit të sinjalistikës, pikave çlodhëse, pikave të informacionit, etj.; • Marketimi i projektit para dhe gjatë zbatimit me qëllim promovimin e ardhjes së grupeve turistike dhe angazhimit të bizneseve të vogla lokale për të ofruar shërbime.

Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Rritja e cilësisë së jetës për komunitetin lokal, në aspekt të hapësirës rekreative; • Rritja e numrit të vizitorëve ditorë në parkun natyror, si pjesë e itinerareve rajonale të shëtitjes; • Eliminimi i fenomeneve erozive të tokës në ato raste që ekziston.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Vështirësi në gjetjen e investitorëve që marrin përsipër një pjesë të kostove të projektit
Faza e projektit	Koncept-projekt
Vlera e Projektit	500 000 euro
Vlerësimi i përparësive	Afatgjatë

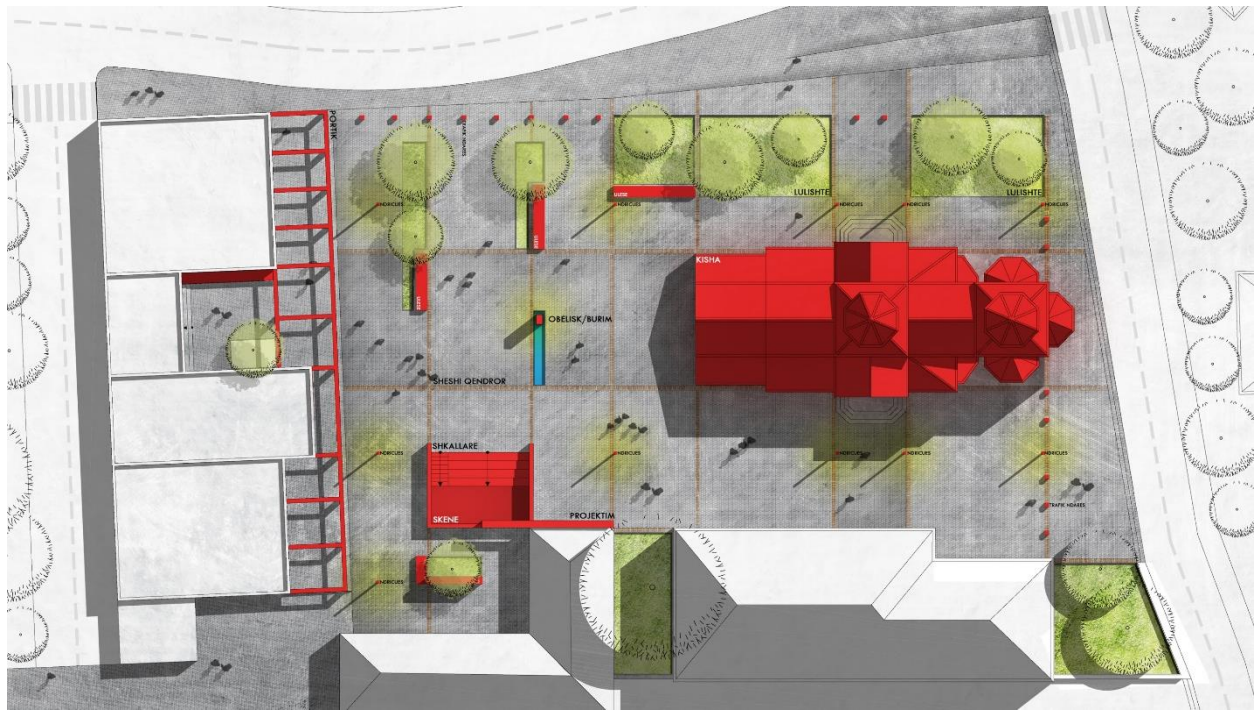
Figura 55 Shembull rehabilitimi mjedisor dhe kthimi në zona rekreative të zonave ripariane

Titulli i Projektit	15. Rehabilitimi mjedisor dhe kthimi në zonë rekreative të zonave ripariane të lumit Devoll.
Konteksti i Projektit	Lumi Devoll, me ndërtimin e hidrocentralit të Banjës ka pësuar ndryshime në shtrirjen e tij pasi është formuar liqeni. Projekti konsiston në analizimin e gjëndjes mjedisore të Lumit të Devollit dhe rehabilitimin e zonës ripariane të tij.

Përshkrimi i Projektit	Projekti do të përfshijë fillimisht një analizë të detajuar të cilësisë së ujërave të lumit dhe evidentim të përshkueshmërisë së ujërave të ndotura në shtresat nëntokësore. Më pas do të rishikohet segmenti i përzgjedhur për ndërhyrje mbi bazën e një studimi parafizibiliteti, për të përcaktuar zonën e ndërhyrjes. Gjithashtu do të evidentohen dhe do të shmangen ndotësit e lumit. Një tjetër ndërhyrje, pjesë e këtij projekti është rikthimi i zonave ripariane përgjatë lumit, zona në të cilat do të jetë e nevojshme të kryhen edhe prishje ndërtimesh të mundshme si dhe ripyllëzime. Në përfundim, për të shmangur rrezikun e përmbytjeve dhe erozionin e brigjeve, veç rehabilitimit të zonës ripariane, do të ndërhyhet në disa segmente me korracim lumor vegjetativ dhe/ose me gabione.
Partnerët	Bashkia Gramsh, Ministria e Mjedisit, komuniteti, sektori privat
Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Ky projekt do të ndikojë në përmirësimin e cilësisë së ujërave të lumit; • Ujërat e lumit do të jenë më të sigurt për përdorim në bujqësi; • Fasha e lumit do të mundësohet si zonë rekreative për qytetarët; • Rehabilitimi i kësaj fashe do të ndikojë ndjeshëm në shëndetin e qytetarëve.
Objektivi	Rehabilitimi i shtratit lumorë të lumit Devoll.
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Kryerja e studimit të para-fizibilitetit; • Promovimi i projektit dhe sigurimi i fondeve; • Marrëveshje me Ministrinë e Mjedisit mbi hartimin dhe realizmin e projektit. • Sigurimi i marrëveshjeve me njësitë e tjera vendore si dhe bizneset për ndalimin e derdhjes së mëtejshme të ndotësve në lum.
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Rritje e cilësisë së jetesës së qytetarëve; • Ulje e nivelit të ndotjes; • Mundësi e përdorimit të ujit të lumit për ujtitje; • Rritje e vlerës së tokave pas investimit në brigjet lumore.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Pamundësia për të siguruar fonde të mjaftueshme për ndërhyrje madhore; • Nevoja për përfshirjen e disa aktorëve, përfshirë këtu edhe pronarët e ndërtimeve të kryera përgjatë fashës lumore.
Faza e projektit	Koncept-projekt
Vlera e Projektit	30 000 000 leke
Vlerësimi i përparësive	Faza I

Figura 56 Shembull i rikonstruksionit të shesheve

Burimi: METROPOLIS, SHQIPERI, PUSTEC, 2016

Figura 57 Shembull i rikonstruksioneve të shesheve

Burimi: ENRICO SASSI ARCHITETTO, ZVICER, ISONOGNO, 2016

Figura 58 Shembull i rikonstruksionit të shesheve

Burimi: METROPOLIS I SHQIPERI I TAMARE | 2016 (imazhet para dhe pas ndërhyrjes)

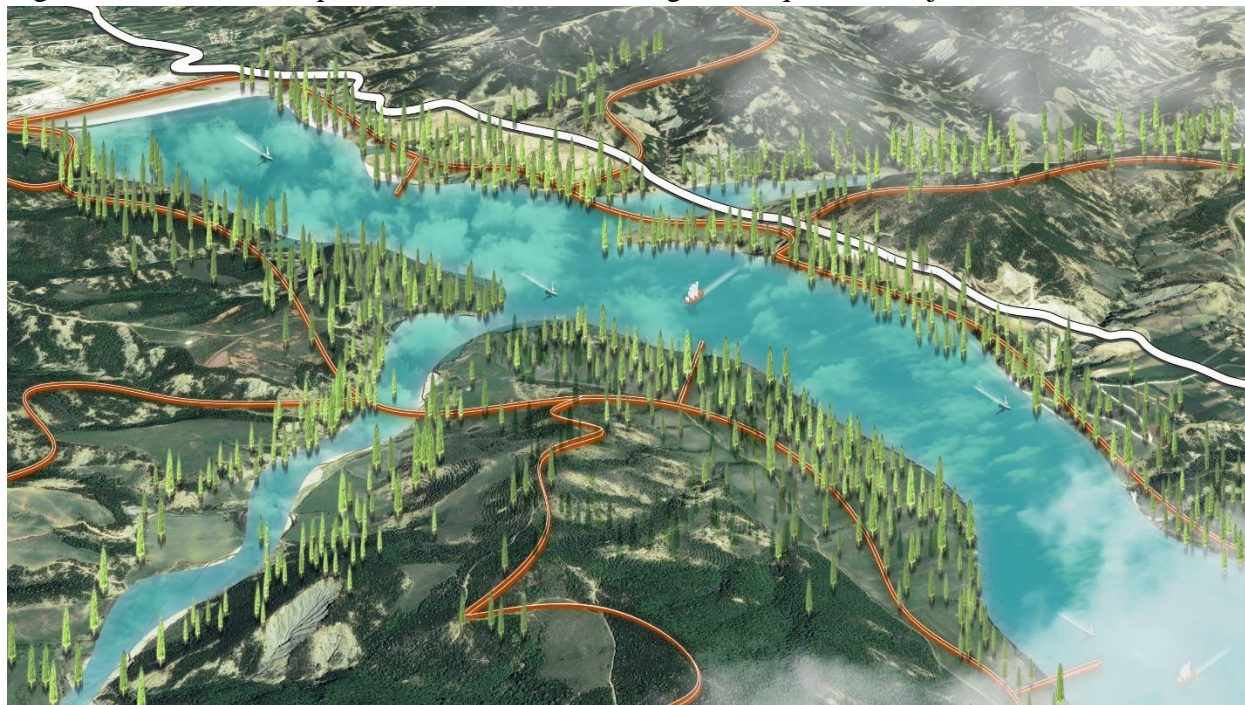
Titulli i Projektit	16. Rikonstruksioni i shesheve të qendrave të njësive administrative Poroçan, Kukur, Lenie, Sult, Kushovë, Skenderbegas, Pishaj, Tunjë, Kodovjat dhe fshatrat Grabovë, Sotirë
Konteksti i Projektit	Ky projekt hartohet në kuadër të përmirësimit të kushteve fizike, funksionale dhe mjedisore të qendrave të njësive administrative rurale të Bashkisë Gramsh. Aktualisht qendrat e njësive Poroçan, Kukur, Lenie, Sult, Kushovë, Skenderbegas, Pishaj, Tunjë, Kodovjat dhe fshatrat Grabovë, Sotirë kane nevojë për rikonstrukcion të shesheve qëndrore . Është e rëndësishme të krijohet një imazh më pozitiv i qendrave rurale, në funksion të potencialit turistik të zonës dhe ofrimit të shërbimeve më cilësore ndaj banorëve.
Përshkrimi i Projektit	Projekti ka si synim pastrimin, ridizenjimin, shtrimin dhe mobilimin urban të shesheve qëndrore të këtyre administrative, për të përmirësuar cilësinë e jetesës dhe kushtet e ofrimit të shërbimeve në to.
Partnerët	Bashkia Gramsh, komuniteti lokal, Ministria e Transportit dhe Infrastrukturës, Fondi Shqiptar i Zhvillimit
Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Projekti mundëson akses më të mirë në fshatrat kryesore të Bashkisë Gramsh; • Projekti ndihmon në përmirësimin e imazhit të njësive administrative, në funksion të zhvillimit të potencialeve të turizmit natyror dhe kulturor.
Objektivi	Projekti kontribuon në Politikën 2 të Objektivit 4 “Rikonstruksioni ndërtimi dhe rehabilitimi i shesheve kryesore në qytet dhe në qendrat e njësive administrative dhe fshatrave”
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Kryerja e Studimit të detajuar, që përfshin detajet tekniko-inxhinierike, si dhe analizimin e strukturës aktuale të shesheve dhe metodave të shtrimit/punimit më të lidhura me kontekstin lokal;

	<ul style="list-style-type: none"> Gjetja e mënyrave të financimit/caktimit të buxhetit .
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> Rritja e cilësisë së jetës për banorët e zonave rurale të Bashkisë Gramsh; Përmirësim estetik i qendrës së fshatrave; Shtimi i sipërfaqeve reale të përdorimit publik për banorët.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> Pamundësia financiare për të përballuar koston e projektit në gjithë komponentët e tij; Moskryerja e punimeve në përputhje me pritshmëritë kohore.
Faza e projektit	Koncept ide
Vlera e Projektit	10 000 000 euro
Vlerësimi i përparësive	Afatmesëm

Titulli i Projektit	17. Projekti për rikonstruksionin e Stadiumit dhe Pallatit të Sportit në qytet.
Konteksti i Projektit	Dy prej atraksioneve sportive më të rëndësishëm të qytetit të Gramshit janë ndërtuar para viteve 90'. Gjatë 25 viteve të fundit, ndërhyrjet për përmirësimin e kushteve fizike kanë qënë të pakta. Stadiumi i Vjetër tashmë e ka të nevojshëm rikonstruksionin, për shkak të shkallës së lartë të amortizimit dhe gjithashtu në të njëjtin stad është dhe pallati i sportit.
Përshkrimi i Projektit	Përgatitja e projektit arkitektonik e konstruktiv dhe kryerja e punimeve për rikonstruksionin e stadiumit të vjetër dhe pallatit të sportit në qytetin e Gramshit.
Partnerët	Bashkia Gramsh, Komuniteti, Sektori Privat
Arsyetimi i Projektit	Ky projekt i cili përfshin rikonstruksionin e dy atraksioneve sportive të qytetit realizohet për arsye të nxitjes dhe angazhimit të të rinjve në aktivitete sportive.
Objektivi	Riaktivizimi i një prej hapësirave më të rëndësishme sportive.

Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Studimi dhe hartimi i projektit; • Aplikimi për fonde tek FZHR ose institucione të tjera; • Zbatimi i projektit të rikonstruksionit.
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Angazhimi i të rinjve në aktivitete sportive; • Realizimi i ndeshjeve të kampionateve në nivel kombëtar;
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Shtyrja për një afat të papërcaktuar nga autoritetet institucionale zbatuese nëse kostot do të jenë tepër të larta.
Faza e projektit	Koncept ide
Vlera e Projektit	7 000 000 euro
Vlerësimi i përparësive	Afatmesëm-afatgjatë

Figura 59 Skema Konceptuale e Rivitalizimit të bregut të Liqenit të Banjës

Burimi: METROPOLIS, 2017

Titulli i Projektit	18. Projekti për rivitalizimin e bregut të Liqenit të Banjës
Konteksti i Projektit	Ky projekt ka për qëllim rivitalizimin e bregut të liqenit të Banjës i krijuar nga ndërtimi i digës për hidrocentralin e Banjës mbi lumin Devoll. Duke qenë se qyteti i Gramshit ka akses të drejtpërdrejt në këtë liqen ai i shërben tashmë qytetit si një pikë rekreative e cila duhet të përdoret në dobi të qytetit në rastin e rivitalizimit dhe gjenerimit të aktiviteteve rekreative natyrore.
Përshkrimi i Projektit	Me qëllim parandalimin e fenomenit të erozionit dhe shkatërrimit të vlerave peizazhstike, projekti për rivitalizimin e bregut të liqenit të Banjës parashikon kryerjen e një sërë vlerësimesh mjedisore me qëllim hartimin e veprimeve strategjike dhe prezantimin e masave për parandalimin dhe mbrotjen e bregut të liqenit nga erozioni si dhe zhvillimin dhe mbrotjen e peizazhit.
Partnerët	Bashkia Gramsh, Ministria e Mjedisit, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave
Arsyetimi i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> • Ky projekt do të ndikojë në ruajtjen e cilësisë së ujërave të liqenit; • Ujërat e liqenit do të jenë më të sigurt për përdorim në bujqësi; • Bregu i liqenit do të mundësohet si zonë rekreative për qytetarët; • Rehabilitimi i këtij bregu do të ndikojë ndjeshëm në shëndetin e qytetarëve.

Objektivi	Rivitalizimi i bregut të liqenit të Banjës dhe kthimi saj në një zonë rekreative.
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> • Kryerja e studimit të para-fizibilitetit; • Promovimi i projektit dhe sigurimi i fondeve; • Marrëveshje me Ministrinë e Mjedisit mbi hartimin dhe realizmin e projektit.
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> • Rritje e cilësisë së jetesës së qytetarëve; • Rritje e vlerës së tokave pas investimit në bregun e liqenit.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> • Pamundësia për të siguruar fonde të mjaftueshme për ndërhyrje madhore •
Faza e projektit	Koncept- Projekt
Vlera e Projektit	1 500 000 euro
Vlerësimi i përparësive	Faza I

Shembuj të dizenjimit të hapësirave rekreacionale

Figura 60 Shembuj të dizenjimit të hapësirave rekreacionale

Titulli i Projektit	19. Projekti për ndërtimin e zonës rekreative të qytetit në fushën e bregut të Lumit Devoll
Konteksti i Projektit	Ky projekt ka për qëllim rritjen e sipërfaqeve të zonave rekreative pranë qytetit të Gramshit në fushën e bregut të Lumit Devoll. Ai konsiston në shtimin e sipërfaqes së gjelbërt të qytetit dhe në përshtatjen e një hapësire shlodhese dhe shfrytëzuese për banorët.
Përshkrimi i Projektit	Zonat rekreative të qytetit janë të rëndësishme për mirëqenien e banorëve, për këtë arsye projekti ka si fokus shtimin e gjelbërimit me drurë të ndryshëm dekorativ të përshtatshëm për mjedisin dhe klimën e zonës, gjithashtu krijimin e hapësirave për zhvillimin e aktiviteteve të ndryshme.
Partnerët	Bashkia Gramsh, Ministria e Mjedisit, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave

Arsyetime i Projektit	<ul style="list-style-type: none"> Fusha në bregun e liqenit do të mundësohet si zonë rekreative për qytetarët; Do të rrisi sipërfaqet e gjelbërta në qytet; Ndikon në përmirësimin e peisazhit të qytetit.
Objektivi	Ndërtimi i zonës rekreative në fushën e bregut të lumit Devoll në qytetin e Gramshit.
Veprimet Strategjike	<ul style="list-style-type: none"> Kryerja e një marrëveshje me Ministrinë e Mjedisit mbi hartimin dhe realizimin e projektit; Kryerja e studimit të para-fizibilitetit; Promovimi i projektit dhe sigurimi i fondeve për zhvillimin e tij.
Rezultatet e pritshme	<ul style="list-style-type: none"> Rritje e cilësisë së jetesës së qytetarëve; Rritja e sipërfaqeve të gjelbërta në qytet.
Rreziqet	<ul style="list-style-type: none"> Pamundësia për të siguruar fonde të mjaftueshme për ndërhyrje
Faza e projektit	Koncept- Projekt
Vlera e Projektit	7 000 000 euro
Vlerësimi i përparësive	Faza I

13.2 Plani i Investimeve Kapitale

Plani i investimeve kapitale është dokumenti i cili bën lidhjen ndërmjet Projekteve strategjike dhe mundshmërisë financiare të realizimit të tyre nepermjet investimeve të veta të bashkise apo nga transferat ndërqeveritare të kushtëzuara, të pa kushtëzuara apo donatorëve potencial që mund të implementojnë projekte. Ky dokument do të përpilohet në fazën e III të planit Planit të përgjithshëm Vendor dhe do të jetë dokument më vete krahas dokumenteve të tjere.

14. Sistemet e Territorit

Një nga ndikimet kryesore që strategjia e territorit, plani dhe projektet strategjike sjellin në territor, është ndryshimi i mundshëm i sistemeve të territorit. Nëse në nivel planesh territoriale përgjithësisht sigurohemi që të krijojmë përdorime toke të përputhshme me njëra-tjetrën, në nivel strategjik duhet të kuptohet edhe mundësia e ndryshimit të sistemeve territoriale (bujqësore, natyrore, ujërat, urbane dhe infrastrukturore), për dy arsye: 1) për të kuptuar efektet afatgjata të

strategjisë dhe planit në çdo aspekt (territorial, mjedisor, social dhe ekonomik); 2) për të kuptuar, parashikuar dhe rregulluar efektet e sektorëve të ndryshëm mbi njëri-tjetrin dhe si rezultat për të marrë masa ligjore e procedurale për zbutjen e efekteve, ose për realizimin e tyre.

Si rezultat i zbatimit të vizionit të zhvillimit dhe projekteve strategjike në territor, pritet që të ndodhin edhe ndryshime të mundshme të sistemeve territoriale, pra konvertime të tokës nga një sistem në tjetrin. Këto konvertime/transformime mund të ndodhin mbi bazën e propozimeve të planit të përdorimit të tokës dhe të infrastrukturave si dhe përmes disa procedurave ligjore të vendosura në legjislacionin sektorial në fuqi (për bujqësinë, tokat natyrore, ujërat, etj.). Një ide paraprake të transformimeve të mundshme mund ta marrim që me hartëzimin e vizionit territorial të zhvillimit, duke e krahasuar atë me shtrirjen e sistemeve aktuale të territorit. Sigurisht, kjo është një ide paraprake dhe orientuese, por ende asnjë vendim transformimi nuk është marrë, sepse për këtë nevojitet të përgatitet më parë plani i përdorimit të tokës dhe infrastrukturave.

Propozimet për transformimet e mundshme të sistemeve në Bashkinë Gramsh, bazohen në objektivat strategjike të propozuar në Seksionin 12 Bazuar në VKM nr. 686/2017, sistemet në thelb do të mbeten të pandryshuara, pra: sistemi natyror, urban, bujqësor, ujqor dhe infrastrukturor. Megjithatë disa territore të bashkisë Gramsh mund të pësojnë ndryshime si pasojë e tendencave të zhvillimit që prezantohen në këtë strategji dhe vijojnë dhe në planin e përgjithshëm të territorit. Sikurse përmendet dhe më sipër, ndryshimet e shprehura në këtë fazë janë orientuese dhe jo domosdoshmërisht do të ndodhin, apo do të ndodhin praktikisht në këtë formë. Konvertimet e mundshme do të rishikohen në mënyrë më eksplicite në fazën e hartimit të Planit të Përgjithshëm Vendor.

Pjesa më e madhe e vendbanimeve në bashkinë Gramsh, ndodhen në pjesën fushore të territorit përgjatë rrjedhave lumore. Me zhvillimet e pas viteve 90', këto vendbanime, kryesisht fshatrat karakterizohen nga shpërhapja (ndonëse mjaft e vogël) në tokën bujqësore, dhe mungesa e lidhjes infrastrukturale mes tyre dhe lidhjen me njësitë e tjera administrative. Për këtë arsye ekziston mundësia e konvertimit të tokës bujqësore dhe natyrore në infrastrukturale në zonën veriore dhe jugore Bashkisë, pra në pjesët periferike të saj. Një konvertim i tillë ndodh për t'i dhënë hov të mëtejshëm zhvillimit ekonomik vendor të këtyre zonave. Konvertimet e mundshme që diktohen në këto zona, funksionojnë mbi parimin e kompaktësimit të zonave me karakter ndërtimor, dhe ruajtjen në maksimum të tokave bujqësore dhe natyrore nga urbanizimi i mëtejshëm.

Referuar vizionit të bashkisë Gramsh dhe programeve strategjike, mendohet se njësitë administrative e Pishaj, Kodovjat dhe Kukur do të pësojnë një rritje të mundshme urbane, nëpërmjet përmirësimit të cilësisë së hapësirave urbane, promovimit të mëtejshëm të turizmit, ndryshime këto të cilat mund të kërkojnë transformimin e tokës natyrore në tokë urbane.

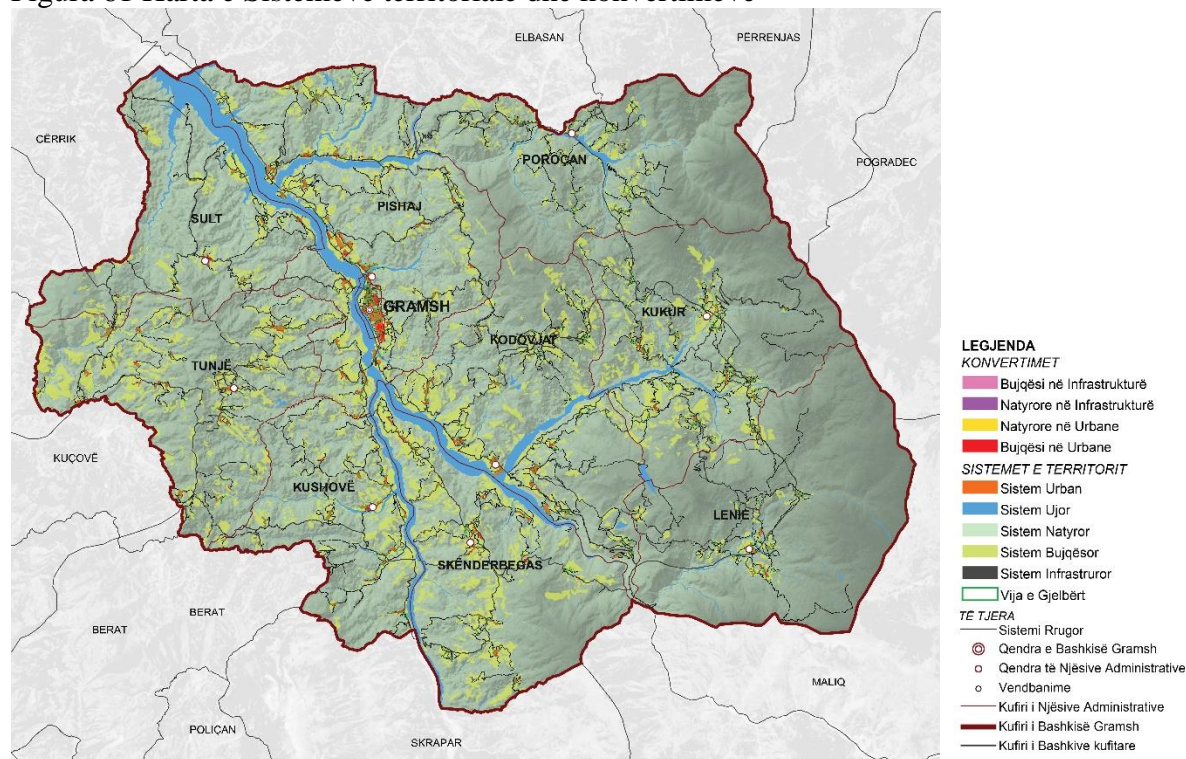
Transformime të tjera mbi tokën bujqësore, mendohet të ndodhin gjatë rehabilitimit të pikës së vendgrumbullimit të mbetjeve, gjatë rehabilitimit të fashës ripariante të lumit Devoll, i cili do t'i

nënshtrohet një procesi intensiv ripyllëzimi, sikundër dhe gjatë hapjes dhe promovimit të itinerareve natyrore përgjatë Lumit Devoll dhe përrenjve furnizues të tij.

Megjithëse strategjia e bashkisë Gramsh, parashikon dhe hapjen e pikave të grumbullimit të produkteve bujqësore, apo të zonës së industrisë së përpunimit të produkteve bujqësore, këto lloj veprimesh parashikohen të ndodhin në zona të cilat nuk komprometojnë tokën bujqësore dhe nuk kërkojnë domosdoshmërisht transformim të sistemit ekzistues të territorit.

Harta në vijim (figura 61), shpreh në mënyrë të përafërt konvertimet e pritshme të sistemeve në territorin e bashkisë Gramsh. Vlen të theksohet fakti se në këtë seksion janë treguar tendencat e mundshme të transformimeve, ndërkohë që gjatë përgatitjes së planit të planit të propozuar të përdorimit të tokës këto ndryshime do të detajohen edhe më tej, dhe sipas rastit do të përgatiten për procedurat ligjore për konvertim.

Figura 61 Harta e Sistemeve territoriale dhe konvertimeve

15. Decentralizimi i Qeverisjes dhe Strukturat Përkatëse

Më 29 Korrik 2015, Këshilli i Ministrave aprovoi Strategjinë Ndërsektoriale për Decentralizim dhe Qeverisje Vendore. Në këtë strategji prezantohet vizioni i Qeverisë Shqiptare për fuqizimin e demokracisë dhe avancimin e procesit të decentralizimit në përputhje me vizionin dhe objektivat e Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim dhe standardet e Bashkimit Evropian (BE). Me tregues krahasimisht të ulët të decentralizimit fiskal në rajon (me vetëm 2.2% të PPB-së⁴⁰), dhe efikasitet, cilësi dhe standarde të dobëta në ofrim shërbimesh, kjo strategji, e parë në mënyrë

holistike bashkë me reformën administrative territoriale dhe ligjin e ri organik për organizimin dhe funksionimin e qeverisë vendore⁴¹, shihet si një hap përpara për qeverisjen vendore.

Një risi thelbësore e ligjit të ri organik për qeverisjen vendore është prezantimi i parimit të decentralizimit asimetrik bazuar në parimin e *subsidiaritetit*. Bashkitë me kapacitete njerëzore dhe financiare të përshtatshme kanë mundësi të kërkojnë decentralizimin e kompetencave të caktuara.

Më specifikisht, kjo strategji parashtron katër objektiva strategjike:

- Përmirësimin e efijencës së përgjithshme të strukturave të qeverisë vendore – konsolidimi financiar dhe administrative i 61 bashkive pas adoptimit të ligjit të ri për ndarjen administrative territoriale; dhe mbështetje infrastrukturore dhe institucionale për 12 qarqet dhe 61 bashkitë e reja pas zgjedhjeve vendore të vitit 2015.
- Fuqizimi i financave vendore dhe rritja e autonomisë fiskale – që synon reformimin e sistemit të të ardhurave vendore dhe përmirësimin e manaxhimit të financave vendore.
- Mundësimi i zhvillimit të qendrueshëm lokal;
- Fuqizimi i qeverisjes së mirë në nivel lokal.

Pas miratimit të Ligjit nr. 115/2014, datë 31.07.2014 “Mbi ndarjen administrative-territoriale të njësive të qeverisjes vendore në Republikën e Shqipërisë”, qeverisja vendore në Shqipëri është organizuar në dy nivele, ku *bashkia*, njësia bazë, përbën nivelin e parë të qeverisë, ndërsa *qarku* përbën nivelin e dytë. Në ndryshim nga 373 bashkitë e komunat përpara ndarjes territoriale, aktualisht ka 61 bashki, të cilat përbëhen nga njësi administrative, të organizuara në qytete dhe fshate. Ndarja në qarqe (12) mbetet në fuqi, ku çdo qark ka mesatarisht 5 bashki. Ndërsa funksionet dhe përgjegjësitë e bashkive janë rishikuar në kuadër të Strategjisë Ndërsektoriale të Decentralizimit dhe Qeverisjes Vendore, roli i qarkut mbetet ende i paqartë.

• Vështirësitë e Qeverisjes Vendore

Sfidat me të cilat përballen sot 61 bashkitë e krijuara nga ndarja e re administrative-territoriale janë njëherësh të trashëguara, por dhe të lidhura ngushtësisht me reformën territoriale⁴², (konsolidim nga 373 në 61 NjQV⁴³). Bashkia e Gramshit , e shtrirë në qendër të vendit, ka pësuar një rritje prej 2987%, me një territor prej 739 km² në krahasim me shtrirjen 24.74 km² përpara reformës. Nisur nga burimet në dispozicion, dhe konteksti, disa nga vështirësitë më të mëdha të Bashkisë Gramsh mund të përmbliken si më poshtë:

-Territore të reja më të mëdha për planifikim, menaxhim dhe për administrim shërbimesh. Me zgjerimin e territorit (e renditur e shtata në vend për nga madhësia), Bashkisë së Gramshit do t'i duhet të ofrojë shërbime për një popullsi rreth 2.87 herë më të madhe se më parë, (25,141 banorë në 9 njësi administrative, krahas qytetit të Gramshit). Në këto kushte, bashkia përballlet me nevojën për planifikim urban e rural, shtimin e kërkesës për ofrim shërbimesh, rritjen e rrezes së ofrimit të tyre, si dhe diversifikimin e llojit të shërbimeve të ofruara për shkak të karakterit urban dhe rural dhe zgjerimit të kompetencave (pyjet, kullotat, rrjeti dytësor i kullimit e vaditjes, etj.).

- *Ndryshim, ose diversifikim i prioriteteve të zhvillimit.* Në kushtet e një territori të ri, me disa qendërsi urbane dhe karakter të theksuar malor, rishikimi i prioriteteve të zhvillimit ekonomik lokal është një hap urgjent për t'u ndërmarrë. Do të duhet që vizioni, objektivat, programet, projektet prioritare dhe të gjitha dokumentet e lidhura me zhvillimin (përdorimi i tokës, planit të infrastrukturës, rregulloret, etj.) të formulohen dhe të reflektojnë qartësisht karakteristikat e territorit të ri të bashkisë Gramsh

- Mungesë kapacitetesh institucionale, përfshirë këtu administratën vendore, për të garantuar kryerjen e proceseve në mënyrë efektive dhe eficiente. Cilësia dhe aftësimi i burimeve njerëzore të bashkisë mbetet sfidë, sidomos në kushtet ku stafi, veçanërisht ai teknik, do të duhet të kryejë procese të një natyre të diversifikuar dhe shkallë më të gjerë. Me një territor më të madh për të administruar, stafi duhet të aftësohet për të koordinuar veprimet për 10 njësitë përbërëse të bashkisë, përkatësisht: NjA Gramsh, NjA Pishaj, NjA Sult, NjA Kushovë, NjA Lenie, NjA Kukur, NjA Skenderbegas, NjA Poroçan, NjA Kodovjat dhe NjA Tunjë . Mbështetja teknike dhe ngritja e kapaciteteve e deritanishme shpesh ka rezultuar me humbje për shkak të ndryshimit të stafit sipas ndryshimit politik në bashki. Funkcionet dhe përgjegjësitë (ekzistuese e të reja) që i kalojnë bashkive në kuadër të strategjisë së decentralizimit dhe ligjit organik, parashtrojnë nevojën për ngritje të kapaciteteve institucionale me fokus në: administrimin e shërbimit përkatës, menaxhim të financave publike, statistikë, planifikim strategjik, shkrim dhe manaxhim projekti, qeverisje territoriale, etj. Adresimi i kësaj sfide shihet si veçanërisht e lidhur me arritjen e përmirësimit të efijencës së përgjithshme të strukturës së bashkisë Gramsh.

- *Autonomia fiskale:* Zgjerimi i portofolit të kompetencave dhe përgjegjësi të bashkisë shoqërohet me sfidën e burimeve të pamjaftueshme. Mes transfertave të pakushtëzuara, të rezultuara si të ulëta, të paqëndrueshme dhe vazhdimisht në rënie në Bashkinë Gramsh për vitin 2014 (përpara reformës)⁴⁴, dhe të ardhurave të veta të bashkisë, do të duhet të përmbushen funksionet e veta dhe ato të përbashkëta. Kjo sfidë nënvizon dhe nevojën për të përmirësuar aftësinë për mbledhur të ardhurat veçanërisht nga taksat dhe tarifrat, si psh. taksa e pronës, taksa e pastrim-gjelbërimit, etj.

- *Sfida Mjedisore:* Mungesa e një inventari të hollësishëm të territoreve dhe pikave burimore (brenda territorit të saj) me rrezik ndotjeje për tokën bujqësore, ajrin, akuiferet, etj., dhe për pasojë dhe mungesa e projekteve parandaluese dhe rehabilituese. Përtej hartimit të një inventari të plotë dhe projekteve parandaluese apo rehabilituese, do të duhet që njëkohësisht, Bashkia të bashkëpunojë me bashkitë e tjera dhe me institucionet qendrore të mjedisit dhe të burimeve natyrore për mbrojtjen e tyre nga ndotja e shkaktuar përtej kufijve të saj.

Vështirësi të tjera të bashkisë Gramsh përfshijnë: *paqartësi për sa i takon funksioneve dhe kompetencave të përbashkëta* pamundësi për t'u përfaqësuar nga një shoqatë bashkish e legjitimuar dhe pranuar nga të gjitha forcat politike, në procese konsultimi dhe dialogu në nivel qeverisje vendore, dhe sigurimi i përfaqësimit të popullsisë në procese të planifikimit dhe buxhetimit me pjesëmarrje (por jo vetëm).

- Perceptimet Qytetare në lidhje me qeverisjen e tyre vendore, format e organizimit komunitar dhe bashkësia e OJF-ve, instrumente të transparencës, etj.

Bashkia e Gramshit ka të paktën 5 organizata të regjistruara të shoqërisë civile⁴⁵, që mbulojnë një spektër të gjerë çështjesh, përfshirë: të drejtat e fëmijëve, të drejtat e gruas, familje në varfëri ekstreme, njerëz më aftësi të kufizuara, etj.

Nisur nga studimet, rezulton që lidhja shoqëri civile/ institucione të tjera që operojnë në Bashki (kryesisht përpara reformës, por dhe gjatë 2014 e në vazhdim), të jetë krahasimisht e mirë. Megjithatë, sfida si mungesa e financimit nga pushteti vendor, ngritja e kapaciteteve të vetë OSHC -ve⁴⁶ dhe nevoja për asistencë teknike janë po aq prezente dhe në këto organizata. Disa nga format më të aplikuara të bashkëpunimit OSHC- Bashki, janë praktikat e buxhetimit me pjesëmarrje prej vitit 2005, dhe buxhetimit gjinor me pjesëmarrje prej vitit 2009, konsultimet në kuadër të hartimeve të dokumenteve strategjike, etj.

Krahas përfaqësimit përmes aktiviteteve të OSHC-ve, pjesëmarrja dhe përfaqësimi i qytetarëve në bashkinë Gramsh sigurohet përmes mekanizmave të mbështetur në kuadër të Planit të Përgjithshëm Vendor, ku me marrjen e nismës, u konstituua më 1 Dhjetor 2016 Forumi Këshillimor Vendor. Ky grupim përbën “zemrën” e forumit këshillimor qytetar që Bashkia ka mundësuar të krijohet për të ndjekur dhe konsultuar procesin e hartimit të Planit të Përgjithshëm Vendor të territorit të saj (forumi këshillimor është detyrim ligjor sipas rregullores së planifikimit të territorit, sipas VKM 686, datë 22.11.2017).

Këto sfida të mësipërme vijnë si shkak i procesit të zbatimit të rreformës administrative territoriale është në vitet e para të funksionimit dhe këto sfida janë më të prekshme.

16. Ndryshimet e mundshme institucionale dhe ligjore

Në përgjithësi, propozimet paraprake të dhëna nga kjo Strategji, nuk kërkojnë ndryshime në kuadrin ligjor dhe administrativ, së paku jo për periudhën afatshkurtër. sugjerimi kryesor në këtë fazë është që PPV-ja të zbatohet për së paku 2 vjet, periudhë gjatë së cilës Bashkia do të monitorojë jo vetëm zbatimin por edhe vështirësitë e hasura. kjo periudhë zbatimi do të ndihmojë që Bashkia të përpilojë propozime në lidhje me ndryshimet e nevojshme në bazën ligjore dhe/ose administrative për planifikimin, sektorë të tjerë dhe sipas rastit edhe për strukturën administrative në nivel vendor. Megjithatë sugjerohet që Bashkia e Gramshit të rrisë numrin e specialistëve pranë zyrës së Urbanistikës dhe Zhvillimit të Territorit sikurse dhe të krijojë drejtorinë e Investimeve Strategjike me qëllim vënien më mirë në zbatim të projekteve Strategjike të parashikuara në këtë Strategji.

Sigurisht këto propozime mbeten sugjerime në rast të një procesi të mundshëm ndryshimi të bazës ligjore. Pra në tërësi për periudhën afatshkurtër, nuk mendojmë se nevojiten ndryshime ligjore dhe/ose administrative në nivel kombëtar.

Megjithatë disa ndryshime paraprake në nivel vendor sugjerohen si më poshtë:

1. Nevojitet të krijohen struktura të reja për monitorimin mjedisor në nivel vendor, ose të përmirësohen ato ekzistuese duke shtuar organikën lokale, në përputhje me ligjin për vetqeverisjen vendore
2. Të rritet numri i inxhinierëve apo planifikuesve që mbulojnë njësitë administrative me qëllim ndjekjen dhe zbatimin e programeve/projekteve të parashikuara për secilën nga NjA-të
3. Të shtohet stafi i drejtorisë së urbanistikës dhe Zhvillimit të Territorit për të zbatuar në kohë dhe me cilësi të gjitha projektet dhe proceset zhvillimore të parashikuara nga Strategjia e Zhvillimit të Territorit dhe PPV-ja
4. Të forcohet bashkëpunimi me ALUIZNI. Në rregulloren e brendshme nevojitet të rregullohet procedura e monitorimit sipas strukturës përkatëse në bashki. Pas miratimit të PPV-së nevojitet të bashkërendohet me raportin e territorit sipas ligjit të planifikimit dhe zhvillimit të territorit, nr.107/2014

Ndryshime të tjera të mundshme në kuadrin ligjor dhe institucional, do të parashikohen në dokumentin e Planit të Zhvillimit të Territorit për Bashkinë Gramsh

Anekse

Planifikimi me pjesmarrje dhe aktorët e përfshirë në proces

Në bazë të ligjit nr 107/2014 “Për Planifikimin dhe Zhvillimin e Territorit” dhe në bazë të VKM 686 “Për Rregulloren e Planifikimit të Territorit” është e detyrueshme ligjërisht që në kuadër të Planit të përgjithshëm vendor të organizohen takime të hapura dhe dëgjesa publike në mënyrë që aktorë të ndryshëm të shfaqin problematikat dhe propozimet e tyre dhe të përfshihen në procesin e planifikimit në bashkinë e tyre. Ky process synon që të ketë një përfshirje sa më të madhe të aktorëve lokal.

Si pjesë e këtij procesi kanë qënë aktorë të ndryshëm të cilët kanë krijuar dhe forumin këshillimor me urdhër të kryetarit të bashkisë.

Si pjesë e procesit të planifikimit në kuadër të planit të përgjithshëm vendor kanë qënë këto aktorë:

1. Përfaqësues të institucionit të Bashkisë si aktori kryesor që luan rol kyç në mbarvajtjen e procesit të Planit të Përgjithshëm Vendor
2. Drejtoria e Planifikimit të Territorit pranë institucionit të Bashkisë
3. Agjencia Kombëtare e Planifikimit të Territorit
4. Përfaqësues të Drejtorisë Arsimore
5. Specialistë të Sektorit Bujqësor.
6. Specialistë së Sektorit Pyjor
7. Përfaqësues nga Biznesi Vendas.
8. Përfaqësues nga Grupi i Ndërtuesave të Qytetit.
9. Përfaqësues nga Drejtoria e Kulturës
10. Përfaqësues nga Drejtoria Mjedisore
11. Përfaqësues nga Komuniteti Lokal
12. Përfaqësues nga Këshilli Bashkiak
13. OJF të ndryshme

Raporte nga dëgjesat publike dhe konsultat

Raporti i dëgjesës së parë publike

RAPORT

DËGJESA E PARË PUBLIKE PËR HARTIMIN E NISMËS SË PLANIT TË PËRGJITHSHËM **VENDOR**

Gramsh, me 30.08.2017

Sot më date 30/08/2017 u realizua dëgjesa e pare publike mbi nismën e Planit të Përgjithshëm për Bashkinë Gramsh. Kjo dëgjesë u realizua në prani të:

- Kryetarit të Bashkisë Gramsh znj. Luljeta Dollani;
- Specialistët e Sektorit te Studimit dhe Projektimit Urban;
- Administratorët e Njësive Administrative Pishaj, Porocan, sult, Kukur, Kodovjat, Lenie, Skenderbegas, Kushove, Tunje;
- Komisionit Qytetarë;
- Grupet e Interesit: biznesi privat, OJF, etj;
- Perfaqesues te Agjensise Kombetare te Planifikimit te Territorit;
- Si dhe pjesëmarrës të tjerë të interesuar.

Dëgjesa u nis me fjalimin e Kryetarit të Bashkisë znj. Luljeta Dollani, në të cilin falenderon të gjithë pjesëmarrësit në këtë takim. Ndër të tjera, theksohen nga kryetari arsyet e ndërmarrjes së nismës për hartimin e Planit të Përgjithshëm Vendor të Territorit Administrativ nga Bashkia Gramsh. Si hap i dyte i degjeses ishte mbajtja e prezantimit nga përfaqesuesit e Metropolis Studio sh.p.k, të cilët trajtuan një sere çështjesh, si më poshtë:

- Qëllimin e PPV
- Territori i Bashkisë Gramsh
- Dokumentet përfundimtare

- Grupet e punës
- Proceset dhe afatet kohore
- Takime këshilluese, teknike dhe organizative
- Forumi këshillimor vendor
- Buxheti
- Si dhe dëgjesa publike që u zhvillua sot.

Në këtë dëgjese të parë u fol mbi nismën e PPV-së.

Procesi i miratimit të Planit të Përgjithshëm Vendor për Bashkinë Gramsh do të bëhet me 1 (një) ndalesë, që do të çojë në hartimin e plotë të dokumentit të planifikimit vendor dhe më pas miratimin e tij.

Për auditorin u la një hapësirë për diskutim të hapur, ku u dhanë sugjerimet si:

- Puna për hartimin e planit të filloj me studimin e elementeve natyrore dhe vendbanimet përgjate luginës kryesore të qytetit;
- Në çdo vendimmarrje të jenë të pranishëm banorët, Kryeplak të fshatit, etj, të zonave perkatëse që do të studiohen;
- Specialistët e bashkisë dhe përfaqësuesit e studios të njihen me problematikat kryesore të secilës zone dhe të nevojave të banorëve;
- T’i jepet një rëndësi e veçantë mjedisit dhe zonave turistike të Bashkisë tonë;
- Të planifikohen zonat e zhvillimit për çdo njësi banimi, duke prekur edhe zonat më të thella malore;
- Me anë të dëgjësive publike të arrihet një nderveprim i mirë midis plotësimit të nevojave të qytetarëve dhe çështjeve që do të përfshihen në planin e përgjithshëm vendor.

Dëgjesa pasardhëse do të zhvillohet në muajin shtator për dokumentin e Analizës.

Dëgjesa tjetra do të zhvillohet në muajt shtator-nentor 2017, ku do të jetë informimi mbi Planin, Rregulloren dhe VSM dhe do të zhvillohen 2-3 takime. Është parashikuar që finalizimi i Planit të Përgjithshëm Vendor dhe VSM të jetë në fund të muajt dhejtor 2017. Në të gjitha këto takime, do të jenë të pranishëm edhe specialistët e Metropolis Studio shpk, të cilët do të marrin pjesë në diskutimet e hapura për auditorin.

Në këtë takim proces-verbali u mbajti nga juristi z. Elidjan Koci.

Për Sektorin e Studimit dhe Projektimit Urban:

Ing. Ali Cohodari

Ing. Dhorë Nishku

Ing. Fiorentina Xhangolli

Ing. Manjola Xhelili

Ing. Eva Ismailaj

Top. Gezim Dollani

Jurist Elidjan Koci

Foto nga dëgjesa e pare publike

Raporti i dëgjësës së dytë publike

RAPORT

DËGJESA E DYTË PUBLIKE PËR HARTIMIN E PLANIT TË PËRGJITHSHËM VENDOR

Gramsh, me 22.09.2017

Sot më date 22.09/2017 u realizua dëgjesa e dyte publike mbi hartimin e Planit të Përgjithshëm Vendor për Bashkinë Gramsh. Kjo dëgjësë u realizua në prani të:

- Kryetarit të Bashkisë Gramsh znj. Luljeta Dollani;
- Specialistët e Sektorit të Studimit dhe Projektimit Urban;
- Administratorët e Njësive Administrative Pishaj, Porocan, sult, Kukur, Kodovjat, Lenie, Skenderbegas, Kushove, Tunje;
- Komisionit Qytetarë;

- Grupet e Interesit: biznesi privat, OJF, etj;
- Përfaqesues të Agjensise Kombëtare të Planifikimit të Territorit;
- Si dhe pjesëmarrës të tjerë të interesuar.

Dëgjesa u nis me një përmbledhje të shkurtër për ato çështje që u diskutuan në degjесen e parë publike, si një hyrje për të gjithë të pranishmit, në të cilën u mbyll edhe faza e parë që është mbledhja e të gjithë informacionit. Si hap i dytë i degjесes ishte mbajtja e prezantimit nga përfaqesuesit e Metropolis Studio sh.p.k, të cilët trajtuan një sërë çështjesh, si më poshtë:

- Bashkia Gramsh në raport me rajonin;
- Planet vendore të hartuara me parë;
- Kendveshtrimi i përgjithshëm;
- Analiza e infrastruktures;
- Analiza e përdorimit të tokës;
- Analiza ekonomike;
- Demografia;
- Turizmi;
- Shërbimet sociale;
- Analiza e metabolizmit.

Për auditorin u la një hapësirë për diskutim të hapur, ku u dhanë sugjerimet si:

- Të analizohet një strategji për lidhjen e Bashkisë së Gramshit me Bashkitë e tjera fqinje, si një mënyrë zhvillimi ekonomik, turistik;
- Të ndërtohet rruga lidhëse Gramsh-Berat nëpërmjet Njesisë administrative të Sultit;
- Të shikohet me prioritet infrastruktura në zonat malore, e cila po bëhet pengesë gjithnjë e më shumë për jetesën në këto zona, si edhe mbylljen e shumë shkollave;
- Të hartohet një strategji për zhvillimin e sistemit arsimor si edhe përmirësimi i kushteve të të gjitha shkollave në Bashkinë Gramsh, duke përmbushur standartet e nevojshme;
- Të parashikohen godina dhe vende të vecanta për zhvillimin e arsimit parashkollor;
- Të shikohet mundësia e ngritjes së një shkolle profesionale në disa degje kryesore;
- Të studiohet me kujdes zhvillimi i turizmit dhe i agroturizmit.

Dëgjesa pasardhëse do të zhvillohet në muajin Tetor.

Është parashikuar që finalizimi i Planit të Përgjithshëm Vendor dhe VSM të jetë në fund të muajt dhejtor 2017. Në të gjitha këto takime, do të jenë të pranishëm edhe specialistët e Metropolis Studio shpk, të cilët do të marrin pjesë në diskutimet e hapura për auditorin.

Në këtë takim proces-verbali u mbajte nga juristi z.Elidjan Koci.

Për Sektorin e Studimit dhe Projektimit Urban:

Ing. Ali Cohodari

Ing. Dhori Nishku

Ing. Fiorentina Xhangolli

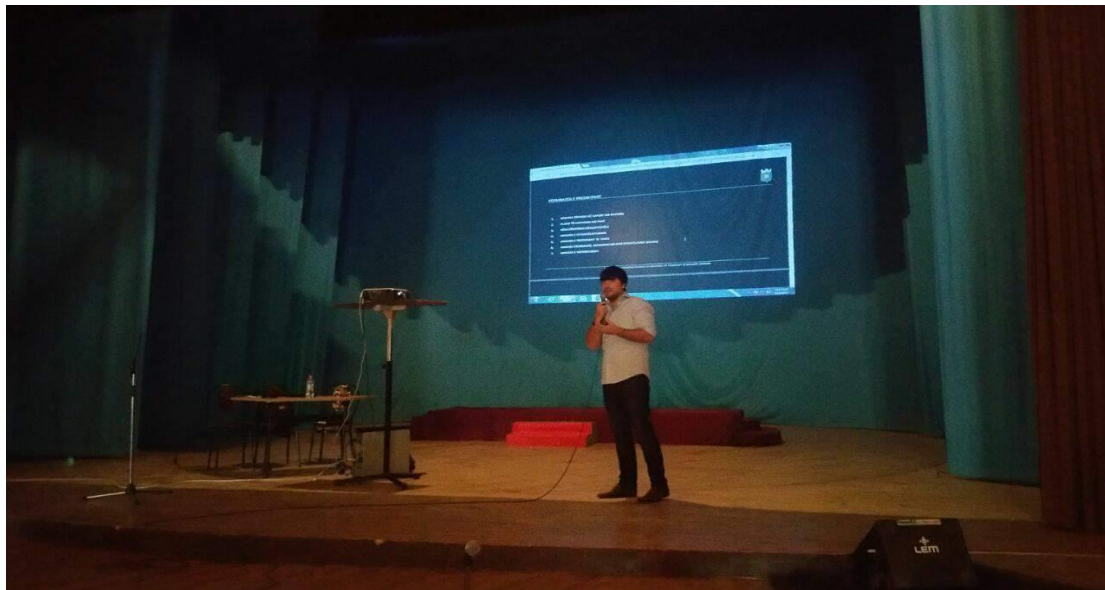
Ing. Manjola Xhelili

Ing. Eva Ismailaj

Top. Gezim Dollani

Jurist Elidjan Koci

Foto nga dëgjesa e dytë publike

Raporti i dëgjësës së parë të VSM

RAPORT

DËGJESA E PARË PUBLIKE PËR VLERËSIMIN STRATGJIK MJEDISOR NË KUADËR TË HARTIMIT TË PLANIT TË PËRGJITHSHËM VENDOR TË TERRITORIT TË BASHKISË GRAMSH

Gramsh, me 29.09.2017

Sot më date 29.09.2017 u realizua dëgjesa e pare publike per Vleresimin Strategjik Mjedisor ne kuader te Hartimit te Planit te Pergjithshem Vendor te Bashkise Gramsh. Kjo dëgjësë u realizua në prani të:

- Specialistët e Sektorit te Studimit dhe Projektimit Urban;
- Perfaqesues te ARM Elbasan;

- Administratorët e Njësite Administrative Pishaj, Porocan, sult, Kukur, Kodovjat, Lenie, Skenderbegas, Kushove, Tunje;
- Komisionit Qytetarë;
- Grupet e Interesit: biznesi privat, OJF, etj;
- Perfaqesues te Agjensise Kombetare te Planifikimit te Territorit;
- Si dhe pjesëmarrës të tjerë të interesuar.

Dëgjesa u nis me nje prezantim te grupit te punes per Vleresimin Strategjik Mjedisor pjese e Planit te Pergjithshem Vendor te Bashkise Gramsh, perfaqesues te Metropolis Studio sh.p.k, të cilët trajtuan një sere çështjesh, si më poshtë:

- Baza ligjore dhe Metodologjia;
- Analiza e gjendjes se mjedisit;
- Territori dhe Toka Bujqesore;
- Burimet ujore Siperfaqesore dhe nentokesore;
- Ajri;
- Pyje, Kullotat dhe Peisazhi;
- Biodiversiteti dhe Zonat e Mbrojtura;
- Ndryshimet Klimatike;
- Menaxhimi i Mbetjeve;
- Sistemi Ujesjelles-Kanalizime;
- Presionet mjedisore;
- Perfundimet e analizave.

Për auditorin u la një hapësirë për diskutim të hapur, ku u dhanë sugjerimet si:

- Te gjendet nje zgjidhje permanente per menaxhimin e mbetjeve urbane, nje venddepozitim i cili ploteson standartet, grumbullimi i ketyre mbetjeve si ne qytet ashtu edhe nga Njesite Administrative;
- Te behet lidhja me Impjantin e Trajtimit te Ujrave te Ndotura e te gjithë sistemit te kanalizimeve dhe me pas trajtimi i tyre, duke ulur ndotjen e ujit te liqenit te Banjes dhe ruajtjen e ketij ekosistemi te ri ne gjendje te paster;

- Te rishikohet ceshtja ne lidhje me hidrocentralet, numri i tyre, pasi pervec efektit pozitiv ne prodhimin e energjise elektrike, ndertimi i hidrocentraleve con ne shkaterrimin e habitatit natyror tokesor dhe ujqor ne zonen ku ai do te shtrihet;
- Ujesjellesi kerkon nje rikontruksion te plote per shkak te amortizimit te tubacioneve dhe permiresimit te cilesise se ujqit te pijshem;
- Te paraqitet nje plan studimi dhe rehabilitimi per zonen e “Ish Uzines se Pilave”, per shkak te ndotjes dhe impaktit negativ mjedisor qe kjo zone shkakton;
- Te parashikohet nje vend per depozitimn e mbetjeve inerte;
- Te parashikohet nje plan rehabilitimi dhe zhvillimi per zonen rreth liqenit te Banjes duke e kthyer ate ne nje atraksion turistik per vendin;

Degjesa e radhes per Vleresimin Strategjik Mjedisor te Bashkise Gramsh eshte parashikuar te zhvillohet gjate muajit Dhjetor.

Në këtë takim proces-verbali u mbajte nga juristi z.Elidjan Koci.

Për Sektorin e Studimit dhe Projektimit Urban:

Ing. Ali Cohodari

Ing. Dhori Nishku

Ing. Fiorentina Xhangolli

Ing. Manjola Xhelili

Ing. Eva Ismailaj

Top. Gezim Dollani

Jurist Elidjan Koci

Foto nga dëgjesa e parë publike e VSM

Raporti i dëgjesës së tretë publike

RAPORT

DËGJESA E TRETË PUBLIKE PËR HARTIMIN E PLANIT TË PËRGJITHSHËM VENDOR

Gramsh, me 23.10.2017

Sot më date 23.10.2017 u realizua dëgjesa e dytë publike mbi hartimin e Planit të Përgjithshëm Vendor për Bashkinë Gramsh. Kjo dëgjesë u realizua në prani të:

- Kryetarit të Bashkisë Gramsh znj. Luljeta Dollani;

- Specialistët e Sektorit të Studimit dhe Projektimit Urban;
- Administratorët e Njësi Administrative Pishaj, Porocan, sult, Kukur, Kodovjat, Lenie, Skenderbegas, Kushove, Tunje;
- Komisionit Qytetarë;
- Grupet e Interesit: biznesi privat, OJF, etj;
- Perfaqesues të Agjensise Kombetare të Planifikimit të Territorit;
- Si dhe pjesëmarrës të tjerë të interesuar.

Dëgjesa u nis me një prezantim të shkurtër të pikavë kyce dhe më të rëndësishme të zhvillimit të territorit të Gramshit, duke përmendur zhvillimin e turizmit, përmirësimin e infrastrukturës, si dhe rivitalizimin e artizanisë dhe kulturës, që do të sjellë një rritje të dukshme të nivelit të jetesës në çdo cep të Bashkisë Gramsh. Si hap i dytë i dëgjësës ishte mbajtja e prezantimit nga përfaqesuesit e Metropolis Studio sh.p.k, në të cilin u shpalo Strategjia e Zhvillimit të Bashkisë së Gramshit dhe Vizioni ku përfshiheshin çështjet e mëposhtme:

- Zhvillimi i qëndrueshëm ekonomik dhe shoqëror;
- Përditësim i infrastrukturës lidhëse rajonale dhe locale;
- Përditësim i cilësisë së vendbanimeve me vëmendje tek zhvillimi i infrastrukturës, shërbimeve dhe hapësirës publike;
- Vlerësimi i tokës bujqësore dhe burimeve të shumta natyrore;
- Zhvillimi i turizmit, malor të aventurës, të kulinarisë dhe kulturor;
- Zhvillimi i integruar i mjediseve të ndërtuara, bujqësore me potencialet rajonale turistike;
- Cilësi jetese e përmirësuar.

U prezantua:

- Objektivi strategjik 1, në të cilin përfshihen 3 programe me 15 projekte;
- Objektivi strategjik 2, në të cilin përfshihen 6 programe me 35 projekte;
- Objektivi strategjik 3, në të cilin përfshihen 3 programe me 10 projekte,

Për auditorin u la një hapësirë për diskutim të hapur, ku u dhanë sugjerimet si:

- Të analizohet me kujdes çdo pikë e territorit, çdo Njësi Administrative, në lidhje me nevojat kryesore dhe mënyren se si do të zhvillohen;

- Të shikohet me prioritet ndërtimi i rrugëve lidhëse te Bashkisë Gramsh me Bashkitë e tjera;
- Të ndërtohet në një kohë të afert unaza e re e qytetit, duke ulur ndjeshëm nivelin e trafikut në pjesën kryesore të qytetit, si dhe duke liruar me shumë hapsirë për qytetarët dhe zhvillimin e aktiviteteve social-kulturore;
- Krijimin e pikave kyce të peisazhit, si dhe ndërtimin e korsive te bicikletave dhe pistave te vrapit në natyrë;
- Zhvendosja e Komisarariatit të Policisë në një pozicion më të përshtatshëm dhe më pak të dukshëm;
- Restaurimi i spitalit të qytetit dhe përmirësimi i kushteve të shërbimit;
- Rehabilitimi dhe zhvillimi i lagjies “Holta” me vendndodhje ne hyrje të qytetit;

Është parashikuar që finalizimi i Planit të Përgjithshëm Vendor dhe VSM të jetë në fund te muajt dhejtor 2017. Në të gjitha këto takime, do të jenë të pranishëm edhe specialistët e Metropolis Studio shpk, të cilët do të marrin pjesë në diskutimet e hapura për auditorin.

Në këtë takim proces-verbali u mbajtë nga juristi z.Elidjan Koci.

Për Sektorin e Studimit dhe Projektimit Urban:

Ing. Ali Cohodari

Ing. Dhori Nishku

Ing. Fiorentina Xhangolli

Ing. Manjola Xhelili

Ing. Eva Ismailaj

Top. Gezim Dollani

Jurist Elidjan Koci

Foto nga dëgjesa e tretë publike

Raporte nga konsultat me aktorë të ndryshëm

Gramsh me 10 Tetor 2017

Takim Konsultues me Stafin e Bashkisë Gramsh dhe Administratorët e NjA-ve të Bashkisë për evidentimin e problematikave kryesore dhe identifikimin e projekteve në territorin e bashkisë

Pjesmarrës: Stafin e Bashkisë Gramsh; Administratorët e NjA-ve të Bashkisë; Përfaqësues të MetroPOLIS sh.p.k.

Si fillim u fol kryesisht për problematikat e të cilat lidhen me qytetin si dhe me rrjetin rrugor në shkallë qyteti dhe bashkie. Si dhe u ra dakort për akset kryesore rrugore në të cilat synohet të investohet si në shkallë qyteti dhe në shkallë bashkie.

Në këtë seksion një rëndësi e veçantë i u kushtua bypassit të qyteti dhe aksit orbital të bashkisë të cilat janë ndër projektet më kryesore që ndërmerr plani.

Gjithashtu u diskutua mbi projektet e tjera madhore dhe nevojat imediate që paraqet qyteti i Gramshit siç ishin:

- Hapësira e varrezave të reja;
- Ndërtimi i qendrës agro-përpunuese,
- Ndërtimi i zgjatimit të bulevardit të qytetit
- Ndërtimi i parkut të madh të qytetit.
- Ndërtimi i zonës mikse të banimit në hyrje dhe dalje të qytetit.
- Ndërtimi i rrjetit të kanalizimeve dhe ujësjellesit,
- Rikonstruksioni i pallatit të sportit dhe i stadiumit të qytetit
- Ndërtimi i terminalit të autobuzave.

Gjithashtu si pjesë e diskutimit ishin dhe projektet për NjA-të e bashkisë ku u diskutuan këto çështje:

- Ndërtimi i shesheve kryesore të fshatrave.
- Ndërtimi dhe rikonstruksioni objekteve arsimore.
- Ndërtimi dhe rikonstruksioni i objekteve shëndetsore.
- Ndërtimi dhe rikonstrksioni i rrjetit të kanalizimeve dhe ujësjellësit si dhe i gropave septike dhe pus-shpimeve sipas standarteve higjenosanitare dhe të planifikimit.

Si rezultat i këtij konsultimi u shqyrtuan problematikat kryesore të zonës sidhe u vendosen projektet prioritare të bashkisë.

Data 03.09.2017

Takimi i kryer me përfaqësues të

Administratës së Zonave të Mbrojtura Elbasan (AdZM-Elbasan)

Përfaqësuesi i AdZM-Elbasan: Ing. Harun Sulmina Ing. Kastriot Qyra (Specialistët e ZM të bashkisë Gramsh)

Përfaqësues të MetroPOLIS: Kristi Bashmili, Aida Ciro

Çështjet e ngritura në takim:

- Planet e Menaxhimit të Zonave të Mbrojtura dhe Monumenteve të Natyrës në Territorin e Bashkisë Gramsh;
- Numri, sipërfaqja e Zonave të Mbrojtura në territorin e Bashkisë Gramsh
- Gjendja dhe menaxhimi i Zonave të Mbrojtura në territorin e Bashkisë
- Mundësia për zgjerim/ shtim të Zonave të Mbrojtura në territorin e Bashkisë;

Z. Sulmina ngriti si problematike dëmtimin e Monumenteve të Natyrës, dhe vështirësitë në menaxhimin e tyre, gjithashtu theksi u vu në rishikimin e listës së Monumenteve të Natyrës, pas disa nuk janë më në gjendje optimale për të mbajtur status të tillë, psh Arra e Tunjës.

Problem tjetër i ngritur në takim, ishte problematikat që sjellin turiztët në zonat e mbrojtura të bashkisë, kryesisht më hedhjen e mbetjeve të ngurta në vende jot ë posacme dhe pranë Monumenteve të natyrës dhe Gjeomonumenteve. Në këtë problematikë u fol gjatë për ujëvarën e Sotirës dhe Kanionin e Holtës, ku impakti negative nga vizitorët është edhe më i ndjeshëm.

Në takim u fol edhe për mundësinë e shtimit të zonave të mbrojtura mjedisore në territorin e bashkisë së Gramshit dhe rrethinat e tij. Nuk u futëm në detaje, por në mënyrë sipërfaqësore u fol për zonën e Lenies dhe në pjesën e Grabovës.

Gjithashtu takimi shërbeu për marrjen e të dhënave zyrtare/teknike për Zonat e Mbrojtura dhe specie e ndryshme florë/faunë në territorin e Bashkisë Gramsh. Me specialistët e AdZM Elbasan ndërruam kontaktet, E-mail dhe nr. Telefoni për të rritur shpejtësinë e komunikimit dhe shpërdarjen dhe konsultimin e informacioneve të ndryshme.

¹ Administrata Rajonale e Zonave të Mbrojtura Elbasan, Raport Vjetor , Gusht 28.12.2015

² Treguesit makroekonomik si PBB, VSHP, shpërnarja dhe lloji i ndërmarrjeve ekonomike janë analizuar në nivel Qarku, përkatësisht Qarku Elbasan ku bën pjesë dhe Bashkia Gramsh, si niveli më i detajuar i informacionit referuar të dhënave statistikore të INSTAT.

³ Referuar metodologjise dhe termave të INSTAT.

⁴ INSTAT, 2012

⁵ Të dhënat i referohen gjysmës së parë të vitit 2017

⁶ Ky seksion i analizës mbështetet në metodologjitë e përdorura nga ESPON/BE

⁷ Siç përcaktohet në metodologjinë e ESPON, Potential of Rural Regions

⁸ Densiteti i punësimit shprehet si numri i të punësuarve për njësi hapësinore (kriteret për këtë janë pjesë e metodologjive specifike që mund të përdoren).

⁹ Produktiviteti, sipas përkufizimit, është efektiviteti i përpjekjeve produktive i matur në lidhje me normën e prodhimit për njësi të inputit.

¹⁰ Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujrave, Nëntor 2014 “*Analiza e skemave mbështetëse. Politikat dhe strategjitë e ndërhyrjeve në bujqësi*”
Ligjin nr.9199, datë 26.2.2004 “**Për prodhimin, përpunimin, certifikimin dhe tregtimin e produkteve "bio"**,

¹²EU Commission, *Overview of CAP Reform 2014-2020*, Agricultural Policy Perspectives Brief, N°5* / December 2013

Lushaj Sh, 2005 “ Fragmentimi dhe Konsolidimi i Tokës”

Lushaj Sh, Zdruli P, 2007 “Land and Soil Resources of Albania: Current problems and future trends”(Status and prospect of Soil information in South-eastern Europe) 2005 “ Fragmentimi dhe Konsolidimi i Tokës”

Ligji Nr. 9817, date 22.10.2007 “ Për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural”

¹³ Google map, Shtator, 2017

¹⁴ *Souceres: Esri, HERE, DeLorme, USGS, Intermap, increment P Corp., NRCAN, Esri Japan, METI, Esri China (Hong Kong), Esri (Thailand), Tom Tom, MapmyIndia, © OpenStreetMap contributors, and the GIS User Community*

¹⁵ Ligji nr. 8308, date 18.3.1998 “Për transportet Rugore”, i ndryshuar

¹⁶ Ligji nr. 8308, date 18.3.1998 “Për transportet Rugore”, i ndryshuar

¹⁷ Ligji nr. 8308, date 18.3.1998 “Për transportet Rugore”, neni 9, fq 5

¹⁸ Ligjin nr.8378, datë 22.7.1998 i Kodit Rrugor Të Republikës Së Shqipërisë, i ndryshuar me ligjin nr.10 488

¹⁹ Bashkia Gramsh dhe MetroPolis 2017, analiza e infrastrukturës rrugore, matur nga GIS

²⁰ Evidentim nga ortofoton e vitit 2007 dhe 2015, ASIG

-
- ²¹ Ligji nr. 8308, date 18.3.1998 “Për transportet Rugore”, i ndryshuar
- ²² Ligji nr. 8308, date 18.3.1998 “Për transportet Rugore”, i ndryshuar
- ²³ Ligji nr. 8308, date 18.3.1998 “Për transportet Rugore”, i ndryshuar
- ²⁴ Vlera është nxjerr nga analiza në GIS
- ²⁵ Bashkia Elbasan 2005, Detyra e Projektimit për Planin Urbanistik të Bashkisë Elbasan, Bashkia Elbasan
- ²⁶ Agjencia Kombëtare e Burimeve Natyrore, Energjia e Erës
- ²⁷ Të dhënat janë marrë nga Bashkia Elbasan, 2015
- ²⁸ Burimi i informacionit për hartën e fluksit të energjisë është marrë nga SHGJSH (biomasa), AKBN dhe TAP (hidrokarburet, energjia e erës, energjia e diellit dhe energjia gjeotermale), ëë.riverëatch.eu (HEC-et), Atlasi Gjeotremal (burimet gjeotermale), Bashkia Gramsh dhe Co-PLAN (sipërfaqet ujore)
- ²⁹ INSTAT, 2015
- ³⁰ Bashkia Gramsh
- ³¹ Universiteti Politeknik i Tiranës, Fakulteti i Gjeologjisë dhe Minierave, Atlasi i Burimeve Gjeotermale në Shqipëri, Tiranë 2004
- ³² Agjencia Kombëtare e Burimeve Natyrore, Energji të rinovueshme, energjia diellore
- ³³ Ministria e Ekonomisë, Tregtisë dhe Energjetikës, Strategjia Kombëtare e Energjisë 2013-2020, Tiranë 2012
- ³⁴ INSTAT, Censusi 2011
- ³⁵ Agjencia Kombëtare e Mjedisti (AKM), *Raporti i Gjëndjes në Mjedis*, 2014
- ³⁶ Gjeoresurset dhe gjeorrezizet, Qarku Dibër, Shërbimi Gjeologjik Shqiptar, 2014
- ³⁷ Agjencia Kombëtare e Mjedisti (AKM), *Raporti i Gjëndjes në Mjedis*, 2014
- ³⁸ EU Commission, *Overview of CAP Reform 2014-2020*, Agricultural Policy Perspectives Brief, N°5* / December 2013
- ³⁹ South-East Europe Transport Observatory (SEETO), *Multi-Annual Development Plan, Five year Multi-Annual Plan 2015* (page 54)
- ⁴⁰ Strategjia Ndërsektorale për Decentralizim dhe Qeverisje Vendore, 2015, faqe 12.
- ⁴¹ Projekt-ligji për ligjin e ri Organik për Organizimin dhe Funksonimin e Qeverisë Vendore, aprovuar nga Këshilli i Ministrave, aktualisht në pritje për të kaluar për votim në kuvend.
- ⁴² Në përputhje me Ligjin nr. 115/2014 , datë 31.07.2014 “Mbi Ndarjen territoriale administrative të Njësive të Qeverisjes Vendore në Republikën e Shqipërisë”
- ⁴³ Njësi të qeverisjes vendore (bashkitë dhe qarqet sipas legjislacionit në fuqi për ndarjen territoriale dhe administrative)
- ⁴⁴ PLGP/USAID: Sistemi i transfertave ndërqeveritare dhe formula e re e ndarjes së transfertës së pakushtëzuar
- ⁴⁵ Të dhëna zyrtare nga Bashkia Gramsh
- ⁴⁶ Organizata të Shoqërisë Civile